

AZERBAYCAN  
KAZAKİSTAN  
KIRGIZİSTAN  
ÖZBEKİSTAN  
TÜRKMENİSTAN

# TÜRK CUMHURİYETLERİ ANAYASALARI

**TURKPA**

PARLIAMENTARY ASSEMBLY OF TURKIC-SPEAKING COUNTRIES

TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER PARLAMENTER ASAMBLESİ



**TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER  
PARLAMENTER ASAMBLESİ**

**TÜRK CUMHURİYETLERİ  
ANAYASALARI**

**TÜRKPA Yayınları: 4**

**ANKARA – 2012**

# TÜRK CUMHURİYETLERİ ANAYASALARI

AZERBAYCAN  
KAZAKİSTAN  
KIRGIZİSTAN  
ÖZBEKİSTAN  
TÜRKİYE  
TÜRKMENİSTAN

## **Yayın Koordinatörü:**

Kürşad Melih SARIARSLAN

## **Tercüme ve Düzeltme:**

Doç. Dr. Abdurrahman EREN

Yrd. Doç. Dr. Ali ASKER

## **TÜRKPA**

### **TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER PARLAMENTER ASAMBLESİ**

Parliament avenue 1, AZ1152. Baku / Azerbaijan

**Tel:** +99412 4976208/03 - **Faks:** +99412 4976423

[www.turk-pa.org](http://www.turk-pa.org)

E-posta: [info@turk-pa.org](mailto:info@turk-pa.org)

Ankara’da 19 Aralık 2012 tarihinde düzenlenen TÜRKPA Hukuk İşleri Komisyonu ilk toplantısında alınan kararla, Türk cumhuriyetleri anayasa metinleri ve parlamento içtüzüklerinin üye ülkelerin dil ve lehçelerine çevrilerek basılması hususunda mutabakata varılmıştır.

Bu vesileyle, Türk dili konuşan ülkelerden; Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye Anayasa metinlerinin, her bir ülkenin kendi diline çevrilerek, ayrı bir kitap halinde baskısının gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

TÜRKPA Uluslararası Sekretaryası tarafından, Türk dili konuşan parlamentolar arasındaki işbirliğine katkı sağlaması amacıyla yayına hazırlanan bu çalışma, yasama işleri ve uluslararası ilişkiler sahasında faaliyet gösteren uzmanlar dahil, akademik çevrelere kadar tüm paydaş ve okuyucu kitlesinin dikkatine sunulmuştur.

## İÇİNDEKİLER

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ ANAYASASI .....	1
KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ANAYASASI .....	59
KIRGIZ CUMHURİYETİ ANAYASASI.....	99
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ANAYASASI.....	143
TÜRKMENİSTAN ANAYASASI .....	181



# AZƏRBAYCAN CUMHURİYETİ ANAYASASI



# **AZERBAJYAN CUMHURİYETİ ANAYASASI<sup>1</sup>**

Azerbaycan halkı, asırlar boyu devlet geleneklerini devam ettirerek, “Azerbaycan Cumhuriyetinin Devlet Bağımsızlığı Hakkında” Anayasa Akti’nde ifade edilen prensipleri esas alarak, bütün toplumun ve bireylerin refahının temin edilmesini arzularak, adaletin, özgürlüğün ve güvenliğin sağlanmasını isteyerek, geçmiş, şimdiki ve gelecek nesiller karşısında kendi sorumluluğunun bilincinde olarak, egemenlik hakkını kullanarak, görkemli şekilde aşağıdaki niyetlerini açıklar:

- Azerbaycan devletinin bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumak;
- Anayasa çerçevesinde demokratik yapıyı güvence altına almak;
- Sivil toplumun kurulmasını gerçekleştirmek;
- Halk iradesinin ifadesi olarak, kanunların üstünlüğüne dayanan hukuki, dünyevi devlet kurmak;
- Adaletli ekonomik ve sosyal kurallara uygun olarak herkese onurlu bir yaşam seviyesi sağlamak;
- Evrensel değerlere sadık kalarak, bütün dünya halkları ile dostluk, barış ve huzurlu bir ortam içinde yaşamak ve bu amaçla karşılıklı faaliyette bulunmak.

Yukarıda sıralanan ulvi amaçlarla genel halk oylaması - referandum yoluyla bu Anayasa kabul edilir.

## **BİRİNCİ BÖLÜM GENEL HÜKÜMLER**

### **I. FASIL HALK HAKİMİYETİ**

#### **Madde 1**

#### **Hakimiyetin Kaynağı**

I. Azerbaycan Cumhuriyetinde devlet hakimiyetinin yegane kaynağı Azerbaycan halkıdır.

<sup>1</sup> 12 Kasım 1995 tarihinde kabul edilmiş, 24 Ağustos 2002 ve 18 Mart 2009’da değişiklikler yapılmıştır.



II. Azərbaycan halkı, Azərbaycan Cumhuriyeti topraklarında ve dışında yaşayan, Azərbaycan Devleti ve kanunlarına tabi olan, Azərbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarından ibarettir; bu konuda, uluslararası hukukla belirtilmiş normlar istisnadır.

## **Madde 2**

### **Halkın Egemenliği**

I. Serbest ve bağımsız olarak, kendi kaderini tayin etmek ve yönetim şeklini belirlemek Azərbaycan halkının egemen hakkıdır.

II. Azərbaycan halkı, kendi egemenlik hakkını, doğrudan halkoylaması-referandum ve genel, eşit ve doğrudan seçim hakkına dayalı, serbest, gizli ve şahsi oy verme yolu ile seçilmiş temsilcileri vasıtasıyla gerçekleştirir.

## **Madde 3**

### **Genel Halk Oylaması - Referandum Yoluyla**

#### **Çözömlenen Konular**

I. Azərbaycan halkı, kendi hak ve çıkarları ile ilgili her konuyu referandum yoluyla çözebilir.

II. Aşağıdaki konular yalnız referandum yolu ile çözülebilir:

- 1) Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasasının kabulü ve değişiklikleri;
- 2) Azərbaycan Cumhuriyeti devlet sınırlarının değiştirilmesi;

III. Aşağıdakilerle ilgili referandum yapılamaz:

- 1) Vergi ve devlet bütçesi
- 2) Genel af ve af
- 3) Seçimi, atanması veya onaylanması, yasama ve (veya) yürütme organlarının yetkisine giren görevli kişilerin seçimi, atanması veya onaylanması.

## **Madde 4**

### **Halkı Temsil Etme Hakkı**

Halkın seçtiği yetkili temsilciler dışında hiç kimsenin halkı temsil etme, halkın adına konuşma ve halkın adına müracaat etme hakkı yoktur.

## **Madde 5**

### **Halkın Bütünlüğü**

I. Azerbaycan halkı bir bütündür.

II. Azerbaycan halkının bütünlüğü, Azerbaycan Devletinin temelini oluşturur. Azerbaycan Cumhuriyeti, bütün Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının ortak ve bölünmez vatanıdır.

## **Madde 6**

### **Hakimiyetin Zorla Ele Geçirilmesine İzin Verilmemesi**

I. Azerbaycan halkının her hangi bir kesimi, sosyal grup, örgüt veya hiçbir kişi hakimiyetin kullanılması yetkisini zorla ele geçiremez.

II. Hakimiyetin zorla ele geçirilmesi halka karşı en büyük suçtur.

## **II. FASIL**

### **DEVLETİN ESASLARI**

## **Madde 7**

### **Azerbaycan Devleti**

I. Azerbaycan devleti, demokratik, hukuki, dünyevi ve üniter bir Cumhuriyettir.

II. Azerbaycan Cumhuriyetinde devlet hakimiyeti, iç sorunlarda yalnız hukukla, dış sorunlarda ise yalnız Azerbaycan Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası antlaşmalardan ileri gelen hükümlerle sınırlanır.

III. Azerbaycan Cumhuriyetinde devlet hakimiyeti kuvvetler ayrılığı prensibine dayanır.

- Yasama hakimiyeti Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisince kullanılır;

- Yürütme hakimiyeti Azerbaycan Cumhurbaşkanına aittir;

- Yargı hakimiyeti Azerbaycan Cumhuriyeti mahkemelerince kullanılır.

IV. Bu Anayasanın hükümlerine göre, yasama, yürütme, yargı organları karşılıklı işbirliği esasında çalışır ve kendi yetkileri çerçevesinde bağımsızdırlar.

## **Madde 8**

### **Azerbaycan Devletinin Başı**

I. Azerbaycan Devletinin başı, Azerbaycan Cumhurbaşkanıdır. O, ülke içinde ve dış ilişkilerde Azerbaycan Devletini temsil eder.

II. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Azerbaycan halkının bütünlüğünü ifade eder ve Azerbaycan Devletinin devamını sağlar.

III. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Azerbaycan Devletinin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve Azerbaycan Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası antlaşmalara uyulmasının teminatıdır.

IV. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, yargı bağımsızlığının teminatıdır.

## **Madde 9**

### **Silahlı Kuvvetler**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti, kendi güvenlik ve savunmasını temin etmek amacıyla Silahlı Kuvvetler ve başka silahlı birlikler kurar.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti, savaşı, başka devletlerin bağımsızlığını ihlal etme ve uluslararası antlaşmazlıkları çözme yöntemi olarak kabul etmez.

III. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin Yüksek Başkomutanıdır.

## **Madde 10**

### **Uluslararası İlişkiler İlkeleri**

Azerbaycan Cumhuriyeti, diğer devletlerle ilişkilerini, herkesçe kabul edilmiş uluslararası hukuk kurallarının öngördüğü ilkelere uygun olarak gerçekleştirir.

## **Madde 11**

### **Ülke**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti ülkesi bütündür, dokunulmazdır ve bölünmezdir.

II. Azerbaycan Cumhuriyetinin iç suları, Hazar denizinin (gölünün) Azerbaycan Cumhuriyetine ait bölümü, Azerbaycan Cumhuriyeti üzerindeki hava sahası Azerbaycan Cumhuriyetinin ülkesinin bir parçasıdır.

III. Azerbaycan Cumhuriyetinin toprakları başkasına devredilemez. Azerbaycan Cumhuriyeti kendi topraklarının hiç bir parçasını hiç bir şekilde kimseye vermez; yalnız Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin kararı ile Azerbaycan'ın bütün halkı arasında

yapılan referandum yoluyla, Azerbaycan halkının iradesi doğrultusunda devlet sınırları değiştirilebilir.

## **Madde 12**

### **Devletin Yüce Amacı**

I. İnsan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinin, Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarına yakışır bir hayat seviyesinin temin edilmesi Devletin yüce amacıdır.

II. Bu Anayasada gösterilen insan ve vatandaş hak ve özgürlükleri, Azerbaycan Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası antlaşmalara uygun olarak gerçekleştirilir.

## **Madde 13**

### **Mülkiyet**

I. Azerbaycan Cumhuriyetinde mülkiyet dokunulmazdır ve devlet tarafından korunur.

II. Mülkiyet, devlet mülkiyeti, özel mülkiyet ve belediye mülkiyeti şeklinde olabilir.

III. Mülkiyet, insan ve vatandaş hak ve özgürlükleri, toplum ve devlet menfaatleri, kişilerin haysiyeti aleyhine kullanılamaz.

## **Madde 14**

### **Doğal Kaynaklar**

Doğal kaynaklar, herhangi bir gerçek veya tüzel kişilerin hak ve menfaatine zarar vermemek şartıyla Azerbaycan Cumhuriyetine aittir.

## **Madde 15**

### **Ekonomik Gelişme ve Devlet**

I. Azerbaycan Cumhuriyetinde ekonominin gelişmesi, çeşitli mülkiyet şekilleri temelinde halkın refahının yükseltilmesine hizmet eder.

II. Azerbaycan Devleti, serbest pazar ilişkileri temelinde sosyal amaçlı ekonominin gelişmesine ortam hazırlar, hür teşebbüsü güvence altına alır; ekonomik ilişkilerde tekelciliğe ve haksız rekabete müsaade etmez.

## **Madde 16**

### **Sosyal Gelişme ve Devlet**

I. Azerbaycan Devleti, halkın ve her bir vatandaşın refahının yükseltilmesi, sosyal güvenliğinin ve onurlu hayat seviyesinin sağlanması için çalışır.

II. Azerbaycan Devleti kültür, eğitim, sağlık, bilim ve güzel sanatların gelişmesine yardım eder, ülkenin doğasını, halkın tarihi, maddi ve manevi mirasını korur.

## **Madde 17**

### **Aile, Çocuklar ve Devlet**

I. Toplumun temel çekirdeği olarak aile, devletin özel himayesindedir.

II. Çocukların bakımı ve onları terbiye etmek, ana ve babanın görevidir. Bu görevin yerine getirilmesini devlet kontrol eder.

III. Ebeveynleri ve vasileri olmayan, ebeveyn bakımından mahrum olan çocuklar, devletin himayesindedir.

IV. Çocukları, onların hayatına, sağlığına veya maneviyatına tehlike oluşturabilecek faaliyetlere dahil etmek yasaktır.

V. 15 Yaşına ulaşmamış çocuklar çalıştırılmaz.

VI. Çocuk haklarının hayata geçirilmesini devlet sağlar.

## **Madde 18**

### **Din ve Devlet**

I. Azerbaycan Cumhuriyetinde din, devletten ayrıdır. Bütün dini inançlar, kanun karşısında eşittirler.

II. İnsan onurunu küçük düşüren veya hümanist ilkelere aykırı dinlerin (dini akımların) yayılması ve propagandası yasaktır.

III. Devletin eğitim sistemi dünyevi niteliktedir.

## **Madde 19**

### **Para Birimi**

I. Azerbaycan Cumhuriyetinin para birimi Manat'tır.

II. Paranın tedavüle konulması ve tedavülden kaldırılması hakkı, yalnız Merkez Bankasına aittir. Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası devletin müstesna mülkiyetindedir.

III. Azərbaycan Cumhuriyeti arazisinde Manat'tan başka para birimlerinin ödeme aracı olarak kullanılması yasaktır.

## **Madde 20**

### **Devlet Borçlarına Konan Sınırlamalar**

Azərbaycan Devletine karşı isyan veya devlet darbesine yardım etmek amacıyla alınan borçlar, Azərbaycan Cumhuriyeti tarafından bir yükümlülük olarak kabul edilmez ve ödenmez.

## **Madde 21**

### **Devlet Dili**

I. Azərbaycan Cumhuriyetinin devlet dili Azərbaycan dilidir. Azərbaycan Cumhuriyeti, Azərbaycan dilinin gelişmesini sağlar.

II. Azərbaycan Cumhuriyeti Devleti, halkın konuştuğu diğer dillerin serbestçe kullanılmasını ve gelişmesini sağlar.

## **Madde 22**

### **Başkent**

Azərbaycan Cumhuriyetinin başkenti, Bakü şəhridir.

## **Madde 23**

### **Azərbaycan Devletinin Simgeleri**

I. Azərbaycan Cumhuriyetinin devlet simgeleri, Azərbaycan Cumhuriyetinin Devlet bayrağı, Azərbaycan Cumhuriyetinin Devlet arması ve Azərbaycan Cumhuriyetinin Devlet Marşıdır.

II. Azərbaycan Cumhuriyetinin devlet bayrağı eşit genişlikte üç yatay parçadan ibarettir. Üst parça mavi, orta parça kırmızı, alt parça ise yeşil renklidir ve kırmızı parçanın ortasında bayrağın her iki yüzünde beyaz renkli hilal ve sekiz köşeli yıldız tasvir edilmiştir. Bayrağın genişliğinin uzunluğuna oranı 1:2'dir.

III. Azərbaycan Cumhuriyeti Devlet bayrağı ve Azərbaycan Cumhuriyeti Devlet armasının tasviri, Azərbaycan Cumhuriyeti Devlet Marşının söz ve müziği Azərbaycan Cumhuriyeti anayasal kanunu ile belirlenir.

## **İKİNCİ BÖLÜM**

### **TEMEL HAKLAR, ÖZGÜRLÜKLER VE ÖDEVLER**

#### **III. FASIL**

#### **TEMEL İNSAN VE VATANDAŞ HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ**

##### **Madde 24**

##### **İnsan ve Vatandaş Hak ve Özgürlüklerinin Temel İlkeleri**

I. Herkesin, doğduğu andan itibaren dokunulmaz, ihlal edilmez ve devredilmez hak ve özgürlükleri vardır.

II. Hak ve özgürlükler, herkesin toplum ve diğer kişiler karşısındaki sorumluluğunu ve görevlerini de kapsar.

##### **Madde 25**

##### **Eşitlik Hakkı**

I. Herkes kanun ve mahkeme karşısında eşittir.

II. Erkek ve kadının aynı hak ve özgürlüklere sahiptir.

III. Devlet, ırkına, milliyetine, dinine, diline, cinsine, kökenine, mal varlığına, görevine, görüşüne, siyasi parti, sendika ve diğer toplumsal birliklerdeki üyeliğine bakmaksızın herkesin, hak ve özgürlüklerinin eşitliğini güvence altına alır. İnsan ve vatandaş hak ve özgürlüklerini ırk, milliyet, din, dil, cins, köken, görüş, siyasi ve sosyal kimlik nedeniyle sınırlandırmak yasaktır.

IV. Hiç kimseye, bu maddenin üçüncü fıkrasında gösterilen esaslara göre zarar verilemez, ayrıcalık veya imtiyaz tanınmaz ya da ayrıcalık ve imtiyazlar verilmesinden kaçınılamaz.

V. Hak ve görevlerle ilgili karar alan devlet organları ve devlet hakimiyet yetkilerini kullananlar ile ilişkilerde, herkese eşit haklar sağlanır.

##### **Madde 26**

##### **İnsan ve Vatandaş Hak ve Özgürlüklerinin Savunulması**

I. Herkesin kanunen yasaklanmayan usul ve vasıtalarla, kendi hak ve özgürlüğünü savunma hakkı vardır.

II. Devlet herkesin hak ve özgürlüklerinin savunulmasını güvence altına alır.

## **Madde 27**

### **Yaşama Hakkı**

I. Herkes yaşama hakkına sahiptir.

II. Devlete silahlı saldırı durumunda düşman askerlerinin öldürülmesi, kesinleşmiş mahkeme kararına istinaden idam cezasının uygulanması ve kanunla belirlenen diğer haller dışında herkesin yaşama hakkı dokunulmazdır.

III. İstisnai ceza tedbiri olan ölüm cezası, tümüyle kaldırılıncaya kadar, yalnız devlete, insan hayatına ve sağlığına karşı işlenmiş en ağır suçlar bakımından kanunla verilebilir.

IV. Kanunla öngörülen meşru müdafaa, zaruret hali, suçlunun yakalanması ve tutuklanması, tutuklunun bulunduğu yerden kaçmasının önlenmesi, devlete karşı isyanın bastırılması veya darbenin önlenmesi, ülkeye karşı silahlı saldırı durumları dışında, insana karşı silah kullanımı yasaktır.

## **Madde 28**

### **Özgürlük Hakkı**

I. Herkesin özgürlük hakkı vardır.

II. Özgürlük hakkı, yalnız kanunla belirlenen şekilde yakalama, tutuklama veya özgürlüğü bağlayıcı cezaya çaptırılma yoluyla sınırlanabilir.

III. Yasal şekilde Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarında bulunan herkes, serbest hareket edebilir, kendine ikamet yeri seçebilir ve Azerbaycan Cumhuriyeti toprakları dışına çıkabilir.

IV. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşının her zaman engelsiz kendi ülkesine dönme hakkı vardır.

## **Madde 29**

### **Mülkiyet Hakkı**

I. Herkesin mülkiyet hakkı vardır.

II. Mülkiyetin hiçbir türüne üstünlük verilmez. Mülkiyet hakkı, ayrıca özel mülkiyet hakkı, kanunla korunur.

III. Herkesin mülkiyetinde taşınır ve taşınmaz malvarlığı olabilir. Mülkiyet hakkı, malikin tek başına veya başkaları ile birlikte malvarlığına sahip olma, kullanma ve onun üzerinde karar verme haklarından ibarettir.



IV. Hiç kimse mahkeme kararı olmadan mülkiyetinden yoksun bırakılamaz. Malvarlığının tamamı müsadere edilemez. Devlet ihtiyaçları için mülkiyetin kamulaştırılmasına ancak önceden değerinin ödenmesi şartıyla izin verilebilir.

V. Devlet miras hakkını güvenceye alır.

### **Madde 30**

#### **Fikri Mülkiyet Hakkı**

I. Herkesin fikri mülkiyet hakkı vardır.

II. Telif hakkı, icat hakkı ve fikri hakların başka çeşitleri kanunla korunur.

### **Madde 31**

#### **Güvenli Yaşam Hakkı**

I. Herkesin güvenli yaşama hakkı vardır.

II. Kanunda belirtilen haller dışında, kişinin hayatına, fiziksel ve ruhsal sağlığına, mülkiyetine, konutuna dokunmak, ona karşı zor kullanmak yasaktır.

### **Madde 32**

#### **Kişisel Dokunulmazlık Hakkı**

I. Herkesin kişisel dokunulmazlık hakkı vardır.

II. Herkesin özel ve aile sırlarını saklama hakkı vardır. Kanunla öngörülen haller dışında özel ve aile hayatına müdahale etmek yasaktır. Herkesin özel ve aile hayatını kanunsuz müdahaleden koruma hakkı vardır.

III. Kendi rızası olmadan, bir kimsenin özel hayatı hakkında bilgi toplanmasına, saklanmasına, kullanılmasına ve yayılmasına izin verilmez. Kanunla öngörülen haller dışında, hiç kimse haberi olmadan veya itirazı dikkate alınmadan izlenilemez, video ve fotoğraf çekilmesine, ses kaydına ve diğer bu tür hareketlere maruz bırakılamaz.

IV. Herkesin yazışma, telefon konuşmaları, posta, telgraf ve diğer haberleşme araçlarıyla verilen bilgilerdeki sırların saklanması hakkını devlet güvence altına alır. Bu hak, kanunla öngörülen şekilde, suçun önlenmesi veya soruşturma sırasında gerçeğin ortaya çıkarılması için sınırlanabilir.

V. Kanunla öngörülen haller dışında, herkes, kendi hakkında toplanmış bilgilere erişebilir. Herkes kendi hakkında toplanmış ve gerçeğe aykırı, eksik, ilgili kanun hükümlerine aykırı bir şekilde elde edilmiş bilgilerin düzeltilmesini veya kaldırılmasını (iptal edilmesini) talep etme hakkına sahiptir.

## **Madde 33**

### **Konut Dokunulmazlığı Hakkı**

I. Herkesin konut dokunulmazlığı hakkı vardır.

II. Kanunla belirtilmiş haller veya mahkeme kararı dışında, konutta yaşayanların rızası olmadan hiç kimse bir başkasının konutuna giremez.

## **Madde 34**

### **Nikah Hakkı**

I. Herkesin, kanunla öngörülen yaşa geldiğinde aile kurma hakkı vardır.

II. Nikah gönüllü razıya dayanarak yapılır. Hiç kimse zorla evlendirilemez.

III. Nikah ve aile, devletin himayesindedir. Analık, babalık ve çocukluk kanunla korunur. Devlet çok çocuklu ailelere yardım eder.

IV. Karı ve kocanın hakları eşittir. Çocukların bakımını üstlenmek ve onları terbiye etmek anne ve babaların hem hakkı, hem de görevidir.

V. Ebeveyne saygı göstermek ve onların bakımını üstlenmek, çocukların görevidir. 18 yaşında ve çalışma gücü olan çocuklar, çalışma gücü olmayan ebeveynlerine bakmakla görevlidirler.

## **Madde 35**

### **Çalışma Hakkı**

I. Çalışma, bireysel ve toplumsal refahın temelidir.

II. Herkesin çalışma yeteneğine göre, serbest şekilde kendisine faaliyet türü, meslek, uğraş alanı ve iş yeri seçme hakkı vardır.

III. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz.

IV. İş sözleşmeleri serbestçe yapılır. Hiç kimse iş sözleşmesi yapmaya zorlanamaz.

V. Şartları ve süresi kanunla belirlenen ve bir mahkeme kararı ile zorunlu çalıştırma, askerlik hizmeti sırasında yetkililerin emirlerini yerine getirmeye bağlı çalıştırma, olağanüstü hal ve sıkıyönetim durumlarında vatandaşlara gereken işleri yaptırma halleri mümkündür.

VI. Herkesin güvenli ve sağlıklı ortamda çalışma, hiç bir ayırım gözetmeksizin işine göre devlet tarafından belirlenmiş asgari ücret miktarından az olmayan ücret alma hakkı vardır.

VII. İşsizlerin devletten sosyal yardım alma hakkı vardır.

VIII. Devlet, işsizliğin ortadan kaldırılması için bütün imkanları kullanır.

## **Madde 36**

### **Grev Hakkı**

I. Herkesin tek başına veya başkaları ile birlikte grev yapma hakkı vardır.

II. İş sözleşmesi esasına göre çalışanların grev hakkı, yalnız kanunda öngörülen hallerde sınırlanabilir. Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinde ve diğer silahlı birliklerde görev yapan askeri ve sivil personel grev yapamaz.

III. Bireysel ve toplu iş anlaşmazlıkları kanunla öngörülen usullerle halledilir.

## **Madde 37**

### **Dinlenme Hakkı**

I. Herkesin dinlenme hakkı vardır.

II. İş sözleşmesiyle çalışan kişilere kanunla öngörülmüş fakat günde 8 saatten fazla olmayan iş günü, tatil ve bayram günleri, yılda en azından bir defa 21 takvim gününden az olmayan ücretli izin verilir.

## **Madde 38**

### **Sosyal Güvenlik Hakkı**

I. Herkesin sosyal güvenlik hakkı vardır.

II. Yardıma muhtaç olanlara yardım etmek, ilk önce onların aile üyelerinin görevidir.

III. Herkes kanunla öngörülmüş yaşa ulaştığında; hastalık, sakatlık, aile reisinin kaybı, çalışma gücünü yitirme, işsiz olma ve kanunla öngörülen diğer durumlarda sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

IV. Emeklilik maaşı ile sosyal yardım tutarlarının asgari oranları kanunla belirlenir.

V. Devlet hayırseverlik faaliyetini, isteğe bağlı sosyal sigortayı ve sosyal güvenliğin diğer türlerini destekler ve onların gelişmesi için imkanlar yaratır.

## **Madde 39**

### **Sağlıklı Çevrede Yaşama Hakkı**

I. Herkesin sağlıklı çevrede yaşama hakkı vardır.

II. Herkesin çevrenin gerçek durumu hakkında bilgi toplamak ve çevre hukukuna aykırı hareketler sonucunda, sağlığına ve malvarlığına verilmiş zararın tazminatını alma hakkı vardır.

III. Hiç kimse, çevreye, doğal kaynaklara, kanunla belirlenen sınırların ötesinde, tehlike yaratamaz veya zarar veremez.

IV. Devlet, ekolojik dengenin muhafazasını, yabani bitkilerin ve vahşi hayvanların kanunla belirlenmiş türlerinin korunmasını güvence altına alır.

## **Madde 40**

### **Kültür Hakkı**

I. Herkesin kültürel hayata katılma, kültür tesislerinden ve kültür değerlerinden yararlanma hakkı vardır.

II. Herkes tarihi, kültürel ve manevi mirasa saygıyla yaklaşmalı, ona özen göstermeli, tarihi ve kültürel eserleri korumalıdır.

## **Madde 41**

### **Sağlığın Korunması Hakkı**

I. Herkesin sağlığını koruma ve tıbbi yardım alma hakkı vardır.

II. Devlet, çeşitli mülkiyet türleri esasında faaliyet gösteren bütün sağlık kuruluşlarının gelişmesi için gerekli tedbirleri alır, hijyen-salgın hastalık (epidemioloji) güvenliğini temin eder, sağlık sigortasının çeşitli türleri için imkanlar yaratır.

III. İnsanların hayatı ve sağlığına zarar veren gerçekleri ve durumları gizleyen görevli kişiler, kanun gereğince sorumlu tutulurlar.

## **Madde 42**

### **Eğitim Hakkı**

I. Her bir vatandaşın eğitim alma hakkı vardır.

II. Devlet parasız, zorunlu genel orta öğrenim hakkını temin eder.

III. Eğitim sistemi devletin denetimindedir.

IV. Maddi durumuna bakmaksızın özel yetenekli kişilerin eğitimini devam ettirmesi, devlet tarafından temin edilir.

V. Devlet, asgari eğitim standartlarını belirler.

## **Madde 43**

### **Konut Hakkı**

I. Hiç kimse yaşadığı yerden kanunsuz olarak yoksun bırakılamaz.

II. Devlet, toplu konutların ve evlerin yapılmasını teşvik eder, kişilerin konut hakkını gerçekleştirmek için özel tedbirler alır.

#### **Madde 44**

##### **Milli Mensubiyet Hakkı**

- I. Herkesin milli mensubiyetini koruyup muhafaza etme hakkı vardır.
- II. Hiç kimse milli mensubiyetini değiştirmeye mecbur edilemez.

#### **Madde 45**

##### **Ana Dilini Kullanma Hakkı**

- I. Herkesin ana dilini kullanma hakkı vardır. Herkesin istediği dilde eğitim ve öğrenim görme, yaratıcılıkla uğraşma hakkı vardır.
- II. Hiç kimse ana dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

#### **Madde 46**

##### **Şeref ve Onurun Korunması Hakkı**

- I. Herkesin kendi şeref ve onurunu savunma hakkı vardır.
- II. Kişi onuru devlet tarafından korunur. Hiçbir durum kişi onurunun aşağılanmasına hak veremez.
- III. Hiç kimseye işkence ve eziyet edilemez. Hiç kimse insan onurunu alçaltan muamele veya cezaya maruz bırakılamaz. Kendisinin rızası olmadan, hiç kimsenin üzerinde tıbbi, bilimsel veya başka deneyler yapılamaz.

#### **Madde 47**

##### **Düşünce ve İfade Özgürlüğü**

- I. Herkesin düşünce ve ifade özgürlüğü vardır.
- II. Hiç kimse kendi düşünce ve inancını açıklamaya veya düşünce ve inancından dönmeye zorlanamaz.
- III. Irki, milli, dini, sosyal kin ve düşmanlığı teşvik etmeye ve propaganda yapmaya izin verilemez.

## **Madde 48**

### **Vicdan Özgürlüğü**

I. Herkesin vicdan özgürlüğü vardır.

II. Herkesin dini inançlarını bağımsız olarak belirleme, herhangi bir dine tek başına veya başkalarıyla birlikte inanma veya hiçbir dine inanmama, dini inancıyla bağlı görüşlerini ifade etme ve yayma hakkı vardır.

III. Dini törenlerin yapılması, kamu düzenini bozmadığı takdirde veya genel ahlaka aykırı değilse serbesttir.

IV. Dini itikat ve inanç, hukuka aykırı hareketlere hak kazandırmaz.

V. Hiç kimse kendi itikat ve inancını ifade etmeye (açıklamaya), dini törenler yapmaya veya dini törenlere katılmaya zorlanamaz.

## **Madde 49**

### **Serbest Toplanma Özgürlüğü**

I. Herkesin başkalarıyla birlikte serbest toplanma özgürlüğü vardır.

II. Herkesin başkalarıyla birlikte devlet organlarını önceden haberdar etmek şartıyla olaysız, silahsız bir araya gelmek, toplantı, miting, gösteri, yürüyüş düzenleme, protesto etme hakkı vardır.

## **Madde 50**

### **Bilgilenme Özgürlüğü**

I. Herkesin, istediği bilgiyi yasal yolla aramak, elde etmek, ulaştırmak, hazırlamak ve yayınlamak özgürlüğü vardır.

II. Kitlel bilgilenme özgürlüğü güvence altına alınır. Kitle iletişim araçlarında, ayrıca basında devlet sansürü yasaktır.

III. Herkesin kitle iletişim araçlarında yayınlanan ve haklarını ihlal eden veya menfaatlerine zarar veren açıklamayı tekzip etmek veya ona cevap vermek hakkı güvence altına alınır.

## **Madde 51**

### **Yaratıcılık Özgürlüğü**

I. Herkesin yaratıcılık özgürlüğü vardır.

II. Devlet edebî-bedii, bilimsel-teknik ve diğer yaratıcılık çeşitlerinin serbestçe yapılmasını güvence altına alır.

## **Madde 52**

### **Vatandaşlık Hakkı**

Azerbaycan devletine mensup olan, onunla siyasi ve hukuki bağılılığı, ayrıca karşılıklı hak ve ödevleri olan kişi Azerbaycan Cumhuriyetinin vatandaşıdır. Azerbaycan Cumhuriyetinin toprağında veya Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarından doğmuş kişi Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşıdır. Ebeveynlerinden birisi Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşı olan kişi Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşıdır.

## **Madde 53**

### **Vatandaşlık Hakkının Güvencesi**

- I. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşı hiç bir durumda Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlığından mahrum edilemez.
- II. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşı hiç bir durumda Azerbaycan Cumhuriyetinden kovulamaz veya yabancı bir devlete verilemez.
- III. Azerbaycan Cumhuriyeti, toprakları dışında geçici veya sürekli olarak yaşayan vatandaşların hukuken korunmasını güvence altına alır ve onları himaye eder.

## **Madde 54**

### **Toplumun ve Devletin Siyasi Yaşamına Katılma Hakkı**

- I. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının, toplum ve devletin siyasi yaşamına serbest katılma hakkı vardır.
- II. Devlete isyan veya darbe girişimine karşı serbestçe direnmek, her bir Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşının hakkıdır.

## **Madde 55**

### **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**

- I. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının devlet yönetimine katılma hakları vardır. Onlar bu hakkı doğrudan veya temsilcileri vasıtasıyla gerçekleştirebilirler.
- II. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları devlet organlarında görev yapma olanağına sahiptirler. Devlet organlarının görevlileri, yalnız Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları arasından seçilir. Yabancılar ve vatandaşlığı olmayanlar devlet görevine, kanunla belirlenen şekilde kabul edilebilirler.

## **Madde 56**

### **Seçim Hakkı**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının, devlet organlarına seçme ve seçilme, aynı zamanda referanduma katılma hakkı vardır.

II. Mahkeme kararıyla fiil ehliyetsizliyi onaylanan kişiler, seçimlere, ayrıca referanduma katılma hakkına sahip değildirler.

III. Askeri personelin, hakimlerin, devlet memurlarının, din görevlilerinin, mahkeme kararıyla özgürlüğünden mahrum edilmiş kişilerin, bu Anayasa ve kanunda öngörölmüş diğer kişilerin seçimlere katılma hakkı, kanunla sınırlandırılabilir.

## **Madde 57**

### **Müracaat Hakkı**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının devlet organlarına şahsen müracaat etmek, ayrıca ferdi ve topluca yazılı müracaatlar göndermek hakkı vardır. Her bir müracaata, kanunla belirlenmiş usulde ve sürede yazılı olarak cevap verilmelidir.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları, devlet organlarının ve onların yetkililerinin, siyasi partilerin, sendikaların ve diğer toplumsal örgütlerin ve ayrıca tek tek vatandaşların faaliyetlerini veya işlerini eleştirme hakkına sahiptir. Eleştiri yüzünden takip etmek yasaktır. Hakaret ve iftira eleştiri sayılmaz.

## **Madde 58**

### **Örgütlenme Hakkı**

I. Herkesin başkalarıyla birlikte örgütlenme hakkı vardır.

II. Herkes istenilen örgütü, ayrıca siyasi partiyi, sendika ve diğer toplumsal örgütleri kurma veya mevcut bir örgüte katılma hakkına sahiptir. Bütün örgütlerin serbestçe faaliyet göstermeleri güvence altına alınır.

III. Kimse herhangi bir örgüte katılmaya veya onun üyeliğinde kalmaya zorlanamaz.

IV. Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının tamamında veya herhangi bir bölgesinde yasal devlet hakimiyetini zorla devirme amacı güden örgütler yasaktır. Anayasa ve kanunları ihlal eden örgütlerin faaliyetlerine ancak mahkeme kararı ile son verilir.



## **Madde 59**

### **Hür Teşebbüs Hakkı**

Herkes kanunla öngörülen usullerde, kendi imkanlarını, yeteneğini ve malvarlığını serbestçe kullanarak tek başına veya başkaları ile birlikte hür teşebbüs faaliyeti veya kanunla yasaklanmamış diğer ekonomik faaliyet çeşitleri ile uğraşabilir.

## **Madde 60**

### **Hak ve Özgürlüklerin Mahkeme Güvencesi**

- I. Herkesin hak ve özgürlüğünü mahkemede savunması güvence altına alınır.
- II. Herkes, devlet organlarını, siyasi partileri, sendikaları, diğer toplumsal birlikleri ve görevli kişileri karar ve hareketlerinden (veya hareketsizliğinden) dolayı mahkemeye şikayette bulunabilir.

## **Madde 61**

### **Hukuki Yardım Alma Hakkı**

- I. Herkesin yüksek seviyede hukuki yardım alma hakkı vardır.
- II. Kanunla belirlenmiş durumlarda hukuki yardım ücretsizdir ve devlet tarafından karşılanır.
- III. Herkesin yetkili devlet organları tarafından tutuklandığı, hapse atıldığı ve suç işlemekle itham edildiği andan itibaren avukatının yardımından yararlanma hakkı vardır.

## **Madde 62**

### **Davaya Bakan Mahkemenin Değiştirilememesi**

Herkesin, davasına kanunla öngörülen mahkemede bakılması hakkı vardır. Kişinin rızası olmadan davasına başka mahkemede bakılmasına izin verilmez.

## **Madde 63**

### **Suçsuzluk Karinesi**

- I. Herkesin suçsuzluk karinesi hakkı vardır. Suç işlemekle suçlanılan herkes, suç kanunla öngörülen şekilde ispat edilmemişse ve bu konuda mahkemenin kesinleşmiş bir kararı yoksa o kişi suçsuz sayılır.
- II. Kişinin suçlu olduğuna dair esaslı şüpheler varsa, suçlu olarak kabul edilemez.
- III. Suç işlemekle suçlanan kişi, kendisinin suçsuzluğunu ispat etmek zorunda değildir.

IV. Muhakeme sürecinde kanuna aykırı şekilde elde edilmiş delillerden yararlanılamaz.

V. Mahkeme kararı olmadan hiç kimse suçlu sayılamaz.

#### **Madde 64**

##### **Aynı Suçtan Tekrar Mahkumiyet Kararı Verilememesi**

Hiç kimse aynı suçtan tekrar mahkum edilemez.

#### **Madde 65**

##### **Mahkemeye Tekrar Başvuru Hakkı**

Mahkeme tarafından mahkum edilen herkesin, kendisi hakkında verilmiş bir hükme, kanunla öngörülen usullerde yeniden üst merci mahkemede bakılması, ayrıca kendisinin affedilmesi ve cezanın hafifletilmesi ile ilgili başvuru hakkı vardır.

#### **Madde 66**

##### **Akrabaları Aleyhine İfade Verme Yasağı**

Hiç kimse kendisine, karısına (kocasına), evlatlarına, ebeveynlerine, erkek ve kız kardeşlerine karşı ifade vermeye zorlanamaz. Aleyhinde ifade verilmesi zorunlu olmayan akrabaların tam listesi kanunla belirlenir.

#### **Madde 67**

##### **Yakalanan, Tutuklanan ve Suç**

##### **İşlemekle İtham Edilenlerin Hakları**

I. Yetkili devlet organlarının yakaladığı, tutukladığı, suç işlemekle itham ettiği her bir kişiye derhal hakları bildirilir ve yakalanmasının, tutuklanmasının ve suçlanmasının sebepleri izah edilir.

II. Suç işlemekle itham edilen her bir kişi, mahkum edilmeden önce dinlenilmelidir.

#### **Madde 68**

##### **Zararın Tazmin Edilmesini İsteme Hakkı**

I. Suç işleme, ayrıca yetkinin kötüye kullanılması sonucunda zarar gören kimsenin hakları kanunla korunur. Zarar görmüş kimsenin yargılama sürecine iştirak etme ve kendisine verilen zararı isteme hakkı vardır.

II. Herkesin, devlet organlarının, ya da bu organlardaki görevli kişilerin kanuna aykırı hareketleri veya hareketsizlikleri sonucunda uğradığı zararı, devletten talep etme hakkı vardır.

## **Madde 69**

### **Yabancıların ve Vatandaşlığı Olmayan**

#### **Kişilerin Hakları**

I. Yabancılar ve vatandaşlığı olmayan kişiler Azerbaycan Cumhuriyetinde bulunurken, kanunla veya Azerbaycan Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası antlaşmalarla belirlenmiş başka bir durum söz konusu değilse, Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları gibi bütün haklardan yararlanır ve bütün görevleri yerine getirirler.

II. Azerbaycan Cumhuriyetinde devamlı yaşayan veya geçici olarak ikamet eden yabancıların ve vatandaşlığı olmayan kişilerin hak ve özgürlükleri yalnız uluslararası hukuk kurallarına ve Azerbaycan Cumhuriyeti kanunlarına uygun olarak sınırlandırılabilir.

## **Madde 70**

### **Siyasi Sığınma Hakkı**

I. Herkes tarafından kabul edilmiş olan uluslararası hukuk normlarına uygun olarak Azerbaycan Cumhuriyeti yabancılara ve vatandaşlığı olmayan kişilere siyasi sığınma hakkı verir.

II. Siyasi görüşüne, ayrıca Azerbaycan Cumhuriyetinde suç sayılmayan eylemlere göre takip edilen kişiler başka devlete verilemez.

## **Madde 71**

### **İnsan ve Vatandaş Hak Ve Özgürlüklerinin Güvencesi**

I. Anayasada belirlenen insan ve vatandaş hak ve özgürlüklerini kollamak ve korumak, yasama, yürütme ve yargı organlarının görevidir.

II. İnsan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinin kullanımını hiç kimse sınırlayamaz. Herkesin hak ve özgürlükleri bu Anayasa ve kanunlarla belirlenmiş esaslarla, ayrıca başkalarının hak ve özgürlükleri ile sınırlıdır.

III. Savaş, sıkıyönetim ve olağanüstü hal, ayrıca seferberlik ilan edilirken insan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinin kullanımı Azerbaycan Cumhuriyetinin uluslararası yükümlülükleri dikkate almak şartı ile kısmen ve geçici olarak sınırlandırılabilir. Kullanılması sınırlandırılan hak ve özgürlükler hakkında halka önceden bilgi verilir.

IV. Hiçbir şekilde, hiç kimse din, vicdan, düşünce ve inancını açıklamaya mecbur edilemez ve bu yüzden suçlanamaz.

V. Bu Anayasanın hiç bir hükmü, insan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinin kaldırılmasına yönelik bir norm olarak yorumlanamaz.

VI. Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları içinde insan ve vatandaş hak ve özgürlükleri doğrudan yürürlüktedir.

VII. İnsan ve vatandaş hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesiyle ilgili çekişmeler mahkemelerce çözülür.

VIII. Hiç kimse işlediği zaman hukuka aykırı sayılmayan bir davranıştan sorumlu tutulamaz. Hukuk ihlali yapıldıktan sonra yeni kanunla bu harekete göre sorumluluk ortadan kaldırılmışsa veya hafifletilmişse, yeni kanun hükümleri uygulanır.

IX. Herkes, kanunla yasaklanmayan hareketleri gerçekleştirebilir ve hiç kimse kanunla öngörülmeven hareketleri yapmaya mecbur edilemez.

X. Devlet organları yalnız bu Anayasa esasında, kanunla belirlenmiş kayıt ve şartlarla hareket edebilir.

## **IV. FASIL**

### **VATANDAŞLARIN TEMEL ÖDEVLERİ**

#### **Madde 72**

##### **Vatandaşların Ödevlerinin Esası**

I. Devlet ve toplum karşısında herkesin, hak ve özgürlüklerinden kaynaklanan ödevleri vardır. Herkese ödevler, yalnız bu Anayasa veya kanunla konulabilir.

II. Her bir kişi Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası ve kanunlarına uymalı, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı göstermeli, kanunla belirlenmiş diğer ödevleri yerine getirmelidir.

III. Kanunu bilmemek, sorumluluktan kurtarmaz.

#### **Madde 73**

##### **Vergiler ve Devlete Yapılan Diğer Ödemeler**

I. Kanunla belirlenmiş vergileri ve devlete yapılacak diğer ödemeleri zamanında ödemek herkesin borcudur.

II. Hiç kimse kanunla öngörülmüş durumlar dışında ve kanunla belirtilenden fazla vergi ve diğer devlet ödemeleri yapmağa zorlanamaz.

## **Madde 74**

### **Vatana Sadakat**

I. Vatana sadakat kutsaldır.

II. Göreve seçilme veya tayin yolu ile yasama, yürütme veya mahkeme organlarında çalışan kişiler, kendi görevlerini dürüst ve layıkıyla yapmamalarından dolayı sorumluluk taşırlar ve kanunla belirtilen hallerde bu konuda yemin ederler.

III. Göreve seçilme veya tayin yoluyla yasama, yürütme veya mahkeme organlarında çalışan, ayrıca Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına sadık kalacağına dair yemin etmiş kişi, devlet aleyhine suç işlemek, ya da devlete karşı isyan veya darbe ile suçlanmış ve bu suçtan dolayı mahkum olmuşsa bu görevden ayrılmış sayılır ve bir daha bu göreve gelemez.

## **Madde 75**

### **Devlet Simgelerine Saygı**

I. Her vatandaş Azerbaycan Cumhuriyetinin devlet simgelerine - bayrağına, armasına, Devlet marşına saygı göstermelidir.

II. Devlet simlerine saygısızlık yapılması, kanunla öngörülen sorumluluklara sebep olur.

## **Madde 76**

### **Vatani Savunma**

I. Vatani savunmak her bir vatandaşın borcudur. Kanunla belirlenmiş şekilde vatandaşlar askeri hizmette bulunurlar.

II. Vatandaşların inancı zorunlu askeri hizmet yapmaya ters düşüyorsa, kanunla belirlenmiş durumlarda zorunlu askerlik hizmetinin alternatif bir hizmetle değiştirilmesi mümkündür.

## **Madde 77**

### **Tarih ve Kültür Anıtlarının Korunması**

Tarih ve kültür eserlerini korumak herkesin borcudur.

## **Madde 78**

### **Çevrenin Korunması**

Çevreyi korumak herkesin borcudur.

## **Madde 79**

### **Kanuna Ters Düşen Görevlerin İcrasına Müsaade Edilmemesi**

Hiç kimse Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına veya kanunlarına ters düşen görevleri icra etmeye zorlanamaz.

## **Madde 80**

### **Sorumluluk**

Anayasanın ve kanunların ihlal edilmesi, ayrıca bu Anayasada ve kanunlarda belirtilen hakların kötüye kullanılması veya görevlerin yerine getirilmemesi kanunla öngörülen sorumluluklara neden olur.

## **ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**

### **DEVLET HAKİMİYETİ**

## **V. FASIL**

### **YASAMA HAKİMİYETİ**

## **Madde 81**

### **Yasama Hakimiyetinin Kullanılması**

Azerbaycan Cumhuriyetinde yasama hakimiyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi tarafından kullanılır.

## **Madde 82**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin Sayısal Oluşumu**

Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi 125 milletvekilinden oluşur.

## **Madde 83**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi Milletvekilleri Seçimlerinin Esasları**

Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi milletvekilleri, çoğunluk seçim sistemi, genel, eşit ve doğrudan seçim hakkı esasında serbest, şahsi ve gizli oylama yolu ile seçilirler.

## **Madde 84**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin**

#### **Görev Süresi**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin görev süresi 5 yıldır. Savaş durumunda, askeri operasyonların gerçekleştirilmesi Azerbaycan Millet Meclisi seçimlerinin yapılmasını imkansız kılırsa, Azerbaycan Milli Meclisinin görev süresi, savaş faaliyetlerinin sonuna kadar uzatılır. Bu konudaki karar, seçimlerin (referandumların) yapılması gerçekleştiren devlet organlarının başvurusu üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilir.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi milletvekillerinin seçimi her 5 yılda bir, Kasım ayının ilk Pazar günü yapılır.

III. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi milletvekillerinin görev süresi, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin görev süresi ile sınırlıdır.

IV. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi milletvekilliğinden ayrılanların yerine, yeni seçim yapılırsa, yeni seçilen milletvekilinin görev süresi, ayrılan milletvekilinin kalan görev süresi ile sınırlıdır.

## **Madde 85**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi**

#### **Milletvekili Adaylarında Aranılan Özellikler**

I. Azerbaycan Cumhuriyetinde, yaşı 25'den aşağı olmayan her bir vatandaş, kanunla belirlenen şekilde Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin milletvekili seçilebilir.

II. İkili vatandaşlığı olan, başka devletler karşısında yükümlülüğü olan, yürütme veya yargı organlarında çalışan, bilimsel, pedagojik ve yaratıcı faaliyetler istisna olmak üzere, diğer ücretli faaliyetle uğraşan kişiler, din görevlileri, fiili ehliyetsizliyi mahkemece tasdik edilenler, ağır suçlardan mahkum olmuş kişiler, mahkemenin yürürlüğe girmiş kesin kararıyla ceza infaz yerlerinde hükümlü bulunan kişiler Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin milletvekili seçilemezler.

## **Madde 86**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi Milletvekillerinin Seçim Sonuçlarının Denetimi ve Onaylanması**

Seçim sonuçlarının doğruluğunu, kanunla belirlenmiş şekilde Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, denetler ve onaylar.

## **Madde 87**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi**

#### **Milletvekillerinin Görev Sürelerinin Sona Ermesi**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclis milletvekillerinin görev süreleri, yeni seçilmiş olan Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin ilk toplantı günü sona erer.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi milletvekilliğinden ayrılanların yerine seçimler, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin görev süresinin bitimine 120 günden daha az bir süre kalmışsa, yapılmaz.

III. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi, 83 milletvekilinin yetkileri onaylandığında, yetkili sayılır.

## **Madde 88**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin Dönem Toplantıları**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi bahar ve güz dönem toplantıları olmak kaydıyla her yıl iki olağan yapar.

Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin 83 milletvekilinin yetkisi onaylandıktan sonra Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin ilk oturumu aynı günden başlayarak en geç bir hafta içinde yapılır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine seçimlerden sonra, Martın 10'nuna kadar 83 milletvekilinin yetkileri onaylanmazsa, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin ilk toplantısının yapılma zamanını, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi belirler.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisini olağanüstü toplantıya, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin Başkanı, Azerbaycan Cumhurbaşkanı veya Azerbaycan Milli Meclisinin 42 milletvekilinin talebi üzerine çağırır.

III. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin olağanüstü toplantısının gündemini, toplanmasını talep edenler belirler. Bu gündemdeki konular görüşüldükten sonra olağanüstü toplantı sona erer.



IV. Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin toplantıları halka açıq yapılır. Azərbaycan Milli Meclisinin 83 millətvekilinin talebi ilə və ya Azərbaycan Cümhurbaşkanıının teklifi ilə Azərbaycan Milli Meclisinin toplantıları halka kapalı yapılır.

## **Madde 89**

### **Azərbaycan Cümhurbaşyeti Milli Meclisi Millətvekilliğinden**

#### **Mahrum Etme ve Azərbaycan Cümhurbaşyeti Milli Meclisi Millətvekillerinin Yetkilerinin Kaybedilmesi**

I. Azərbaycan Cümhurbaşyeti Milli Meclisinin millətvekili, aşağıdakı hallerde yetkisinden mahrum edilir;

1) Seçimlerde oyların düzgün sayılmadığı ortaya çıktığında;

2) Azərbaycan Cümhurbaşyeti vatandaşlığından çıktığında və ya başka bir devletin vatandaşlığına geçtiğinde;

3) Suç işlediğinde ve mahkemenin bu konuda yürürlüğe girmiş kesin hükmü bulunduğunda;

4) Devlet organlarında görev aldığında, din görevlisi olduğunda, özel teşebbüs, ticari ve diğər ücretli bir faaliyetle (bilimsel, pedagojik ve yaratıcı faaliyet hariç) uğraştığında;

5) Kendisi istifa ettiğinde;

Azərbaycan Cümhurbaşyeti Milli Meclisinin millətvekilliğinden mahrum etme hakkında karar, kanunla belirlenmiş şekilde kabul edilir.

II. Azərbaycan Cümhurbaşyeti Milli Meclisi millətvekilleri, yetkilerini sürekli kullanmadığında ve kanunla öngörölmüş diğər durumlarda yetkilerini kaybederler. Bu konudaki kararın kabul edilme şekli kanunla belirlenir.

## **Madde 90**

### **Azərbaycan Cümhurbaşyeti Milli Meclisi**

#### **Millətvekillerinin Dokunulmazlığı**

I. Yetki süresi boyunca Azərbaycan Cümhurbaşyeti Milli Meclisi millətvekilinin şahsiyeti dokunulmazdır. Azərbaycan Cümhurbaşyeti Milli Meclisi millətvekili yetki süresi boyunca suçüstü yakalanma durumu hariç, suçlanamaz, tutuklanamaz, hakkında mahkemece idari ceza uygulanamaz, üzeri aranamaz, muayene edilemez. Azərbaycan Cümhurbaşyeti Milli Meclisinin Millətvekili suçüstü yakalanırsa tutuklanabilir. Böyle bir durumda Azərbaycan Cümhurbaşyeti Milli Meclisinin millətvekilini tutuklayan organ, derhal Azərbaycan Cümhurbaşyeti Başsavcısına haber vermelidir.

II. Azərbaycan Cumhuriyeti millətvekilinin dokunulmazlığına, yalnız Azərbaycan Cumhuriyeti Başsavcısının talebi üzərinə Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin kararıyla son verilebilir.

## **Madde 91**

### **Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi**

#### **Milletvekilinin Sorumlu Tutulmasına Konan Yasaklar**

Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi millətvekilləri, Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisindəki faaliyyət, oy verme və ifadə etdiyi düşüncələri nədəniylə sorumluluk altına alınmazlar. Kendi rızası olmadan bu durumlara ilişkin açıklama istenemez və ifadə alınmaz.

## **Madde 92**

### **Azərbaycan Cumhuriyeti**

#### **Milli Meclisinin Çalışma Düzeni**

Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi kendi çalışma düzenini belirler ve Milli Meclisin ilgili organlarını oluşturur, ayrıca kendi başkan ve yardımcılarını seçer, komiteler ve komisyonlar kurar, Bütçe Denetleme Kurulunu oluşturur.

## **Madde 93**

### **Azərbaycan Cumhuriyeti**

#### **Milli Meclisinin Düzenlemeleri**

I. Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi yetkisine giren konularda Anayasal kanunlar, kanunlar ve kararlar alır.

II. Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinde Anayasal kanunlar, kanun ve kararlar bu Anayasa ile öngörülen şekilde kabul edilir.

III. Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi Milletvekilləri oy kullanma hakkını bizzat yerine getirirler.

IV. Kanunlarda ve Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi kararlarında yürütme ve mahkeme organlarına açıktan emirler verilemez.

## **Madde 94**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Milli Meclisinin Belirlediği Genel Hususlar**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi aşağıdaki konulara ilişkin genel hususları belirler:

1) Bu Anayasada tespit edilmiş insan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinden yararlanma, bu hak ve özgürlüklerin devlet güvencesi;

2) Azerbaycan Cumhurbaşkanının seçimleri;

3) Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi seçimleri ve Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin milletvekillerinin statüsü;

4) Referandum;

5) Mahkeme yapısı ve hakimlerin statüsü: savcılık; avukatlık ve noterlik;

6) Yargılama usulü, mahkeme kararlarının icrası;

7) Belediye seçimleri ve belediyelerin statüsü;

8) Olağanüstü hal rejimi; sıkıyönetim rejimi;

9) Devlet ödülleri;

10)Gerçek ve tüzel kişilerin statüsü;

11)Medeni hukuk konuları;

12)Akitler, medeni hukuk antlaşmaları, temsilcilik ve veraset;

13)Mülkiyet hakkı, ayrıca devlet, özel ve belediye mülkiyetinin hukuki rejimi, fikri mülkiyet hakkı; diğer eşya hakları; borçlar;

14)Aile ilişkileri, ayrıca vesayet ve kayyumluk;

15)Maliye faaliyetinin esasları, vergiler, rüsumlar ve ödemeler;

16)İş ilişkileri ve sosyal güvenlik;

17)Suç ve diğer hukuk ihlallerinin belirlenmesi, onların işlenmesine göre sorumluluğun belirlenmesi;

18)Savunma ve askeri hizmet;

19)Devlet memurluğu;

20)Güvenliğin esasları;

21)İdari yapısı, devlet sınırı rejimi;

22)Uluslararası antlaşmaların onaylanması ve iptali;

23)Haberleşme ve ulaştırma;

24) İstatistik, meteoroloji ve standartlar;

25) Gümrük işi;

26) Ticaret ve borsa faaliyeti;

27) Banka, muhasebe, sigorta;

II. Bu maddenin 2., 3., 4. bentlerinde belirtilen konular hakkındaki kanunlar 83 oy çoğunluğu ile, diğer konulara dair kanunlar ise 63 oy çoğunluğu ile kabul edilir.

III. Bu maddenin I. fıkrasına anayasal kanunla ilaveler yapılabilir.

## **Madde 95**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin Çözümleyeceği Konular**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi aşağıdaki konuları çözümlemekte yetkilidir.

1) Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin çalışma düzeninin belirlenmesi;

2) Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın teklifi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti diplomatik temsilciliklerinin kurulması;

3) İdari-mülki birimlerinin belirlenmesi;

4) Devletlerarası ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kanunlarından farklı kuralar öngören uluslararası antlaşmaların onaylanması ve iptal edilmesi;

5) Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın teklifi üzerine, devlet bütçesinin onaylanması ve uygulanmasının denetimi;

6) Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın önerisi ile Azerbaycan Cumhuriyeti'nin İnsan Hakları Müvekkilinin seçilmesi;

7) Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın teklifi üzerine, Azerbaycan Cumhuriyeti askeri stratejisinin onaylanması,

8) Bu Anayasada öngörülen durumlarda, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın fermanlarının onaylanması;

9) Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın teklifi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanının göreve atmasına onay verilmesi;

10) Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın teklifi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi ve Azerbaycan Cumhuriyeti istinaf mahkemeleri hakimlerinin atanması;

11) Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın teklifi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısının göreve atanması ve görevden alınmasına onay verilmesi;

12) Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin teklifi üzerine, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın *impeachment* usulü ile görevden uzaklaştırılması;

13)Azerbaycan Cumhurbaşkanının teklifiyle, hakimlerin görevlerinden uzaklaştırılması;

14)Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kuruluna güvenoyu meselesinin halledilmesi;

15)Azerbaycan Cumhurbaşkanının teklifi üzerine, Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası Yönetim Kurulu üyelerinin göreve atanması ve görevden uzaklaştırılması;

16)Azerbaycan Cumhurbaşkanının teklifi üzerine, Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin fonksiyonu dışındaki görevlerin icrası için görevlendirilmesine izin verilmesi;

17)Azerbaycan Cumhurbaşkanının müracaatı üzerine savaş ilanı edilmesi ve barış sağlanmasına izin verilmesi;

18)Referanduma karar verilmesi;

19)Genel af

20)Belediyelerin raporlarının dinlenilmesi

II. Bu maddenin 1-5'nci bentlerinde belirtilen konular üzere 63 oy çokluğu ile kanunlar, diğer konularda ise Anayasada başka bir usul belirlenmemişse aynı usulde kararlar kabul edebilir.

III. Bu Anayasada Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin yetkilerine ait edilen diğer konulara, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin işleyişli ile ilgili konulara, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin görüş bildirmesi gereken konulara ilişkin karar kabul edilir.

IV. Bu maddenin I. fıkrasına anayasal kanunla ilaveler yapılabilir.

## **Madde 96**

### **Yasama Teşebbüsü Hakkı**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinde yasama teşebbüs hakkı (kanun tasarıları ve diğer konuların Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin görüşmesine sunma hakkı) Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin milletvekillerine, Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesine, Azerbaycan Cumhuriyetinin seçme hakkı olan 40 bin vatandaşa, Azerbaycan Cumhuriyeti Savcılığına ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisine aittir.

II. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, Azerbaycan Cumhuriyetinin seçme hakkı olan 40 bin vatandaşı, Azerbaycan Savcılığına ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisinin yasama teşebbüsünde bulunarak, Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisinin müzakeresine sunduğu kanun ve karar tasarıları sunulduğu şekliyle görüşülür ve oylamaya konur.

III. Bu kanun veya karar tasarılarında değişiklikler, yasama teşebbüsünde bulunanın rızasıyla yapılabilir.

IV. Yasama teşebbüsünde bulunarak, Azərbaycan Cumhurbaşkanı, Azərbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesinin, Azərbaycan Cumhuriyetinin seçme hakkı olan 40 bin vatandaşının, Azərbaycan Cumhuriyetinin Savcılığının veya Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisinin Azərbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisine sunduğu kanun ve karar taslakları sunulduğu gündən itibaren iki ay içinde oylamaya konur.

V. Kanun veya karar taslağı Azərbaycan Cumhurbaşkanı, Azərbaycan Yüksek Mahkemesi veya Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi tarafından acil ilan edilirse, bu süre 20 gündür.

VI. Azərbaycan Cumhuriyetinin seçme hakkı olan 40 bin vatandaşının, yasama teşebbüsünden yararlanmasının şartları kanunla belirlenir.

VII. Kanun ve karar taslakları gerekçelendirilmeli ve onların kabul edilmesinin amaçları gösterilmelidir.

## **Madde 97**

### **Kanunların İmzaya Sunulma Süresi**

I. Kanunlar kabul edildiği gündən itibaren 14 gün içinde Azərbaycan Cumhurbaşkanı'nın imzasına sunulur.

II. Acil ilan edilen kanun taslağı, kabul edildiği gündən itibaren 24 saat içinde, Azərbaycan Cumhurbaşkanı'na imzaya sunulur.

## **Madde 98**

### **Azərbaycan Cumhuriyeti**

#### **Milli Meclisi Düzenlemelerinin Yürürlüğe Girmesi**

Kanun ve Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin almış olduğu kararların içeriğinde başka bir usul belirtilmemişse, kanun ve karar yayımlandığı gündən itibaren yürürlüğe girmiş olur.

## **VI. FASIL**

### **YÜRÜTME HAKİMİYETİ**

## **Madde 99**

### **Yürütme Hakimiyetinin Sahibi**

Azərbaycan Cumhuriyeti'nde yürütme hakimiyeti, Azərbaycan Cumhurbaşkanı'na aittir.

## **Madde 100**

### **Azərbaycan Cümhurbaşkanlığı Adaylarında Aranılan Özellikler**

Yaşı 35'den aşağı olmayan, Azərbaycan Cümhurbaşiyeti sınırları içinde 10 yıldan fazla sürekli yaşamış, seçimlere iştirak etme hakkına sahip olan, ağır bir suçtan mahkum olmamış, başka devletlere karşı yükümlülüğü olmayan, yüksek öğrenim yapmış, ikili vatandaşlığı olmayan Azərbaycan Cümhurbaşiyeti vatandaşı Azərbaycan Cümhurbaşiyetinin Cümhurbaşkanı seçilebilir.

## **Madde 101**

### **Azərbaycan Cümhurbaşkanı Seçimlerinin Esasları**

I. Azərbaycan Cümhurbaşkanı genel, eşit ve doğrudan seçim esasına göre serbest, şahsi ve gizli oylama yolu ile 5 yıllık süre için seçilir.

II. Azərbaycan Cümhurbaşkanı, oylamaya katılanların yarıdan fazlasının oy çoğunluğu ile seçilir.

III. Bu oy çoğunluğu, oylamanın birinci aşamasında sağlanmazsa oy verme gününden sonraki ikinci Pazar günü, oylamanın ikinci aşaması yapılır. İkinci aşamaya birinci aşamada en çok oy alan iki aday, ya da en çok oy alan ve adaylığını geri alan adaylardan sonra gelen iki aday katılabilir.

IV. Oylamanın ikinci aşamasında, oy çoğunluğunu sağlayan aday Azərbaycan Cümhurbaşkanı seçilmiş sayılır.

V. Savaş şartlarında askeri operasyonların yapılması, Azərbaycan Cümhurbaşkanı seçimlerinin yapılmasını mümkün kılmazsa, Azərbaycan Cümhurbaşkanının görev süresi askeri operasyonların sonuna uzatılır. Bu karar, seçimlerin (referandumların) yapılmasından sorumlu devlet organının müracaatı üzerine, Azərbaycan Cümhurbaşiyeti Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilir.

VI. Bu maddenin uygulanma usulü kanunla belirlenir.

## **Madde 102**

### **Azərbaycan Cümhurbaşkanı Seçimlerinin Sonuçları**

Azərbaycan Cümhurbaşkanı seçim sonuçları hakkındaki bilgi, seçim gününden 14 gün içinde Azərbaycan Cümhurbaşiyeti Anayasa Mahkemesi tarafından resmen ilan edilir.

## **Madde 103**

### **Azerbaycan Cumhurbaşkanı Seçilmiş Kişinin Andı**

I. Azerbaycan Cumhurbaşkanı seçilen kişi, Azerbaycan Cumhurbaşkanı seçim sonuçlarının ilan edildiği günden itibaren 3 gün içinde Anayasa Mahkemesi hakimlerinin de katıldığı törende şu şekilde aşağıdaki andı içer: “Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı yetkilerini kullanırken Azerbaycan Cumhuriyetinin Anayasasını esas alacağıma, devletin bağımsızlığını ve ülke bütünlüğünü koruyacağıma, halka liyakatle hizmet edeceğime and içerim”.

II. And içtiği günden itibaren Azerbaycan Cumhurbaşkanı kendi yetkilerinin icrasına başlamış olur.

## **Madde 104**

### **Azerbaycan Cumhurbaşkanının**

#### **Kendi Yetkilerini Devamlı Olarak Yerine Getirememesi**

I. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, istifa ettiğinde, sağlık nedeni ile yetkilerini kullanamaması halinde, bu Anayasa ile öngörülen durumlarda ve usulüne göre görevinden uzaklaştırıldığında, zamanından önce görevinden ayrılmış sayılır.

II. Azerbaycan Cumhurbaşkanının istifası durumunda, istifa dilekçesi Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesine sunulur. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, istifa dilekçesinin Azerbaycan Cumhurbaşkanının kendisi tarafından verildiğine emin olduktan sonra, Azerbaycan Cumhurbaşkanının istifasının kabulüne dair karar verir. Bu andan itibaren Azerbaycan Cumhurbaşkanı görevinden ayrılış sayılır.

III. Azerbaycan Cumhurbaşkanının sağlık nedeniyle görevini yerine getirme yeteneğini tamamen kaybettiği konusunda bilgi verildiğinde, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi bu gerçeğin aydınlatılması için Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesine başvurur. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi bu konudaki kararı, hakimlerin 6 oy çoğunluğu ile kabul eder. Eğer Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi bu bilgiyi gerçek bulmazsa konu kapanmış olur.

## **Madde 105**

### **Azerbaycan Cumhurbaşkanının**

#### **Görevinden Ayrılması Durumunda Yetkilerinin Kullanılması**

I. Azerbaycan Cumhurbaşkanı süresinden önce görevinden ayrıldıktan sonraki 3 ay içinde Azerbaycan Cumhurbaşkanlığına olağanüstü seçim yapılır. Bu durumda Azerbaycan Cumhuriyetinin yeni Cumhurbaşkanı seçilinceye kadar, Azerbaycan Cumhurbaşkanının yetkilerini Azerbaycan Cumhuriyetinin Başbakanı kullanır.



II. Bu süre içinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı yetkilerini kullanan Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanı istifa ederse veya sağlık durumuna göre yetkileri kullanma yeteneğini tamamen kaybederse, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin Başkanı kullanır.

III. Bu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen sebeplerle, Azerbaycan Cumhurbaşkanı yetkilerinin Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin Başkanı tarafından da kullanılamaması durumunda, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi Azerbaycan Cumhurbaşkanı yetkilerinin başka bir yetkili şahıs tarafından kullanılacağına karar verir.

## **Madde 106**

### **Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın Dokunulmazlığı**

Azerbaycan Cumhurbaşkanı dokunulmazlık hakkına sahiptir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın şeref ve onuru kanunla korunur.

## **Madde 107**

### **Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın Görevden Alınması**

I. Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın görevden alınması önerisi, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın ağır suç işlemesi durumunda Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin girişimiyle, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesinin 30 gün içinde vereceği görüş üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine sunulabilir.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin milletvekillerinin 95 oy çokluğu ile alınan karara göre Azerbaycan Cumhurbaşkanı görevden uzaklaştırılabilir. Bu kararı Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Başkanı imzalar. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi bir hafta içinde bu kararın imzalanmasına taraf olmazsa, karar yürürlüğe girmez.

III. Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın görevden uzaklaştırılması hakkında karar Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine başvurduğu günden başlayarak, 2 ay içinde kabul edilmelidir. Bu süre içinde söz konusu karar kabul edilmezse, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'na karşı yapılan suçlama reddedilmiş sayılır.

## **Madde 108**

### **Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın Teminatı**

I. Azerbaycan Cumhurbaşkanı ve ailesinin harcamaları devlet tarafından temin edilir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı ve onun ailesinin güvenliği, özel güvenlik birimleri tarafından sağlanır.

II. Önceden Azerbaycan Cumhurbaşkanı seçilmiş kişinin teminatının şartları, Anayasal kanunla belirlenir.

## **Madde 109**

### **Azerbaycan Cumhurbaşkanının Yetkileri**

Azerbaycan Cumhurbaşkanı:

- 1) Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi seçimlerini belirler;
- 2) Azerbaycan Cumhuriyeti devlet bütçesini Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin onayına sunar;
- 3) Devletin iktisadi ve sosyal programlarını onaylar;
- 4) Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin rızasıyla Azerbaycan Cumhuriyetinin Başbakanını göreve atar; Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanını görevden alır;
- 5) Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu üyelerini göreve atar ve görevden alır; gerektiğinde Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu toplantılarına başkanlık eder;
- 6) Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun istifası hakkında karar kabul eder;
- 7) Azerbaycan Cumhuriyeti devlet bütçesinde yürütme hakimiyeti için ayrılmış harcamalar çerçevesinde merkezi ve yerel yürütme organlarını kurar;
- 8) Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun karar ve emirlerini, merkezi ve yerel icra organlarının düzenlemelerini iptal eder;
- 9) Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkeme ve Azerbaycan Cumhuriyeti istinaf mahkemeleri hakimlerinin göreve atanmasıyla bağlı Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine öneride bulunur; Azerbaycan Cumhuriyetinin diğer mahkemelerinin hakimlerini göreve atar; Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısını Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin rızası ile göreve tayin eder ve görevden alır;
- 10) Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası Yönetim Kurulu üyelerinin göreve atanması ve görevden alınmasıyla ilgili Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine teklif sunar; Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası İdare Heyeti üyeleri arasından Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanını atar.
- 11) Azerbaycan Cumhuriyeti askeri doktrinini Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin onayına sunar;
- 12) Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin yüksek komuta heyetini göreve atar veya görevden alır;
- 13) Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğini kurar ve onun yöneticisini tayin eder;

14) Azərbaycan Cumhuriyyətinin İnsan Hakları Müvəkkilinin seçilməsinə ilişkin Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Meclisinə öneridə bulunur

15) Azərbaycan Cumhuriyyətinin dış ölkə və uluslararası təşkilatlardakı diplomatik təmsilçiliklərinin təsis edilməsi üçün Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Meclisinə öneridə bulunur, Azərbaycan Cumhuriyyətinin dış ölkələrdə və uluslararası təşkilatlardakı diplomatik təmsilçilərini atar və geri çağırır;

16) Yabancı dövlətlərin diplomatik təmsilçilərinin güvən məktuplarını və əvəznamələrini qəbul edir;

17) Hükümetlər arası antlaşmalar yapar, dövlətlərarası və Azərbaycan Cumhuriyyəti qanunlarından fərqli hökümlər gətirən uluslararası antlaşmaların onaylanması və ya iptal edilməsi üçün Milli Meclisə sunar; təsdiqnamələri imzalar;

18) Referandum bəirlər;

19) Qanunları imzalar və yayırlar;

20) Vətəndaşlıqla bağlı problemləri həllədir;

21) Siyasi sığınma hüququ verilmə problemini həllədir;

22) Af qərarı çıxarır;

23) Dövlət mükəmməlləri ilə mükəmməlləndirir;

24) Yüksək askəri və yüksək özəl rütbələr verir;

25) Qenəl və qısmi səfərbərlik ilan edir; səfərbərlik nədəniylə qərevə çağırılanları tərhis edir;

26) Azərbaycan Cumhuriyyəti vətəndaşlarını sürəli askerlik xizmətinə çağırma və askerlik xizmətinde bulunan qövlələrin yədəqə alınmasıyla bağlı qərarlar qəbul edir;

27) Azərbaycan Cumhuriyyəti Qüvenlik Kurulunu qurar;

28) Azərbaycan Cumhuriyyəti Silahlı Qüvvətlərini, onların funksiyonu ilə bağlı olmayan qövlələrin icrası üçün qövlələndirməsinə izin vermək amacıyla, Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Meclisinə öneridə bulunur;

29) Olağanüstü hal və sıkıyönetim ilan edir;

30) Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Meclisinin rızasıyla savaşı ilan edir və barışı yapar;

31) Azərbaycan Cumhuriyyəti dövlət bütcəsində ilgili amaqçlar üçün bəirlənmiş harcamalar qerçəvesində özəl qüvenlik birləmləri qurar;

32) Bu Anayasa ilə Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Meclisinin və məhkəmələrin yetki alanına daxil edilməyən diqer konuları idari usulle qözər;

## **Madde 110**

### **Kanunların İmzalanması**

I. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, kanunları, sunulduğu günden itibaren 56 gün içinde imzalar. Azerbaycan Cumhurbaşkanı kanuna itiraz ederse, kanunu imzalamayıp kendi itirazları ile birlikte belirtilen süre içinde Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine geri gönderebilir.

II. Anayasal kanunlar Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmazsa, yürürlüğe girmez. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin 83 oy çokluğu ile kabul ettiği kanunları 95 oy çokluğu ile, 63 oy çokluğu ile kabul ettiği kanunları ise 83 oy çokluğu ile yeniden kabul ederse, bu kanunlar tekrar oylandıktan sonra yürürlüğe girer.

## **Madde 111**

### **Sıkıyönetim İlan Edilmesi**

Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının belli bir kısmı fiilen işgal edildiğinde, yabancı devlet veya devletler Azerbaycan Cumhuriyetine savaş ilan ettiğinde, Azerbaycan Cumhuriyetine karşı gerçek silahlı saldırı tehlikesi belirdiğinde, Azerbaycan Cumhuriyeti toprağı ablukaya alındığında, ayrıca abluka için gerçek tehlike olduğunda Azerbaycan Cumhuriyeti genelinde veya ayrı ayrı bölgelerinde sıkıyönetim ilan eder ve bu konudaki fermanını, 24 saat içerisinde Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin onayına sunar.

## **Madde 112**

### **Olağanüstü Hal İlan Edilmesi**

Azerbaycan Cumhurbaşkanı, doğal felaketler, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, büyük ekolojik ve diğer felaketler meydana geldiğinde, ayrıca Azerbaycan Cumhuriyeti toprak bütünlüğünün ihlaline, devlete karşı isyana veya darbeye yönelik hareketler yapıldığında, şiddet olayları içeren toplumsal kargaşa ortamı meydana geldiğinde, vatandaşların yaşamı ve güvenliği veya devlet organlarının normal işleyişi için tehlike doğuran diğer durumlarda Azerbaycan Cumhuriyetinin ayrı ayrı bölgelerinde olağanüstü hal uygular ve bununla ilgili verdiği fermanı 24 saat içinde Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin onayına sunar.

## **Madde 113**

### **Azerbaycan Cumhurbaşkanının Düzenlemeleri**

I. Azerbaycan Cumhurbaşkanı genel esasları belirleyen hususlarda fermanlar, diğer konular hakkında ise emirler verir.

II. Azərbaycan Cumhurbaşkanının ferman ve emirleri, bu metinlerde başka bir usul öngörülmemişse yayınlandıkları gündən itibaren yürürlüğe girer.

#### **Madde 114**

#### **Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar**

#### **Kurulunun Statüsü**

I. Azərbaycan Cumhurbaşkanı yürütmə yetkisini gerçəkləşirmək amacı ilə Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunu kurar.

II. Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Azərbaycan Cumhurbaşkanıın yüksek yürütmə organıdır.

III. Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Azərbaycan Cumhurbaşkanına tabidir ve ona karşı sorumludur.

IV. Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun çalışma esaslarını, Azərbaycan Cumhurbaşkanı belirler.

#### **Madde 115**

#### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Bakanlar Kurulunun Oluşumu**

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Azərbaycan Cumhuriyeti Başbakanı, yardımcıları, bakanlar ve diğər merkezi yürütmə organları başkanlarından oluşur.

#### **Madde 116**

#### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Bakanlar Kurulunun İstifası**

Yeni seçilen Azərbaycan Cumhurbaşkanı görevini aldığı ve yetkilerini kullanmaya başladığı gündən itibaren, Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Azərbaycan Cumhurbaşkanına istifasını sunar.

#### **Madde 117**

#### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Bakanlar Kurulunun Toplantıları**

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu toplantılarına, genelde Azərbaycan Cumhuriyeti Başbakanı başkanlık eder.

## **Madde 118**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Başbakanının Atanması Usulü**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanı, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin rızası ile Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından atanır.

II. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanlığı görevine adaylık önerisini, görevine başladığı günden itibaren bir ay veya Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun istifasından sonra en geç iki hafta içinde Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin müzakeresine sunar.

III. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi, Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanlığı görevine adaylık hakkındaki kararını, bu adaylığın sunulduğu günden itibaren en geç bir hafta içinde kabul eder. Belirtilen usule uyulmazsa veya Azerbaycan Cumhurbaşkanı önerdiği adayların Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanlık görevine atanması üç defa reddedilirse, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin onayı olmadan, Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanını atayabilir.

## **Madde 119**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Bakanlar Kurulunun Yetkileri**

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu:

- Azerbaycan Cumhuriyeti devlet bütçe taslağını hazırlayıp Azerbaycan Cumhurbaşkanı'na sunar;
- Azerbaycan Cumhuriyeti devlet bütçesinin kullanımını sağlar;
- Maliye-kredi ve para politikasının uygulanmasını sağlar;
- Devlet ekonomi programlarının uygulanmasını sağlar;
- Devlet sosyal güvenlik programlarının uygulanmasını sağlar;
- Bakanlıklara ve diğer merkezi yürütme organlarına rehberlik eder, onların düzenlemelerini iptal eder;
- Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın yetki verdiği diğer görevleri yapar.

## **Madde 120**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Bakanlar Kurulunun Düzenlemeleri**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, genel hususlarda kararlar, diğer konularda emirler verir.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun karar ve emirleri, başka bir usul öngörülmediyse yayınlandıkları tarihten itibaren yürürlüğe girer.

## **Madde 121**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Bakanlar Kurulu Üye Adaylarında Aranılan Özellikler**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanlık görevine 30 yaşını doldurmuş, seçime katılma hakkına sahip, yüksek öğrenimli, hiçbir yabancı devlet karşısında yükümlülüğü olmayan Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşı atanır.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı, bakan, diğer merkezi yürütme organı başkanları görevine, yaşı 25'den aşağı olmayan, seçilme hakkına sahip, yüksek öğrenimli, hiçbir yabancı devlete karşı yükümlülüğü olmayan Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları atanabilir.

## **Madde 122**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu**

#### **Üyelerinde Aranılan Özellikler**

Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanı, yardımcıları, bakanlar, diğer merkezi yürütme organları yöneticileri, seçimli veya atamalı hiç bir görev alamaz, bilimsel, pedagojik ve yaratıcılık faaliyeti dışında hiç bir özel teşebbüsle, ticari ve diğer ücretli faaliyetlerle meşgul olamaz, görev maaşından, ayrıca bilimsel, pedagojik ve yaratıcılık faaliyetinden kazandığı paradan başka ücret alamazlar.

## **Madde 123**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Başbakanının Dokunulmazlığı**

I. Görev süresi boyunca, Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanının şahsi dokunulmazlığı vardır.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanı suçüstü yakalanma durumları dışında

suçlanamaz, tutuklanamaz, hakkında mahkemece idari ceza uygulanamaz, üzeri aranamaz, muayene edilemez.

III. Başbakan suçüstü yakalanma durumunda tutuklanabilir. Böyle bir durumda tutuklayan organ derhal Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısına haber vermelidir.

IV. Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanın şahsi dokunulmazlığı, yalnız Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısının önerisi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından kaldırılır.

## **Madde 124**

### **Yerel Yürütme Hakimiyeti**

- I. Yerel yürütme hakimiyeti, yerel yürütme organlarının başkanlarınca kullanılır.
- II. Yerel yürütme organları başkanlarını, Azerbaycan Cumhurbaşkanı atar veya görevden alır.
- III. Yerel yürütme organlarının yetkilerini Azerbaycan Cumhurbaşkanı belirler.

## **VII. FASIL**

### **YARGI HAKİMİYETİ**

## **Madde 125**

### **Yargı Hakimiyetinin Kullanılması**

I. Azerbaycan Cumhuriyetinde yargı hakimiyeti yargılama yoluyla yalnız mahkemeler kullanır.

II. Yargı hakimiyetini, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, Azerbaycan Cumhuriyeti istinaf mahkemeleri, Azerbaycan Cumhuriyetinin genel mahkemeleri ve diğer ihtisaslaştırılmış mahkemeler kullanır.

III. Yargı hakimiyeti Anayasa, medeni ve cezai mahkeme icraatı vasıtasıyla ve kanunla öngörülmüş diğer vasıtalarla kullanılır.

IV. Ceza yargılaması sürecine Azerbaycan Cumhuriyeti Savcılığı ve savunan taraf katılır.

V. Mahkeme kuruluşu ve yargılama usulü kanunla belirlenir.

VI. Mahkeme yetkisinin değiştirilmesi amacıyla, önceden belirlenmemiş hukuki usullerin uygulanması ve olağanüstü mahkemelerin kurulması yasaktır.

VII. Yargılama faaliyeti hakikatin ortaya çıkarılmasını amaçlamalıdır.



## **Madde 126**

### **Hakim Adaylarında Aranılan Özellikler**

I. 30 yaşın üstünde olan, seçilme hakkına sahip, yüksek hukuk öğrenimine sahip ve hukuk alanında 5 yıldan fazla çalışma tecrübesine sahip olan Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları hakim olabilir.

II. Hakimler, seçimle veya atamalı olan başka bir görevde çalışamaz, bilimsel, pedagojik ve yaratıcılık faaliyetleri hariç hiç bir özel teşebbüs, ticari ve diğer ücretli faaliyetle meşgul olamazlar, siyasi faaliyette bulunamazlar ve siyasi partilere üye olamazlar, bilimsel, görev maaşı, ayrıca, pedagojik ve yaratıcılık faaliyetten elde edilen gelir dışında başka bir gelir elde edemezler.

## **Madde 127**

### **Hakimlerin Bağımsızlığı, Adil Yargılanmanın**

#### **Yerine Getirilmesinin Esas Prensipleri ve Şartları**

I. Hakimler bağımsızdır, yalnız Azerbaycan Cumhuriyetinin Anayasasına ve kanunlara tabidirler ve görev süresi boyunca değiştirilemezler.

II. Hakimler davalara iyi niyetli, adil, tarafların hukuki eşitliğine, olgulara dayanarak ve kanuna uygun olarak bakarlar.

III. Her hangi bir kişi tarafından ve her hangi bir nedenle doğrudan, yahut dolayısıyla mahkeme faaliyetinin sınırlandırılması, kanuna ters etkisi, baskı ve müdahale gösterilmesi yasaktır.

IV. Adil yargılama, vatandaşların kanun ve mahkeme karşısındaki eşitliği doğrultusunda gerçekleştirilir.

V. Bütün mahkemelerde yargılamalar açık şekilde yürütülür. Mahkeme, açık duruşmanın devlet, çalışma, ticari sırrını ortaya çıkmasına sebep olacağını tahmin ederse, ya da vatandaşların şahsi veya aile hayatının sırlarının koruması zarureti belirlerse dava kapalı oturumda yürütülebilir.

VI. Kanunla öngörülmüş durumlar hariç, ceza duruşmalarının gıyabi olarak yürütülmesi yasaktır.

VII. Yargılama, çekişme prensibi esasında yapılır.

VIII. Yargılamanın her hangi bir aşamasında, herkesin savunma hakkı güvenceye alınır.

IX. Adil yargılama suçsuzluk karinesi esasında yürütülür.

X. Azerbaycan Cumhuriyetinde mahkeme icraatı, Azerbaycan Cumhuriyeti devlet dilinde veya ilgili bölgedeki çoğunluğun konuştuğu dilde yürütülür. Davaya katılan, fakat duruşmanın yürütüldüğü dili anlayamayan kişilerin, davayla ilgili belgelerle gerçek temas

sağlayabilmesi için, mahkemeye tercüman aracılığıyla iştirak etme ve mahkemede kendi ana dilinde konuşma hakkı güvenceye alınır.

## **Madde 128**

### **Hakimlerin Dokunulmazlığı**

I. Hakimler dokunulmazdır.

II. Hakimler, yalnız kanunla öngörülen usullerde suçlanabilir.

III. Hakimlerin görevlerine yalnız kanunla öngörölmüş esaslarla ve kanuna uygun usullerle son verilebilir.

IV. Hakimlerin suç işlemesi halinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesinin görüşünü alarak suç işleyen hakimın görevden alınması talebini Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine sunar. Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi söz konusu görüşü Azerbaycan Cumhurbaşkanının talebinden sonra en geç 30 gün içinde sunmak zorundadır.

V. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi ve Azerbaycan Cumhuriyeti İstinaf mahkemeleri hakimlerinin görevden uzaklaştırılması hakkında karar, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinde 83 oy çokluğu ile kabul edilir, diğer hakimlerin görevden uzaklaştırılması hakkında karar ise Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinde 63 oy çokluğu ile kabul edilir.

## **Madde 129**

### **Mahkeme Kararları ve İcrası**

I. Mahkemenin kararları devlet adına alınır ve icrası zorunludur.

II. Mahkeme kararlarının yerine getirilmemesi, kanunla belirlenen sorumluluklar doğurur.

III. Mahkeme kararı kanun ve delillere dayanmalıdır.

## **Madde 130**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi 9 hakimden oluşur.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi hakimlerini, Azerbaycan Cumhurbaşkanının önerisi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi atar.

III. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Azerbaycan Cumhurbaşkanının, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesinin, Azerbaycan Cumhuriyeti

Başsavcılığının, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisinin sorusuna esasen aşağıdaki konuları çözümler;

1) Azerbaycan Cumhuriyeti kanunlarının, Azerbaycan Cumhurbaşkanının ferman ve emirlerinin, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin kararlarının, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun karar ve emirlerinin, merkezi yürütme organlarının normatif hukuki düzenlemelerinin Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına uygunluğu;

2) Azerbaycan Cumhurbaşkanları fermanlarının, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlarının, merkezi yürütme organlarının normatif hukuki düzenlemelerinin Azerbaycan Cumhuriyeti kanunlarına uygunluğu;

3) Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlarının, merkezi yürütme organların normatif hukuki düzenlemelerinin Azerbaycan Cumhurbaşkanının fermanlarına uygunluğu;

4) Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi kararlarının kanunla öngörölmüş durumlarda, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlara uygunluğu;

5) Belediye düzenlemelerinin Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına, Azerbaycan Cumhuriyeti kanunlarına, Azerbaycan Cumhurbaşkanı fermanlarına, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlarına, (Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde aynı zamanda, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Anayasasına, kanunlarına ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlarına) uygunluğu;

6) Azerbaycan Cumhuriyetinin yürürlüğe girmemiş devletlerarası antlaşmaların Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına uygunluğunu; Azerbaycan Cumhuriyetinin hükümetler arası antlaşmalarının Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına uygunluğu;

7) Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Anayasasının, kanunlarının Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisinin kararlarının ve Bakanlar Kurulunun kararlarının Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına uygunluğu; Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti kanunlarının, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlarının Azerbaycan Cumhuriyeti kanunlarına uygunluğu; Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun kararlarının Azerbaycan Cumhurbaşkanı fermanlarına ve Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlarına uygunluğu;

8) Yasama, yürütme ve yargı arasında yetki paylaşımı ile ilgili uyumsuzluklar;

IV. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Azerbaycan Cumhurbaşkanının, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesinin, Azerbaycan Cumhuriyeti savcılığının, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisinin sorusu üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa ve kanunlarını yorumlar.

V. Herkes, yasama ve yürütme hakimiyeti organlarının ve belediyelerin kendi hak ve özgürlüklerini ihlal eden normatif düzenlemelerinden, mahkeme kararlarından bu maddenin III. fıkrasının 1-7. bentlerinde belirtilmiş konuların Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa

Mahkemesi tarafından çözülmesi için ihlal edilmiş insan hak ve özgürlüklerin konusunda yasayla belirlenmiş şekilde Azerbaycan Anayasa Mahkemesine şikayette bulunabilir.

VI. Mahkemeler, insan hak ve özgürlüklerinin gerçekleşmesine ilişkin Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının ve kanunlarının şerh edilmesi için Azerbaycan Cumhuriyetinin yasaları ile belirlenmiş şekilde Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunabilirler.

VII. Azerbaycan Cumhuriyetinin İnsan Hakları Müvekkili; yasama ve yürütme hakimiyeti organlarının ve belediyelerin kendi hak ve özgürlüklerini ihlal eden normatif düzenlemelerinden, mahkeme kararlarından bu maddenin III. fıkrasının 1-7. bentlerinde belirtilmiş konuların Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi tarafından çözülmesi için ihlal edilmiş insan hak ve özgürlüklerin konusunda yasayla belirlenmiş şekilde Azerbaycan Anayasa Mahkemesine soru yöneltebilir.

VIII. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi bu Anayasada öngörölmüş diğere yetkileri de kullanır.

IX. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi kendi görevlerine ait konularda kararlar kabul eder. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin kararı Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları içinde herkesi bağlar. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi kararları yayınlanmalıdır.

X. Kanunlar ve diğere düzenlemeler, ya da onların ayrı ayrı hükümleri, Azerbaycan Cumhuriyetinin hükümetler arası antlaşmaların, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi kararıyla belirlenmiş olan süre içinde yürürlükten kalkar, Azerbaycan Cumhuriyetinin devletlerarası antlaşmalar ise yürürlüğe girmez.

## **Madde 131**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, genel ve ihtisaslaştırılmış mahkemelerde yürütölen mülki, ceza ve diğere davalar konusunda yüksek mahkeme organıdır; o, temyiz usulü ile yargılama işlemlerini gerçekleştirir; mahkeme uygulamalarıyla ilgili meseleler hakkında açıklamalarda bulunur.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesinin hakimlerini, Azerbaycan Cumhurbaşkanının önerisi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi atar.

III. Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesinin kararları yayınlanır.

## **Madde 132**

### **Azerbaycan Cumhuriyetinin İstinaf Mahkemeleri**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti istinaf mahkemeleri yasayla kendi yetkilerine dahil edilmiş davalarla ilgili üst düzey mahkemelerdir.

II. Azərbaycan Cumhuriyeti istinaf məhkəmələri hakimlərini, Azərbaycan Cümhurbaşkanının önerisi ilə Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi atar.

### **Madde 133**

#### **Azərbaycan Cumhuriyeti Savcılığı**

I. Azərbaycan Cumhuriyeti Savcılığı, kanunla belirlənmiş şəkildə və hallerde kanunların yerinə getirilməsinə və tətbiqinə nəzarət edir; kanunla belirlənmiş hallerde cəza kovuşturması başlatır və soruşturma yürütür; məhkəmədə dövlət ithamını savunur; məhkəmədə iddia da bulunur, məhkəmə qərarlarına itiraz edir.

II. Azərbaycan Cumhuriyeti Savcılığı, bölgə və ixtisaslaşmış savcıların Azərbaycan Cumhuriyeti Başsavcısına bağlı olaraq çalışan mərkəzləşdirilmiş tək bir orqandır.

III. Azərbaycan Cumhuriyeti Başsavcısı, Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin onayıyla Azərbaycan Cümhurbaşkanı tərəfindən atanır və vəzifədən alınır.

IV. Azərbaycan Cumhuriyeti Başsavcı yardımçıları, ixtisaslaşdırılmış savcılıqlara başqanlıq edən savcılar və Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Savcısını Azərbaycan Cumhuriyeti Başsavcısının önerisi üzərində, Azərbaycan Cümhurbaşkanı atar və vəzifədən alır.

V. Bölgə və ixtisaslaşdırılmış savcıları, Azərbaycan Cümhurbaşkanının rızasıyla, Azərbaycan Cumhuriyeti Başsavcısı vəzifəyə atar və vəzifədən alır.

## **VIII. FASIL**

### **NAHÇIVAN ÖZERK CUMHURİYETİ**

#### **Madde 134**

##### **Nahçıvan Özerk Cumhuriyyətinin Statüsü**

I. Nahçıvan Özerk Cumhuriyyəti, Azərbaycan Cumhuriyyətinə bağlı özerk bir dövləttir.

II. Nahçıvan Özerk Cumhuriyyəti statüsü, bu Anayasa ilə belirlənir.

III. Nahçıvan Özerk Cumhuriyyəti Azərbaycan Cumhuriyyətinin ayrılmaz bir parçasıdır.

IV. Azərbaycan Cumhuriyyəti Anayasası, kanunları, Azərbaycan Cümhurbaşkanının fərmanları və Azərbaycan Cumhuriyyəti Bəkanlar Kurulunun qərarları, Nahçıvan Özerk Cumhuriyyəti ölkəsində bağlayıcıdır.

V. Nahçıvan Özerk Cumhuriyyəti Ali Meclisinin qəbul etdiyi Nahçıvan Özerk Cumhuriyyəti Anayasası və kanunları Azərbaycan Cumhuriyyəti Anayasası və kanunlarına; Nahçıvan Özerk Cumhuriyyəti Bəkanlar Kurulunun qəbul etdiyi qərarlar, Azərbaycan Cumhuriyyəti

Anayasasına, kanunlarına, Azerbaycan Cumhurbaşkanı fermanlarına, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlarına aykırı olmamalıdır.

VI. Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin Anayasası, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından sunulur ve anayasal kanunla onaylanır.

## **Madde 135**

### **Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde Kuvvetler Ayrılığı**

I. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde yasama hakimiyetini Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi, yürütme hakimiyetini Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, yargı hakimiyetini ise Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti mahkemeleri kullanır.

II. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası ve kanunları ile onun yetkisi dahilindeki konuları; Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, kanunları ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı fermanları ile onun yetkisi dahilindeki konuları; Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti mahkemeleri ise Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa ve kanunları ile onların yetkisi dahilindeki konuları çözümlenmede bağımsızdır.

## **Madde 136**

### **Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin Yüksek Görevli Kişisi**

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclis Başkanı, Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin yüksek görevli kişisidir.

## **Madde 137**

### **Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi**

I. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi 45 üyeden oluşur.

II. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisinin görev süresi 5 yıldır.

III. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisinin Başkanını ve onun yardımcılarını seçer, daimi ve diğer komisyonlarını kurar.

## **Madde 138**

### **Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti**

#### **Ali Meclisinin Belirlediği Genel Hususlar**

I. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi aşağıdaki konulara ilişkin genel hususları belirler:

- 1) Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclis seçimleri;
- 2) Vergiler;
- 3) Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin ekonomik gelişme politikası;
- 4) Sosyal güvenlik;
- 5) Çevre koruması;
- 6) Turizm;
- 7) Sağlık, bilim ve kültür.

II. Bu maddede belirtilen konularda, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi kanunlar kabul edebilir.

### **Madde 139**

#### **Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti**

##### **Ali Meclisinin Çözümlediği Konular**

I. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi aşağıdaki meseleleri çözümler:

- 1) Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclis faaliyetinin teşkili,
- 2) Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti bütçesinin onaylanması;
- 3) Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin ekonomik ve sosyal programlarının onaylanması;
- 4) Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Başbakanının göreve atanması veya görevden alınması;
- 5) Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun onaylanması;
- 6) Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kuruluna güvenoyu verilmesi;

II. Bu maddede belirtilen konular hakkında Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi kararlar alır.

### **Madde 140**

#### **Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti**

##### **Bakanlar Kurulu**

I. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun oluşturulması, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Başbakanının önerisi üzerine Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisince onaylanır.

II. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Başbakanı, Azerbaycan Cumhurbaşkanının önerisi ile Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi tarafından atanır.

### III. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu:

- Özerk Cumhuriyetin bütçe taslağını hazırlayarak, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisinin onayına sunar;
- Özerk Cumhuriyetin bütçe harcamalarını yapar;
- Özerk Cumhuriyet ekonomik programlarının hayata geçirilmesini temin eder;
- Özerk Cumhuriyetin sosyal programlarının hayata geçirilmesini temin eder;
- Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından, onun yetki alanına bırakılan diğer konuları çözümler;

IV. Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin Bakanlar Kurulu karar ve emirler kabul eder.

### **Madde 141**

#### **Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti**

#### **Yerel Yürütme Hakimiyeti**

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti yerel yürütme organları başkanları, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclis Başkanının önerisi üzerine, Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından atanır.

## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

## **YEREL YÖNETİMLER**

### **IX. FASIL**

### **BELEDİYELER**

#### **Madde 142**

#### **Yerel Yönetimlerin Oluşumu**

- I. Yerel yönetim belediyeler tarafından gerçekleştirilir.
- II. Belediyeler seçimle oluşturulur.
- III. Belediyelerin statüsünün esasları bu Anayasayla, belediye seçimleri usulleri ise kanunla belirlenir.



## **Madde 143**

### **Belediyelerin Çalışma Şekli**

I. Belediyeler çalışmalarını toplantılar, daimi ve diğer komisyonlar aracılığıyla yürütür.

II. Belediye toplantıları, belediye başkanının çağrısı üzerine düzenlenir.

## **Madde 144**

### **Belediyelerin Yetkileri**

I. Belediye toplantılarında aşağıda belirtilen konular çözümlenir:

1) Belediye üyelerinin yetkilerinin tanınması, kanunla belirtilen durumlarda yetkilerinin kaybedilmesi veya sona erdirilmesi;

2) Belediyenin İktüzüğünün onaylanması;

3) Belediye Başkanının, yardımcılarının, daimi ve diğer komisyonların seçimi;

4) Belediye vergilerinin ve resimlerin belirlenmesi;

5) Yerel bütçenin ve onun kullanılması ile ilgili raporun onaylanması;

6) Belediye mülkiyetine sahip olma, ondan yararlanma ve onlara ilişkin emirler verme;

7) Yerel sosyal güvenlik ve sosyal gelişme programlarının kabulü ve uygulanması;

8) Yerel ekonomik gelişme programlarının kabulü ve uygulanması;

9) Yerel ekoloji programlarının kabulü ve uygulanması.

II. Belediyelere yasama ve yürütme organları tarafından diğer görevler de verilebilir. Bu görevlerin uygulanabilmesi için belediyeye gerekli ödenek de ayrılmalıdır. Bu gibi görevlerin yerine getirilmesini yasama veya yürütme organları denetler.

## **Madde 145**

### **Belediyelerin Kararları**

I. Belediye toplantılarında görüşülen konularla ilgili kararlar alınır.

II. Belediye kararları, belediye üyelerinin salt çoğunluğu ile kabul edilir.

III. Yerel vergi ve resimler ile ilgili kararlar, üyelerin üçte iki çoğunluğu ile kabul edilir.

## **Madde 146**

### **Belediyelerin Bağımsızlığının Güvencesi**

I. Belediyeler, kendi yetkilerini kullanırken bağımsızdırlar, bu onların belediye sınırları içinde yaşayan vatandaşlara karşı olan sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Belediye üyelerinin seçimi, yetkilerinin durdurulması veya yetkilerine son verilmesi, belediyelerin vaktinden önce feshedilmesi halleri ve şartları kanunla belirlenir.

II. Belediyelerin kendi yetkilerini bağımsızca hayata geçirmesi, Azerbaycan devletinin egemenliğine zarar veremez.

III. Devlet belediyelerin faaliyetlerini denetler.

IV. Kanunla belirlenen durum ve koşullarda, belediyeler faaliyetleri hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine rapor sunarlar.

V. Belediyelerin mahkeme tarafından korunmasına, devlet organları kararları neticesinde ortaya çıkmış ilave harcamaların ödenmesine güvence verilir.

## **BEŞİNCİ BÖLÜM HUKUK VE KANUN**

### **X. FASIL YASAMA SİSTEMİ**

## **Madde 147**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının Hukuki Gücü**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, Azerbaycan Cumhuriyetinde en yüksek hukuki güce sahiptir.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası doğrudan hukuki güce sahiptir.

III. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, Azerbaycan Cumhuriyeti yasal sisteminin temelidir.

## **Madde 148**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Yasama Sistemine Dahil Olan Düzenlemeler**

I. Yasama sistemi aşağıdaki normatif hukuki düzenlemelerden ibarettir:

1) Anayasa;

- 2) Referandumla kabul edilmiş düzenlemeler;
- 3) Kanunlar;
- 4) Fermanlar;
- 5) Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlari;
- 6) Merkezi yürütme organlarının normatif düzenlemeleri;

II. Azərbaycan Cumhuriyetinin taraftar olduğu uluslararası sözleşmeler Azərbaycan Cumhuriyeti yasama sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır;

III. Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde aynı zamanda, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Anayasası ve kanunları, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun kararlari hukuki güce sahiptir.

IV. Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin yasama sistemi, Azərbaycan Cumhuriyeti yasal sistemine uygun olmalıdır.

V. Yerel yürütme organları kendi yetkileri dahilinde, yasama sistemine dahil olan düzenlemelere aykırı olmayan normatif düzenlemeler kabul edebilirler.

## **Madde 149**

### **Normatif Hukuki Düzenlemeler**

I. Normatif hukuki düzenlemeler, hukuka, hak ve adalete (eşit menfaatlere eşit münasebet) uygun olmalıdır.

II. Referandum yoluyla kabul edilmiş düzenlemelerin uygulanması ve yürütülmesi, yalnız yayımlandıkları hallerde vatandaşlar, yasama, yürütme ve yargı organları, tüzel kişiler ve belediyeler için zorunludur.

III. Kanunlar Anayasaya aykırı olmamalıdır. Sadece yayınlanmış kanunların uygulanması ve yürütülmesi vatandaşlar, yasama, yürütme ve yargı organları, tüzel kişiler ve belediyeler için zorunludur.

IV. Azərbaycan Cumhurbaşkanı'nın fermanları, Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasası ve kanunlarına aykırı olmamalıdır. Yalnız yayınlanmış fermanların uygulanması ve yürütülmesi bütün vatandaşlar, yürütme organları, tüzel kişiler için zorunludur.

V. Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun kararlari Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasasına, kanunlarına ve Azərbaycan Cumhurbaşkanı'nın fermanlarına aykırı olmamalıdır. Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun kararlari yayılandıktan sonra, vatandaşlar, merkezi ve yerel yürütme organları ve tüzel kişiler için uygulanması ve uyulması zorunludur.

VI. Merkezi yürütme organlarının düzenlemeleri Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasasına, kanunlarına, Azərbaycan Cumhurbaşkanı'nın fermanlarına ve Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlari'na aykırı olmamalıdır.

VII. Özel ve tüzel kişilerin hukuki durumunu iyileştiren, hukuki sorumluluğunu ortadan kaldıran veya hafifleten normatif hukuki düzenlemelerin yürürlüğü geriye şamil edilir. Diğer normatif hukuki düzenlemelerin gücü geriye şamil edilmez.

VIII. Normatif hukuki düzenlemeler yayınlanmalıdır. Hiç kimse yayınlanmamış normatif hukuki düzenlemeye uymaya (ona riayet etmeye) zorlanamaz ve bu düzenlemeye uyulmadığından (ona riayet edilmediğinden) bahisle herhangi bir cezaya maruz bırakılamaz. Normatif hukuki düzenlemelerin yayınlanması usulü, Anayasal kanunla belirlenir.

## **Madde 150**

### **Belediye Düzenlemeleri**

I. Belediyeler tarafından kabul edilen kararlar hak-adalete (eşit menafilere eşit münasebet) uygun olmalı, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına, kanunlarına, fermanlarına, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın fermanlarına, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlarına, (Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde ise, aynı zamanda Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Anayasasına, kanunlarına, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlarına) aykırı olmamalıdır.

II. Belediyenin kabul ettiği düzenlemenin uygulanması, onun arazisinde yaşayan vatandaşlar ve bu sınırlar içinde yerleşen tüzel kişiler için mecburidir.

## **Madde 151**

### **Uluslararası Düzenlemelerin Hukuki Gücü**

Azerbaycan Cumhuriyeti yasama sistemine dahil olan normatif hukuki düzenlemeler ile (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası ve referandumla kabul edilen düzenlemeler hariç) Azerbaycan Cumhuriyeti'nin taraf olduğu devletlerarası antlaşmalar arasında uyumsuzluk ortaya çıkarsa, söz konusu uluslararası antlaşmalar uygulanır.

## **XI. FASIL**

### **AZERBAYCAN CUMHURİYETİ ANAYASASINDA DEĞİŞİKLİKLER**

## **Madde 152**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Anayasasında Değişikliklerin Kabul Edilme Usulü**

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası metninde değişiklikler, yalnız referandum yoluyla yapılabilir.

## **Madde 153**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası**

#### **Metninde Değişiklik Teklif Edilmesi Usulü**

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa metninde değişiklik yapılmasını, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi veya Azerbaycan Cumhurbaşkanı teklif ederse, önerilen değişiklikler ile ilgili önceden Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin görüşü alınır.

## **Madde 154**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Anayasa Mahkemesinin Yetkilerinin Sınırlandırılması**

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, referandum yoluyla kabul edilen Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası metninde değişikliklerle ilgili karar alamaz.

## **Madde 155**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında**

#### **Değişiklikler Teklif Etme Teşebbüsünün Sınırlandırılması**

Bu Anayasanın 1., 2., 6., 7., 8., ve 21'nci maddelerinde değişiklik yapılması veya iptal edilmesine ilişkin teklifler, III. fasılda öngörülmüş insan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinin iptali veya Azerbaycan Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası antlaşmalarda öngörüldüğünden fazla sınırlandırılmasına ilişkin teklifler hakkında referandum yapılamaz.

## **XII. FASIL**

### **AZERBAYCAN CUMHURİYETİ ANAYASASINA İLAVELER**

## **Madde 156**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Anayasasına İlavelerinin Kabul Edilmesi Usulü**

I. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına ilaveler, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinde 95 oy çokluğu ile, Anayasal kanunlar şeklinde kabul edilir.

II. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına ilaveler hakkında Anayasal kanunlar, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinde iki kez oylanır. İkinci oylama, birinci oylamadan 6 ay sonra yapılır.

III. Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasasına ilaveler hakkında Anayasal kanunlar gerek birinci, gerekse ikinci oylamadan sonra kanunlarla bağlı bu Anayasada belirlenmiş usulde Azərbaycan Cumhurbaşkanıнын imzasına sunulur.

IV. Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasasına ilaveler hakkında Anayasal kanunlar, ikinci oylamadan sonra, Azərbaycan Cumhurbaşkanı onayladığında yürürlüğe girer.

V. Anayasal kanunlar, Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasasının ayrılmaz bir parçasıdır ve Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasasının esas metnine aykırı olmamalıdır.

## **Madde 157**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti**

#### **Anayasasına İlavelerin Önerilmesi Teşebbüsü**

Azerbaycan Cumhuriyetinin Anayasasına ilaveler, Azərbaycan Cumhurbaşkanı veya Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin en az 63 milletvekili tarafından önerilebilir.

## **Madde 158**

### **Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına**

#### **İlavelerin Önerilmesi Teşebbüsünün Sınırlandırılması**

Bu Anayasanın birinci bölümünde belirtilmiş hükümlerle ilgili Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasasına ilaveler önerilemez.

## **GEÇİCİ HÜKÜMLER**

1. Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasası referandumla kabul edilerek resmen yayınlandığı günden itibaren yürürlüğe girer. Bu Anayasanın yürürlüğe girdiği günden itibaren 21 Nisan 1978 tarihinde kabul edilmiş olan Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasası (Esas Kanun) yürürlükten kalkar.

2. Bu Anayasanın yürürlüğe girmesinden önce seçilmiş olan Azərbaycan Cumhurbaşkanı, bu Anayasa ile Azərbaycan Cumhurbaşkanıна tanınmış yetkileri kullanır.

3. Bu Anayasanın 101'inci maddesinin 5'inci fıkrası bu Anayasa kabul edildikten sonra seçilen Azərbaycan Cumhurbaşkanıна şamil edilir.

4. Azərbaycan Cumhuriyeti halk temsilcileri ve Azərbaycan Cumhuriyeti Ali Sovyetinin oluşturduğu Milli Meclisin yetkileri yeni seçilmiş Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin ilk toplandığı gün sona erer.

Yeni seçilmiş Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin ilk oturumu, Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin en az 83 milletvekilinin seçildiği günden itibaren bir hafta

sonra yapılır. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin ilk çalışma dönemi 31 Mayıs 1996'ya kadar devam eder.

12 Ağustos 1995'de kabul edilmiş olan "Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclis Seçimleri Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununun 85'inci maddesi, bu Kanuna göre seçilmiş Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin birinci oluşumunun yetkileri sona erene kadar yürürlüktedir.

5. Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu bu Anayasa yürürlüğe girdiği günden itibaren bu Anayasada belirtilen yetkilerini kullanır.

6. Bu Anayasa yürürlüğe girdiği günden itibaren, Azerbaycan Cumhuriyeti yerel Halk Temsilcileri Sovyetlerinin yetkileri sona erer.

Azerbaycan Cumhuriyetinde yasal olarak yerel Halk Temsilcileri Sovyetlerine verilmiş yetkileri, yerel yürütme organları hayata geçirir.

7. Bu Anayasa yürürlüğe girdikten sonra iki yıl içinde yerel yönetim hakkında kanun kabul edilmeli ve belediye seçimleri yapılmalıdır.

8. Bu Anayasa kabul edildiği güne dek, Azerbaycan Cumhuriyeti ülkesinde yürürlükte olan kanunlar ve diğer normatif hukuki düzenlemelerin bu Anayasaya aykırı hükümleri yürürlükte kalır.

9. Bu Anayasa yürürlüğe girene kadar faaliyet gösteren Azerbaycan Cumhuriyeti mahkemeleri, adil yargılamayı bu Anayasada belirtilen yetki ve prensiplere uygun olarak yerine getirir.

10. Bu Anayasa yürürlüğe girdiği günden başlayarak bir yıl içinde, hakimlerin statüsü, mahkeme yapısı ve mahkeme reformu ile ilgili Azerbaycan Cumhuriyetinin bu Anayasaya uygun mevzuatı kabul edilmeli ve Azerbaycan Cumhuriyeti mahkemelerinin hakimleri yeniden atanmalıdır.

Söz konusu mevzuat kabul edilene kadar hakimlerin göreve atanması ve görevden alınması, bu Anayasa yürürlüğe girene kadar yürürlükte olan yasalar çerçevesinde yapılır.

11. Bu Anayasa yürürlüğe girdiği günden itibaren bir yıl içinde, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi hakkında Azerbaycan Cumhuriyetinin Kanunu kabul edilmeli ve Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi kurulmalıdır. Azerbaycan Cumhuriyetinin Anayasa Mahkemesi oluşturulana kadar, bu Anayasada öngörülen Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin yetkileri kullanılmaz. Bu Anayasanın 130. maddesinin 3.fikrasının 7. bendinde belirtilmiş meseleyi Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi halleder.

12. Azerbaycan Cumhuriyetinin Ali Arbitraj Mahkemesi, bu Anayasanın yürürlüğe girdiği günden itibaren Azerbaycan Cumhuriyeti İktisat Mahkemesi olarak adlandırılır ve yürürlükte olan yasalarla belirlenmiş görevlerini yerine getirir.

# **KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ANAYASASI**





# KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ANAYASASI<sup>2</sup>

Biz,

Ortak tarihi kaderle birleşmiş Kazakistan halkı,

Ezeli Kazak toprakları üzerinde devleti kurarak,

Kendimizi özgürlük, eşitlik ve barış ideallerine adanmış, barışsever ve sivil bir toplum olduğumuzun bilincine vararak,

Dünya toplumu içinde hak ettiği yeri almayı arzulayarak,

Bugünkü ve gelecek nesiller karşısında yüksek sorumluluğumuzun bilincinde olarak,

Egemenlik hakkımızdan yola çıkarak,

Bu Anayasayı kabul ediyoruz.

## I. KISIM

### GENEL HÜKÜMLER

#### Madde 1

1. Kazakistan Cumhuriyeti, en yüksek değerleri birey, onun yaşamı, hak ve özgürlükleri olan, demokratik, dünyevi, hukuk ve sosyal bir devlet olduğunu ilan eder.

2. Cumhuriyetin faaliyetinin temel ilkeleri, toplumsal barış ve siyasal istikrar; tüm halkın yararına yönelik ekonomik kalkınma; Kazakistan vatanseverliği ve devlet işlerinin en önemli sorunlarının, ulusal düzeyde ya da parlamentodaki seçimler dahil demokratik yöntemlerle çözülmesidir.

#### Madde 2

1. Kazakistan Cumhuriyeti, başkanlık yönetim şekliyle üniter bir devlettir.

2. Cumhuriyetin egemenliği, onun bütün ülkesini kapsar. Devlet, kendi ülkesinin bütünlüğünü, ihlal edilemezliğini ve devredilemezliğini sağlar.

3. Cumhuriyetin idari-mülki yapısı, onun başkentinin statüsü kanunla belirlenir. Kazakistan'ın başkenti, Astana şehridir.

4. Kazakistan Cumhuriyeti ve Kazakistan adları aynı anlama gelir.

---

<sup>2</sup> 30 Mayıs 1995 tarihinde kabul edilmiştir ve 7 Ekim 1998, 23 Nisan 2003, 21 Mayıs 2007, 2 Şubat 2011 tarihinde değişiklik ve ilaveler yapılmıştır.

### **Madde 3**

1. Devlet egemenliğinin tek kaynağı halktır.
2. Halk, egemenliğini ulusal referandum ve serbest seçimler aracılığıyla doğrudan kullanabileceği gibi egemenliğin kullanımını devlet organlarına aktarabilir.
3. Kazakistan Cumhuriyetinde hiç kimse iktidara el koyamaz. İktidara el koyma, kanunlarla cezalandırılır. Halk ve devlet adına hareket etme hakkı, Başkana ve Anayasayla belirlenmiş yetkiler çerçevesinde Parlamenteoya aittir. Hükümet ve diğer devlet organları, kendilerine verilen yetkiler içinde yalnızca devlet adına hareket edebilir.
4. Kazakistan Cumhuriyetinde devlet iktidarı bütündür ve yasama, yürütme ve yargı kollarına ayrılması ilkesine ve bunların etkileşimini sağlayan fren ve denge sistemine uygun olarak Anayasa ve kanunlar temelinde kullanılır.

### **Madde 4**

1. Anayasa hükümleri, ona uygun kanunlar, diğer normatif hukuk düzenlemeleri, uluslararası antlaşmalar, Cumhuriyetin diğer taahhütleri ayrıca Anayasa Konseyi ve Cumhuriyetin Yüksek Mahkemesinin düzenleyici kararları, Kazakistan Cumhuriyetinde geçerli hukuku oluşturur.
2. Anayasa, en üstün hukuki güce sahiptir ve Cumhuriyetin tüm topraklarında doğrudan geçerlidir.
3. Cumhuriyet tarafından onaylanan uluslararası antlaşmalar, kanunlara göre önceliğe sahiptir ve bir uluslararası antlaşma, uygulanması bir kanunla yayımlanmasına bağlı olduğu durumlar hariç doğrudan uygulanır.
4. Bütün kanunlar ve Cumhuriyetin taraf olduğu tüm uluslararası antlaşmalar yayımlanır. Vatandaşların hak, özgürlük ve ödevleriyle ilgili normatif hukuk düzenlemelerinin resmen yayımlanması onların uygulanması için gerekli şarttır.

### **Madde 5**

1. Kazakistan Cumhuriyeti, ideolojik ve siyasal çoğulculuğu tanır. Toplumsal ve devlet kurumlarının birleştirilmesi, devlet organlarında siyasi parti örgütlerinin kurulması yasaktır.
2. Toplumsal birlikler kanun karşısında eşittirler. Devletin toplumsal birliklerin işlerine kanundışı müdahalesi ve toplumsal birliklerin devlet işlerine müdahalesi, toplumsal birliklere devlet organlarının işlevlerinin yüklenilmesi yasaktır.
3. Anayasal düzeni zorla değiştirmeye, cumhuriyetin toprak bütünlüğünü ihlal etmeye yönelik amaç ve faaliyetler izleyen, devlet güvenliğini zayıflatan, sosyal, ırki, milli, dini, sınıfsal ve köken ayrımcılığını teşvik eden, toplumsal birliklerin kuruluşu ve faaliyeti, ayrıca izinsiz yarı askeri birimlerin kurulması yasaktır.

4. Kazakistan Cumhuriyetinde diğer devletlerin siyasi partilerinin ve sendikalarının, din temelinde kurulan partilerin faaliyeti, ayrıca siyasi partilerin ve sendikaların yabancı tüzel kişiler ve yabancılar, yabancı devletler ve uluslararası örgütler tarafından finansmanı, yasaktır.

5. Ülke sınırları içinde yabancı dini birliklerin faaliyeti, ayrıca yabancı dini merkezler tarafından ülkedeki dini birliklerin yöneticilerinin atanması, ülkenin ilgili devlet organıyla işbirliği içinde gerçekleştirilir.

### **Madde 6**

1. Kazakistan Cumhuriyetinde devlet mülkiyeti ve özel mülkiyet tanınır ve eşit şekilde korunur.

2. Mülkiyet yükümlülük getirir, onun kullanılması aynı zamanda toplum yararına olmalıdır. Mülkiyetin sahibi ve konusu, ayrıca mülkiyet sahiplerinin kendi haklarından yararlanma kapsamı ve sınırları, onların haklarının güvencesi kanunla belirlenir.

3. Toprak ve yer altı kaynakları, sular, bitki ve hayvanlar alemi, diğer doğal kaynaklar devlet mülkiyetindedir. Toprak, kanunlarla belirlenen esaslar, şartlar ve sınırlar dahilinde özel mülkiyet konusu olabilir.

### **Madde 7**

1. Kazakistan Cumhuriyetinde devlet dili Kazakça'dır.

2. Devlet kurumlarında ve yerel yönetim birimlerinde Kazakça'yla birlikte eşit şartlarda, resmi olarak Rusça da kullanılır.

3. Devlet, Kazakistan halkının dillerinin öğrenilmesi ve geliştirilmesi için uygun şartlar sağlar.

### **Madde 8**

Kazakistan Cumhuriyeti uluslararası hukuk ilkeleri ve normlarına saygılıdır, devletler arasında işbirliği ve iyi komşuluk ilişkileri, eşitlik ve birbirinin iç işlerine karışmama, uluslararası sorunları barış yoluyla çözme politikası izler, silahlı kuvvetlerin öncelikli olarak kullanılmasından kaçınır.

### **Madde 9**

Kazakistan Cumhuriyeti devlet simgesi olarak kendi Bayrağına, Armasına ve Milli Marşına sahiptir. Onların tarifi ve resmi kullanılış şekli anayasal kanunla belirlenir.

## **II. KISIM**

### **İNSAN VE VATANDAŞ**

#### **Madde 10**

1. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığı, kanuna uygun olarak edinilir veya sona erer, edinme esası ve nedenine bakılmaksızın tek ve eşittir.
2. Kazakistan Cumhuriyet vatandaşı hiç bir şekilde vatandaşlıktan, vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz, ayrıca Kazakistan Cumhuriyetinden sınır dışı edilemez.
3. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşının, başka bir devlet vatandaşlığı tanınmaz.

#### **Madde 11**

1. Kazakistan Cumhuriyetinin taraf olduğu antlaşmalar aksini öngörmedikçe, Kazakistan vatandaşı yabancı ülkeye verilemez.
2. Kazakistan Cumhuriyeti, kendi vatandaşlarını yurtdışında koruyacağına ve himaye edeceğine güvence verir.

#### **Madde 12**

1. Kazakistan Cumhuriyetinde insan hak ve özgürlükleri Anayasaya uygun olarak tanınır ve güvence altına alınır.
2. İnsan hak ve özgürlükleri doğuştan itibaren herkese ait olup, mutlak ve ayrılmazdır, kanun ve diğer normatif hukuk düzenlemelerinin içerik ve uygulama şeklini belirler.
3. Kazakistan vatandaşı, vatandaşlığı itibariyle haklara sahiptir ve yükümlülükler taşır.
4. Yabancılar ve vatandaşlığı olmayan kişiler, Kazakistan'da Anayasa, kanunlar ve uluslararası antlaşmalar aksini öngörmedikçe, vatandaşlarla aynı haklara sahip olur ve aynı yükümlülükleri taşırlar.
5. İnsan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinin kullanılması, diğer kişilerin hak ve özgürlüklerini ihlal etmemeli, anayasal düzen ve toplum ahlakına aykırı olmamalıdır.

#### **Madde 13**

1. Herkes kendisinin hak ehliyetinin tanınması hakkına sahiptir ve hak ve özgürlüklerini meşru-müdafaa dahil, kanuna aykırı olmayan tüm yollarla koruyabilir.
2. Herkes hak ve özgürlüklerinin yargısal korunması hakkına sahiptir.

3. Herkes yeterli hukuk yardımı alma hakkına sahiptir. Kanunla öngörülen durumlarda hukuki yardım ücretsiz olarak sağlanır.

#### **Madde 14**

1. Herkes kanun ve mahkeme önünde eşittir.

2. Köken, sosyal durum, görev ve mali durum, cinsiyet, ırk, milliyet, dini inanç, görüş, oturma yeri veya her hangi bir özellik nedeniyle kimseye ayırım yapılamaz.

#### **Madde 15**

1. Herkes yaşam hakkına sahiptir.

2. Hiç kimse, insanı keyfi olarak yaşamından yoksun bırakamaz. Ölüm cezası, terör suçluları ve savaş zamanında işlenen ağır suçlar bakımından, mahkumun af konusunda istemde bulunma hakkı sağlanarak, istisnai bir ceza şekli olarak kanunlarla belirlenir.

#### **Madde 16**

1. Herkesin kişisel özgürlük hakkı vardır.

2. Tutuklama ve gözaltı, sadece kanunla öngörülen durumlarda ve yalnızca kanuni mahkeme ya da savcının kararıyla, tutuklanan kişiye itiraz hakkı verilerek, mümkündür. Gözaltına alınan kişinin itiraz etme hakkı vardır. Savcının kararı olmaksızın hiç kimse yetmiş iki saatten fazla gözaltında kalmaz.

3. Gözaltına alınan, tutuklanan ve suç işlemekle itham edilen herkes, gözaltına alındığı, tutuklandığı veya suçlandığı andan itibaren avukat (savunucu) yardımından yararlanma hakkına sahiptir.

#### **Madde 17**

1. İnsan onuru dokunulmazdır.

2. Hiç kimse işkenceye, şiddete, diğer zalimce veya insan onurunu aşağılayıcı muameleye veya cezaya maruz bırakılamaz.

#### **Madde 18**

1. Herkes özel yaşamının, kişisel ve ailevi sırrının dokunulmazlığı, şeref ve onurunun korunması hakkına sahiptir.

2. Herkes bireysel tasarruflarının ve mevduatlarının, yazışmalarının, telefon konuşmalarının, posta, telgraf ve diğer haberleşmelerinin gizliliği hakkına sahiptir. Bu

hakkın sınırlandırılmasına sadece doğrudan kanunda belirlenen durumlarda ve şekilde izin verilir.

3. Devlet organları, toplumsal birlikler, yetkili kişiler ve kitle iletişim araçları her vatandaşa, onun hak ve çıkarlarını ilgilendiren belgeleri, kararları ve bilgi kaynaklarını görme ve inceleme imkanı sağlamakla yükümlüdürler.

### **Madde 19**

1. Herkes, kendi milliyetini, etnik, parti ve dini mensubiyetini belirtmek veya belirtmemek hakkına sahiptir.

2. Herkes kendi ana dilinde konuşma, kendi kültürünü yaşama, iletişim, konuşma, eğitim ve yaratıcılık dilini özgürce seçme hakkına sahiptir.

### **Madde 20**

1. İfade ve yaratıcılık özgürlüğü güvence altına alınır. Sansür yasaktır.

2. Herkes, kanunla yasaklanmamış her türlü yolla serbestçe bilgi edinme ve yayma hakkına sahiptir. Kazakistan Cumhuriyetinin devlet sırrı kapsamına giren bilgiler listesi kanunla belirlenir.

3. Anayasal düzeni zor kullanarak değiştirmeye, devletin toprak bütünlüğünü ihlal etmeye, devletin güvenliğini sarsmaya, savaşa, sosyal, ırki, milli, dini, sınıfsal ve köken ayrıcalığına, ayrıca gaddarlığa ve şiddete yönelik propaganda yapmak ve teşvik etmek yasaktır.

### **Madde 21**

1. Kazakistan Cumhuriyeti sınırları içinde kanuni olarak bulunan herkes, kanunlarla önceden belirlenmiş durumlar hariç, ülke sınırları içinde serbest dolaşım ve ikamet yerini serbestçe seçme hakkına sahiptir.

2. Herkes, Kazakistan dışına çıkma hakkına sahiptir. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları engellenmeksizin ülkeye dönebilirler.

### **Madde 22**

1. Herkes vicdan özgürlüğü hakkına sahiptir.

2. Vicdan özgürlüğü hakkının gerçekleştirilmesi, evrensel ve medeni hakların ve devlet karşısında ödevlerin sınırlandırılmasına veya bunlara şart koşulmasına yol açamaz.

### **Madde 23**

1. Kırgızistan Cumhuriyeti vatandaşları örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptirler. Toplumsal birliklerin faaliyeti kanunla düzenlenir.

2. Orduda görevde bulunanlar, milli güvenlik organları ve hukuk muhafaza organları mensupları ve hakimler parti ve sendika üyesi olamazlar, herhangi bir siyasi partiyi destekleyemezler.

### **Madde 24**

1. Herkes, çalışma özgürlüğü, özgürce faaliyet ve meslek seçme hakkına sahiptir. Zorunlu çalıştırma, sadece mahkeme kararıyla yapılabilir veya olağanüstü durum yahut savaş halinde uygulanır.

2. Herkes, hijyen ve sağlık koşullarının uygun olduğu ortamda çalışma, herhangi bir ayırım yapılmadan emeğinin karşılığını alabilme, ayrıca işsizlik dolayısıyla sosyal güvence hakkına sahiptir.

3. Grev hakkı dahil, kanunlarla belirlenmiş kurallar uyarınca, bireysel ve toplu iş ihtilaflarını çözümüleme hakkı tanınır.

4. Herkes dinlenme hakkına sahiptir. Sözleşmeli olarak çalışanlara kanunlarla öngörülen şekilde mesai süresi, tatil ve bayram günleri, yıllık ücretli izin güvence altına alınır.

### **Madde 25**

1. Konut dokunulmazdır. Mahkeme kararı olmadan konuta el konulması yasaktır. Konuta giriş, arama yapma ve inceleme, sadece kanunla öngörülen hallerde yapılabilir.

2. Kazakistan Cumhuriyetinde vatandaşlara konut sağlamak için ortam oluşturulur. Kanunlarda belirtilen ve konut ihtiyacı bulunan vatandaş gruplarına, yine kanunlarla öngörülen normlara göre devlet konut fonundan uygun ücretle konut temin edilir.

### **Madde 26**

1. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları kanuni şekilde edindikleri her türlü özel mülkiyete sahip olabilirler.

2. Mülkiyet, miras hakkı dahil, kanuni güvence altındadır.

3. Hiç kimse mahkeme kararı olmaksızın kendi malvarlığından yoksun bırakılamaz. Kanun ile öngörülmuş istisnai durumlarda devlet ihtiyaçları için malvarlığının zorunlu olarak kamulaştırılması, eşdeğer tazminat şartıyla yapılabilir.



4. Herkes serbest girişimcilik hakkına sahiptir. Tekel faaliyetler kanunlarla düzenlenir ve sınırlanır. Haksız rekabet yasaktır.

### **Madde 27**

1. Evlenme ve aile, annelik, babalık ve çocukluk devletin koruması altındadır.
2. Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi ebeveynlerin doğal hakkı ve yükümlülüğüdür.
3. Yetişkin yaştaki çocuklar, engelli ebeveynlerine bakmakla yükümlüdürler.

### **Madde 28**

1. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşının asgarî ücreti ve emekli maaşı ve yaşlanması, hastalanması, engelli olması ya da geçimini sağlayan kişinin kaybı durumlarında ve diğer kanuni esaslar gereğince sosyal güvenliği güvence altına alınır.
2. İsteğe bağlı sosyal sigorta, ek sosyal güvence şekilleri ve hayır işleri teşvik edilir.

### **Madde 29**

1. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları sağlıklarının koruması hakkına sahiptirler.
2. Cumhuriyet vatandaşları, kanunlarla belirlenmiş ölçüde ücretsiz, güvenceli ve yaygın sağlık hizmeti alabilir.
3. Ücretli sağlık hizmetleri, kanunlarla belirlenen şartlar ve usullere göre, devlet ve özel sağlık kurumlarında, ayrıca özel tıbbi çalışmalar yürüten kişilerce verilebilir

### **Madde 30**

1. Vatandaşların, devlet eğitim kurumlarında ücretsiz orta eğitim alma hakkı güvence altına alınır. Orta eğitim zorunludur.
2. Vatandaşlar, devletin yüksek eğitim kurumlarında rekabetçi bir temelde, yüksek eğitim alma hakkına sahiptirler.
3. Vatandaşlar kanunda belirtilen esas ve koşullarda, özel eğitim kurumlarında eğitim alma ve ödeme yapma hakkına sahiptir.
4. Devlet ülke genelinde zorunlu genel eğitim standartlarını belirler. Her türlü eğitim kurumunun faaliyeti bu standartlara uygun olmalıdır.

### **Madde 31**

1. Devlet, insan yaşamı ve sağlığına uygun bir çevreyi korumayı amaç edinir.

2. Yetkililer, kanuna göre, insan yaşamını ve sağlığını tehdit eden olayları ve koşulları gizlemekten dolayı sorumlu tutulurlar.

### **Madde 32**

Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları, barışçıl ortamda ve silahsız olarak, toplanma, miting, yürüyüş, gösteri, sokak tören ve protestosu yapma hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılması devlet güvenliği, kamu düzeni, sağlığın korunması ve diğer kişilerin, hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

### **Madde 33**

1. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları, doğrudan veya kendi temsilcileri aracılığıyla devlet yönetimine katılma, kişisel olarak hitap etme, ayrıca devlet organlarına ve yerel yönetimlere bireysel ve toplu başvuruda bulunma hakkına sahiptirler.

2. Cumhuriyet vatandaşları, devlet organlarına ve yerel yönetimlere seçme ve seçilme, ayrıca genel referandumlara katılma hakkına sahiptirler.

3. Mahkeme tarafından ehliyetsizliğine hükmedilen, ayrıca mahkeme kararıyla cezaevinde hükümlü olan vatandaşlar, seçme ve seçilme, referanduma katılma hakkına sahip değildirler.

4. Kazakistan vatandaşları eşit olarak devlet memuriyetine girme hakkına sahiptirler. Devlet memuru olarak çalışmak isteyen adaylarda aranan koşullar, sadece görevin özellikleriyle bağlantılı olabilir ve kanunlarla belirlenir.

### **Madde 34**

1. Herkes, Anayasa ve Kazakistan Cumhuriyeti kanunlarına uymak, diğer kişilerin hak ve özgürlüklerine, şeref ve onurlarına saygı göstermekle yükümlüdür.

2. Herkes, Kazakistan Cumhuriyetinin devlet simgelerine saygı göstermekle yükümlüdür.

### **Madde 35**

Kanunlarla belirlenmiş vergi, harç ve benzeri yükümlülüklerin ödenmesi herkesin ödevi ve sorumluluğudur.

### **Madde 36**

1. Kazakistan Cumhuriyetini savunma, her bir vatandaşın kutsal borcu ve yükümlülüğüdür.

2. Kazakistan vatandaşları, kanunların öngördüğü şekil ve yöntemlerde askeri hizmetlerini yaparlar.

### **Madde 37**

Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları, tarihi ve kültürel mirası korumaya özen göstermekle, tarihi ve kültürel anıtları muhafaza etmekle yükümlüdürler.

### **Madde 38**

Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları, doğayı korumak, doğal servetlere özenle davranmakla yükümlüdürler.

### **Madde 39**

1. İnsan ve vatandaş hak ve özgürlükleri, sadece anayasal düzen, kamu düzeni, insan hakları ve özgürlükleri, halkın sağlığı ve ahlaki değerleri korumanın gerektirdiği derecede ve sadece kanunlarla sınırlanabilir.

2. Milletlerarası barışı ihlal edebilecek her türlü eylem Anayasaya aykırıdır.

3. Siyasi gerekçelerle hiç bir şekilde insan hakları ve özgürlükleri sınırlandırılmaz. Anayasanın 10, 11, 13-15. maddelerinde ve 16. maddesinin 1.fikrasında, 17, 19, 22. maddelerinde, ayrıca 26. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen hak ve özgürlükler hiç bir şekilde sınırlandırılmaz.

## **III. KISIM**

### **DEVLET BAŞKANI**

### **Madde 40**

1. Kazakistan Cumhurbaşkanı devletin başı olup, devletin iç ve dış politikasının temel yönlerini belirleyen ve Kazakistan'ı ülke içinde ve uluslararası ilişkilerde temsil eden en yüksek yetkili kişidir.

2. Cumhurbaşkanı, halkın birliğinin ve devlet iktidarının, Anayasanın, insan ve vatandaşların hak ve özgürlüklerinin dokunulmazlığının, simgesi ve güvencesidir.

3. Cumhurbaşkanı, devlet iktidarının bütün kollarının uyum içinde çalışmasını, hakimiyet organlarının halk karşısında sorumluluğunu sağlar.

## **Madde 41**

1. Kazakistan Cumhurbaşkanı anayasal kanun uyarınca, Kazakistan Cumhuriyetinin reşit vatandaşları tarafından genel, eşit ve doğrudan seçme hakkına dayanan gizli oylamayla beş yıllık süre için seçilir.

2. Doğumdan Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı olan, en az kırk yaşını doldurmuş, Kazakistan'da son 15 yıl ikamet etmiş ve devlet dilini serbestçe kullanabilen her bir vatandaş Cumhurbaşkanı seçilebilir.

3. Cumhurbaşkanı olağan seçimleri Aralık ayının ilk Pazar günü yapılır ve tarih olarak Parlamento seçimleriyle aynı günde gerçekleştirilemez.

3-1. Olağanüstü başkanlık seçimleri, Cumhurbaşkanı tarafından kararlaştırılır ve Anayasal kanunla belirlenen zaman ve koşullarda yapılır

4. 07.01.1998 tarih ve 284 Sayılı Kanunla Mülga.

5. Oylamaya katılan seçmenlerin yüzde ellisinden fazlasının oyunu alan aday seçilmiş sayılır. Adaylardan hiç birisinin gereken oy miktarını alamaması durumunda tekrar oylama yapılır ve bu oylamaya en fazla oy almış iki aday katılır. Oylamaya katılan seçmenlerin çoğunluğunun oylarını alan aday seçilmiş sayılır.

## **Madde 42**

1. Kazakistan Cumhurbaşkanı, halka, aşağıdaki şekilde yemin ettikten sonra göreve başlar: “Kazakistan halkına sadakatle hizmet edeceğime, Anayasaya ve Kazakistan kanunlarına titizlikle uyacağıma, vatandaşların hak ve özgürlüklerini güvence altına alacağıma, Kazakistan Cumhurbaşkanı gibi yüce bir görevden doğan yükümlülüklerimi vicdanla ve namuslu şekilde yerine getireceğime resmen yemin ederim”

2. Yemin töreni, Ocak ayının ikinci Çarşamba günü Parlamento milletvekilleri, Anayasa Mahkemesi üyeleri, Yüksek Mahkeme hakimleri ve Kazakistan'ın eski Cumhurbaşkanı'nın katılımıyla, törensel bir ortamda, gerçekleştirilir. Anayasanın 48. maddesinde öngörülen durumda, Kazakistan Cumhurbaşkanı yetkilerini üslenen kişi, Cumhurbaşkanı yetkilerini üslendiği günden itibaren bir ay içinde yemin eder.

3. Cumhurbaşkanı'nın yetkileri, yeni Cumhurbaşkanı göreve başladığı andan itibaren, ayrıca zamanından önce görevinden alınması veya uzaklaştırılması, yahut ölümü durumunda sona erer. Görevinden uzaklaştırılanlar dışında bütün eski Cumhurbaşkanı, Kazakistan Cumhuriyetinin eski Cumhurbaşkanı unvanını taşırlar.

4. 7 Ekim 1998 tarih ve 284 sayılı Kazakistan Cumhuriyeti Kanunu ile mülga.

5. Aynı kişi üst üste iki defadan fazla Cumhurbaşkanı seçilemez.

Bu kısıtlama Kazakistan Cumhuriyetinin ilk Cumhurbaşkanı için geçerli değildir.

### **Madde 43**

1. Kazakistan Cumhurbaşkanı, temsili organlarda milletvekili olamaz, diğer maaşlı görevlerde bulunamaz ve girişimcilik faaliyetini gerçekleştiremez.

2. 21 Mayıs 2007 tarih ve 254 sayılı kanunla mülga.

### **Madde 44**

Kazakistan Cumhurbaşkanı:

1) Ülkenin durumu ve Kazakistan Cumhuriyetinin iç ve dış politikasının temel yönlerine ilişkin yıllık mesajla Kazakistan halkına yıllık hitap eder;

2) Cumhuriyetin Parlamentosu ve Kamaralarına olağan ve olağanüstü seçimleri belirler; Parlamentoyu ilk dönem toplantısına çağırır ve milletvekillerinin Kazakistan halkı karşısında yaptıkları yemini kabul eder; Parlamento olağanüstü toplantıya çağırır; Parlamento Senatosunun sunduğu kanunu bir ay içinde imzalar ve ilan eder veya tekrar görüşülmek ve oylanmak üzere kanunu veya belli maddelerini geri gönderir;

3) Parlamento Meclisinde temsil edilen siyasi parti grupları ile yapılan istişareler sonrasında, Cumhuriyetin Başbakan adayını onaylanmak üzere Meclise sunar; Parlamento Meclisinin onayından sonra, Cumhuriyetin Başbakanını atar; onu görevinden alır; Başbakanın önerisi üzerine Cumhuriyet Hükümetinin yapısını belirler, Hükümet dışındaki merkezi yürütme organlarını kurar, fesheder veya yeniden yapılandırır, Cumhuriyet Hükümeti üyelerini atar; Dışişleri, Savunma, İçişleri ve Adalet Bakanlarını atar; Hükümet üyelerinin görevlerine son verir; Hükümet üyelerinin yeminlerini kabul eder; özel öneme sahip konularda, Hükümet toplantılarına başkanlık eder; Parlamento Meclisine kanun tasarısı sunması için Hükümetten istekte bulunur; Hükümetin ve vilayetlerin, büyük kentlerin ve başkentim akimlerinin düzenlemelerini tamamen veya kısmen iptal eder veya askıya alır;

4) Senatonun onayı ile Kazakistan Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanını, Başsavcıcıyı ve Milli Güvenlik Komitesi Başkanını göreve atar; onların görevlerine son verir;

5) Cumhurbaşkanına karşı doğrudan sorumlu ve hesap veren Hükümet kuruluşlarını kurar, fesheder ve yeniden yapılandırır, bu kurumların yöneticilerini atar ve görevden alır;

6) Cumhuriyetin diplomatik temsilciliklerinin yöneticilerini göreve atar ve geri çağırır.

7) Merkez Seçim Komisyonu Başkanı ve iki üyesini, Cumhuriyet bütçesi denetimine ilişkin Denetim Komitesi Başkanı ve iki üyesini beş yıllık süreyle göreve atar;

8) Cumhuriyetin devlet programlarını onaylar;

9) Başbakanın teklifi üzerine devlet bütçesi hesabında bulunan bütün organ ve kurumlarda çalışanların maaşları ve bunların finansmanı için bir bütün oluşturan sistemi onaylar;

10) Ulusal referandum yapılması konusunda karar alır;

11) Cumhuriyetin uluslararası antlaşmalarını görüşür ve imzalar; onay belgelerini imzalar; yabancı devletlerin diplomatik ve diğer temsilcilerinin güven mektuplarını ve geri çağırma belgelerini kabul eder;

12) Cumhuriyetin Silahlı Kuvvetlerinin Yüksek Başkumandanıdır ve Silahlı Kuvvetlerin üst düzey komutanlarını göreve atar ve görevden alır;

13) Cumhuriyetin devlet ödülleri, onursal ödüller, üst düzey askeri ve diğer rütbelere, sayılı unvanlar, diplomatik payeler, yeterlilik dereceleri ile ödüllendirir;

14) Cumhuriyetin vatandaşlığı ve siyasi sığınma verilmesi konularını karara bağlar;

15) Vatandaşlar için af çıkarır;

16) Cumhuriyetin demokratik kurumları, bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, siyasi istikrarı, vatandaşların güvenliği ciddi ve doğrudan tehdit altındaysa ve devletin anayasal kurum ve birimlerinin normal işleyişi sürdürülemiyorsa, Cumhurbaşkanı, Kazakistan Başbakanı ve Parlamento Kamaralarının Başkanlarıyla resmi danışma ve görüşmelerden sonra, Kazakistan genelinde ve belli bir bölgesinde olağanüstü hal ilan edilmesi ve Cumhuriyetin Silahlı Kuvvetlerinin kullanılması dahil, bu konudaki kararını derhal Parlamenteoya bildirmek koşuluyla, söz konusu durumun gerektirdiği her türlü önlemleri alır.

17) Cumhuriyete karşı saldırı veya onun güvenliğine karşı yakın dış tehlike durumunda ülkenin belirli bölgelerinde veya genelinde sıkıyönetim uygular, kısmi veya tam seferberlik ilan eder ve kararını derhal Parlamenteoya bildirir;

18) Kendine bağlı olan Cumhuriyet Devlet Başkanlığı Koruma Hizmetini ve Cumhuriyet Muhafız Birliğini oluşturur;

19) Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Sekreterini göreve atar ve görevden alır, onun statüsünü ve yetkilerini belirler; Cumhurbaşkanlığı Sekreterliğini oluşturur;

20) Güvenlik Kurulunu ve diğer danışma ve istişare organlarını, ayrıca Kazakistan Halkları Meclisini ve Yüksek Yargı Kurulunu oluşturur;

21) Anayasa ve kanunlara uygun olarak diğer yetkilerini kullanır.

## **Madde 45**

1. Kazakistan Cumhurbaşkanı, Anayasa ve kanunlara dayanarak ve uygulanması için Cumhuriyet genelinde bağlayıcı olan kararname ve emirler çıkarır.

2. Anayasanın 53. maddesinin 4. bendinde öngörülen durumlarda, Cumhurbaşkanı kanunlar çıkarır, 61. maddenin 2. fıkrasında öngörülen durumdaysa, Cumhuriyet kanunlarının uygulanmasına yönelik kanun hükmünde kararname çıkarır.

3. Cumhurbaşkanınca imzalanmış Parlamento düzenlemeleri, ayrıca Hükümetin teşebbüsüyle çıkarılan Cumhurbaşkanı düzenlemeleri, bunların hukuka uygunluğunda yargısal olarak sorumlu olan, sırasıyla Parlamenteonun her iki kamarasının Başkanlarınca veya Başbakanca öncelikle imzalanır.

## **Madde 46**

1. Kazakistan Cumhurbaşkanı, onun şeref ve onuru dokunulmazdır.
2. Cumhurbaşkanı ve ailesinin geçimi, güvenliği ve korunması devlet tarafından sağlanır.
3. Bu madde hükümleri eski Cumhurbaşkanlarını da kapsar.
4. Kazakistan ilk Cumhurbaşkanı konumu ve yetkileri, Cumhuriyet Anayasası ve Anayasal kanunla belirlenir.

## **Madde 47**

1. Kazakistan Cumhurbaşkanı hastalık nedeniyle devamlı olarak görevlerini yerine getiremediği hallerde zamanından önce görevinden alınabilir. Bu durumda, Parlamento her iki kamaradan eşit sayıda üyeden ve ilgili tıp dallarında uzmanlardan oluşan bir komisyon kurar. Cumhurbaşkanının zamanından önce görevinden alınmasına ilişkin karar, Parlamento kamaralarının bileşik toplantısında söz konusu komisyon görüşü ve belirlenmiş anayasal prosedürlere uyulmasına ilişkin Anayasa Konseyinin görüşü esas alınmak suretiyle, her Kamaranın üye tam sayısının en az dörtte üç oy çoğunluğuyla kabul edilir.

2. Cumhurbaşkanı, sadece görevlerini yerine getirirken işlemiş olduğu eylemlerden dolayı sorumlu tutulabilir ve sadece vatana ihanet dolayısıyla Parlamento tarafından görevinden uzaklaştırılabilir. Suçlama ve ilgili tahkikat için karar, milletvekillerinin üye tam sayısının en az üçte birinin isteği üzerine Meclis milletvekilleri üye tam sayısının en az yarısından fazlasının oyuyla alınır. Suçlamayla ilgili tahkikat, Senato tarafından düzenlenir ve sonuçlar Senatonun üye tam sayısının en az yarısından fazlasının oyuyla, Parlamento Kamaralarının bileşik toplantısının görüşüne sunulur. Bu konuda nihai karar, ithamın gerekçeliliğine ilişkin Yüksek Mahkeme görüşünün ve belirlenmiş anayasa prosedürlerine uyulmasına ilişkin Anayasa Konseyinin görüşünün olması şartıyla Parlamento Kamaralarının bileşik toplantısında, her iki Kamaranın toplam üye sayısının en az dörtte üçünün oyu ile kabul edilir. Suçlama tarihini izleyen iki ay içinde nihai karar alınmadığı durumda, Cumhurbaşkanıya yöneltilen itham reddedilmiş sayılır. Cumhurbaşkanının vatana ihanetle suçlanmasının her hangi bir aşamada reddi, bu konunun görüşülmesini isteyen Meclis milletvekillerinin yetkilerinin zamanından önce sona ermesi sonucunu doğurur.

3. Cumhurbaşkanının, Cumhuriyet Parlamentosu veya Parlamento Meclisinin yetkilerinin zamanından önce sona ermesi konusunu görüştüğü sırada, Cumhurbaşkanının görevden uzaklaştırılmasına ilişkin konu gündeme getirilemez.

## **Madde 48**

1. Kazakistan Cumhurbaşkanının zamanından önce görevinden ayrılması veya uzaklaştırılması, ayrıca ölümü durumunda, Cumhurbaşkanlığı görevi, kalan görev süresi için Parlamento Senatosu Başkanına geçer; Senato Başkanının, Cumhurbaşkanı

görevini üslenememesi durumunda bu görev, Parlamento Meclis Başkanına geçer; Meclis Başkanının, Cumhurbaşkanı görevini üslenememesi durumunda bu görev, Başbakanına geçer. Cumhurbaşkanı yetkilerini üslenen kişi, sırasıyla Senato Başkanı, Meclis Başkanı veya Başbakan görevini bırakır. Bu durumda boşalmış devlet görevlerinin doldurulması, Anayasada öngörülen şekilde gerçekleştirilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrasında öngörülen esas ve şekilde Kazakistan Cumhurbaşkanı görevini üslenen kişi, Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasına değişiklikler ve ilaveler yapılması girişiminde bulunma hakkı yoktur.

## **IV. KISIM**

### **PARLAMENTO**

#### **Madde 49**

1. Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu, yasama işlevini yerine getiren, Cumhuriyetin en üst temsili organıdır.

2. Parlamentosunun yetkileri, ilk dönem toplantısı açıldığında başlar ve yeni seçilen Parlamentosunun ilk toplantısında son bulur.

3. Parlamentosunun yetkileri, Anayasada belirlenmiş durumlarda ve şekilde zamanından önce sona erdirilebilir.

4. Parlamentosunun oluşumu ve faaliyeti, milletvekillerinin hukuki statüleri anayasal kanunla belirlenir.

#### **Madde 50**

1. Parlamento, daimi esasta çalışan iki kamaradan; Senato ve Meclisten oluşur.

2. Senato, Anayasal kanunla belirlenen şekilde, sırasıyla her ilden (oblast), büyük şehirden ve Kazakistan Cumhuriyetinin başkentinden ikişer kişi olmak üzere, seçilen vekillerden oluşur. Senatunun on beş üyesi Cumhurbaşkanı tarafından, ulusal-kültürel ve toplumun diğer menfaatleri göz önünde bulundurularak, doğrudan atanır.

3. Meclis, Anayasal kanuna göre seçilen 107 milletvekilinden oluşur.

4. Bir Parlamento üyesi aynı zamanda iki kamarada milletvekili olamaz.

5. Senato milletvekillerinin görev süresi altı yıl, Meclis milletvekillerinin görev süresi ise beş yıldır.



## **Madde 51**

1. Meclis milletvekillerinin seçilmesi, doğrudan, eşit ve genel seçim hakkına dayanan gizli oylamayla yapılır. Meclisin dokuz milletvekili, Kazakistan Halklar Meclisi tarafından seçilir. Meclisin olağan seçimleri, mevcut Parlamentonun yetkilerinin sona ermesine en az iki ay kala yapılır.

2. Senato seçimleri gizli oylamaya dayanan, dolaylı seçimler yoluyla yapılır. Senato milletvekillerinin yarısı her üç yılda bir tekrar seçilir. Olağan seçimler ise, söz konusu milletvekillerinin yetkilerinin sona ermesine en az iki ay kala yapılır.

3. Parlamento veya Parlamento Meclisi milletvekillerinin olağanüstü seçimleri, mevcut Parlamento veya Parlamento Meclisi milletvekillerinin yetkilerinin zamanından önce sona ermesini izleyen iki ay içinde yapılır.

4. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığında olan ve son on yıldır ülkede sürekli ikamet etmiş bir kişi milletvekili olabilir. Otuz yaşına ulaşmış, yüksek öğrenim yapmış, en az beş yıl iş deneyimi olan, ilgili il, büyük şehir veya başkentte en az üç yıl ikamet etmiş her bir Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı Senato milletvekili seçilebilir. Yirmi beş yaşını doldurmuş vatandaşlar Kazakistan Meclisine milletvekili olarak seçilebilirler.

5. Cumhuriyet Parlamentosu Milletvekilleri seçimi, Anayasal kanunla düzenlenir.

6. Parlamento milletvekili Kazakistan halkı karşısında yemin eder.

## **Madde 52**

1. 21 Mayıs 2007 tarih ve 254 sayılı Kanunla mülga.

2. Parlamento milletvekilleri, Parlamento çalışmalarına katılmakla yükümlüdürler. Parlamentoda oylama, milletvekili tarafından şahsen yapılır. Hakkı bir mazereti olmaksızın Kamaraların ve onların organlarının oturumlarına üç defadan fazla bir Milletvekilinin katılmaması, ayrıca oy hakkını devretmesi, kanunla öngörülen cezaların uygulanmasına sebep olur.

3. Parlamento milletvekili, başka bir temsili organda üye olamaz, eğitim, bilim ve diğer yaratıcılık faaliyetleri dışında herhangi bir ücretli görevde bulunamaz, girişimcilik faaliyeti yapamaz veya ticari kurumların yönetim organı veya denetim kurulunda görev alamaz. Bu kuralların ihlali, milletvekili görevlerinin sona ermesine sebep olur.

4. Parlamento üyesi suçüstü yakalanma ve ağır suç işleme durumları hariç, görev süresince ilgili kamaranın izni olmaksızın, gözaltına alınamaz, tutuklanamaz, yargı kararıyla idari cezaya çarptırılmaz, hakkında suç dolayısıyla dava açılmaz.

5. Parlamento milletvekilinin yetkileri, istifa etmesi, ölümü, yürürlüğe girmiş bir mahkeme kararıyla yasal ehliyetsizliğinin, ölüm ya da gaipliğinin belirlenmesi ve Anayasa ve Anayasal kanunla belirlenmiş diğer durumlarda sona erer.

Parlamento milletvekilin görevi şu durumlarda sona erer:

- 1) Kazakistan dışına daimi ikamet etmek için çıkması;
- 2) Bir mahkeme tarafından verilen mahkumiyet kararının yürürlüğe girmesi;
- 3) Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını kaybetmesi;

Bir Parlamento Meclis milletvekili şu durumlarda görevinden yoksun bırakılır:

1) Anayasal kanuna uygun olarak seçildiği bir siyasi partiden istifa etmesi ya da ihraç edilmesi;

2) Anayasal kanun uyarınca milletvekili seçildiği siyasi partinin fesih edilmesi.

Senatoya atanan üyelerin yetkileri, Cumhurbaşkanı tarafından fesih edilebilir.

Parlamento Meclisi ve milletvekillerinin yetkileri, Parlamento veya Parlamento Meclisinin dağılması ile sona erer.

6. Milletvekillerine karşı uygulanacak işlemler, bu maddenin 3. fıkrasına ilişkin taleplere uyulması, milletvekilinin davranış kuralları, ayrıca, milletvekili yetkilerinin sona ermesi, yetkilerinin ve dokunulmazlıklarının ortadan kaldırılmasıyla ilgili konuların hazırlanması görevi, Kazakistan Cumhuriyeti Merkezi Seçim Komisyonu tarafından yerine getirilir.

### **Madde 53**

Kamaraların bileşik oturumunda Parlamento:

1) Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın teklifi üzerine Anayasada değişiklik ve ilaveler yapar;

2) Devlet bütçesini, Hükümetin ve bütçe denetiminden sorumlu Denetim Komitesinin bütçenin uygulanmasına ilişkin raporlarını onaylar. Hükümetin ulusal bütçenin uygulanmasına ilişkin raporunun onaylanmaması, Parlamantonun Hükümete karşı güvensizliği anlamına gelir.

3) Cumhurbaşkanı'nın isteği üzerine, her bir kamaranın milletvekili üye tam sayısının üçte iki oy çoğunluğuyla, yasama yetkisi azami bir yıl süreyle Cumhurbaşkanı'na devredilebilir;

4) Savaş ve barışa karar verir;

5) Cumhurbaşkanı'nın önerisi üzerine uluslararası barış ve güvenliği korumaya yönelik yükümlülüklerin yerine getirilmesi amacıyla, Silahlı Kuvvetleri kullanma konusunda karar verir;

6) Cumhuriyette anayasal düzene uygunluğa dair Anayasa Konseyinin yıllık mesajlarını dinler;

7) Kamaraların ortak komisyonlarını oluşturur, onların başkanlarını seçer ve görevden alır, komisyonların faaliyetlerine ilişkin raporları dinler;

8) Anayasa ile Parlamente'ya tanınmış diğer yetkileri kullanır.

## **Madde 54**

Parlamento, Anayasal kanun ve diğer kanunlar dahil, sırasıyla önce Meclis, sonra Senatoda konuların ardı ardına görüşülmesi yoluyla, kamaralarının ayrı ayrı oturumlarında:

- 1) Ulusal bütçeyi onaylar, değişiklik ve ilaveler yapar;
- 2) Devlet vergi ve harçlarını belirler ve iptal eder;
- 3) Kazakistan Cumhuriyetinin idari-mülki yapısı ile ilgili sorunların çözüm yollarını belirler;
- 4) Devlet ödülleri, onursal, askeri ve diğer unvanları, payeleri ve rütbeleri, diplomatik paye ve dereceleri, Cumhuriyetin devlet simgelerini belirler;
- 5) Devletin borçlanması ve devlet tarafından ekonomik ve başka yardım yapılması konularını görüşür;
- 6) Vatandaşlar için genel af çıkarır;
- 7) Cumhuriyetin uluslararası antlaşmalarını onaylar ve iptal eder.

Parlamento, sırasıyla önce Meclis, sonra Senatoda konuların ardı ardına görüşülmesi yoluyla, kamaralarının ayrı ayrı oturumlarında:

- 1) Ulusal bütçenin onaylanması hakkında raporu görüşür;
- 2) Cumhurbaşkanı tarafından itiraz edilen kanun veya kanun maddelerini, söz konusu itiraz tarihini izleyen bir ay içinde tekrar görüşür veya oylamaya sunar. Bu süreye uyulmaması halinde, Cumhurbaşkanının itirazları kabul edilmiş sayılır. Eğer Meclis ve Senato, daha önce kabul ettiği kararını, her kamaranın milletvekili üye tam sayısının üçte iki oy çoğunluğuyla yeniden onaylarsa, Cumhurbaşkanı, bir ay içinde kanunu imzalar. Cumhurbaşkanının itirazları kamaralardan en az biri tarafından aşılamıyorsa, kanun kabul edilmemiş veya Cumhurbaşkanının önerdiği şekliyle kabul edilmiş sayılır. Anayasal kanunların Parlamento tarafından kabul edilen hükümlerine, Cumhurbaşkanının itirazı, bu bentte öngörüldüğü şekliyle ele alınır. Parlamentonun her kamerasının üye sayısının en az dörtte üç çoğunluğu ile Cumhurbaşkanının anayasal kanunlara itirazı aşılr.
- 3) Cumhuriyet referandumu konusunda istekte bulunur.

## **Madde 55**

Aşağıdakiler sadece Senatonun yetkisindedir:

- 1) Kazakistan Cumhurbaşkanının önerisi üzerine Cumhuriyet Yüksek Mahkemesi Başkanını, ve Yüksek Mahkemesi hakimlerinin seçilmesi ve görevden alınması, onların yemininin kabul edilmesi;

2) Cumhurbaşkanını tarafından, Merkez Bankası, Başsavcı ve Milli Güvenlik Komitesi Başkanının atamasına onay verilmesi;

3) Cumhuriyet Başsavcısı, Yüksek Mahkeme Başkanı ve hakimlerinin dokunulmazlığının kaldırılması;

4) 21.05.2007 tarih ve 254 sayılı Kanunla mülga.

5) Meclisin geçici olarak çalışmalarına ara verdiği ya da görevinin erken sona ermesi durumlarında, Anayasal kanun ve kanunların kabulüne ilişkin, Cumhuriyet Parlamentosunun işlevini yerine getirmek;

6) Senato, Anayasa tarafından verilen diğer görevleri yerine getirir.

### **Madde 56**

1. Meclisin münhasır yetkisine aşağıdakiler girer:

1) Parlamentoda değerlendirilmek üzere, Anayasal kanun ve kanun taslaklarını hazırlamak ve bu taslakları görüşmek;

2) Senatonun milletvekillerinin çoğunluğunun oyuyla, Cumhuriyetin Başbakanının atanması için Cumhurbaşkanına onay vermek;

3) Cumhurbaşkanını olağan seçimlerinin ilan edilmesi;

4) Parlamento Meclisine Anayasa tarafından verilen diğer yetkileri kullanır.

2. Meclis milletvekillerinin en az beşte birinin teklifiyle ve Meclis milletvekillerinin oy çoğunluğuyla, Hükümete güvensizlik oyu verme hakkına sahiptir.

### **Madde 57**

Parlamentosunun her bir kamarası diğer kamaradan bağımsız olarak aşağıdakileri gerçekleştirir:

1) Anayasa Konseyinin iki üyesini atamak; Merkezi Seçim Komisyonunun iki üyesini, Devlet bütçesinin uygulanması hakkında denetimden sorumlu Denetim Komitesinin üç üyesini, beş yıllık süre için göreve atamak;

2) Bu Anayasanın 47. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen durumda, Parlamentosunun oluşturduğu komisyon üyelerinin yarısını göreve atamak;

3) Kamaraların ortak komisyonlarının üyelerinin yarısını seçmek;

4) Kamaraların milletvekillerinin yetkilerini sona erdirmek, ayrıca Kazakistan Cumhuriyet Başsavcısının önerisiyle kamaraların milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılması konusunda karar almak;

5) Kendi yetkilerine giren konularda parlamento görüşmeleri yapmak;

6) Kamara milletvekilleri üye tam sayısının en az üçte birinin isteği üzerine, Hükümet üyelerinden faaliyetlerine ilişkin rapor isteyebilir. Bu raporun sonucunda, Kamara milletvekilleri üye tam sayısının üçte iki oy çoğunluğuyla, Hükümet üyesinin kanunları ihlal ettiği gerekçesiyle görevden alınmasına ilişkin Cumhurbaşkanına müracaatta bulunabilir. Eğer Cumhurbaşkanı bu müracaatı geri çevirirse, milletvekilleri ilk müracaat tarihinden altı ay sonra kamara milletvekili üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğuyla Hükümet üyesinin görevden alınmasına ilişkin konuyu tekrar Cumhurbaşkanının gündemine getirebilirler. Bu durumda Cumhurbaşkanı Hükümet üyesini görevden alır;

7) Kamaraların koordinasyon ve çalışma organlarını oluşturmak;

8) Kendi faaliyet içtüzüğünü ve kamaranın yapısı ve iç düzenine ilişkin konularda diğer kararları almak.

## **Madde 58**

1. Kamaralar, devlet dilini akıcı şekilde kullanabilen milletvekilleri arasından, Senato ve Meclis milletvekili üye tam sayılarının çoğunluğu tarafından gizli oylamayla seçilen Başkanlar yönetir. Senato Başkanlığına adaylık, Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından gösterilir. Meclis Başkanı adayını kamaranın milletvekilleri belirler.

2. Kamara Başkanları, milletvekili üye tam sayısının oy çoğunluğu ile görevden alınabilir veya istifa edebilirler;

3. Parlamento kamaraları Başkanları:

1) Kamaraları oturuma çağırır ve oturumları yönetirler;

2) Kamaraların görüşüne sunulacak konuların hazırlanmasında genel gözetimde bulunurlar;

3) Kamaraların başkan yardımcılıklarına adaylıkları, kamaraların onayına sunarlar;

4) Kamaraların faaliyetlerinde iç tüzüklere uyulmasını sağlarlar;

5) Kamaraların koordinasyon organlarının faaliyetlerini denetlerler;

6) Kamaraların kabul ettikleri düzenlemeleri imzalarlar;

7) Anayasa Konseyine, Merkezi Seçim Komisyonuna ve Devlet bütçesinin uygulanması hakkında denetimden sorumlu Denetim Komitesine üyelik için, Kamaralara aday sunarlar.

8) Parlamento Tüzüğü uyarınca kendilerine verilmiş diğer görevleri yerine getirirler;

4. Meclis Başkanı:

1) Parlamentonun dönem toplantısını açar;

2) Kamaraların olağan bileşik oturumunu toplantıya çağırır ve kamaraların olağan ve olağanüstü bileşik oturumlarına başkanlık yapar;

5. Kamara başkanları yetkileri dahilinde emirler çıkartırlar.

### **Madde 59**

1. Parlamento toplantıları, kamaraların bileşik veya ayrı toplantıları şeklinde düzenlenir.

2. Parlamentonun ilk oturumu, Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından seçim sonuçlarının ilanını izleyen otuz gün içinde toplantıya çağırılır.

3. Parlamentonun olağan dönem toplantıları Eylül ayının ilk mesai gününden başlamak üzere Haziran ayının son mesai gününe kadar yılda bir kez düzenlenir.

4. Parlamento toplantısı, genelde Cumhurbaşkanı tarafından açılır, Senato ve Meclisin bileşik toplantısında kapanır. Parlamentonun dönem toplantıları arasında, Cumhurbaşkanı kendi girişimiyle, kamara başkanlarının teklifi üzerine veya Parlamento milletvekilleri üye tam sayısının en az üçte birinin teklifiyle, Parlamentoyu olağanüstü oturuma çağırabilir. Bu oturumda sadece toplanmaya esas oluşturan konular görüşülebilir.

5. Kamaraların bileşik ve ayrı oturumları, her kamaranın milletvekili üye tam sayısının en az üçte ikisinin hazır bulunduğu durumda düzenlenebilir.

6. Kamaraların bileşik ve ayrı oturumları açıktır. İçtüzüklerle öngörülen durumlarda kapalı oturumlar düzenlenebilir. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Hükümet üyeleri, Milli Banka Başkanı, Başsavcı ve Milli Güvenlik Komitesi Başkanı istediği oturuma katılabilir ve dinlenebilir.

### **Madde 60**

1. Kamaralar, her bir kamarada yediden çok olmamak üzere, daimi komiteler oluştururlar.

2. Kamaraların ortak faaliyetleriyle ilgili konuların çözümü için, Senato ve Meclis, eşitlik temelinde, ortak komisyonlar oluştururlar.

3. Komiteler ve komisyonlar, yetkilerine giren konularında kararlar alırlar.

4. Komite ve komisyonların oluşturulması, yetkileri ve faaliyet şekli kanunla belirlenir.

### **Madde 61**

1. Yasama teklifinde bulunma hakkı, Cumhurbaşkanı, Parlamento milletvekillerine ve Hükümete aittir ve sadece Mecliste kullanılabilir.

2. Cumhurbaşkanı, kanun tasarılarının görüşülme önceliğini belirleme, ayrıca bir kanun tasarısının sunulmasını takip eden bir ay içinde Parlamento tarafından görüşülmesini sağlamak üzere, kanun tasarısının ivedilikle görüşülmesi gerektiğini ilan etme hakkına

sahiptir. Söz konusu talebin Parlamento tarafından yerine getirilmediği durumda, Cumhurbaşkanı kanun hükmünde Kararname çıkarabilir ve bu Kararname, Anayasada öngörülen şekilde Parlamento tarafından yeni kanun kabul edilmesine kadar yürürlükte kalır.

3. Parlamento önemli toplumsal ilişkileri düzenleyen ve aşağıdaki konulara ilişkin temel ilke ve normları belirleyen kanunlar çıkarma hakkına sahiptir:

1) Gerçek ve tüzel kişilerin hak ehliyeti, kişi hak ve özgürlükleri, gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ve sorumlulukları;

2) Mülkiyetin koşulları ve diğer mülkiyet hakları;

3) Devlet organlarının ve yerel yönetim organlarının kuruluş ve faaliyetleri ile devlet ve askerlik hizmetinin esasları;

4) Vergiler, harçlar ve diğer zorunlu ödemelerin belirlenmesi;

5) Cumhuriyet bütçesi;

6) Yargı sistemi ve yargılama konuları;

7) Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik;

8) İşletmeler ve varlıklarının özelleştirilmesi;

9) Çevrenin korunması;

10) Cumhuriyetin idari-mülki yapısı;

11) Devletin savunmasının ve güvenliğinin sağlanması. Diğer tüm ilişkiler, yasal düzenlemelere tabidir.

4. Mecliste görüşülen ve milletvekili üye tam sayısının oy çoğunluğu ile onaylanan kanun tasarısı Senatoya intikal eder ve burada en çok altmış gün içinde görüşülür. Senato milletvekili üye tam sayısının oy çoğunluğu ile kabul edilen tasarı, yasalaşır ve on gün içinde Cumhurbaşkanı'nın imzasına sunulur. Senato milletvekili üye tam sayısının oy çoğunluğuyla tümüyle reddedilen tasarı Meclise iade edilir. Meclis, milletvekili üye tam sayısının üçte iki oy çoğunluğuyla aynı tasarıyı tekrar onaylarsa, tasarı tekrar görüşülmesi ve oylanması için Senatoya gönderilir. İkinci kez reddedilen tasarı aynı dönem toplantısı süresince tekrar sunulamaz.

5. Kanun tasarısına, Senato milletvekili üye tam sayısının oy çoğunluğuyla yapılan değişiklikler ve ilaveler Meclise gönderilir. Meclis, milletvekili üye tam sayısının oy çoğunluğuyla teklif olunan değişiklik ve ilaveleri kabul ederse, kanun kabul edilmiş sayılır. Meclis aynı oy çoğunluğu ile Senatunun önerdiği ilave ve değişikliklere karşı çıkarsa, Kamaralar arasındaki antlaşmazlık, uzlaşma yöntemleriyle giderilir.

5-1 Anayasal kanun tasarısı, Meclis üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğu ile görüşülüp ve onaylandıktan sonra Senatoya gönderilir ve Senato en geç altmış gün içinde bu tasarıyı ele alır. Senato milletvekillerinin en az üçte iki çoğunluğu ile onaylanan tasarı,

Anayasal kanun haline gelir ve on gün içinde imzalanmak üzere Cumhurbaşkanına sunulur. Anayasal kanun tasarısı, Parlamentoda Meclis ve Senato üye tamsayısının oy çokluğu ile reddedilebilir.

Anayasal kanun tasarısına, Senato milletvekili üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğuyla yapılan değişiklikler, Meclise gönderilir. Meclis, milletvekili üye tam sayısının en az üçte iki oy çoğunluğuyla, teklif olunan değişiklik ve ilaveleri kabul ederse, kanun kabul edilmiş sayılır.

Meclis, en az üçte iki oy çoğunluğu ile Senatonun önerdiği ilave ve değişikliklere karşı çıkarsa, Kamaralar arasındaki antlaşmazlık, uzlaşma yöntemleriyle giderilir.

6. Devlet gelirlerinin azaltılmasını veya devlet harcamalarının artırılmasını öngören kanun tasarıları, sadece hükümetin olumlu görüşünün alınması şartıyla önerilebilir. Cumhurbaşkanının bir yasama teşebbüsü olarak, Meclise sunulan kanun tasarısı için, bu şartın varlığı gerekli değildir.

7. Hükümet tarafından sunulan kanun tasarısı kabul edilmemesi durumunda, Başbakan Parlamento Kamaralarının bileşik oturumunda Hükümete güvenoyu konusunu gündeme getirebilir. Bu konuyla ilgili oylama, güvenoyu konusu gündeme geldiği andan itibaren en az kırk sekiz saat sonra yapılabilir. Güvensizlik oyu teklifi, her bir kameranın oy çokluğu ile kabul edilmezse, kanun tasarısı oylama yapılmaksızın kabul edilmiş sayılır. Fakat Hükümet bu hakkını, yılda bir defadan fazla kullanamaz.

## **Madde 62**

1. Parlamento, Cumhuriyetin tamamında uygulanması zorunlu olan, Kazakistan Cumhuriyeti kanunları, Parlamento kararları, Senato ve Meclis kararları şeklinde, yasal düzenlemeler kabul eder.

2. Cumhuriyet Kanunları, Cumhurbaşkanı tarafından imzalandıktan sonra yürürlüğe girer.

3. Anayasaya değişiklikler ve ilaveler, her bir kameranın milletvekili üye tam sayısının en az dörtte üç oy çoğunluğu ile yapılır.

4. Anayasal kanunlar, Anayasada belirtilen konularla ilgili olarak her bir kameranın milletvekili üye tam sayısının en az üçte iki oy çoğunluğuyla kabul edilir.

5. Parlamento ve Kamaralarının yasal düzenlemeleri, Anayasada aksi öngörülmedikçe, Kamaraların milletvekilleri toplam oy sayısının çoğunluğuyla kabul edilir.

6. Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasına ilave ve değişiklikler yapılmasına ilişkin görüşmelerin en az iki defa yapılması zorunludur.

7. Cumhuriyet kanunları, Parlamento ve Kamaralarının kararları Anayasaya aykırı olamaz. Parlamento ve kamaraların kararları kanunlara aykırı olamaz.



8. Kanun ve diğer normatif hukuk dzenlemelerinin hazırlanması, sunulması, görüşülmesi, yürürlüğe konması ve yayımlanması şekli özel bir kanunla, Parlamento ve kamaralarının iç tüzükleriyle belirlenir.

### **Madde 63**

1. Kazakistan Cumhurbaşkanı Parlamentonun Kameralarının Başkanları ve Başbakanla görüştükten sonra, Parlamento ve Parlamento Meclisini feshedebilir.

2. Parlamento, olağanüstü hal ve sıkıyönetim durumlarında, Cumhurbaşkanının görev süresinin son altı ayı içinde, ayrıca bir önceki Parlamento feshini izleyen bir yıl içinde, feshedilemez.

## **V. KISIM HÜKÜMET**

### **Madde 64**

1. Hükümet, Kazakistan Cumhuriyetinde yürütme yetkisini kullanır, yürütme organına başkanlık eder ve faaliyetlerini düzenler.

2. Hükümet, kolejyal bir organdır ve bütün faaliyetlerinden dolayı Cumhurbaşkanı karşısında sorumludur, ayrıca Anayasada belirtilen durumlarda Parlamento Meclisi ve Parlamento önünde sorumludur.

3. Hükümet üyeleri, Anayasanın 57. maddesi 6. bendinde öngörülen durumlarda Parlamentonun kamaralarına hesap verir.

4. Hükümetin yetkileri, kuruluş şekli ve faaliyeti anayasal kanunla belirlenir.

### **Madde 65**

1. Hükümet, Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından Anayasada öngörülen şekilde kurulur.

2. Hükümetin yapısı ve oluşumu konusunda teklifler, Başbakanın atanmasından sonra on gün içinde Başbakan tarafından Cumhurbaşkanına sunulur.

3. Hükümet üyeleri halka ve Kazakistan Cumhurbaşkanına yemin eder.

### **Madde 66**

Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti:

1) Devletin sosyo-ekonomik politikasının, onun savunma gücünün, güvenliğinin, kamu

düzeninin sağlanması için temel yönlerini belirler ve bunların gerçekleştirilmesini organize eder;

2) Devlet bütçesini ve onun uygulanmasına ilişkin raporu Parlamenta sunar, bütçenin uygulanmasını sağlar;

3) Meclise kanun tasarıları sunar ve kanunların uygulanmasını sağlar;

4) Devlet mülkiyetinin yönetimini düzenler;

5) Cumhuriyetin dış politikasının yürütülmesine ilişkin önlemler alır;

6) Bakanlıkların, devlet komitelerinin, diğer merkezi ve yerel yürütme organlarının faaliyetlerini yönetir;

7) Bakanlıkların, devlet komitelerinin, devletin diğer merkezi ve yerel yürütme organlarının düzenlemelerini tamamen veya kısmen iptal eder veya yürürlüğünü durdurur;

8) Hükümete girmeyen merkezi yürütme organlarının yöneticilerini göreve atar ve görevden alır;

9) 7 Ekim 1998 tarih ve 298 sayılı Kanunla mülga;

10) Anayasa, kanunlar ve Cumhurbaşkanının düzenlemeleri ile belirlenen diğer işlevleri yerine getirir.

## **Madde 67**

Kazakistan Cumhuriyeti Başbakanı:

1) Hükümetin faaliyetini organize eder ve yönetir, onun çalışmasından dolayı şahsen sorumludur;

2) 21 Mayıs 2007 tarih ve 254 sayılı Kanunla Mülga;

3) Hükümet kararlarını imzalar;

4) Hükümet faaliyetlerinin başlıca yönleri ve onun tüm önemli kararları hakkında rapor sunar;

5) Hükümetin faaliyetlerinin yönetimi ve denetimine ilişkin diğer işlevleri yerine getirir.

## **Madde 68**

1. Hükümet üyeleri kendi yetki alanlarında serbestçe karar alabilir ve onlara bağlı olan devlet organlarının faaliyeti dolayısıyla Başbakan karşısında şahsen sorumludur. Hükümetin yürüttüğü politikaya karşı çıkan veya bu politikayı uygulamaktan kaçınan Hükümet üyesi istifa eder veya görevinden uzaklaştırılır.

2. Hükümet üyeleri, temsili organlarda vekil olamaz, eğitim, bilim ve diğer yaratıcı faaliyetler dışında herhangi bir ücretli görevde bulunamaz, girişimcilik faaliyeti yapamaz veya kanuna uygun olarak onlara verilen görevler hariç, ticari kurumların yönetim veya denetleme kurulunda görev alamazlar.

### **Madde 69**

1. Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti kendi yetkileri çerçevesindeki konularda ülke genelinde bağlayıcı olan kararlar alır.

2. Başbakan, ülke genelinde bağlayıcı olan emirler verir.

3. Hükümetin kararları ve Başbakanın emirleri Anayasaya, kanunlara, Cumhurbaşkanının kararname ve emirlerine aykırı olamaz.

### **Madde 70**

1. Hükümet, yeni seçilmiş Cumhurbaşkanı önünde yetkilerini iade eder.

Cumhuriyetin Başbakanı, yeni seçilmiş Parlamento Meclisi önünde, Hükümeti güven oylamasına sunar. Mecliste güven oylaması sırasında, Cumhurbaşkanı tarafından başka türlü karar verilmedikçe, Hükümet görevine devam eder.

2. Hükümet ve onun her bir üyesi kendisine verilen görevleri yapabilmesinin mümkün olmadığını düşünüyor, Cumhurbaşkanı istifasını sunma hakkına sahiptir.

3. Parlamento Meclisi veya Parlamento, Hükümete güvensizlik oyu verirse, Hükümet Cumhurbaşkanı istifasını sunar.

4. Cumhurbaşkanı on gün içinde istifanın kabul edilmesine veya geri çevrilmesine karar verir.

5. İstifanın kabulü, Hükümetin veya onun ilgili üyesinin yetkilerinin sona erdiği anlamına gelir. Başbakanın istifasının kabulü tüm Hükümetin yetkilerinin sona ermesi anlamına gelir.

6. Hükümetin veya onun herhangi bir üyesinin istifası kabul edilemezse, Cumhurbaşkanı onu görevini sürdürmekle görevlendirir.

7. Cumhurbaşkanı kendi inisiyatifıyla Hükümetin yetkilerinin sona erdiğine dair karar verebilir ve Hükümetin herhangi bir üyesini görevden alabilir. Başbakanın görevden alınması bütün Hükümetin yetkilerinin sona ermesi anlamına gelir.

## **VI. KISIM**

### **ANAYASA KONSEYİ**

#### **Madde 71**

1. Kazakistan Cumhuriyeti Anayasa Konseyi, görev süresi altı yıl olan yedi üyeden oluşur. Eski Cumhurbaşkanları Anayasa Konseyinin ömür boyu üyesi olma hakkına sahiptirler.

2. Anayasa Konseyi Başkanını Cumhurbaşkanı göreve atar ve oyların eşit dağılımı durumunda Başkanın oyu belirleyicidir.

3. Anayasa Konseyinin iki üyesini Cumhurbaşkanı, ikişer üyeyi sırasıyla Senato ve Meclis atar. Anayasa Konseyi üyelerinin yarısı her üç yılda bir yenilenir.

4. Anayasa Konseyi üyeleri ve Başkanı milletvekili olamaz, eğitim, bilim ve diğer yaratıcı faaliyetler dışında başka ücretli görevlerde bulunamaz, girişimcilik faaliyeti yapamaz veya ticari kurumlarda yönetim organı veya denetim kurulunda görev alamazlar.

5. Anayasa Konseyi Başkanı ve üyeleri, yetkileri süresince suçüstü yakalanma ve ağır suç işleme durumları hariç, Parlamentonun izni olmaksızın tutuklanamaz, gözaltına alınamaz, mahkeme kararıyla idari cezaya çarptırılmaz, hakkında cezai dava açılmaz.

6. Anayasa Konseyinin kuruluşu ve faaliyeti anayasal kanunla düzenlenir.

#### **Madde 72**

1. Anayasa Konseyi Kazakistan Cumhurbaşkanının, Senato Başkanı ve Meclis Başkanının, parlamentonun üye tam sayısının en az beşte birinin ve Başbakanın başvurusu üzerine:

1) Cumhurbaşkanı, Parlamento milletvekilleri seçimlerinin ve Cumhuriyet referandumunun yapılmasına ilişkin uyuşmazlıkları çözüme bağlar;

2) Parlamentoda kabul edilmiş kanunların, imzalanmadan önce, Kazakistan Anayasasına uygun olup olmadığını görüşür;

2-1) Parlamento ve onun Kamaralarının kararlarının Anayasaya uygunluğunu incelemek;

3) Onaylanmadan önce Kazakistan'ın uluslararası antlaşmalarının Anayasaya uygunluğu hakkında görüş bildirmek;

4) Anayasa normlarının resmi yorumunu yapar;

5) Anayasanın 47. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında öngörülen durumlarda görüş bildirir.

2. Anayasa Konseyi, bu Anayasanın 78. maddesinde öngörülen durumlarda mahkemelerin başvurularını görüşür.

### **Madde 73**

1. Anayasanın 72. maddesinin 1. fıkrasının 1. bendinde belirtilen konularda Anayasa Konseyine müracaat edilmesi durumunda Cumhurbaşkanının göreve başlaması, Parlamentonun seçilmiş milletvekillerinin kaydı veya cumhuriyet referandumu sonuçlarının belirlenmesi durdurulur.

2. Anayasanın 72. maddesinin 1. fıkrasının 2. ve 3. bentlerinde belirtilen konularda Anayasa Konseyine müracaat edilmesi durumunda ilgili düzenlemenin imzalanma veya onaylanma süreleri durdurulur.

3. Anayasa Konseyi, başvuru tarihini izleyen bir ay içinde karar verir. Cumhurbaşkanının isteği ile acil durumlarda bu süre on güne kadar kısaltılabilir.

4. Anayasa Konseyi kararına tamamen veya kısmen Cumhurbaşkanı itiraz edebilir ve bu itirazlar Anayasa Konseyi üye tam sayısının üçte ikisinin oyu ile aşılr. Cumhurbaşkanının itirazı giderilmezse Anayasa Konseyinin kararı kabul edilmemiş sayılır.

### **Madde 74**

1. Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasına uygun bulunmayan kanunlar ve uluslararası antlaşmalar imzalanamaz, onaylanamaz ve yürürlüğe konulamaz.

2. İnsan ve vatandaş hak ve özgürlüklerini ihlal edenler dahil Anayasaya aykırılığı saptanan kanunlar ve diğer normatif hukuk düzenlemeleri iptal edilir ve uygulanamaz.

3. Anayasa Konseyi kararları, kabul edildiği günden yürürlüğe girer, ülke genelinde bağlayıcı ve nihai olup, itiraz edilemez.

## **VII. KISIM**

### **MAHKEMELER VE YARGILAMA**

#### **Madde 75**

1. Kazakistan Cumhuriyetinde yargılama, sadece mahkemeler tarafından yerine getirilir.

2. Yargı yetkisi medeni, cezai ve kanunlarla belirlenmiş diğer yargılama usulleriyle kullanılır. Kanunla öngörülen durumlarda ceza yargılaması jürinin katılımıyla gerçekleştirilir.

3. Mahkemeler, Kazakistan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, yerel mahkemeler ve kanunla kurulan diğer mahkemelerden oluşur.

4. Cumhuriyetin mahkeme sistemi Anayasa ve anayasal kanunla kurulur. Herhangi bir unvan altında özel veya olağanüstü mahkemeler kurulması yasaktır.

### **Madde 76**

1. Yargı yetkisi, Kazakistan Cumhuriyeti adına kullanılır ve Anayasanın, kanunların, diğer normatif hukuk düzenlemelerinin uygulanması yoluyla vatandaşların ve kurumların hakları, özgürlükleri ve kanuni çıkarlarının korunması amaçlanır ve uluslararası antlaşmaların uygulanması sağlanır.

2. Yargı yetkisi, Anayasa, kanunlar, diğer normatif belgeler, uluslararası antlaşmalar esasında meydana gelen her türlü dava ve antlaşmazlıkları kapsar.

3. Mahkemelerin kararları, hükümleri ve diğer kararları ülke genelinde bağlayıcı güce sahiptir.

### **Madde 77**

1. Hakim, yargılama sırasında bağımsız olup sadece Anayasa ve kanunlara tabidir.

2. Mahkemenin yargılama işlevine herhangi bir müdahale söz konusu olamaz ve kanunlar gereğince sorumluluk getirir. Belli bir dava ile ilgili olarak hakimlere, hesap sorulamaz.

3. Kanunları uygularken hakim aşağıdaki ilkelerden hareket etmelidir:

1) Kişi, suçu kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla ispatlanana kadar, bir suçu işleme konusunda masum kabul edilir;

2) Hiç kimse, aynı suçtan dolayı iki kez cezai veya idari yargılamaya tabi tutulamaz;

3) Kendi rızası olmaksızın hiç kimsenin kanun gereğince davasının görüşülmesi gereken mahkeme değiştirilemez;

4) Herkes mahkemede dinlenilme hakkına sahiptir;

5) Vatandaşların sorumluluklarını belirleyen ve artıran, yeni yükümlülükler getiren veya onların durumunu kötüleştiren kanunlar geriye yürümez. Bir suç işlendikten sonra kanunla sorumluluk kaldırılmış veya azaltılmışsa, yeni kanun uygulanır;

6) Sanık suçsuz olduğunu ispatlamakla yükümlü değildir;

7) Hiç kimse kendisi, eşi ve kapsamı kanunla belirlenen yakın akrabaları aleyhinde tanıklık yapmak zorunda değildir. Din görevlileri dini ibadetler sırasında kendilerine güvenenler aleyhinde tanıklık yapmak zorunda değildir.

8) Kişinin suçluluğu açısından her türlü şüphe, sanığın lehine yorumlanır.

9) Yasadışı yolla elde edilen deliller hukuken geçerli değildir. Hiç kimse yalnız kendi ikrarına dayanılarak cezalandırılmaz.

10) Kıyas yapılarak ceza kanunlarının uygulanması yasaktır.

4. Anayasayla belirlenmiş yargılama ilkeleri, Cumhuriyet mahkemeleri ve yargıçlarının tamamı için ortak ve aynı niteliktedir.

### **Madde 78**

Mahkemeler, Anayasada öngörülen insan ve vatandaş hak ve özgürlüklerini ihlal eden kanunları ve diğer normatif hukuk düzenlemelerini uygulamazlar. Mahkeme, uygulanması gereken kanun veya diğer normatif hukuk düzenlemesinin Anayasada öngörülmesi insan hak ve özgürlüklerini zedelediğini tespit ederse, o, davaya ilişkin yargılamayı durdurur ve bu düzenlemenin Anayasaya aykırılığının belirlenmesi için Anayasa Konseyine başvurur.

### **Madde 79**

1. Mahkemeler, bağımsızlıkları Anayasa ve kanunlarla korunan daimi hakimlerden oluşur. Hakimin görevi, sadece kanunla öngörülmesi nedenlerle sona erdirilebilir veya durdurulabilir.

2. Hakim, suçüstü yakalanma ve ağır suç işleme durumları hariç, Cumhurbaşkanının, Cumhuriyet Yüksek Yargı Kurulu görüşüne dayanan onayı olmaksızın veya Anayasanın 55. maddesi 3. bendinde öngörülen durumda ise Senatonun onayı olmaksızın tutuklanamaz, göz altına alınmaz, yargı yoluyla idari cezaya çarptırılmaz, hakkında ceza kovuşturulması yapılamaz.

3. Yirmi beş yaşını doldurmuş, yüksek hukuk eğitimi almış, en az iki yıl hukuk alanında çalışmış ve yeterlik sınavını geçmiş Kazakistan vatandaşları hakim olabilirler. Kanunlarla hakimlerde diğer şart ve özellikler aranabilir.

4. Hakimler milletvekili olamaz, eğitim, bilim ve diğer yaratıcı faaliyetler dışında başka ücretli görevlerde bulunamaz, girişimcilik faaliyeti yapamaz, ticari kurumların yönetim organı ve denetim kurulunda görev alamazlar.

### **Madde 80**

Mahkemelerin finansmanı, hakimlerin konut teminatı devlet bütçesinden sağlanır ve yargının tam ve bağımsız şekilde gerçekleşmesine yeterli olmalıdır.

### **Madde 81**

Kazakistan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, medeni, cezai ve diğer davalara ilişkin yerel ve diğer mahkemelerin üst yargı organı olup, kanunun öngördüğü usul ve kurallar

gereğince mahkemelerin faaliyetlerini denetler ve mahkeme uygulamaları hakkında yorumlar yapar.

## **Madde 82**

1.Yüksek Mahkeme Başkanı ve hakimleri, Cumhuriyet Yüksek Yargı Kurulunun tavsiyesi üzerine Cumhurbaşkanı'nın önerdiği kişiler arasından Senato tarafından seçilir.

2. Yerel ve diğer mahkemelerin başkan ve hakimleri Yüksek Yargı Kurulunun tavsiyesi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanırlar.

3. Anayasal kanunla öngörülen şekilde mahkemelerde, yargı kurulları oluşturulabilir. Kurul başkanlarının yetkilendirilmesinin ilişkin düzen, Anayasal kanunla belirlenir.

4.Yüksek Yargı Kurulu, Cumhurbaşkanı'nın atadığı Başkan ve diğer görevlilerden oluşur.

5.Yüksek Yargı Kurulunun yapısı ve oluşumu kanunla belirlenir.

## **Madde 83**

1. Savcılık, devlet adına, kanunların ve Cumhurbaşkanı karnamelerinin ve diğer normatif hukuk düzenlemelerinin ülke genelinde zamanında ve aynı şekilde uygulanması üzerinde, arama faaliyetinin, tahkikat ve soruşturma işlemlerinin, idari ve yürütme işlerinin yasallığı üzerinde yüksek denetimi gerçekleştirir, her türlü yasadışı işlem ve eylemlerin giderilmesi için karşı önlem alır, ayrıca, Anayasa ve kanunlara aykırı olan kanun ve diğer hukuk düzenlemelerine itiraz eder. Savcılık mahkemede ve davada devlet çıkarlarını temsil eder, ayrıca, kanunla belirlenmiş şekilde ve çerçevede ceza takibatını gerçekleştirir.

2. Cumhuriyet Savcılığı, alt kademe savcılarının üst kademedekilere ve Cumhuriyet Başsavcısına tabi olması ilkesine dayanan tek merkezi sistemden oluşturur. O, kendi yetkilerini diğer devlet organlarından ve yetkili kişilerden bağımsız olarak gerçekleştirir ve sadece Cumhurbaşkanı'na karşı sorumludur.

3. Cumhuriyet Başsavcısı yetki süresi boyunca suçüstü yakalanma ve ağır suç işleme durumları hariç, Senatonun onayı olmaksızın tutuklanamaz, göz altına alınamaz yargı yoluyla idari cezaya çarptırılmaz, hakkında ceza kovuşturulması yapılamaz. Başsavcının görev süresi beş yıldır.

4. Cumhuriyet Savcılığının yetkileri, kuruluşu ve çalışma şekli kanunla belirlenir.

## **Madde 84**

21 Mayıs 2007 tarih ve 254 sayılı Kanunla Mülga.



## VIII. KISIM

### YEREL DEVLET İDARESİ VE YEREL YÖNETİMLER

#### Madde 85

Yerel devlet idaresi, kendi yetki alanlarındaki durumlardan sorumlu olan, yerel temsili ve yürütme organları tarafından gerçekleştirilir.

#### Madde 86

1. Yerel temsili organlar – Maslahatlar, ilgili idari-mülki birimdeki halkın iradesini ifade eder ve genel devlet çıkarlarını dikkate alarak onun gerçekleştirilmesi için gereken önlemleri alır ve uygulanmasını denetler.

2. Maslahatlar, halk tarafından genel, eşit ve doğrudan seçim hakkına dayanan gizli oylamayla beş yıllık süre için seçilirler.

3. Yirmi yaşını doldurmuş Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı maslahat üyesi seçilebilir. Bir vatandaş sadece bir maslahatın üyesi olabilir.

4. Maslahatların yetki alanına aşağıdakiler girer:

1) İlgili bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınma plan ve programlarının, yerel bütçenin ve uygulanmasına ilişkin raporun onaylanması;

2) Kendi yetki alanında yerel idari-mülki teşkilat konularında karar alma;

3) Kanunla maslahatların yetkisine bırakılmış konularda idari-mülki birimlerin yöneticilerinin raporlarını değerlendirme;

4) Maslahatın daimi komisyonları ve diğer çalışma birimlerini oluşturma, bunların faaliyet raporlarını değerlendirme, maslahatın çalışma düzeniyle ilgili diğer sorunları çözümlenme;

5) Cumhuriyetin kanunları uyarınca vatandaşların hak ve kanuni çıkarlarını sağlamak üzere diğer yetkileri kullanma;

5. Maslahatların yetkileri, zamanından önce kanunla belirlenmiş şekilde ve esaslar gereğince Cumhurbaşkanı tarafından, ayrıca kendi kendini feshetmeğe ilişkin karar kabul etmesi durumunda sona erer;

6. Maslahatların yetkileri, kuruluşu ve faaliyet şekli, üyelerinin hukuki statüsü kanunla belirlenir.

#### Madde 87

1. Yerel yürütme organları, Kazakistan Cumhuriyetinin bir bütün oluşturan yürütme

sistemi içinde yer alır ve ilgili bölgenin menfaat ve kalkınma talepleriyle bağlantılı şekilde yürütme organının genel devlet politikasının uygulanmasını sağlarlar.

2. Yerel yürütme organlarının yetki alanına aşağıdakiler girer:

1) Bölgede ekonomik ve sosyal kalkınma plan ve programlarının, yerel bütçenin hazırlanması ve onların uygulanmasının sağlanması;

2) Kamu mülkiyetinin yönetimi;

3) Yerel yürütme organlarının yöneticilerini göreve atama ve görevden alma, yerel yürütme organlarının faaliyetinin teşkiline ilişkin diğer konuları karara bağlama;

4) Yerel devlet yönetiminin çıkarları doğrultusunda Cumhuriyet kanunları ile yerel yürütme organlarına tanınan diğer yetkilerin kullanılması;

3. Yerel yürütme organı, Cumhurbaşkanı ve Hükümetin temsilcisi olan ilgili idari-arazi biriminin akimi tarafından yönetilir.

4. İllerin, büyük şehirlerin ve başkentim akimleri, sırasıyla, illerin, büyük şehirlerin ve başkentim Maslahatlarının teklifiyle Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Diğer idari-mülki birimlerinin akimleri Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından belirlendiği şekilde göreve atanır veya seçilirler. Cumhurbaşkanı kendi görüşü doğrultusunda akimleri görevden alabilir.

5. Bir akime karşı güven oylaması teklifi, Maslahat üye tam sayısının en az beşte birinin oyuyla verebilir. Bu durumda, Maslahat üye sayısının çoğunluğuyla akime güvenoyu verilebileceği gibi Cumhurbaşkanı tarafından veya bir üst akimden söz konusu akimi görevden alması talep edilebilir. İllerin, büyük şehirlerin ve başkentim akimlerinin yetkileri, yeni seçilen Cumhurbaşkanı tarafından göreve başlanmasıyla sona erer.

6. Yerel yürütme organlarının yetkileri, kuruluşu ve faaliyet şekli kanunla belirlenir.

## **Madde 88**

1. Maslahatlar, kendi yetkileri çerçevesinde kararlar alırlar, akimler ise ilgili idari-mülki birimde bağlayıcı kararlar ve emirler çıkarırlar.

2. Maslahatların yerel bütçe gelirlerinin azaltılmasını ve yerel bütçe giderlerinin artırılmasını öngören karar tasarıları, sadece akimin onayı ile görüşmeye sunulabilir.

3. Maslahatların, Anayasaya ve Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatına aykırı olan kararları, yargı yoluyla iptal edilebilir.

4. Akimlerin karar ve emirleri sırasına göre, Cumhurbaşkanı, Hükümet veya ilgili üst makam akim tarafından, ayrıca yargı yoluyla iptal edilebilir.

## **Madde 89**

1. Kazakistan Cumhuriyetinde yerel önem taşıyan konuların halk tarafından şerbetçe çözümlenmesini sağlayan yerel yönetimler tanınır.

2. Yerel yönetimler, doğrudan halk tarafından, maslihatlar veya nüfusun belli bir kısmının bir arada yaşadığı ilgili bölgeyi kapsayan diğer yerel topluluklarda diğer yerel yönetim organları aracılığıyla gerçekleştirilir.

Kanuna uygun olarak yerel makamlara, devlet işlevlerinin yerine getirilmesi aktarılabilir.

3. Kazakistan'da yerel yönetimin kuruluş ve faaliyet şekli, kanunla belirlenir.

4. Yasayla belirlenen yetkiler kapsamında yerel yönetim organlarının bağımsızlığı güvence altına alınır.

## **IX. KISIM**

### **NİHAİ VE GEÇİCİ HÜKÜMLER**

## **Madde 90**

1. Genel referandumla kabul edilen Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası, referandum sonuçlarının resmen yayımlandığı gün, önceki Anayasanın eş zamanlı olarak yürürlükten kalkması ile yürürlüğe girer.

2. Cumhuriyet referandumuyla Anayasanın kabul edildiği gün, Kazakistan Cumhuriyeti Anayasa Günü olarak, devlet bayramı ilan edilir.

## **Madde 91**

1. Kazakistan Anayasasına değişiklik ve ilaveler, Cumhurbaşkanı'nın kendi teşebbüsü, Parlamento veya Hükümetin teklifi üzerine almış olduğu kararla gerçekleştirilen Cumhuriyet referandumuyla yapılabilir. Anayasa değişikliği ve ilavelerine ilişkin tasarı, Cumhurbaşkanı tarafından Parlamentonun görüşüne sunma kararı alırsa, cumhuriyet referandumuna sunulamaz. Bu durumda Parlamento, Anayasada öngörülen şekilde karar alır. Eğer Cumhurbaşkanı, Parlamentonun Anayasaya değişiklikler ve ilaveler yapılmasına ilişkin teklifini Cumhuriyet referandumuna çıkarmayı reddederse, Parlamento her bir parlamento kamarasının üye tam sayısının beşte dört çoğunluğuyla Anayasaya değişiklikler ve ilaveler yapılmasına ilişkin kanun kabul edebilir. Bu durumda Cumhurbaşkanı kanunu imzalar ve Cumhuriyet referandumuna çıkarır. Bu referandum, referandumla katılma hakkına sahip vatandaşların yarısından fazlasının oylamaya katıldığı durumda gerçekleşmiş sayılır. Cumhuriyet referandumuna çıkarılmış Anayasa değişiklik ve ilaveleri, iller, şehirler ve başkent vatandaşlarının üçte ikisinin oylama katılması ve katılanların yarısından fazlasının lehte oy vermesiyle kabul edilmiş sayılır.

2. Anayasada belirlenen devletin üniter yapısı ve toprak bütünlüğü, cumhuriyet yönetim şekli değiştirilemez.

## **Madde 92**

1. Anayasal kanunlar, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihi izleyen bir yıl içinde çıkarılmalıdır. Anayasada anayasal kanun diye belirtilen kanunlar veya böyle bir kanun gibi geçerli olan diğer düzenlemeler, Anayasanın yürürlüğe girmesinden önce kabul edilirse, bu durumda Anayasaya uygun şekle getirilir ve Kazakistan Cumhuriyeti anayasal kanunu sayılırlar.

2. Anayasada belirtilen diğer kanunlar Parlamentonun belirlediği sürelerde ve şekilde, fakat Anayasanın yürürlüğe girdiği günü izleyen en geç iki yıl içinde kabul edilmelidir.

3. “Kazakistan Cumhurbaşkanı ve Yerel İdari-Mülki Birimlerin Başkanlarına Geçici Olarak Ek Yetkiler Verilmesine İlişkin ” Kazakistan Cumhuriyetinin 10 Aralık 1993 tarihli Yasası uyarınca, Cumhurbaşkanının ek yetkilerini kullandığı süre içinde imzaladığı kanun hükmünde kararname, sadece Cumhuriyetin diğer kanunlarının değiştirilmesi, ilaveler yapılması veya iptali için öngörülen şekilde değiştirilebilir, ilaveler yapılabilir veya iptal edilebilir. Kazakistan Cumhuriyetinin 28 Ocak 1993'te kabul edilmiş Anayasasının 64. maddesinin 12.-15., 18., ve 20. bentlerinde öngörülen konularla ilgili olarak Cumhurbaşkanının ek yetkilerini kullandığı süre içinde çıkardığı kararnamelerin Parlamentoda onaylanması gerekmez.

4. Anayasanın yürürlüğe giriş tarihinde yürürlükte olan Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatının Anayasa ile çelişmeyen kısımları uygulanır ve bunlar Anayasanın kabul tarihini izleyen iki yıl içinde Anayasaya uygun şekle getirilir.

## **Madde 93**

Anayasanın 7. maddesi hükmünü gerçekleştirmek amacıyla Hükümet, yerel temsili ve yürütme organları, özel kanun uyarınca Kazakistan Cumhuriyetinin bütün vatandaşlarının devlet dilini serbestçe ve ücretsiz olarak öğrenmeleri için gereken bütün organizasyonu, maddi ve teknik ortamı oluşturmakla yükümlüdürler.

## **Madde 94**

1. Anayasanın yürürlüğe giriş tarihinde yürürlükte olan kanunlara göre seçilmiş Kazakistan Cumhurbaşkanı, söz konusu Anayasanın Cumhurbaşkanına verilen yetkileri elde eder ve 29 Nisan 1995 tarihinde kabul edilmiş Cumhuriyet referandumu kararıyla düzenlenen süre içinde bu yetkileri kullanır. Kazakistan Cumhurbaşkanının rızasıyla Cumhurbaşkanının bu yetki süresi Parlamento kamaralarının bileşik oturumunda her bir

kamaranın üye tam sayısının çoğunluğuyla kabul edilmiş Parlamento kararıyla azaltılabilir. Bu durumda Parlamento Meclisi bir ay içinde Kazakistan Cumhurbaşkanı seçimlerini belirler. Bu seçimler sonucu seçilen Cumhurbaşkanı, seçim sonuçlarının yayımlandığı günden itibaren bir ay içinde yemin eder ve yedi yıl sonra Aralık ayının ilk Pazar günü yapılacak olan olağan Cumhurbaşkanı seçimlerinde seçilen Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar yetkilerini kullanır.

2. Anayasanın yürürlüğe giriş tarihinde yürürlükte olan kanunlara göre seçilmiş Cumhurbaşkanı yardımcısı seçildiği sürenin sonuna kadar yetkilerini kullanır.

### **Madde 94-1**

Cumhurbaşkanının görev süresini belirleyen Anayasanın 41. maddesinin 1. paragrafındaki hükümler, 4 Aralık 2005 tarihindeki seçimlerde seçilen Cumhurbaşkanının yedi yıllık görev süresinin sona ermesi ile düzenlenecek olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçilecek kişiye de uygulanır.

### **Madde 95**

1. Anayasal kanunla belirlenmiş şekilde Senato milletvekillerinin yarısı dört yıllığına, diğer yarısı ise iki yıllığına seçilir.

2. Parti listeleri esasında Parlamento Meclisine milletvekili seçimlerine ilişkin Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasının hükümleri, Parlamento Meclisinin ikinci süre için seçilen milletvekilleri seçimlerinden başlayarak uygulanır.

### **Madde 96**

Anayasa yürürlüğe girdiği günden itibaren Kazakistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Anayasada öngörüldüğü şekilde Kazakistan Cumhuriyeti Hükümetinin hak, yükümlülük ve sorumluluğunu üzerine alır.

### **Madde 97**

Kazakistan Cumhuriyeti ilk Anayasa Konseyi aşağıdaki şekilde oluşturulur: Cumhurbaşkanı, Parlamento Senatosu Başkanı ve Parlamento Meclisi Başkanı, Anayasa Konseyine birer üyeyi üç yıllığına, birer üyeyi de altı yıllığına atarlar. Anayasa Konseyi Başkanı, Cumhurbaşkanı tarafından altı yıllık süre için atanır.

### **Madde 98**

1. Anayasada öngörülen yargı ve soruşturma organları, ilgili kanunlarla öngörülen

şekilde ve sürelerde oluşturulur. Bunlar oluşturuluncaya kadar mevcut yargı ve soruşturma organları kendi yetkilerini devam ettirir.

2. Kazakistan Cumhuriyetinin Yüksek Mahkemesi ve Yüksek Hakem Mahkemesinin, yerel mahkemelerin hakimleri Anayasada öngörülen mahkemeler kuruluncaya kadar yetkilerini devam ettirirler. Boş görevlere Anayasanın öngördüğü şekilde hakim atanır.



# **KIRGIZ CUMHURİYETİ ANAYASASI**





# KIRGIZ CUMHURİYETİ ANAYASASI<sup>3</sup>

Biz Kırgızistan halkı,

Halkın özgürlüğü için hayatını feda etmiş kahramanları anarak;

İnsan haklarına saygı ve korunması doğrultusunda özgür ve demokratik devlet kurma amacına bağlılığını onaylayarak;

Kırgız devlet geleneğinin geliştirilmesi ve pekiştirilmesine, devlet egemenliği ve halkın bütünlüğünü korumaya olan sarsılmaz inancı ve sağlam iradeyi ifade ederek;

Hukukun üstünlüğünü onaylamağa çalışarak, ayrıca sosyal adaleti, halkın ekonomik refahı ve manevi açıdan gelişmesini destekleyerek;

Atalarımızın barış ve uzlaşma, doğayla uyum içinde yaşamaya ilişkin vasiyetlerinden yola çıkarak, bu Anayasayı kabul ediyoruz.

## I. KISIM

### ANAYASAL DÜZENİN TEMELLERİ

#### Madde 1

1. Kırgız Cumhuriyeti (Kırgızistan) egemen, demokratik, hukuki, dünyevi, üniter, sosyal devlettir.

2. Kırgız Cumhuriyeti kendi sınırları içinde tam devlet egemenliğine sahiptir, iç ve dış politikasını bağımsızca yürütür.

#### Madde 2

1. Kırgızistan halkı Kırgız Cumhuriyetinde egemenliğinin taşıyıcısı ve devlet hakimiyetinin tek kaynağıdır.

2. Kırgızistan halkı hakimiyetini seçim ve referandumla doğrudan, ayrıca bu Anayasa ve kanunlar doğrultusunda devlet organları ve yerel yönetim organları aracılığıyla gerçekleştirir.

3. Kanunlar ve devletle ilgili diğer önemli konular referanduma (genel halkoylamasına) sunulabilir. Referandum yapılması usulü ve referanduma sunulan konuların listesi anayasal kanunla belirlenir.

<sup>3</sup> Anayasa, 5 Mayıs 1993 tarihinde ilk kez kabul edilmiş ve 10 Şubat 1996, 17 ekim 1998 tarihlerinde ilave ve değişiklikler yapılmış ve son olarak 27 Haziran 2010 tarihinde kabul edilen referandum ile tamamen yenilenmiştir.

4. Seçimler serbesttir.

Jogorku Keneş, Devlet Başkanı, yerel yönetim temsili organları üyelerinin seçimleri, genel, eşit ve dorudan seçim hakkına dayalı gizli oylamayla yapılır.

18 yaşına ulaşmış Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı seçme hakkına sahiptir.

5. Devlet, karar alma düzeyini de içeren, devlet organları ve yerel yönetim organlarında, kanunla belirlenen çeşitli sosyal grupların temsiline koşullarını oluşturur.

### **Madde 3**

Kırgız Cumhuriyetinde devlet hakimiyeti aşağıdaki ilkelere dayanır:

1) Halk hakimiyetinin üstünlüğü, genel halk oylamasıyla seçilen Jogorku Keneş ve Devlet Başkanı tarafından temsil ve gerçekleştirilme;

2) Kuvvetler ayrılığı;

3) Devlet makamlarının, yerel yönetim organlarının halka karşı açıklığı ve sorumluluğu ve yetkilerini halkın çıkarına kullanmaları;

4) Devlet makamları ve yerel yönetim organlarının işlev ve yetkilerinin ayrılması.

### **Madde 4**

1. Siyasi çoğulculuk ve çok partililik, Kırgız Cumhuriyetinde tanınır.

2. Vatandaşlar; hak ve özgürlüklerini gerçekleştirmek ve korumak, ayrıca siyasi, ekonomik, sosyal, iş, kültür ve diğer menfaatlerini karşılamak için serbest iradeleri ve ortak menfaatleri temelinde, siyasi partiler, sendikalar ve diğer sivil toplum örgütleri, kurma hakkına sahiptir.

3. Siyasi partiler, vatandaşların siyasi iradesinin ifade edilmesine yardımcı olur, Jogorku Keneş, Devlet Başkanı ve yerel yönetim organları seçimlerine katılır.

4. Aşağıdakiler Kırgız Cumhuriyetinde yasaklanmıştır:

1) Devlet, belediye ve parti kurumlarının birleşmesi; devlet ve belediye kurum ve kuruluşlarında siyasi parti kurulması ve faaliyeti; görevler dışında gerçekleştirilme faaliyetleri hariç devlet ve belediye çalışanlarının parti faaliyetlerini gerçekleştirmesi;

2) Ordu mensuplarının, kolluk kuvvetleri mensuplarının ve hakimlerin siyasi partilere üye olmaları, her hangi bir siyasi partiyi desteklemeleri;

3) Dini, etnik temele dayalı siyasi partilerin kurulması, dini örgütler tarafından siyasi amaçlı faaliyetler;

4) Vatandaş birlikleri tarafından askeri oluşumların meydana getirilmesi;

5) Anayasal düzeni zor kullanarak değiştirmeye, ulusal güvenliği zayıflatmaya, sosyal,

ırksal, milletler arası, etnik kimlikler arası ve dini düşmanlığı teşvik etmeye yönelik siyasi amaçlar güden siyasi parti, kamu ve dini kuruluşlar, onların temsilcileri ve kollarının faaliyetleri.

### **Madde 5**

1. Devlet ve organları toplumun bir kısmına değil tümüne hizmet eder.
2. Halkın hiçbir kısmı, hiçbir birlik, hiçbir kişi devlet hakimiyetine el koyamaz. Halk hakimiyetine el koymak ağır suçtur.
3. Devlet, devlet organları, yerel yönetim organları ve yetkilileri bu Anayasa ve kanunlarla belirlenmiş yetkilerin dışına çıkamaz.
4. Devlet, devlet organları, yerel yönetim organları ve yetkilileri, kanunla belirlenmiş şekilde yasa dışı eylemlerinden dolayı sorumludur.

### **Madde 6**

1. Anayasa, Kırgız Cumhuriyetinde yüksek hukuki güce sahiptir ve doğrudan uygulanır.
2. Anayasa, anayasal kanunlar, kanunlar ve diğer normatif hukuki düzenlemeleri kabul edilerek uygulanır.
3. Kırgız Cumhuriyetinin taraf olduğu usulene göre yürürlüğe girmiş uluslararası antlaşmalar, ayrıca uluslararası hukukun evrensel ilke ve normları Kırgız Cumhuriyeti hukuk sisteminin bir parçasıdır.  
İnsan haklarıyla ilgili uluslararası antlaşma normları doğrudan uygulanır ve diğer uluslararası antlaşmalara nazaran önceliğe sahiptir.
4. Kanunlar ve diğer normatif düzenlemelerin resmen yayınlanması onların yürürlüğe girmelerinin zorunlu koşuludur.
5. Yeni yükümlülükler getiren veya sorumlulukları artıran kanun ve diğer normatif hukuk düzenlemeleri geriye dönük uygulanmaz.

### **Madde 7**

1. Kırgız Cumhuriyetinde hiçbir din, devlet dini olarak veya zorunlu din olarak belirlenemez.
2. Din ve tüm inançlar devletten ayrıdır.
3. Devlet makamlarının faaliyetlerine, dini kurumların ve din adamlarının dahil edilmesi yasaktır.

## **Madde 8**

1. Mevcut sınırları içinde Kırgız Cumhuriyeti toprakları, bölünmez ve dokunulmazdır.
2. Kırgız Cumhuriyetinin toprakları, Devlet yönetiminin ve yerel yönetimin organize edilmesi amacıyla, kanunla belirlenen idari bölümlere ayrılabilir.
3. Bişkek ve Oş şehirleri cumhuriyet önemine haiz şehirlerdir ve onların statüleri kanunla belirlenir.

## **Madde 9**

1. Kırgız Cumhuriyeti, iyi yaşam koşulları, kişiliğin serbestçe gelişimi ve istihdamı desteklemek amacıyla sosyal programlar geliştirir.
2. Kırgız Cumhuriyeti, asgari geçim ücretini, iş güvenliği ve sağlığını güvence altına alarak sosyal açıdan hassas vatandaş gruplarını destekler.
3. Kırgız Cumhuriyeti, sosyal hizmetler, sağlık hizmeti, devlet emekliliği, yardımları ve diğer sosyal güvenlik önlemleri sistemini geliştirir.

## **Madde 10**

1. Kırgız Cumhuriyetinde devlet dili Kırgız dilidir.
2. Kırgız Cumhuriyetinde, Rus dili, resmi dil olarak kullanılır.
3. Kırgız Cumhuriyeti, Kırgızistan halkını oluşturan etnik kimliklerin tüm temsilcilerine, ana dillerini koruma, öğrenilmesi ve geliştirilmesi için koşulları oluşturma hakkı tanır.

## **Madde 11**

1. Kırgız Cumhuriyetinin, Bayrak, Amblem ve Milli Marşı, devlet sembolleridir. Onların tanımlanması ve resmi kullanımı, kanunla belirlenir.
2. Kırgız Cumhuriyetinin başkenti Bişkek şehridir.
3. Kırgız Cumhuriyetinin para birimi Som'dur.

## **Madde 12**

1. Kırgız Cumhuriyetinde mülkiyetin değişik türleri tanınır ve özel, devlet, yerel yönetimler ve diğer mülkiyet türleri eşit şekilde korunur.
2. Mülkiyet dokunulmazdır. Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.
- Malikin rızası dışında mülkiyete el koyulmasına, sadece mahkeme kararıyla müsaade edilir.

Mahkeme kararı olmaksızın mülkiyete zorla el koyulmasına ulusal güvenlik, toplumsal düzen, halkın sağlık ve ahlakının korunması, diğer kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla izin verilir. Bu durumun hukuka uygunluğunun, mahkemece karara bağlanması zorunludur.

Kanunla belirtilen kamu yararı doğrultusunda mülkiyete el konulmasına, mülkiyetin değerini ya da mülkiyetten mahrum olmaktan kaynaklanan diğer zararların önceden ve tatmin edici şekilde tazmin edilmesini sağlayan bir mahkeme kararı üzerine, izin verilir.

3. Vatandaşlar ve tüzel kişilere ait mülkiyetin, devlete devredilmesi (millileştirme), mülkiyetin değerinin ve diğer zararların karşılanmasıyla, kanuna uygun olarak gerçekleştirilebilir.

4. Kırgız Cumhuriyeti kendi vatandaşlarının ve tüzel kişilerin mülkiyetlerini, ayrıca diğer ülkelerde yer alan kendi mülkiyetini korur.

5. Toprak, toprak altı zenginlikler, sular, ormanlar, bitki ve hayvanlar dünyası, diğer doğal kaynaklar Kırgız Cumhuriyetinin istisnai mülkiyetidir ve Kırgızistan halkının yaşam ve faaliyetinin temeli olarak ortak ekolojik ortamın korunması amacıyla kullanılır ve devletin özel koruması altındadır.

Özel mülkiyet olamayacak otlaklar hariç topraklar; özel, belediye ve mülkiyetin diğer çeşitlerine konu olabilir.

6. Maliklerin haklarını kullanma ve onları korumalarının şekil ve sınırları kanunla belirlenir.

### **Madde 13**

1. Kırgız Cumhuriyetinin devlet bütçesi, gelirler ve giderler dahil ülke bütçesi ve yerel bütçelerden oluşur.

2. Ülke bütçesi ve yerel bütçenin oluşumu, kabulü ve uygulanma şekli, ayrıca uygulanmanın denetimi kanunla belirlenir. Ülke bütçesi kanunla, yerel bütçeler ilgili temsili organların kararıyla kabul edilir.

3. Kırgız Cumhuriyeti sınırları içinde tek bir vergi sistemi uygulanır. Vergilerin belirlenmesi hakkı Jogorku Keneşe aittir. Vergi belirleyen ve vergi mükelleflerinin durumunu kötüleştiren kanunlar geriye yürümez.

### **Madde 14**

1. Kırgız Cumhuriyeti yayılmacılık, saldırı amaçları gütmeyen ve silahlı güçle çözülecek toprak iddialarında bulunmaz; devlet yaşamının askerileştirilmesini, devleti ve faaliyetlerini bir savaş açma amaçlarına bağlamayı reddeder. Kırgızistan Silahlı Kuvvetleri, kendini savunma ve savunma yeterliliğine uygun olarak kurulur.

2. Savaş açma hakkı, Kırgızistan'a ve ortak savunma yükümlülüğü ile bağlı diğer devletlere karşı saldırı durumları hariç, kabul edilmez. Kırgızistan toprakları dışına Kırgız Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri birliklerinin hareket etmesine her bir durumda izin verilmesi, milletvekili üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Jogorku Keneş kararıyla mümkündür.

3. Kırgız Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin devlet içi siyasi amaçlar doğrultusunda kullanımı yasaktır.

4. Kırgız Cumhuriyeti, evrensel ve adil barış, karşılıklı çıkarlara dayalı işbirliği, barışçıl yollarla küresel ve bölgesel sorunların çözümü yönünde çaba gösterir.

## **Madde 15**

Kırgız Cumhuriyetinde olağanüstü hal ve sıkıyönetim, sadece bu Anayasa ve anayasal kanunlarla öngörülen durum ve şekillerde uygulanabilir.

## **II. KISIM**

### **İNSAN HAKLARI VE ÖZGÜRLÜKLERİ**

#### **BİRİNCİ BÖLÜM**

#### **TEMEL HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER**

## **Madde 16**

1. Temel hak ve özgürlükler, devredilemez ve doğuştan her insana aittir.

İnsan hakları ve özgürlükleri, üstün değerlerdir. Onlar doğrudan etkilidir ve yasama, yürütme ve yerel idare organlarının faaliyetlerinin anlamını ve içeriğini belirler.

2. Kırgız Cumhuriyeti, kendi ülkesi ve yargı yetkisi içindeki herkesin temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterir ve onları sağlar.

Hiç kimse, cinsiyet, ırk, dil, engellilik, etnik köken, inanç, yaş, siyasi ya da diğer kanaat, eğitim, sosyal çevre, malvarlığı ve diğer statü veya benzeri sebeplerle ayrımcılığa tabi tutulamaz.

Kanunla belirlenen ve uluslararası yükümlülüklerle uygun olarak çeşitli sosyal gruplar için fırsat eşitliği sağlamayı amaçlayan özel önlemler, ayrımcılık olarak görülemez.

3. Kırgız Cumhuriyetinde herkes, kanunlar ve mahkemeler önünde eşittir.

4. Kırgız Cumhuriyetinde kadın ve erkekler, eşit hak ve özgürlüklere ve onların uygulanması için fırsat eşitliğine sahiptir.

5. Çocuğun yüksek menfaatlerinin gözetilmesi ilkesi, Kırgız Cumhuriyetinde geçerlidir.

### **Madde 17**

Bu Anayasada yer alan hak ve özgürlükler, tüketici değildir ve evrensel olarak tanınan diğer insan hak ve özgürlüklerini sınırlandırıcı veya reddedici olarak yorumlanamaz.

### **Madde 18**

Herkes, mevcut Anayasa ve kanunlarla yasaklananlar hariç, herhangi bir davranış ve eylemi gerçekleştirme hakkına sahiptir.

### **Madde 19**

1. Kırgız Cumhuriyetinde yabancılar ve vatansızlar, kanunlarla ve Kırgız Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası antlaşmalarla belirlenen durumlar hariç, Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları ile eşit haklara ve yükümlülüklerle sahiptir.

2. Kırgız Cumhuriyetinin uluslararası yükümlülüklerine göre, siyasi sebepler veya insan hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesinden dolayı eziyete uğrayan yabancılar ve devletsiz kişiler için sığınma hakkı güvence altındadır.

### **Madde 20**

1. Kırgız Cumhuriyetinde, insan hak ve özgürlüklerini ortadan kaldıran veya eksilten kanunlar, kabul edilemez.

2. İnsan hak ve özgürlükleri, ulusal güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlık ve ahlakın veya diğer kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla Anayasa ve kanunla sınırlanabilir. Yapılan sınırlamalar, belirtilen amaçlarla orantılı olmalıdır.

İnsan hak ve özgürlüklerini sınırlayan idari düzenlemeler kabul edilmesi, yasaktır.

3. Kanun, Anayasada öngörülenden başka bir amaçla ve daha fazla kapsamda, hak ve özgürlüklere sınırlama getiremez.

4. Bu Anayasada belirtilen yasakların aşağıdaki güvenceleri, herhangi bir sınırlandırmaya tabi tutulamaz:

1) İdam cezasının, işkence ve diğer insanlık dışı, zalimce ve aşağılayıcı muamele veya cezanın uygulanması;

2) Tam olarak açıklanmış ve doğrulanmış gönüllü rıza olmaksızın, insan üzerinde tıbbi, biyolojik ve psikolojik deney yapılması;



- 3) Kölelik ve insan ticareti;
  - 4) Çocuk emeğinin istismarı;
  - 5) Medeni ve yasal yükümlülüklerini yerine getiremediğinden dolayı, özgürlükten yoksun bırakılma;
  - 6) Bir kişinin onur ve şerefine zarar veren bilgilerin yayılması için ceza kovuşturması yapılması;
  - 7) Düşünceleri, dinleri ve diğer inançları açıklamaya zorlama veya açıklanmasının engellenmesi;
  - 8) Barışçıl bir toplantıya katılmaya zorlama;
  - 9) Kişiyi etnik kimliğini belirlemeye ve ifade etmeye zorlama;
  - 10) Konutundan keyfi olarak mahrum edilmesi;
5. Bu Anayasada aşağıda belirtilen haklar, herhangi bir sınırlamaya tabi olamaz:
- 1) Tutuklanan her bir kişiye insanca muamele ve insan onuruna saygı gösterme;
  - 2) Af ve cezanın indirilmesi için başvurma;
  - 3) Bir yüksek mahkeme tarafından davanın yeniden incelenmesi;
  - 4) Düşünce ve kanaat özgürlüğü;
  - 5) Din ve inancını seçme ve sahip olma özgürlüğü;
  - 6) Kişinin etnik kökenini belirleme ve ifade etme özgürlüğü;
  - 7) Devlet makamlarının, yerel yönetim organlarının ve resmi sıfatla hareket eden görevlilerin hukuk dışı eylemlerinin yol açtığı zararların, devlet tarafından tazmin edilmesi;
  - 8) Yargısal korunma;
  - 9) Devlet eğitim kurumlarında, temel ve genel orta eğitimin ücretsiz olması;
  - 10) Vatandaşın Kırgız Cumhuriyetine engelsiz dönebilmesi.

## **İKİNCİ BÖLÜM**

### **İNSAN HAKLARI VE ÖZGÜRLÜKLERİ**

#### **Madde 21**

Herkes, devredilmez yaşama hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak yaşamından yoksun bırakılamaz. İdam cezası yasaktır.

## **Madde 22**

1. Hiç kimse, işkence ya da insanlık dışı, zalimce ve aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulamaz.
2. Özgürlüğünden mahrum edilen herkes, insanca muamele ve insan onuruna saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.
3. Tam olarak açıklanmış ve onaylanmış gönüllü rıza olmaksızın insan üzerinde tıbbi, biyolojik ve psikolojik deneyler yapılması, yasaktır.

## **Madde 23**

1. Kırgız Cumhuriyetinde, kölelik ve insan ticareti yasaktır.
  2. Çocuk emeğinin istismarı yasaktır.
  3. Savaş, doğal afetler ve diğer olağanüstü haller sonrası yapılan işler ve bir mahkeme kararının uygulanması durumları hariç, zorunlu çalıştırma yasaktır.
- Askerliğe alınma ya da alternatif (sivil) hizmet, zorunlu çalışma olarak görülemez.

## **Madde 24**

1. Herkesin özgürlük ve kişisel dokunulmazlık hakkı vardır.
2. Hiç kimse, yalnızca medeni hukuk sözleşmesinden doğan bir yükümlülüğü yerine getiremediğinden dolayı, özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.
3. Hiç kimse, mahkeme kararı ve yalnızca kanunla belirlenen esas ve usul dışında, tutuklanamaz, gözaltına alınamaz ve özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.
4. Hiç kimse, mahkeme kararı olmaksızın 48 saatten fazla gözaltında tutulamaz.

Gözaltına alınan herhangi bir kişi, derhal ve her halükarda gözaltına alındığı andan 48 saatin sonuna kadar, gözaltına alınmasının hukuka uygunluğu hakkında karar verilmesi için, mahkemeye sevk edilir.

Belli durumlarda kanun, gözaltı sürelerini daha da kısaltabilir.

Gözaltına alınan herhangi bir kişi, kanunla belirlenen kural ve belli aralıklarla, gözaltına alınmasının hukuka uygunluğunun incelenmesini talep etme hakkına sahiptir. Gözaltına almayı haklı kılacak hiçbir nedenin kalmaması durumunda, kişi derhal salıverilir.

5. Gözaltına alınan herhangi bir kişi, tutulmasının nedenleri hakkında derhal bilgilendirilir, tıbbi muayene ve doktor yardımı dahil haklarının sağlanması ve açıklanması hakkına sahiptir.

Gözaltına alındığı andan itibaren kişi güvenli bir yerde tutulur, kendisini kişisel olarak savunmak için fırsat verilir, bir avukattan veya kendi sahip olduğu avukattan nitelikli hukuki yardım alma hakkından yararlanır.

### **Madde 25**

1. Herkes, Kırgız Cumhuriyetinde özgürce seyahat etme, yerleşme yeri ve ikametgahını seçme hakkına sahiptir.
2. Herkes, özgürce Kırgız Cumhuriyeti sınırları dışına çıkma hakkına sahiptir.

### **Madde 26**

1. Herkes, kanuna uygun olarak ve kesinleşmiş bir mahkeme kararı ile tespit edilinceye kadar bir suç işlediği konusunda masum kabul edilir. Bu ilkenin ihlali, bir mahkeme kararı ile maddi ve manevi zararının tazmin edilmesine yol açar.
2. Hiç kimse, masum olduğunu ispat etmek zorunda değildir. Suçluluğu konusunda herhangi bir şüphe olması durumunda, sanığın lehine yorum yapılır.
3. Hiç kimse, bir suç işlendiği konusunda yalnızca kendi itirafına dayanarak suçlanamaz.
4. Bir ceza davasında suçu ispat yükümlülüğü, iddiada bulunana aittir. Kanun ihlaliyle elde edilen deliller, suçun ispatında kullanılamaz ve mahkeme kararına esas alınamaz.
5. Hiç kimse, kendisine, eşine ya da kanunda gösterilen yakın akrabalarına karşı tanıklık etmek zorunda değildir. Kanunla, tanıklıktan kaçınmayı gerektiren diğer durumlar belirlenebilir.
6. Herkes, kanunla belirlenen durumlarda, jürinin katılımıyla oluşan bir mahkemede davasının görülmesini isteme hakkına sahiptir.

### **Madde 27**

1. Her hükümlü kişi, kanun hükümlerine göre, davasının bir yüksek mahkemede yeniden incelenmesini isteme hakkına sahiptir.
2. Her hükümlü kişi, cezanın af edilmesi ya da hafifletilmesini isteme hakkına sahiptir.
3. Hiç kimse, aynı ve benzer bir suç için ikinci kez sorumlu tutulamaz.

### **Madde 28**

1. Bir kişinin sorumluluğunu doğuran ya da ağırlaştırıcı bir kanun, geçmişe dönük olarak uygulanmaz. Hiç kimse, işlediği zaman suç olarak kabul edilmeyen bir eylemden dolayı

suçlu kabul edilemez. Bir suç işlendikten sonra, sorumluluğu kaldıran ya da daha az bir ceza öngören, sonraki yeni kanun uygulanır.

2. Ceza kanunlarının uygulanmasında kıyas yasaktır.

### **Madde 29**

1. Herkes, özel hayatının dokunulmazlığı ve onur ve şerefının korunması hakkına sahiptir.

2. Herkes, haberleşmesinin, telefon ve diğer görüşmelerin, posta, telgraf, elektronik ve diğer iletişimlerinin gizliliği hakkına sahiptir. Bu hakların sınırlanması, yalnızca kanuna uygun olarak ve sadece bir mahkeme kararı ile mümkündür.

3. Gizli bilgilerin veya kişinin rızası olmaksızın özel yaşamına ilişkin bilgilerin, toplanması, saklanması, kullanılması ve yayılması, kanunla öngörülen durumlar hariç, yasaktır.

4. Herkes, gizli bilgilerin ve özel yaşamına ilişkin bilgilerin yasa dışı toplanması, saklanması, kullanılması ve yayılmasından, yargısal savunma dahil korunma güvencesi altındadır; hukuk dışı eylemlerin sebep olduğu maddi ve manevi zararın karşılanması hakkı, güvence altındadır.

### **Madde 30**

1. Herkes, konutunun ayrıca üzerinde mülkiyet ve diğer hak bulunan eşyalarının dokunulmazlığı hakkına sahiptir. Hiç kimse, kullanan kişinin rızası olmaksızın konutuna veya diğer eşyalarına müdahale edemez.

2. Sahip olunan ya da diğer bir şekilde elinde bulundurulmuş konutta ve diğer eşyalarda arama, el koyma, inceleme ve diğer eylemleri gerçekleştirme veya kamu makamlarının müdahalesi, yalnızca bir mahkeme kararına dayanılarak mümkündür<sup>4</sup>.

3. Kanunla öngörülen durumlarda, sahip olunan ya da diğer bir şekilde elinde bulundurulmuş konutta ve diğer eşyalarda arama, el koyma, inceleme ve diğer eylemleri gerçekleştirmeye veya kamu makamlarının müdahalesine, mahkeme kararı olmaksızın izin verilebilir. Bu eylemlerin yasallığı ve uygunluğu yargı denetimine tabidir.

4. Bu maddede öngörülen güvenceler ve sınırlamalar, tüzel kişiler için de uygulanır.

### **Madde 31**

1. Herkes, düşünce ve kanaat özgürlüğü hakkına sahiptir.

---

<sup>4</sup> 27 Haziran 2010 tarihli Kırgız Cumhuriyeti Kanununa uygun olarak 30. maddenin ikinci fıkrasının hükümleri 1 Ocak 2011 yılında yürürlüğe girecektir.

2. Herkes, kanaatlerini özgürce açıklama, ifade etme ve basın özgürlüğü hakkına sahiptir.

3. Hiç kimse, kanaatlerini açıklamaya ya da inkar etmeye zorlanamaz.

4. Milli, etnik, ırki ve dini nefret, cinsiyet ve diğer sosyal üstünlük içeren, ayrımcılık, düşmanlık ve şiddete çağrı yapan propaganda yasaktır.

### **Madde 32**

1. Herkesin vicdan ve inanç özgürlüğü güvence altındadır.

2. Herkes, herhangi bir dini bireysel ya da diğer kişilerle toplu olarak açığa vurma ya da dinini açıklamama hakkına sahiptir.

3. Herkes, özgürce din veya diğer inançları seçme ve sahip olma hakkına sahiptir.

4. Hiç kimse, dinini veya diğer inançlarını açıklamaya ya da onları inkar etmeye zorlanamaz.

### **Madde 33**

1. Herkes, özgürce bilgiyi araştırma, alma, saklama ve kullanma; sözlü, yazılı ya da diğer bir şekilde yayma hakkına sahiptir.

2. Herkes, devlet, yerel yönetim organları, kurum ve kuruluşlardan kendisi ile ilgili bilgileri elde etme hakkına sahiptir.

3. Herkes, devlet makamlarının, yerel yönetim organlarının veya bunların görevlilerinin, devlet makamlarının, yerel yönetim organlarının ayrıca genel ve yerel bütçeden finanse edilen kurumların ortaklığıyla oluşan diğer yasal kuruluşların faaliyetleri hakkında bilgi alma hakkına sahiptir.

4. Herkes, devlet makamlarının, yerel yönetim organlarının ve bunların görevlilerinde bulunan bilgilere erişme hakkına sahiptir. Bilgi sağlamanın yöntemleri, kanunla düzenlenir.

5. Hiç kimse, bir kişinin onur ve şerefine küçük düşüren veya aşağılayan bilgilerin yayılmasından dolayı cezai soruşturmaya tabi tutulamaz.

### **Madde 34**

1. Herkes, barışçıl toplanma özgürlüğü hakkına sahiptir. Hiç kimse, bir toplantıya katılmaya zorlanamaz.

2. Barışçıl bir toplantı düzenlenmesini sağlamak için, herkes, devlet makamlarına bildirimde bulunma hakkına sahiptir.

Barışçıl bir toplantının düzenlenmesini yasaklamaya ya da sınırlamaya izin verilmez; aynı şekilde, barışçıl bir toplantı düzenlenmesi için bildirim yapılmaması, bildirim formunun, içeriğinin ve teslim tarihlerinin uygun olmaması, toplantının düzenlenmesinin reddedilmesine yol açar.

3. Barışçıl bir toplantıyı organize edenler ve katılanlar, barışçıl bir toplantı düzenlenmesi bildirimının yapılmaması, bildirim formunun, içeriğinin ve teslim tarihlerinin uygun olmamasından dolayı sorumlu tutulamaz.

### **Madde 35**

Herkes, örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir.

### **Madde 36**

1. Aile toplumun temelidir. Aile, babalık, annelik ve çocukluk, tüm toplumun gözetimine ve kanunla ayrıcalıklı korunmaya tabidir.

2. Her çocuk, fiziksel, zihinsel, manevi, ahlaki ve sosyal gelişiminin gerektirdiği yaşam seviyesine hak sahibidir.

3. Bir çocuğun gelişimi için gerekli yaşam koşullarının sağlanması sorumluluğu, güçleri ve mali imkanları içinde ailesinin her birince ya da çocuğa bakan diğer kişiler tarafından üstlenilir.

4. Devlet, yetim ve aile bakımından yoksun çocukların bakım, yetiştirme ve eğitimi sağlar.

5. Erginlik yaşına ulaşan kişiler, evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir. Hiçbir evlilik, eşlerin gönüllülüğü ve karşılıklı rızası olmaksızın yapılamaz. Evlilik, devlet tarafından kaydedilir.

### **Madde 37**

1. Kırgız Cumhuriyetinde, insan hak ve özgürlüklerini ihlal etmeyen halk gelenek ve görenekleri, Devlet tarafından desteklenir.

2. Yaşlı insanlara saygı, aile ve yakın akrabalara bakım, herkesin yükümlülüğüdür.

### **Madde 38**

Herkes etnik kökenini serbestçe belirleme ve ifade etme hakkına sahiptir. Hiç kimse etnik kökenini belirleme ve ifade etmeye zorlanamaz.

### **Madde 39**

Herkes, resmi sıfatla hareket eden kamu makamları, yerel yönetim organları ve onların görevlilerinin hukuk dışı davranışları ile sebep oldukları zararların karşılanmasını talep etme hakkına sahiptir.

### **Madde 40**

1. Herkesin, mevcut Anayasa, kanunlar, Kırgız Cumhuriyetinin taraf olduğu antlaşmalar, ayrıca uluslararası hukukça kabul edilen ilke ve kurallar ile öngörülen temel hak ve özgürlükleri, yargısal korunma güvencesi altındadır.

2. Devlet, insan hak ve özgürlüklerinin korunması için yargı dışı ve yargı öncesi yöntemler, şekiller ve araçlar geliştirir.

3. Herkes, kanunla yasaklanmamış her türlü araçla, hak ve özgürlüklerini koruma hakkına sahiptir.

4. Herkes, nitelikli hukuki yardım alma hakkına sahiptir. Kanunda öngörülen durumlarda, hukuki yardım, devlet giderlerinden karşılanır.

### **Madde 41**

1. Herkes devlet makamlarına, yerel yönetim organlarına ve onların görevlilerine başvurma hakkına sahiptir; görevliler kanunda öngörülen tarihler içinde gerekli cevabı verir.

2. Herkes, ihlal edilen hak ve özgürlüklerinin korunmasını sağlamak için, uluslararası antlaşmalara uygun olarak uluslararası insan hakları organlarına başvurma hakkına sahiptir. Bu organların, insan hak ve özgürlükleri ihlali belirlemesi durumunda, Kırgız Cumhuriyeti, ihlalin giderilmesi ve/veya tazmin edilmesi için gerekli önlemleri alır.

### **Madde 42**

1. Herkes, mülkiyet edinme, kullanma ve elden çıkarma ve faaliyetlerini sonlandırma hakkına sahiptir.

2. Herkes, ekonomik özgürlük ve kanunla yasaklanmamış herhangi bir ekonomik faaliyet için yeteneklerini ve mülkiyetini serbestçe kullanma hakkına sahiptir.

3. Herkes, çalışma özgürlüğüne, çalışma için yeteneklerini kullanma, mesleğini ve işini seçme, güvenli ve sağlıklı koşulları sağlayan iş güvenliği ve iş düzeni isteme hakkına, ayrıca asgari geçim düzeyinden az olmayan bir ücret alma hakkına sahiptir.

### **Madde 43**

Herkes grev hakkına sahiptir.

### **Madde 44**

1. Herkes, dinlenme hakkına sahiptir.
2. Azami çalışma süreci, asgari haftalık dinlenme, yıllık ücretli izin, ayrıca dinlenme hakkının diğer temel yöntemleri, kanunla düzenlenir.

### **Madde 45**

1. Herkes eğitim hakkına sahiptir.
2. Genel temel eğitim zorunludur.

Herkes, devlet eğitim kurumlarında, ücretsiz genel temel ve orta temel eğitim alma hakkına sahiptir.

3. Devlet, okul öncesi eğitim kurumlarında başlayıp genel temel eğitime karar süren, resmi dil ve bir uluslararası yabancı dil eğitimini devlet okullarında öğretilmesi için gerekli koşulları sağlar.

4. Devlet, kamu, belediye ve özel eğitim kurumlarının geliştirilmesi için gerekli koşulları sağlar.

5. Devlet, fiziksel kültür ve sporun geliştirilmesinin koşullarını sağlar.

### **Madde 46**

1. Herkes konut hakkına sahiptir.
2. Hiç kimse keyfi olarak konutundan yoksun bırakılamaz.
3. Devlet makamları ve yerel yönetim organları, konut inşaatı teşvik eder ve konut hakkından yararlanılması için gerekli koşulları sağlar.
4. Düşük gelirli kimselere, ayrıca ihtiyaç sahibi diğer kişilere, kanunla belirtilen yöntemlere uygun ve koşullarda, devlet, belediye ve diğer konut fonları ya da sosyal kurumlardan, ücretsiz ya da uygun ödemelerle, konut sağlanır.

### **Madde 47**

1. Herkes sağlığının korunması hakkına sahiptir.
2. Devlet, herkesin sağlık hizmetlerinden yararlanması için koşulları oluşturur ve devlet, belediye ve özel sağlık sektörlerinin gelişmesi için önlemler alır.



3. Ücretsiz sağlık hizmeti ya da tercihli sağlık hizmeti, kanunla öngörülen devlet güvenceleri kapsamında sağlanır.

4. Resmi görevliler tarafından halkın yaşamı ve sağlığını tehlikeye düşüren gerçekler ve koşulların gizlenmesi, kanunla öngörülen sorumluluklara tabidir.

#### **Madde 48**

1. Herkes, hayatı ve sağlığı için elverişli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

2. Herkesin, doğa yönetimi alanındaki eylemlerin sonucu olarak sağlığı ve mülkiyetine yönelik zararların tazmin edilmesini isteme hakkı vardır.

3. Herkes, çevreyi, bitki örtüsünü ve hayvanlar alemini gözetmelidir.

#### **Madde 49**

1. Herkesin, edebiyat, sanat, bilim teknik ve diğer yaratıcı ve öğretim faaliyeti özgürlüğü güvence altındadır.

2. Herkes, kültürel yaşama katılma ve kültürel değerlere erişim hakkına sahiptir.

Devlet, tarihsel eserlerin, ayrıca diğer kültürel miras konularının korunmasını sağlar.

3. Fikri mülkiyet kanunla korunur.

### **ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**

### **VATANDAŞLIK. VATANDAŞ HAK VE ÖDEVLERİ**

#### **Madde 50**

1. Vatandaş, vatandaşlıktan kaynaklanan haklara ve ödevlere sahiptir.

2. Hiç kimse vatandaşlığından yoksun bırakılamaz ve vatandaşlığını değiştirme hakkı elinden alınmaz. Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olan kişilerin, kanunla ve Kırgız Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası antlaşmalara uygun olarak bir diğer devletin vatandaşlığını kazanması tanınır.

3. Kırgız Cumhuriyeti dışında yaşayan Kırgız halkı, bir diğer devletin vatandaşlığına bakılmaksızın, basitleştirilmiş bir yöntemle, Kırgız Cumhuriyeti vatandaşlığını elde etme hakkına sahiptir.

Kırgız Cumhuriyeti vatandaşlığının verilmesinin yöntem ve koşulları, kanunla belirlenir.

4. Bir vatandaş, ülke sınırları dışına çıkarılamaz ve bir başka devlete iade edilemez.

5. Kırgız Cumhuriyeti, vatandaşlarının, sınırları ötesinde savunma ve korumasını güvence altına alır.

### **Madde 51**

Vatandaşlar, Kırgız Cumhuriyetine hiçbir engelle karşılaşmaksızın dönme hakkına sahiptir.

### **Madde 52**

1. Vatandaşlar şu hakları sahiptir:

1) Kanunların ve ülkesel ve bölgesel çaptaki kararların müzakeresine ve kabulüne katılma;

2) Mevcut Anayasa ve kanunlarda öngörülen yönetime uygun olarak, devlet ve yerel yönetim organlarına seçme ve seçilme;

3) Anayasal kanunla öngörülen yönetime uygun olarak referandumlara katılma;

2. Vatandaşlar, devlet ve kamusal önemdeki konulara ilişkin halk kurultayları düzenleme hakkına sahiptir.

Halk kurultayları kararı, öneri olarak ilgili kuruluşlara bildirilir.

Halk kurultaylarının düzenlenmesine ilişkin kurallar kanunla belirlenir.

3. Vatandaşlar, genel ve yerel bütçenin oluşturulmasına katılma, ayrıca bütçe fonlarının harcanmasına ilişkin bilgi alma hakkına sahiptir.

4. Vatandaşlar, kanunda öngörülen düzenlemelere uygun olarak, sivil ve belediye hizmetlerinde görev alma ve yükselmeye eşit haklara ve eşit fırsatlara sahiptir.

5. Bir diğer vatandaşlığa sahip Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları, siyasi devlet makamlarında ve yargıçlık görevinde bulunamaz. Bu sınırlama, kanunla diğer kamu görevleri içinde konulabilir.

### **Madde 53**

1. Yaşlılık, hastalık, engellilik ve geçimini sağlayanın kaybedilmesi durumlarında sosyal güvenlik, kanunla öngörülen durumlarda ve yöntemle, vatandaşlar için güvence altına alınır.

2. Devletin ekonomik kaynaklarına uygun olarak emeklilik ve sosyal yardımlar, asgari geçim seviyesinden daha düşük olmayan bir yaşam standardı sağlar.

3. Gönüllü sosyal sigorta ve sosyal güvenliğin diğer biçimlerinin kurulması ve hayırseverlik, teşvik edilir.

4. Devletin sosyal faaliyetleri, bir vatandaşın ekonomik özgürlüğünü ve kendisi ya da ailesinin geçimini temin etmesine ilişkin faaliyetlerini ve sorumluluklarını sınırlayan devlet koruyuculuğuna yol açamaz.

#### **Madde 54**

Devlet, kanunla öngörülen bir yöntemle, vatandaşların mesleki yeteneklerinin artırılmasını teşvik eder.

#### **Madde 55**

Vatandaşlar, kanunla öngörülen durumlarda ve uygun yöntemlerle, vergi ve harç öderler.

#### **Madde 56**

1. Anavatanın korunması, vatandaşların kutsal görevi ve sorumluluğudur.
2. Askerlik hizmetinden vatandaşların muaf tutulmalarının nedenleri ve yöntemleri ya da onun yerini alan alternatif (sivil) hizmet, kanunla belirlenir.

#### **Madde 57**

Avukatların özerk mesleki topluluğu olarak baronun kuruluşu ve faaliyetleri, ayrıca avukatların hakları, yükümlülükleri ve sorumlulukları, kanunla düzenlenir.

#### **Madde 58**

Medeni hukuk ilişkilerinden kaynaklanan antlaşmazlıkların yargı dışı çözümünün amaçları için, Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları, tahkim mahkemeleri kurma hakkına sahiptir. Tahkim mahkemelerinin yetkileri, kurulma yöntemi ve faaliyetleri, kanunla düzenlenir.

#### **Madde 59**

Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları, Aksakal (yaşlılar) mahkemeleri kurma hakkına sahiptir. Aksakal mahkemelerinin yetkileri, kurulma yöntemi ve faaliyetleri, kanunla düzenlenir.

### **III. KISIM**

## **KIRGIZ CUMHURİYETİ DEVLET BAŞKANI**

#### **Madde 60**

1. Devlet Başkanı devletin başıdır.
2. Devlet Başkanı halkın ve devlet hakimiyetinin birliğini temsil eder.

#### **Madde 61**

1. Devlet Başkanı Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları arasından 6 yıllık süre için seçilir.
2. Aynı kişi iki kez Devlet Başkanı seçilemez.

#### **Madde 62**

1. 35 yaşından küçük 70 yaşından büyük olmayan, ülkede toplam en az 15 yıl yaşamış, devlet dilini bilen Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı Devlet Başkanı seçilebilir.
2. Devlet Başkanlığı makamı için adayların sayısı sınırlanmaz. En az 30 bin seçmenin imzasını toplamış kişi, Devlet Başkanlığına aday olabilir.  
Devlet Başkanı seçimlerinin yapılması şekli anayasal kanunla belirlenir.

#### **Madde 63**

1. Devlet Başkanı göreve başlarken Kırgızistan halkı önünde yemin eder.
2. Devlet Başkanının yetkileri yeni seçilmiş Devlet Başkanı göreve başladığı anda sona erer.
3. Devlet Başkanı kendi yetkilerini kullandığı dönemde siyasi partilere üyeliğini durdurur ve siyasi partilerle ilgili her türlü faaliyetini sona erdirir.

#### **Madde 64**

1. Devlet Başkanı:

1) Bu Anayasada öngörölmüş durumlarda Jogorku Keneş seçimlerini belirler, bu Anayasada öngörölmüş şekil ve durumlarda Jogorku Keneşe erken seçim yapılmasına ilişkin karar alır.

2) Yerel meclislere (keneşlere) seçimleri belirler, kanunla öngörölmüş durumlarda ve şekilde yerel meclisleri fesheder.

2. Devlet Başkanı:

1) Kanunları imzalar ve yayımlar, kanunları itirazlarıyla birlikte Jogorku Keneşe geri gönderir.

2) Gereken durumlarda Jogorku Keneşe olağanüstü oturuma çağırma ve görüşülecek konuları belirleme hakkına sahiptir.

3) Jogorku Keneş oturumlarında konuşma yapma hakkına sahiptir.

3. Devlet Başkanı:

1) Hakimler Seçim Konseyinin önerisi üzerine Yüksek Mahkeme hakimlerinin seçilmesi için Jogorku Keneşe adaylar önerir;

2) Hakimler Seçim Konseyinin önerisi üzerine Yüksek Mahkeme hakimlerinin görevden alınması için Jogorku Keneşe öneride bulunur;

3) Hakimler Seçim Konseyinin önerisi üzerine yerel hakimleri göreve atar;

4) Anayasayla öngörölmüş durumlarda Hakimler Seçim Konseyinin önerisi üzerine yerel hakimleri görevden alır.

4. Devlet Başkanı:

1) Jogorku Keneşe mutabakata vararak Başsavcıcıyı göreve atar. Kanunla öngörölmüş durumlarda Jogorku Keneşin üye tamsayısının en az üçte ikisinin onayıyla veya Jogorku Keneşin üye tam sayısının üçte birinin önerisiyle Başsavcıcıyı görevden alır. Başsavcıcının önerisi doğrultusunda onun yardımcılarını göreve atar ve görevden alır;

2) Hükümet üyelerini – savunma, ulusal güvenlik konularından sorumlu devlet organlarının yöneticilerini, ayrıca onların yardımcılarını göreve atar ve görevden alır.

5. Devlet Başkanı:

1) Milli Banka Başkanı görevine adaylığı Jogorku Keneşe sunar. Milli Banka Başkanının önerisiyle Milli Banka Başkan yardımcısı ve Milli Banka Yönetim Kurulu üyelerini göreve atar, kanunda öngörölmüş durumlarda onları görevden alır.

2) Seçimler ve Referandum Komisyonu üyelerinin üçte birinin seçilmesi ve azli için adayları Jogorku Keneşe sunar.

3) Sayıştay üyelerinin üçte birinin seçilmesi ve azli için adayları Jogorku Keneşe sunar.

4) Jogorku Keneş tarafından seçilmiş Sayıştay üyeleri arasından Sayıştay Başkanını göreve atar ve kanunla öngörölmüş durumlarda görevden alır.

6. Devlet Başkanı:

1) Kırgız Cumhuriyetini ülke içinde ve ülke sınırları dışında temsil eder.

2) Görüşmeler yapar ve Başbakanla mutabakat içinde uluslararası antlaşmaları imzalar; Söz konusu yetkiyi Başbakanla, Hükümet üyelerine ve diğer yetkili kişilere devredebilir.

3) Onay belgelerini ve katılım belgelerini imzalar.

4) Başbakanla mutabakat içinde Kırgız Cumhuriyetinin yabancı devletlerdeki diplomatik temsilciliklerinin ve uluslararası kuruluşlardaki daimi temsilciliklerinin başkanlarını göreve atar, onları geri çağırır, yabancı devletlerin diplomatik temsilciliklerinin başkanlarından güven mektuplarını ve geri çağırma mektuplarını kabul eder.

7. Devlet Başkanı Kırgız Cumhuriyeti vatandaşlığına alma ve vatandaşlıktan çıkma konularını karara bağlar.

8. Devlet Başkanı Kırgız Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin Yüksek Başkomutanıdır, Kırgız Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin yüksek komuta heyetini belirler, göreve atar ve görevden alır.

9. Devlet Başkanı:

1) Kanunla tesis edilmiş Savunma Konseyine başkanlık yapar.

2) Anayasal kanunla belirlenen durumlarda, olağanüstü halin uygulanma ihtimaline dair uyarıda bulunur, derhal Jogorku Keneşi bilgilendirmek koşuluyla, önceden ilan etmeksizin gerekli gördüğü yerlerde ayrı ayrı olağanüstü hal ilan eder.

3) Genel ve kısmi seferberlik ilan eder; Kırgız Cumhuriyetine yönelik tecavüz durumunda veya doğrudan tecavüz tehdidi durumunda savaş durumu ilan eder ve bu konuyu derhal Jogorku Keneşin müzakeresine sunar;

4) Ülke savunması ve vatandaşlarının güvenliğini dikkate alarak sıkıyönetim ilan eder ve bu konuyu derhal Jogorku Keneşin müzakeresine sunar.

10. Devlet Başkanı:

1) Kırgız Cumhuriyetinin devlet ödülleriyle ödüllendirir;

2) Kırgız Cumhuriyetinin şeref rütbelerini verir;

3) Yüksek askeri rütbeleri, diplomatik payeleri ve diğer özel rütbeleri verir;

4) Af çıkarır;

5) Kendi idari biriminin yapısını belirler, onun yönetmeliğini ve yöneticisini tayin eder.

11. Devlet Başkanı bu Anayasayla öngörölmüş diğer yetkileri kullanır.

## **Madde 65**

Devlet Başkanı kendi yetkilerini kararname ve emirler çıkararak gerçekleştirir ve bunların Kırgız Cumhuriyeti ülkesinin tümünde uygulanması zorunludur.

## **Madde 66**

1. Kendi dilekçesiyle istifa ettiğinde, bu Anayasayla öngörölmüş şekilde görevine son

verildiğinde, ayrıca hastalık nedeniyle görevlerini yerine getiremediğinde veya ölümü durumunda Devlet Başkanının görevi zamandan önce sona erer.

2. Devlet Başkanı hastalık nedeniyle görevini yerine getiremediğinde, Jogorku Keneş kendi oluşturduğu devlet tıp komisyonunun kararı doğrultusunda, Jogorku Keneş üye tamsayısının en az üçte ikisi tarafından Devlet Başkanının zamanından önce görevden alınmasına dair karar alır.

### **Madde 67**

1. Devlet Başkanının görevine son verildiğinde ceza kovuşturması yapılabilir.

2. Devlet Başkanı, sadece Başsavcı tarafından Devlet Başkanının eyleminde suç unsurları olduğuna dair onaylanmış karar doğrultusunda, Jogorku Keneş tarafından ileri sürülen suçlamayla görevinden uzaklaştırılabilir.

3. Devlet Başkanının görevinden uzaklaştırılmasına dair suçlamada bulunan Jogorku Keneşin kararı, Jogorku Keneş üyelerinin en az üçte birisinin önerisi ve Jogorku Keneş tarafından oluşturulmuş özel komisyonun onayı üzerine, Jogorku Keneşin toplam üye sayısının çoğunluğu tarafından kabul edilir.

4. Devlet Başkanının görevden uzaklaştırılmasına dair Jogorku Keneşin kararı, Devlet Başkanına karşı suçlama ileri sürüldükten sonra en geç üç ay içinde Jogorku Keneşin üye tamsayısının en az üçte ikisi tarafından kabul edilmelidir. Eğer bu süre içinde Jogorku Keneşin kararı kabul edilmezse suçlama düşmüş sayılır.

### **Madde 68**

1. Devlet Başkanının yetkileri bu Anayasada öngörölmüş nedenlerle sona erdiğinde onun yetkilerini yeni Devlet Başkanı seçilene kadar Jogorku Keneş Başkanı (Torağası) kullanır. Jogorku Keneş Başkanının, Devlet Başkanı yetkilerini kullanamaması durumunda Devlet Başkanı yetkilerini Başbakan kullanır.

Devlet Başkanlığı erken seçimleri, Devlet Başkanı yetkilerinin sona erdiği günden itibaren üç ay içinde yapılır.

2. Devlet Başkanı yetkilerini kullanan yetkili kişiler, Jogorku Keneşe erken seçim kararı alma, Hükümeti istifaya çağırma hakkına sahip değildir.

### **Madde 69**

1. Bu Anayasanın 67. Maddesinde öngörölmüş şekilde görevinden uzaklaştırılmış devlet başkanları hariç tüm eski devlet başkanları, Kırgız Cumhuriyetinin eski devlet başkanı adını taşır.

2. Eski devlet başkanının statüsü kanunla belirlenir.

**IV. KISIM**  
**KIRGIZ CUMHURİYETİ YASAMA ERKİ**

**BİRİNCİ BÖLÜM**  
**JOGORKU KENEŞ**

**Madde 70**

1. Jogorku Keneş —Kırgız Cumhuriyeti Parlamentosu — kendi yetkileri çerçevesinde yasama yetkisini ve kontrol işlevini kullanan yüksek temsili organdır.

2. Jogorku Keneş, nispi temsil esasında 5 yıl süreyle seçilen 120 milletvekilinden oluşur.

Seçim sonuçlarına göre bir siyasi parti, parlamentoda en fazla 65 sandalye ile temsil olunabilirler.

Seçim gününde 21 yaşına ulaşmış ve seçim hakkına sahip herhangi bir Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı, Jogorku Keneşe milletvekili seçilebilir.

Parlamentoya giriş için seçim barajının belirlenmesi dahil Jogorku Keneş milletvekili seçim yöntemi, anayasal kanunla düzenlenir.

3. Jogorku Keneş milletvekilleri gruplar oluşturur.

Jogorku Keneşte gruplar koalisyonu oluşturduklarını resmen ilan eden ve milletvekili sandalyelerinin yarısından fazlasına sahip olan bir grup ya da gruplar koalisyonu, parlamento çoğunluğu olarak kabul edilir.

Parlamento çoğunluğuna dahil olmayan ve ona karşı muhalif olduğunu açıklamış grup veya gruplar, parlamento muhalifeti olarak kabul edilir.

**Madde 71**

1. Jogorku Keneş, seçim sonuçlarının açıklandığı tarihten itibaren en geç 15 gün içinde, ilk oturum için toplanır.

2. Jogorku Keneşin en yaşlı üyesi, Jogorku Keneşin ilk oturumunu açar.

3. Önceki Jogorku Keneşin yetkileri, Jogorku Keneşin ilk oturumundan itibaren sona erer.

4. Jogorku Keneş milletvekillerinin yetkileri, yemin ettikleri günde başlar.



## **Madde 72**

1. Jogorku Keneşin bir milletvekili, milletvekilli olarak faaliyetlerini yerine getirirken açıkladığı görüşlerden ya da Jogorku Keneşte kullandığı oylardan dolayı sorumlu tutulamaz. Bir milletvekiline karşı ceza yargılaması, ağır suç işlemesi durumları hariç, Jogorku Keneş milletvekili üye tam sayısının çoğunluğunun onayıyla izin verilir.

2. Jogorku Keneş milletvekilliği, diğer devlet veya belediye hizmetinde bir pozisyonla birleşmez, girişimcilik faaliyetiyle bağdaşmaz, ticari kuruluşun yönetim organı veya denetim kurulunda yer alamaz.

Jogorku Keneş milletvekili, bilimsel, pedagojik ve diğer yaratıcı faaliyetlerde bulunma hakkına sahiptir.

## **Madde 73**

1. Jogorku Keneş milletvekili, emredici vekaletle bağlı değildir. Milletvekili geri çağrılmaz.

2. Jogorku Keneş milletvekilinin yetkileri, Jogorku Keneşin ilgili dönem faaliyetinin sona ermesiyle kendiliğinden biter.

3. Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen duruma ek olarak, Jogorku Keneşin milletvekilinin yetkileri, aşağıdaki durumlarda zamanından önce sona erer:

1) Milletvekili görevinden istifa ettiğine ya da bir gruptan ayrıldığına dair yazılı başvuruda bulunması;

2) Vatandaşlıktan çıkma veya başka bir vatandaşlığa girme;

3) Milletvekili yetkilerinin kullanımıyla bağdaşmayan bir işte çalışması ya da başdaşmaz bir işte çalışmayı sürdürmesi;

4) Seçimlerin geçersiz ilan edilmesi;

5) Daimi ikamet amacıyla Kırgız Cumhuriyeti sınırları dışına çıkma; bir mahkeme kararı ile milletvekilinin fiili ehliyetsizliğinin açıklanması;

6) Milletvekili ile ilgili kesin bir mahkeme kararının yürürlüğe girmesi;

7) Bir dönem süresince, haklı bir neden olmadan 30 veya daha fazla çalışma günü oturumlara katılmama;

8) Milletvekilinin kayıp veya ölü olduğuna dair bir mahkeme kararının yürürlüğe girmesi;

9) Milletvekilinin ölümü.

Yukarıda açıklanan nedenlerle Jogorku Keneş milletvekilinin yetkilerinin zamanından

önce sona ermesi, nedenin ortaya çıktığı tarihten itibaren en geç 30 takvim gününde kabul edilen, Seçimler ve Referandum Merkezi Komisyonunun kararıyla gerçekleştirilir.

4. Milletvekili yetkilerinin zamanından önce sona ermesiyle boşalan sandalyenin doldurulması usulü anayasal kanunla belirlenir.

## **İKİNCİ BÖLÜM**

### **JOGORKU KENEŞİN YETKİLERİ**

#### **Madde 74**

1. Jogorku Keneş:

- 1) Referandum yapılmasına ilişkin kanunu kabul eder;
- 2) Devlet Başkanı seçimleri için çağrıda bulunur;

2. Jogorku Keneş:

- 1) Bu Anayasada değişiklikler yapar;
- 2) Kanunları kabul eder;
- 3) Kanunla belirlenmiş usule uygun olarak uluslararası antlaşmaları onaylar ve fesh eder;
- 4) Kırgız Cumhuriyeti devlet sınırlarının değiştirilmesine ilişkin konuları karara bağlar;
- 5) Devlet bütçesini ve kesin hesap kanununu onaylar;
- 6) Kırgız Cumhuriyetinin idari-mülki yapısına ilişkin konuları karara bağlar;
- 7) Afla ilgili düzenlemeler çıkarır.

3. Jogorku Keneş:

- 1) Hükümetin faaliyet programını onaylar, savunma ve ulusal güvenlikten sorumlu devlet organlarını yöneten Hükümet üyeleri hariç, Hükümetin yapısını ve üyelerini belirler;
- 2) Hükümet tarafından sunulan ulusal kalkınma programlarını onaylar;
- 3) Hükümete güvenoyu hakkında karar alır;
- 4) Hükümete güvensizlik oyu açıklanması hakkında karar alır.

4. Jogorku Keneş:

- 1) Devlet başkanının önerisi üzerine, Yüksek Mahkeme üyelerini seçer. Anayasal kanunla öngörülmüş durumlarda Devlet Başkanının önerisiyle onları görevden alır;

2) Kanunla öngörölmüş yöntemeye göre Hakimler Seçim Konseyinin oluşumunu onaylar;

3) Delet Başkanının önerisiyle Milli Bankanın Başkanını seçer, kanunla öngörölmüş durumlarda onu görevden alır;

4) Seçim ve Referandum Merkezi Komisyonunun üyelerini - üyelerin üçte birini Devlet Başkanının önerisiyle, üçte birini Parlamentodaki çoğunluğun önerisiyle, üçte birini parlamentodaki muhalefetin önerisiyle seçer. Kanunla öngörölmüş durumlarda onları görevden alır;

5) Sayıştay üyelerini - üyelerin üçte birini Devlet Başkanının önerisiyle, üçte birini Parlamentodaki çoğunluğun önerisiyle, üçte birini parlamentodaki muhalefetin önerisiyle seçer. Kanunla öngörölmüş durumlarda onları görevden alır;

6) Kanunla öngörölmüş durumlarda Akıykatçısı (Ombudsman) seçer, onu görevden alır, onunla ilgili ceza kovuşturması yapılmasına onay verir;

7) Akıykatçının (Ombudsman) yardımcısını seçer ve kanunda öngörölmüş durumlarda onu görevden alır, onunla ilgili ceza kovuşturması yapılmasına onay verir;

8) Başsavcının atanmasına onay verir, onunla ilgili ceza kovuşturması yapılmasına onay verir, Jogorku Keneş milletvekillerinin üye tamsayısının en az üçte birinin onayıyla onun görevden alınmasına onay verir;

9) Kanunla öngörölmüş durumlarda Jogorku Keneş milletvekillerinin üye tamsayısının en az üçte birinin önerisiyle Başsavcının görevden alınmasına dair kararı Jogorku Keneş milletvekillerinin üye tamsayısının en az üçte bir çoğunluğuyla onaylar.

#### 5. Jogorku Keneş:

1) Anayasal kanunla öngörölmüş durumlarda ve şekilde olağanüstü hal ilan eder, Devlet Başkanının bu konudaki kararlarını onaylar veya iptal eder;

2) Savaş ve barış, sıkıyönetim, savaş ilan etme konularında karar alır, Devlet Başkanının bu konudaki kararlarını onaylar veya iptal eder;

3) Barış ve güvenliğin desteklenmesiyle ilgili uluslararası antlaşmalardan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesinin gerekli kıldığı durumlarda, Kırgız Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin sınır dışında kullanılma ihtimaline ilişkin konularda karar alır;

4) Askeri rütbeleri, diplomatik payeleri ve Kırgız Cumhuriyetinin diğer özel rütbelerini belirler;

5) Kırgız Cumhuriyeti devlet ödülleri onursal rütbelerini belirler.

#### 6. Jogorku Keneş:

1) Devlet Başkanının, yabancı devlet ve uluslararası örgütlerin temsilcilerinin konuşmasını dinler;

2) Akıykatçının (Ombudsman) yıllık raporunu dinler;

3) Başbakanın, Başsavcının, Milli Banka Başkanının, Sayıştay Başkanının yıllık raporlarını dinler;

7. Jogorku Keneş bu Anayasayla öngörölmüş şekilde Devlet Başkanına karşı suçlama ileri sürer, Devlet Başkanının görevden uzaklaştırılmasına dair karar alır.

8. Bu maddede belirtilen yetkili kişilerin yıllık rapor ve konuşmaları, devlet organlarının ve yetkililerinin serbestliğı ve bağımsızlığına ilişkin, bu Anayasa ve kanunların hükümleri dikkate alınarak, gerçekleştirilir.

9. Jogorku Keneş bu Anayasayla öngörölmüş diğere yetkileri kullanır.

## **Madde 75**

1. Jogorku Keneş kendi üyeleri içinden Jogorku Keneş Başkanını (Torağasını) ve onun yardımcısını seçer.

Jogorku Keneş Başkanının yardımcıları, parlamento muhalefetine de yer alacağı Jogorku Keneş milletvekilleri arasından seçilmeyi sağlayacak sayı ve yöntemle seçilir.

2. Jogorku Keneş Başkanı:

1) Jogorku Keneş oturumunu yönetir.

2) Jogorku Keneş toplantılarında görüülecek konuların hazırlanmasının genel yönetimini yapar.

3) Jogorku Keneş tarafından kabul edilmiş düzenlemeleri imzalar.

4) Jogorku Keneşi Kırgız Cumhuriyetinde ve onun sınırları dışında temsil eder, Jogorku Keneşin Devlet Başkanıyla, Hükümetle, yargı erkiyle ve yerel yönetimlerle ilişkilerde temsil eder.

5) Jogorku Keneş sekreteryasının genel yönetimini ve kontrolünü gerçekleştirir.

6) Jogorku Keneşin faaliyetinin yönetimiyle ilgili Jogorku Keneş İçtüzüğü ile öngörölmüş diğere yetkileri kullanır.

3. Jogorku Keneş Başkanı, Jogorku Keneş milletvekilleri arasından gizli oylamayla ve çoğunluk oyuyla seçilir.

Jogorku Keneş Başkanı Jogorku Keneş karşısında sorumludur ve Jogorku Keneş milletvekili üye tamsayısının en az üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edilen bir kararla görevden alınabilir.

## **Madde 76**

1. Jogorku Keneş, milletvekilleri arasından komiteler, ayrıca geçici komisyonlar oluşturur, onların üyelerini belirler. Bütçe Komitesi ve hukuk ve düzen Komitesi başkanları, Parlamento muhalefet temsilcileri arasından seçilir.

2. Jogorku Keneş Komiteleri, Jogorku Keneşe havale edilen konuları hazırlar ve ön incelemesini yapar ve Jogorku Keneş tarafından kabul edilmiş kanunların ve kararların uygulanmasını kontrol eder.

3. Kanunlar ve Jogorku Keneşin normatif düzenlemeleri tasarıları Jogorku Keneşin ilgili komitelerinde görüşüldükten sonra kabul edilir.

4. Kamu görevine atama ve görevden alma için Jogorku Keneş tarafından yapılan seçme ve onaylama, Jogorku Keneşin ilgili komitelerinin görüşleri alındıktan sonra yapılır.

### **Madde 77**

1. Jogorku Keneş toplantıları oturma şeklinde olur ve Eylül ayının birinci iş gününden gelecek yıl Haziran ayının son iş gününe kadar devam eder.

2. Görüşülen konular kapalı görüşme gerektiren bir konu olmadığı sürece Jogorku Keneş oturumları açık yapılır.

3. Jogorku Keneşin olağanüstü toplantıları, Devlet Başkanı, Hükümet veya Jogorku Keneş milletvekillerinin en az üçte birinin önerisiyle Jogorku Keneş Başkanı tarafından çağrılır.

4. Jogorku Keneş toplantısı, Jogorku Keneş milletvekillerinin üye tamsayısının çoğunluğunun katılımıyla gerçekleştirilir.

5. Jogorku Keneş kararı, oturumlarda milletvekillerinin oylamalarıyla kabul edilir ve kararlarla resmileştirilir.

### **Madde 78**

1. Jogorku Keneş, kendini feshetme kararı alabilir.

2. Kendini feshetme kararı Jogorku Keneş milletvekillerinin üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edilebilir.

3. Devlet Başkanı, Jogorku Keneşin kendini feshettiği günden itibaren beş gün içinde erken seçim kararı alır. Bu durumda seçimler, erken seçim kararının alındığı tarihten itibaren en geç 45 gün içinde yapılır.

## **ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**

### **YASAMA FAALİYETİ**

### **Madde 79**

Kanun teklifinde bulunma hakkına aşağıdakiler sahiptir:

- 1) 10 bin seçmen (halk girişimi).
- 2) Jogorku Keneş milletvekili
- 3) Hükümet.

### **Madde 80**

1. Kanun tasarıları Jogorku Keneşe sunulur.

2. Hükümet tarafından acil olarak tanımlanmış kanun tasarıları Jogorku Keneş tarafından ivedilikle görüşülür.

3. Devlet bütçesinden karşılanacak giderleri artıran kanun tasarıları, Hükümet tarafından finansmanı belirlendikten sonra, Jogorku Keneş tarafından kabul edilebilir.

4. Kanunlar Jogorku Keneş tarafından üç kez görüşülerek kabul edilir.

Bu Anayasada farklı bir usul öngörülmemişse kanunlar ve Jogorku Keneş kararları, oturumda hazır bulunan milletvekillerinin çoğunluğu tarafından, ancak Jogorku Keneş milletvekillerinin en az 50'sinin oylarıyla, kabul edilir.

5. Anayasal kanunlar, devlet sınırlarının değiştirilmesini öngören kanunlar, Jogorku Keneş üye tam sayısının en az üçte iki oyu ile ve en az üç kez görüşüldükten sonra kabul edilir.

6. Olağanüstü ve sıkıyönetim durumunda devlet sınırının değiştirilmesine ilişkin anayasal kanun ve kanun çıkarılması yasaktır.

### **Madde 81**

1. Jogorku Keneş tarafından kabul edilmiş kanunlar 14 gün içinde onay için Devlet Başkanına gönderilir.

2. Devlet Başkanı, kanunu aldığı günden itibaren en geç bir ay içinde kanunu imzalar veya kendi itirazlarıyla birlikte tekrar görüşülmesi için Jogorku Keneşe geri gönderir. Bütçe ve vergilerle ilgili kanunların imzalanması zorunludur.

3. Anayasal kanun veya kanunun tekrar görüşülmesi durumunda, daha önce kabul edilmiş metin Jogorku Keneş milletvekili üye tamsayısının en az üçte ikisinin oylarıyla tekrar kabul edilirse, bu kanunun Devlet Başkanı tarafından 14 gün içinde imzalanması zorunludur. Belirtilen zaman içinde Anayasal kanun veya kanunun imzalanmaması durumunda, kanun Jogorku Keneş Başkanı tarafından en geç 10 gün içinde imzalanır ve yayınlanır.

### **Madde 82**

Kanunun kendisine ya da yürürlük şekline ilişkin kanunda aksi belirtilmedikçe, resmi gazetede yayımlandığı tarihten itibaren 10. günün sonunda yürürlüğe girer.

## V. KISIM

### KIRGIZ CUMHURİYETİ YÜRÜTME ERKİ

#### Madde 83

1. Kırgız Cumhuriyetinde yürütme erki Hükümet, ona tabi olan bakanlıklar, devlet komiteleri tarafından kullanılır.

2. Hükümet, Kırgız Cumhuriyeti yürütme erkinin yüksek organıdır.

3. Hükümete Başbakan başkanlık eder. Hükümet Başbakan, Başbakan yardımcıları, bakanlar ve devlet komiteleri başkanlarından oluşur.

Hükümetin bünyesine, bakanlıklar ve devlet komitleri dahildir.

#### Madde 84

1. Milletvekili sandalyelerinin yarıdan fazlasına sahip grup veya onun katıldığı gruplar koalisyonu Jogorku Keneş seçimleri sonrasındaki ilk toplantının birinci gününden itibaren 15 gün içinde, Başbakanlık görevi için bir aday belirler.

Başbakan adayı Hükümet programını, yapısını ve üyelerini Jogorku Keneşe sunar.

2. Eğer yukarıda belirtilmiş süre içinde Jogorku Keneş Hükümet programını onaylamazsa, yapısını ve üyelerini belirlemezse veya seçimlerin sonuçlarına göre hiçbir parti milletvekili sandalyelerinin çoğunluğunu kazanmazsa, Devlet Başkanı parti gruplarından birini 15 gün içinde parlamento çoğunluğunu oluşturmak ve Başbakan adayını belirlemekle görevlendirir.

Başbakan adayı yukarıda belirtilmiş süre dolmadan Hükümet programını, yapısını ve üyelerini Jogorku Keneşe sunar.

3. Eğer yukarıda belirtilmiş süre içinde Jogorku Keneş Hükümet programını onaylamazsa, yapısını ve üyelerini belirlemezse, Devlet Başkanı ikinci bir parti grubunu 15 gün içinde parlamento çoğunluğunu oluşturmak ve Başbakan adayını belirlemekle görevlendirir.

Başbakan adayı yukarıda belirtilmiş süre dolmadan Hükümet programını, yapısını ve üyelerini Jogorku Keneşe sunar.

4. Eğer yukarıda belirtilmiş süre içinde Jogorku Keneş Hükümet programını onaylamazsa, yapısını ve üyelerini belirlemezse, parti grupları kendi inisiyatifleriyle 15 gün içinde parlamento çoğunluğunu oluşturur ve Başbakan adayını belirlerler.

Başbakan adayı yukarıda belirtilmiş süre dolmadan Hükümet programını, yapısını ve üyelerini Jogorku Keneşe sunar.

5. Devlet Başkanı üç gün içinde Başbakanın ve diğer Hükümet üyelerinin göreve atanmasına dair kararname çıkarır.

Eğer yukarıda belirtilmiş süre içinde Devlet Başkanı Başbakanın ve Hükümet üyelerinin atanmalarına dair kararname çıkarmazsa onlar atanmamış sayılır.

6. Eğer bu Anayasayla öngörülen şekilde, Hükümet programı onaylamazsa, yapısı ve üyeleri belirlemezse, Devlet Başkanı Jogorku Keneş için olağanüstü seçim kararı alır. Bu durumda mevcut Hükümet bu anayasayla öngörölmüş şekilde yeni seçilecek Jogorku Keneşin oluşturacağı Hükümetin kurulmasına kadar görevine devam eder.

7. Parti grupları koalisyonunun parlamento çoğunluğunu kaybetmesi durumunda Hükümet bu maddede öngörölmüş şekilde ve sürede yeniden oluşturulur. Yeni Hükümet oluşturulana kadar, Başbakan ve bakanlar kendi görevlerine devam eder.

### **Madde 85**

1. Hükümet bu Anayasanın öngördüğü sınırlar çerçevesinde Jogorku Keneş karşısında sorumludur.

2. Başbakan Hükümetin faaliyetiyle ilgili Jogorku Keneşe yıllık rapor sunar.

3. Jogorku Keneş üye tamsayısının üçte birinin önerisiyle Jogorku Keneş, Hükümete güvensizlik konusunu görüşebilir.

4. Hükümete güvensizlik kararı, Jogorku Keneş üye tamsayısının çoğunluk oyuyla alınır.

5. Devlet Başkanı olağan seçimlerinden önceki 6 ay içinde, Jogorku Keneşte, Hükümete güvensizlik oyu görüşülemez.

6. Hükümete güvensizlik oyu verildikten sonra Devlet Başkanı, Hükümetin istifasını kabul edebilir veya Jogorku Keneşin kararını kabul etmeyebilir.

7. Eğer Jogorku Keneş 3 ay içinde Hükümete tekrar güvensizlik oyu verirse, Devlet Başkanı Hükümeti istifaya çağırır.

### **Madde 86**

1. Başbakan yılda bir defadan fazla olmamak kaydıyla, Jogorku Keneş karşısında Hükümete güvenoyu konusunu gündeme getirebilir. Jogorku Keneş tarafından Hükümete güvenoyu verilmemesi durumunda Devlet Başkanı 5 iş gününde Hükümetin istifasını kabul eder veya Jogorku Keneşe erken seçim kararı alır.

2. İstifa durumunda, yeni Hükümetin oluşumuna kadar bu Anayasayla öngörölmüş şekilde ve sürede mevcut Hükümet, yetkilerini kullanmaya devam eder.



## **Madde 87**

1. Başbakan ve Hükümetin ayrı ayrı üyeleri istifa dilekçesiyle başvuruda bulunabilirler. İstifa Devlet Başkanınca kabul edilir veya geri çevrilir.

2. Başbakanın istifası durumunda Hükümet istifa etmiş sayılır.

3. Hükümetin oluşumuna kadar, Başbakan ve Hükümet üyeleri görevlerine devam eder.

4. Hükümetin istifası durumunda yeni Hükümet bu Anayasayla öngörülen şekilde ve sürede oluşturulur. Devlet Başkanı tarafından Başbakan adayının belirlenme süreci, Devlet Başkanı tarafından Başbakanın veya Hükümetin istifasının kabul edildiği tarihte başlar.

5. Hükümet üyesinin istifası veya görevden alınması durumunda Başbakan boşalan göreve, 5 iş günü içinde Jogorku Keneş tarafından onaylanmış bir adayı, Devlet Başkanına sunar.

## **Madde 88**

1. Hükümet:

1) Anayasa ve kanunların uygulanmasını sağlar;

2) Devletin iç ve dış politikasını uygular;

3) Kanunlara uymak, vatandaşların hak ve özgürlüklerini sağlamak, toplumsal asayişî korumak, suçluluğa karşı mücadele konusunda önlemler alır;

4) Devlet egemenliğinin, toprak bütünlüğünün, anayasal düzenin korunması, ayrıca savunma kabiliyetinin, ulusal güvenliğin ve hukuk düzeninin güçlendirilmesi yönünde önlemler alır;

5) Mali, fiyat, tarife, yatırım ve vergi politikasının uygulanmasını sağlar;

6) Devlet bütçesi ve uygulanmasına yönelik önlemleri Jogorku Keneşe hazırlar ve sunar; Jogorku Keneşe devlet bütçesinin uygulanması konusunda rapor hazırlar;

7) Mülkiyetin tüm türlerinin eşit şekilde gelişmesi ve korunması, devlet mülkiyetindeki tesislerin yönetimi konusunda önlemler alır;

8) Sosyo-ekonomik ve kültürel alanlarda tek devlet politikasının uygulanmasını sağlar;

9) Sosyal, bilimsel-teknik ve kültürel alanlarda devlet programlarını hazırlar ve gerçekleştirir;

10) Dış ekonomik politika faaliyetinin gerçekleşmesini sağlar;

11) Sivil toplumla karşılıklı etkileşimi sağlar;

12) Anayasa ve kanunlarla kendisine tanınan diğer yetkileri kullanır.

2. Hükümetin teşkilat ve faaliyet şekli anayasal kanunla belirlenir.

## **Madde 89**

Başbakan:

- 1) Hükümeti yönetir, onun faaliyetinden dolayı Jogorku Keneş karşısında bireysel sorumluluk taşır;
- 2) Anayasa ve kanunların tüm yürütme organları tarafından uygulanmasını sağlar;
- 3) uluslararası antlaşmalara ilişkin görüşmeler yapar ve imzalar;
- 4) Hükümet oturumlarını yönetir;
- 5) Hükümetin karar ve emirlerini imzalar, onların uygulanmasını sağlar;
- 6) Yüksek idari kuruluşların yöneticilerini göreve atar ve görevden alır;
- 7) Kanunla belirlenmiş şekilde yerel meclislerin önerisiyle mülki amirleri göreve atar ve görevden alır;
- 8) Bu Anayasa ve kanunlarla öngörülmüş diğer yetkileri kullanır.

## **Madde 90**

1. Hükümet Anayasa ve yasalara dayanarak onların uygulanması doğrultusunda karar ve emirler çıkarır, onların uygulanmasını sağlar.
2. Hükümet karar ve emirlerinin, Kırgız Cumhuriyeti genelinde uygulanması zorunludur.
3. Hükümet bakanlık, devlet komiteleri, yüksek idari kuruluşlar, yerel mülki amirliklerin faaliyetini yönetir.
4. Hükümet bakanlık, devlet komiteleri, yüksek idari kuruluşlarının düzenlemelerini iptal etme hakkına sahiptir.

## **Madde 91**

1. İlgili idari birimde yürütme erki yerel mülki amirlik tarafından gerçekleştirilir. Yerel mülki amirliğin başını atama ve görevden alma şekli kanunla belirlenir.
2. Yerel mülki amirliğin örgütlenmesi ve faaliyeti kanunla belirlenir.

## **Madde 92**

1. Yerel mülki amirlik Anayasa, yasalar, Hükümetin normatif hukuk düzenlemeleri çerçevesinde faaliyet gösterir.

2. Yerel mülki amirliğin kendi yetkileri çerçevesinde aldıkları kararların söz konusu bölgede uygulanması zorunludur.

## **VI. KISIM**

### **KIRGIZ CUMHURİYETİ YARGI ERKİ**

#### **Madde 93**

1. Kırgız Cumhuriyetinde yargılama, yalnızca mahkemeler tarafından yerine getirilir.

Kanunla öngörülen durumlarda ve yöntemle, Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları, yargılama sürecine katılma hakkına sahiptir.

2. Yargı yetkisi, anayasal, medeni, cezai, idari ve diğer yargılama usulleri aracılığıyla kullanılır.

3. Kırgız Cumhuriyetinde yargı sistemi, Anayasa ve kanunlarla belirlenir ve Yüksek Mahkeme ve yerel mahkemelerden oluşur.

Anayasa Dairesi, Yüksek Mahkemenin bünyesinde faaliyet gösterir.

Kanunla ihtisas mahkemeleri oluşturulabilir.

Olağanüstü mahkemeler kurulması yasaktır.

4. Mahkemelerin kuruluşu ve çalışma şekli kanunla belirlenir.

#### **Madde 94**

1. Hakimler bağımsızdır ve yalnızca Anayasa ve kanunlara bağlıdır.

2. Hakim dokunulmazlık hakkına sahiptir ve suçüstü yakalanma durumu hariç gözaltına alınamaz, tutuklanamaz, aramaya ya da kişisel kontrole tabi tutulamaz.

3. Hiç kimse, görülmekte olan bir dava hakkında, hakimden rapor talep etme hakkına sahip değildir.

Yargılama sürecine herhangi bir müdahale yasaktır. Bir hakimi etkilemekten suçlu bulunan kişiler, kanuna göre sorumludur.

4. Bir hakime, statüsüne göre bağımsızlığının gereği olan sosyal, maddi ve diğer güvenceler sağlanır.

5. 40 yaşından daha genç ve 70 yaşından daha yaşlı olmayan, yüksek eğitim sahibi, en az 10 yıl mesleki tecrübeye sahip Kırgız Cumhuriyetinin herhangi bir vatandaşı, Yüksek Mahkemede hakim olabilir.

6. Yüksek Mahkeme yargıçları, yaş sınırına kadar seçilebilir.

7. Yüksek Mahkeme hakimleri, üç yıllık bir süre için, üyeleri arasından Yüksek Mahkeme başkanını ve yardımcılarını seçer.

Aynı kişi, iki dönem üst üste Yüksek Mahkeme Başkanı ve yardımcısı olarak seçilemez.

Yüksek Mahkeme Başkanı ve yardımcısının seçilme ve görevden alınma yöntemi, kanunla belirlenir.

8. 30 yaşından daha genç ve 65 yaşından daha yaşlı olmayan, yüksek hukuk eğitim sahibi, en az 5 yıl mesleki tecrübeye sahip Kırgız Cumhuriyetinin herhangi bir vatandaşı, yerel mahkemede hakim olabilir.

Yerel mahkeme hakimleri, beş yıllık bir başlangıç dönemi ve sonraki dönemde yaş sınırına ulaşıncaya kadar görev yapmak için, Hakimler Seçim Konseyinin önerisi üzerine Devlet Başkanı tarafından atanır.

Yerel mahkeme hakimler meclisi, üç yıllık bir süre için, mahkeme başkanını ve başkan yardımcısını, üyeleri arasından seçer.

Aynı kişi, aynı mahkemede iki kez üst üste yerel mahkeme başkanı ve başkan yardımcısı olarak seçilemez.

9. Kırgız Cumhuriyeti hakimlerinin statüsü, Yüksek Mahkeme ve yerel mahkemeler hakimliğine adaylara ilişkin ek koşullar belirleyebilen Anayasal kanunla düzenlenir.

## **Madde 95**

1. Kırgız Cumhuriyetinin tüm mahkemelerinin hakimleri, davranışlarında bir kusur bulunmadığı sürece, görevlerinde kalır ve imtiyazlarını kullanmaya devam eder. Hakimlerin davranışlarında kusursuzluğun gereklerinin ihlali, anayasal kanunla öngörölmüş yönteme göre, hakim in sorumlu tutulmasına yol açar.

2. Yüksek Mahkeme hakimleri, Hakimler Konseyinin önerisine dayanarak, Devlet Başkanının başvurusuyla, Jogorku Keneş milletvekillerinin üye tamsayısının üçte iki oy çoğunluğuyla zamanından önce görevinden uzaklaştırılabilir.

3. Hakim öldüğünde, ölü veya kayıp ilan edildiğinde, ehliyetsiz olarak tanımlandığında, vatandaşlığını kaybettiğinde, vatandaşlıktan çıktığında veya başka bir devletin vatandaşlığına geçtiğinde, hakim in yetkileri anayasal kanuna uygun olarak söz konusu gerekçenin ortaya çıktığı günden itibaren onu seçen veya atayan kurum tarafından sona erdirilir.

4. Yerel mahkemelere hakimlerin seçimi, atama için önerilmesi ve yer değiştirilmesi (rotasyon) Hakimler Seçim Konseyi tarafından anayasal kanunla belirlenmiş şekilde gerçekleştirilir.

5. Yerel mahkemelerin hakimini, görevinden uzaklaştırma ve görevden alma anayasal kanunla belirlenmiş durumda ve şekilde, Hakimler Konseyinin önerisiyle, Devlet Başkanı tarafından gerçekleştirilir.

6. Kırgız Cumhuriyetinin tüm mahkemelerinin hakimleriyle ilgili cezai ve idari yargılama usulü, Hakimler Konseyinin iznine tabidir.

7. Hakimler Seçim Konseyi hakimlerden ve sivil toplum temsilcilerinden oluşur.

Hakimler Konseyi, parlamento çoğunluğu ve parlamento muhalefetine her biri Hakimler Seçim Konseyi üyelerinin üçte birini seçer.

8. Hakimlerin Seçimi Konseyinin yapısı ve faaliyeti, yetkileri ve oluşum şekli kanunla belirlenir.

### **Madde 96**

1. Yüksek Mahkeme hukuk, ceza, ekonomik, idari ve diğer davalarla ilgili yüksek mahkeme organıdır ve kanunla belirlenen şekilde yargılama sürecine iştirak edenlerin başvurusu üzerine yerel mahkemelerin kararlarını yeniden görüşür.

2. Yüksek Mahkeme Başkanı ve Yüksek Mahkeme Dairelerinden oluşan Yüksek Mahkeme Kurulu mahkeme uygulamalarıyla ilgili açıklamalarda bulunur.

3. Yüksek Mahkeme düzenlemeleri nihaidir ve temyiz edilemez.

### **Madde 97**

1. Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesi anayasal denetim organıdır.

2. En az 40 yaşını tamamlamış ve 70 yaşından büyük olmayan, yüksek hukuk eğitimi almış ve hukuk alanında en az 15 yıllık deneyime sahip Kırgız Cumhuriyetinin vatandaşları Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesine hakim olabilir.

3. Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesi hakimleri, 3 yıllık bir süre için, kendi üyeleri içinden başkan, başkan yardımcısını seçer.

4. Aynı kişi iki defa ard arda Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesi başkanı ve yardımcısı seçilemez.

5. Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesi hakimleri, Hakimler Konseyinin önerisine dayanarak Devlet Başkanının başvurusuyla, Jogorku Keneş milletvekillerinin üye tamsayısının üçte iki oy çoğunluğuyla zamanından önce görevinden uzaklaştırılabilir.

6. Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesi:

1) Anayasaya aykırı olan kanunlar ve diğer normatif düzenlemelerin anayasaya aykırılığını tespit eder;

2) Kırgız Cumhuriyetinin taraf olduğu yürürlüğe girmemiş uluslararası antlaşmaların Anayasaya uygunluğu konusunda görüş bildirir;

3) Anayasa değişikliklerine dair kanun tasarısıyla ilgili görüş bildirir.

7. Her kes Anayasayla tanınan hak ve özgürlüğünü ihlal ettiğini düşündüğü kanun ve

diğer normatif hukuk düzenlemesinin anayasaya uygunluğu konusunda şikayette bulunma hakkına sahiptir.

8. Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesi kararı kesindir ve temyiz edilemez.

9. Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesi tarafından Anayasaya aykırılığı tespit edilen kanun veya hükümlerinin; ayrıca mahkeme kararları dışında, anayasaya aykırılığı tespit edilmiş kanun ve hükümlerine dayanılarak çıkarılan diğer normatif hukuk düzenlemelerinin Kırgız Cumhuriyetinin tamamında uygulanması yürürlükten kalkar.

10. Anayasaya aykırı bulunan kanun normlarına dayanan mahkeme kararları, hak ve özgürlüğü ihlal edilmiş vatandaşın şikayeti doğrultusunda, her bir somut durum için mahkeme tarafından yeniden görüşülür.

11. Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesinin üyeleri ve oluşum şekli, Anayasa Dairesi başkanı ve yardımcısının seçimi ve görevinden uzaklaştırılması, ayrıca anayasal yargılama şekli anayasal kanunla belirlenir.

## **Madde 98**

1. Devlet, mahkemelerin çalışması ve hakimlerin faaliyeti için gerekli finansmanı ve koşulları sağlar.

Mahkemelerin finansmanı devlet bütçesinden karşılanır ve yargılamanın tam ve bağımsız bir şekilde yürütülmesini sağlamalıdır.

2. Yargı sisteminin bütçesi, yargı erki tarafından serbest şekilde oluşturulur ve yürütme ve yasama erkiyle birlikte devlet bütçesine dahil edilir.

## **Madde 99**

1. Tüm mahkemelerde duruşmalar açık yapılır. Davaların kapalı oturumlarda görüşülmesine sadece kanunla öngörülen durumlarda müsaide edilir. Mahkeme kararı açık ilan edilir.

2. Mahkemelerde ceza ve diğer davalarda gıyabında yargılamaya, kanunla öngörülen durumlar dışında izin verilemez.

3. Yargılama tarafların eşitliği ve çekişme ilkesi doğrultusunda gerçekleşir.

4. Mahkeme kararının iptali, değiştirilmesi veya durdurulması sadece kanunla belirlenmiş şekilde, mahkeme yoluyla mümkündür.

5. Kararlara, hükümlere, diğer yargısal düzenlemelere ayrıca bu hakların uygulanmasına ilişkin usullere karşı itiraz hakkı dahil yargılama sürecinde tarafların usul hakları, kanunla belirlenir.

## **Madde 100**

1. Kırgız Cumhuriyeti mahkemelerinin kesin hüküm niteliği almış kararları tüm devlet organları, yerel yönetim organları, tüzel kişiler, sivil toplum örgütleri, yetkililer ve özel kişiler için bağlayıcıdır ve ülke çapında uygulanır.

2. Mahkeme kararlarının uygulanmaması, gereken şekilde uygulanmaması veya uygulanmasının engellenmesi, ayrıca mahkemelerin faaliyetine müdahalede bulunulması kanunla belirlenen sorumluluk doğurur.

## **Madde 101**

1. Bir mahkeme, bu Anayasaya aykırı düzenlemeyi uygulayamaz.

2. Bir davanın her hangi bir aşamasında mahkemede görüşüldüğü sırada mahkeme kararının ilgili olduğu kanunun veya diğer normatif düzenlemenin anayasallığı sorunu ortaya çıkarsa, mahkeme Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesine başvuruda bulunur.

## **Madde 102**

1. Mahkemelerin iç düzenlemeleri, hakimlerin faaliyetleri ile ilgili iç sorunların çözümünde kullanılır.

2. Kırgız Cumhuriyetinde mahkeme özyönetim organları; Hakimler Kurultayı, Hakimler Konseyi ve Hakimler Meclisidir.

Hakimler Kurultayı, mahkeme özyönetiminin en yüksek organıdır.

Hakimler Konseyi, hakimler kurultayları arasında faaliyet gösteren, hakimlerin haklarını ve yasal çıkarlarını koruyan, mahkeme bütçelerinin oluşumu ve uygulanmasını kontrol eden, hakimlerin eğitimi ve meslek içi eğitimlerini organize eden, hakimlere karşı disiplin yargılaması sorunlarını çözen, seçilmiş yargısal özyönetim organıdır.

Hakimler meclisi, temel yargısal özyönetim organıdır.

3. Mahkeme özyönetim organlarının teşkilat ve faaliyet şekli kanunla belirlenir.

## **Madde 103**

Yargılama, kanunla öngörülen durumlarda, ayrıca davaya iştirak eden taraflar davanın sürdürülmesi için yeterli imkanlara sahip olmadıklarını ispat ettikleri her durumda, ücretsizdir.

## **VII. KISIM**

### **DİĞER DEVLET MAKAMLARI**

#### **Madde 104**

Savcılık makamı, aşağıdaki yetkilere sahip, tek bir sistemden oluşur:

- 1) Yürütme kuvveti makamlarının, yerel yönetim organlarının ve bunların görevlilerinin, kanunları doğru ve tekbiçimde uygulamaları hakkında denetim;
- 2) Operasyonel araştırma ve soruşturma faaliyeti yürüten kuruluşlar tarafından kanunlara uygun davranılması üzerinde denetim;
- 3) Ceza davalarında mahkeme kararlarının uygulanmasında, ayrıca vatandaşların kişisel özgürlüklerini sınırlandıran zorlayıcı önlemlerin uygulanmasında, kanunlara uygunluğun denetimi;
- 4) Kanunda öngörülen durumlarda mahkemede, vatandaşların ve devletin menfaatlerinin temsili;
- 5) Mahkemede, kamu savcılığı görevini üstlenme;
- 6) Kamu görevlilerinin soruşturulması.

#### **Madde 105**

Milli Banka, Kırgız Cumhuriyetinde bankacılık sistemini denetler, Kırgız Cumhuriyetinde para ve kredi politikalarını belirler ve yönetir, birleşik kur politikasını belirler ve uygular, para basılması konusunda münhasır yetkilidir, banka finansmanının çeşitli biçim ve ilkelerini uygular.

#### **Madde 106**

Seçimler ve referandum hakkında Merkezi Komisyon, Kırgız Cumhuriyetinde seçim ve referandumların hazırlık ve yönetimini gerçekleştirir.

#### **Madde 107**

Sayıştay, genel ve yerel bütçe, bütçe dışı fonların yönetimi, ayrıca kamu ve belediye mülkiyetinin kullanımı üzerinde denetim gerçekleştirir.

#### **Madde 108**

Kırgız Cumhuriyetinde, insan hak ve özgürlüklerine uygunluğun Parlamento denetimi, Akıykatçı (Ombudsman) tarafından yerine getirilir.



### **Madde 109**

Bu bölümde açıklanan devlet makamlarının kuruluşu ve işleyişi, ayrıca bağımsızlık güvenceleri, kanunla düzenlenir.

## **VIII. KISIM YEREL YÖNETİM**

### **Madde 110**

1. Yerel yönetim, mevcut Anayasayla güvence altına alınmış bir haktır ve yerel topluluklar için, kendi menfaat ve sorumlulukları altındaki konuları özgürce çözüme bağlaya bilmek bakımından gerçek bir fırsattır.

2. Kırgız Cumhuriyetinde yerel yönetim, ilgili idari-mülki birimlerdeki yerel topluluklar tarafından gerçekleştirilir.

3. Yerel yönetim, yerel toplulukların vatandaşları tarafından doğrudan ya da yerel yönetim organları aracılığı ile yerine getirilir.

4. Yerel yönetimin finansmanı, ilgili yerel ve devlet bütçesinden karşılanır.

5. Yerel bütçenin hazırlanması ve uygulanması, yerel topluma karşı yerel yönetim organlarının açıklığı, halkın katılımı ve hesapverebilirlik ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir.

### **Madde 111**

1. Yerel yönetim organları sistemi şunlardan oluşur:

1) Yerel meclisler (keneşler) – yerel yönetim temsili organları;

2) İlçe belediye başkanlığı (Ayıl Okmotus), şehir belediye başkanlığı – yerel yönetim yürütme organları.

2. Yerel yönetim yürütme organları ve onların görevlileri, faaliyetlerinden dolayı yerel meclislere karşı sorumludur.

### **Madde 112**

1. Yerel meclis üyeleri, kanunla öngörülen yöntemle uygun olarak ve fırsat eşitliği temelinde ilgili idari-mülki birimlerde oturan vatandaşlar tarafından seçilir.

2. Yerel yönetim organlarının başkanları, kanunla öngörülen yöntemle uygun olarak seçilir.

3. Yerel meclisler, kanuna uygun olarak:

1) Yerel bütçeyi onaylar ve yürütülmesini gözetir;

2) Yerel toplumun sosyal ve ekonomik gelişmesi ve nüfusun sosyal korunmasına ilişkin programları onaylar;

3) Yerel vergi ve harçları belirler, ayrıca onlara ilişkin imtiyazlara karar verir;

4) Yerel önemdeki diğer konular hakkında karar verir.

### **Madde 113**

1. Devlet makamları, kanunla öngörülen yerel yönetime ait yetkilere müdahale etme hakkına sahip değildir.

2. Yerel yönetim organları, yetkiler için gerekli olan maddi, finansal ve diğer araçların sağlanması yoluyla devlet yetkilerini üstlenebilir. Devlet yetkileri, kanun ve antlaşmalarla, yerel yönetim organlarına aktarılabilir. Yerel yönetim organları, aktarılan yetkilerle ilgili olarak, devlet makamlarına karşı sorumludur.

3. Yerel yönetim organları, kanunlara uyma bakımından devlete ve kuruluşlarına ve faaliyetlerinin sonuçları bakımından yerel topluma karşı sorumludur.

4. Yerel yönetim organları, haklarının ihlal edilmesi ile ilgili olarak mahkemelere başvurma hakkına sahiptir.

## **IX. KISIM**

### **MEVCUT ANAYASADA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI YÖNTEMİ**

#### **Madde 114**

1. Mevcut Anayasada değişiklik yapan bir kanun, Jogorku Keneşin talebi üzerine yapılan referandum ile kabul edilir.

2. Mevcut Anayasanın üç, dört, beş, altı, yedi ve sekizinci kısımlarının hükümlerinde değişiklikler, milletvekili üye tam sayısının çoğunluğunun teklifi ya da 300 binden az olmayan seçmenin girişimi üzerine Jogorku Keneş tarafından kabul edilebilir<sup>5</sup>.

3. Jogorku Keneş, mevcut Anayasada değişiklik yapılmasını öngören bir kanunu, Jogorku Keneşe görüşülmesi için sunulduğu tarihten itibaren en geç altı ay içinde karara bağlar.

---

<sup>5</sup> 27 Haziran 2010 tarihli Kırgız Cumhuriyeti Kanununa uygun olarak 114. maddenin ikinci fıkrasının hükümleri 1 Eylül 2020 yılında yürürlüğe girecektir

Mevcut Anayasada değişiklik yapılmasını öngören kanun, her biri arasında iki aylık bir süre olan en az üç görüşme sonrasında, Jogorku Keneşin üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğu ile kabul edilebilir.

Jogorku Keneşin üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğunun teklifi ile, mevcut Anayasada değişiklik yapılması hakkında kanun, referanduma sunulabilir.

4. Mevcut Anayasada değişiklik öngören bir kanunun kabul edilmesi, olağanüstü hal ve sıkıyönetim durumlarında yasaktır.

5. Mevcut Anayasada değişiklik öngören bir kanun kabul edildikten sonra, imza için Devlet başkanına sunulur.

# **ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ANAYASASI**



# ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ANAYASASI<sup>6</sup>

## BAŞLANGIÇ

Özbekistan halkı,

İnsan haklarına ve devlet egemenliği ilkelerine bağlılığını görkemli bir şekilde ilan ederek,

Bugünkü ve gelecek nesiller karşısında büyük bir sorumluluk hissederek,

Özbek devletçiliğinin gelişiminin tarihi tecrübesine dayanarak,

Demokrasi ve sosyal adalet ilkelerine sadık kaldığını doğrulayarak,

Uluslararası hukukun evrensel normlarının üstünlüğünü tanıyarak,

Cumhuriyet vatandaşlarının onurlu yaşamını sağlamaya çalışarak,

Hümanist, demokratik hukuk devletinin oluşumunu amaç edinerek,

Toplumsal barış ve milli birliğin sağlanması amacıyla,

Yetkili temsilciler aracılığıyla

Özbekistan Cumhuriyetinin bu Anayasasını kabul eder.

## I. KISIM

### TEMEL İLKELER

#### BİRİNCİ BÖLÜM

#### DEVLET EGEMENLİĞİ

##### Madde 1

Özbekistan – egemen demokratik Cumhuriyettir. Devletin adı olan “Özbekistan Cumhuriyeti” ve “Özbekistan” terimleri eşanlamlıdır.

##### Madde 2

Devlet halk iradesini ifade eder, onun çıkarlarına hizmet eder. Devlet organları ve yetkililer, toplum ve vatandaşlar karşısında sorumludurlar.

<sup>6</sup> 8 Aralık 1992 yılında kabul edilmiş, 28 Aralık 1993, 24 Nisan 2003, 11 Nisan 2007, 25 Aralık 2008 ve 18 Nisan 2011 yıllarında değişiklik ve ilaveler yapılmıştır.

### **Madde 3**

Özbekistan Cumhuriyeti, milli devlet ve idari-mülki yapısını, devlet iktidarı ve yürütme organlarını belirler, kendi iç ve dış politikasını yürütür.

Özbekistan ülkesi ve sınırı, dokunulmaz ve bölünmezdir.

### **Madde 4**

Özbekistan Cumhuriyetinin devlet dili Özbek dilidir.

Özbekistan Cumhuriyeti kendi ülkesinde yaşayan millet ve halkların dil, adet ve geleneklerine saygı gösterir, onların gelişmesine ortam hazırlar.

### **Madde 5**

Özbekistan Cumhuriyeti kendi Devlet sembollerine – kanunla onaylanmış Bayrak, Arma ve Marşına sahiptir.

### **Madde 6**

Özbekistan Cumhuriyetinin başkenti - Taşkent şehridir.

## **İKİNCİ BÖLÜM HALK HAKİMİYETİ**

### **Madde 7**

Halk, devlet hakimiyetinin tek kaynağıdır.

Özbekistan Cumhuriyetinde devlet hakimiyeti halkın çıkarları doğrultusunda ve sadece Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası ve bu Anayasa temelinde kabul edilmiş mevzuatla yetkili kılınmış organlar tarafından gerçekleştirilir.

Devlet iktidarına el koyma, devlet organlarının işleyişini Anayasada öngörülmeyen yollarla durdurma ve sona erdirmeye, yeni ve paralel iktidar yapıları oluşturma, Anayasaya aykırıdır ve kanunlarla sorumluluk getirir.

### **Madde 8**

Özbekistan halkı, milliyetine bakılmaksızın Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşlarından oluşur.

### **Madde 9**

Devlet ve toplumsal yaşamın çok önemli konuları genel halk oylaması (referandum) yoluyla halkın görüşüne sunulur. Referandum şekli kanunla belirlenir.

### **Madde 10**

Özbekistan halkı adına sadece, halk tarafından seçilmiş Âli Meclis ve Cumhurbaşkanı hareket edebilir.

Toplumun her hangi bir kesimi, siyasi partiler, toplumsal birlikler, akımlar veya kişiler Özbekistan halkı adına hareket edemez.

### **Madde 11**

Özbekistan Cumhuriyetinin devlet hakimiyeti sistemi yasama, yürütme ve yargı ayrılığı ilkesine dayanır.

### **Madde 12**

Özbekistan Cumhuriyetinde toplumsal yaşam, siyasi kurumların, ideolojilerin ve görüşlerin çoğulculuğu temelinde gelişir.

Herhangi bir ideoloji, devlet ideolojisi olarak belirlenemez.

### **Madde 13**

Özbekistan Cumhuriyetinde demokrasi; insan, onun yaşamı, özgürlüğü, şerefi, onuru ve diğer ayrılmaz hakların en yüksek değer kabul edildiği evrensel ilkelere dayanır.

Demokratik hak ve özgürlükler Anayasa ve kanunlarla korunur.

### **Madde 14**

Devlet faaliyetlerini, insan ve toplumun çıkarları doğrultusunda sosyal adalet ve kanunilik ilkeleri üzerinde kurar.



## **ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**

### **ANAYASA VE KANUNLARIN ÜSTÜNLÜĞÜ**

#### **Madde 15**

Özbekistan Cumhuriyetinde, Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası ve kanunlarının üstünlüğü istisnasız tanınır.

Devlet, onun organları, yetkililer, toplumsal birlikler, vatandaşlar, Anayasa ve kanunlara uygun olarak faaliyet gösterir.

#### **Madde 16**

Bu Anayasanın hiçbir maddesi, Özbekistan Cumhuriyetinin hak ve çıkarlarının ihlali doğrultusunda yorumlanamaz.

Hiçbir kanun veya diğer normatif hukuk düzenlemeleri, Anayasanın norm ve ilkelerine aykırı olamaz.

## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

### **DIŞ POLİTİKA**

#### **Madde 17**

Özbekistan Cumhuriyeti uluslararası ilişkilerde eşit haklara sahiptir. Onun dış politikası; devletlerin egemen eşitliği, kuvvet kullanmama veya tehdit etmeme, sınırların dokunulmazlığı, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü, başka devletlerin iç işlerine karışmama ve uluslararası hukukun evrensel ilke ve normlarına dayanır.

Özbekistan Cumhuriyeti, devlet ve halkın yüksek çıkarları, refahı ve güvenliği amacıyla devletlerarası birliklere ve diğer devletlerarası oluşumlara girebilir ve bunlardan çıkabilir.

**II. KISIM**  
**İNSAN VE VATANDAŞ**  
**TEMEL HAK, ÖZGÜRLÜK VE ÖDEVLERİ**

**BEŞİNCİ BÖLÜM**  
**GENEL HÜKÜMLER**

**Madde 18**

Özbekistan Cumhuriyetinin tüm vatandaşları, cinsiyet, ırk, milliyet, dil, din, sosyal köken, inanç, şahsi ve toplumsal durumuna bakılmaksızın eşit hak ve özgürlüklere sahiptirler ve kanun önünde eşittirler.

Ayrıcalıklar sadece kanunla getirilebilir ve sosyal adalet ilkelerine uygun olmalıdır.

**Madde 19**

Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşı ve devlet, karşılıklı hak ve sorumluluklara sahiptir. Anayasa ve kanunlarla tespit edilen vatandaş hak ve özgürlükleri ayrılmaz olup, yargılama yapılmaksızın hiç kimse onları kaldıramaz veya sınırlayamaz.

**Madde 20**

Vatandaş hak ve özgürlüklerinin gerçekleştirilmesi, diğer kişilerin hak ve özgürlüklerini, devletin ve toplumun kanuni çıkarlarını ihlal etmemelidir.

**ALTINCI BÖLÜM**  
**VATANDAŞLIK**

**Madde 21**

Özbekistan Cumhuriyetinde ülke genelinde tek vatandaşlık kabul edilir.

Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşlığı, edinme esasına bakılmaksızın herkes için eşittir.

Karakalpakstan Cumhuriyeti vatandaşı, aynı zamanda Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşıdır.

Vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesinin esasları ve şekli kanunla belirlenir.

## **Madde 22**

Özbekistan Cumhuriyeti, gerek ülkesinde, gerekse sınırları dışında kendi vatandaşlarına hukuki yardım ve himayeyi güvence altına alır.

## **Madde 23**

Özbekistan Cumhuriyeti ülkesinde bulunan yabancılar ve vatandaşlığı olmayanlar, uluslararası hukuk normlarına uygun olarak hak ve özgürlüklere sahiptirler.

Onlar Anayasa, kanunlar ve Özbekistan Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası antlaşmalarla belirlenen yükümlülükler taşırlar.

## **YEDİNCİ BÖLÜM**

### **KİŞİSEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER**

## **Madde 24**

Yaşam hakkı her insanın ayrılmaz hakkıdır. Onun ihlali çok ağır bir suçtur.

## **Madde 25**

Herkes özgürlük ve kişisel dokunulmazlık hakkına sahiptir. Hiç kimse kanunlara aykırı olarak tutuklanamaz veya gözaltında tutulamaz.

## **Madde 26**

Suç işlemekle itham olunan herkes, tüm savunma olanakları sağlanarak yapılan açık yargılama sonucunda suçluluğu sabit oluncaya kadar, suçsuz sayılır.

Hiç kimse işkenceye, şiddete, diğer zalimce veya insan onurunu aşağılayıcı muameleye maruz bırakılamaz.

Hiç kimse kendi rızası olmaksızın tıbbi ve bilimsel deneylere tabi tutulamaz.

## **Madde 27**

Herkes şeref ve onuruna saldırıya, özel hayatına yapılan müdahaleye karşı korunma ve konut dokunulmazlığı hakkına sahiptir.

Hiç kimse, kanunda öngörülen durumlar ve koşullar dışında, konuta giremez, arama veya inceleme yapamaz, yazışma ve telefon konuşmalarının gizliliğini ihlal edemez.

### **Madde 28**

Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşı, kanunla belirlenen sınırlamalar hariç, Cumhuriyet sınırları içinde serbest dolaşma, Özbekistan Cumhuriyetine giriş ve çıkış yapma hakkına sahiptir.

### **Madde 29**

Herkes düşünce, ifade ve kanaat özgürlüğüne sahiptir. Herkes, anayasal düzene karşı olmayan ve kanunla öngörülen diğer sınırlamalar dışında, her türlü bilgiyi arama, elde etme ve yayma hakkına sahiptir.

Düşünce özgürlüğü ve onun ifadesi, devlet ve diğer sınırlar gerekçesiyle kanunlarla sınırlandırılabilir.

### **Madde 30**

Özbekistan Cumhuriyetinin devlet organları, toplumsal birlikleri ve yetkili kişiler, vatandaşlara, kendi hak ve çıkarlarını ilgilendiren belgeleri, kararları ve diğer evrakları inceleme olanağı sağlamakla yükümlüdürler.

### **Madde 31**

Herkesin vicdan özgürlüğü güvence altına alınır. Herkes, her hangi bir dine inanma veya hiçbir dine inanmama hakkına sahiptir. Dini görüşlerin zorla aşılması yasaktır.

## **SEKİZİNCİ BÖLÜM**

### **SİYASİ HAKLAR**

### **Madde 32**

Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşları gerek doğrudan, gerekse temsilcileri aracılığıyla toplum ve devlet yönetimine katılma hakkına sahiptirler. Böyle bir katılım, yerel yönetim aracılığıyla, referandum yapılmasıyla ve devlet organlarının demokratik oluşumu yoluyla gerçekleştirilir.

### **Madde 33**

Vatandaşlar toplumsal etkinliklerini, Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarına uygun olarak, mitingler, toplantılar ve gösteriler şeklinde gerçekleştirme hakkına sahiptirler. İdari

organlar bu etkinlikleri sadece, esaslı güvenlik düşüncesiyle durdurma veya yasaklama hakkına sahiptirler.

#### **Madde 34**

Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşları sendikalarda, siyasi partilerde ve diğer toplumsal birliklerde birleşme ve kitlesel hareketlere katılma hakkına sahiptirler.

Hiç kimse siyasi partilerde, toplumsal birliklerde, kitlesel hareketlerde ve temsili yönetim organlarında muhalif azınlığı oluşturan kişilerin hak, özgürlük ve onurlarını ihlal edemez.

#### **Madde 35**

Herkes tek başına veya diğer kişilerle birlikte, yetkili organlara, kurumlara veya halk temsilcilerine dilekçe, teklif ve şikayet başvurusu yapma hakkına sahiptir.

Dilekçe, teklif veya şikayet, yasayla öngörülen usul ve süre içinde incelenmelidir.

### **DOKUZUNCU BÖLÜM EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR**

#### **Madde 36**

Herkes mülkiyet hakkına sahiptir.

Banka hesaplarının gizliliği ve miras hakkı kanunla güvence altına alınır.

#### **Madde 37**

Herkes çalışma, özgürce iş seçme, adil çalışma koşulları ve kanunla belirlenmiş işsizlik güvencesi hakkına sahiptir.

Mahkeme hükmüyle belirlenmiş cezanın infazı, yahut kanunla belirlenmiş diğer durumlar dışında zorla çalıştırma yasaktır.

#### **Madde 38**

Ücretli işçiler, ücretli tatil hakkına sahiptirler. Çalışma ve ücretli izin süreleri kanunla belirlenir.

### **Madde 39**

Herkes, yaşlılık, işgücü kaybı, ayrıca ailenin geçimini sağlayan kişinin kaybı ve kanunla öngörölmüş diğer hallerde sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Emeklilik maaşı, ödenek ve diğer sosyal yardım türleri resmi olarak belirlenen asgari geçim düzeyinden aşağı olamaz.

### **Madde 40**

Herkes nitelikli sağlık hizmetinden yararlanma hakkına sahiptir.

### **Madde 41**

Herkes eğitim hakkına sahiptir.

Devlet, ücretsiz genel eğitimi güvence altına alır.

Eğitim, devletin denetimi altındadır.

### **Madde 42**

Herkesin bilimsel ve teknik yaratıcılık özgürlüğü, kültürel değerleri kullanma hakkı güvence altına alınır.

Devlet toplumun kültürel, bilimsel ve teknik gelişimine özen gösterir.

## **ONUNCU BÖLÜM**

### **İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN GÜVENCELERİ**

### **Madde 43**

Devlet, Anayasa ve kanunlarla düzenlenen vatandaş hak ve özgürlüklerini sağlar.

### **Madde 44.**

Herkes, hak ve özgürlüklerinin yargısal korunması ve devlet organlarının, yetkililerin ve toplumsal birliklerin yasadışı hareketlerinden dolayı mahkemeye başvurma hakkı sağlanır.

#### **Madde 45**

Reşit olmayanların, fiili ehliyetsiz olanların ve kimsesiz yaşlıların hakları devletin koruması altındadır.

#### **Madde 46**

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptirler.

### **ONBİRİNCİ BÖLÜM VATANDAŞLARIN ÖDEVLERİ**

#### **Madde 47**

Tüm vatandaşlar Anayasada kendileri ile ilgili ödevleri yerine getirirler.

#### **Madde 48**

Vatandaşlar, Anayasa ve kanunlara uymak ve diğer kişilerin hak, özgürlük, şeref ve onuruna saygı göstermekle yükümlüdürler.

#### **Madde 49**

Vatandaşlar, Özbekistan halkının tarihi, manevi ve kültürel mirasını korumakla yükümlüdürler.

Kültür anıtları devletçe korunur.

#### **Madde 50**

Vatandaşlar, çevreye özenli davranmakla yükümlüdürler.

#### **Madde 51**

Vatandaşlar, kanunla belirlenen vergi ve yerel resimleri ödemekle yükümlüdürler.

## **Madde 52**

Özbekistan Cumhuriyetini savunma, Özbekistan Cumhuriyetinin her bir vatandaşının borcudur. Vatandaşlar, kanunla belirlenmiş şekilde askeri veya alternatif hizmet yapmakla yükümlüdürler.

### **III. KISIM**

#### **TOPLUM VE BİREY**

#### **ONİKİNCİ BÖLÜM**

#### **TOPLUMUN EKONOMİK TEMELLERİ**

## **Madde 53**

Özbekistan'ın, piyasa ilişkilerinin gelişmesine yönelik ekonomisinin temelini, değişik mülkiyet türleri oluşturur. Devlet tüketici haklarının üstünlüğünü, tüm mülkiyet türlerinin eşitliğini ve hukuki korunmasını dikkate alarak ekonomik faaliyet, girişimcilik ve çalışma özgürlüğünü güvence altına alır.

Özel mülkiyet, diğer mülkiyet türleri ile birlikte dokunulmazdır ve devlet tarafından korunur. Malik, sadece kanunla belirlenen durum ve şekillerde mülkiyetinden yoksun bırakılabilir.

## **Madde 54**

Malik, sahip olduğu malvarlığı üzerinde serbest iradesiyle sahiplik, zilyetlik ve intifa hakkını gerçekleştirir. Malvarlığının kullanılması ekolojik çevreye zarar vermemeli, vatandaşların, tüzel kişilerin ve devletin hak ve kanuni çıkarlarını ihlal etmemelidir.

## **Madde 55**

Toprak, onun altı, sular, bitki ve hayvanlar âlemi ve diğer doğal kaynaklar milli servet sayılır, verimli şekilde kullanılır ve devlet tarafından korunur.



## **ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM**

### **TOPLUMSAL BİRLİKLER**

#### **Madde 56**

Özbekistan Cumhuriyetinde toplumsal birlikler, devlet tarafından kanunlarla düzenlenmiş şekilde kayda alınan sendikalar, siyasi partiler, bilim adamları birlikleri, kadın örgütleri, gazi ve gençlik örgütleri, yaratıcı birlikler, kitlesel hareketler ve diğer vatandaş birlikleridir.

#### **Madde 57**

Anayasal düzeni zor kullanarak değiştirme amacını güden; Cumhuriyetin egemenliği, toprak bütünlüğü ve güvenliğini, vatandaşların anayasal hak ve özgürlüklerine kaşı çıkan; savaş ve sosyal, milli, ırki ve dini düşmanlık propagandası yapan; halkın sağlığı ve ahlakını zedeleyen; siyasi partilerin ve onlara eşit toplumsal birliklerin, ayrıca silahlı oluşumların, milli ve dini esaslara dayalı siyasi partilerin kurulması ve faaliyetleri yasaktır.

Gizli dernek ve birliklerin kurulması yasaktır.

#### **Madde 58**

Devlet, toplumsal birliklerin hak ve kanuni çıkarlarının gözetilmesini sağlar, toplumsal yaşama katılmaları için onlara eşit hukuki olanaklar oluşturur.

Toplumsal birliklerin, devlet organları ve yetkili kişilerin faaliyetlerine müdahale etmesi gibi, Devlet organlarının ve yetkili kişilerin de, toplumsal birliklerin faaliyetlerine müdahale etmesi yasaktır.

#### **Madde 59**

Sendikalar, işçilerin sosyal ve ekonomik hak ve çıkarlarını ifade eder ve korur. Sendika üyeliği serbest iradeye bağlıdır.

#### **Madde 60**

Siyasi partiler, çeşitli sosyal sınıf ve grupların siyasi iradesini ifade eder ve demokratik yolla seçtiği temsilcileri aracılığı ile devlet organlarının oluşumuna katılır. Siyasi partiler kanunla belirlenen şekilde Âli Meclise veya onun yetkili kıldığı organa kendi faaliyetlerinin finansman kaynakları ile ilgili açık rapor sunmakla yükümlüdür.

### **Madde 61**

Dini kurumlar ve örgütler devletten ayırıldır ve kanunlar önünde eşittir. Devlet, dini kurumların faaliyetine müdahalede bulunmaz.

### **Madde 62**

Toplumsal birliklerin faaliyetlerine son verilmesi, yasaklanması veya faaliyetlerinin sınırlandırılması sadece mahkeme kararı ile mümkündür.

## **ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

### **AİLE**

### **Madde 63**

Aile, toplumun temel çekirdeğidir, toplum ve devlet tarafından korunma hakkına sahiptir.

Nikah, tarafların serbest rızası ve hak eşitliğine dayanır.

### **Madde 64**

Ebeveynler evlatlarına reşit oluncaya kadar bakmak ve eğitmekle yükümlüdürler.

Devlet ve toplum, yetim çocukların ve ebeveyn himayesinden mahrum çocukların bakımı, eğitim ve öğrenimini temin eder, onlarla ilgili hayırseverlik faaliyetlerini teşvik eder.

### **Madde 65**

Çocuklar, ebeveynlerinin kökeni ve medeni durumuna bakılmaksızın kanun önünde eşittirler.

Analık ve çocukluk devlet tarafından korunur.

### **Madde 66**

Reşit yaşına ulaşan evlatlar ebeveynlerine bakmakla yükümlüdürler.

## **ONBEŞİNCİ BÖLÜM**

### **KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI**

#### **Madde 67**

Kitle iletişim araçları özgürdür ve kanuna uygun faaliyet gösterirler. Onlar doğru bilgiden dolayı belirlenmiş şekilde sorumluluk taşırlar.

Sansür yasaktır.

## **IV. KISIM**

### **İDARİ- MÜLKİ VE DEVLET YAPISI**

## **ONALTINCI BÖLÜM**

### **ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİNİN**

#### **İDARİ YAPISI**

#### **Madde 68**

Özbekistan Cumhuriyeti; iller, ilçeler, şehirler, kasabalar, beldeler (kışlaklar), köyler (aullar), ayrıca Karakalpakistan Cumhuriyetinden oluşur.

#### **Madde 69**

Karakalpakistan Cumhuriyetinin, illerinin, Taşkent şehrinin sınırlarını değiştirmek, ayrıca il, ilçe ve şehirlerin oluşturulması veya ortadan kaldırılması Özbekistan Cumhuriyeti Meclisinin onayı ile yapılır.

## **ONYEDİNCİ BÖLÜM**

### **KARAKALPAKİSTAN CUMHURİYETİ**

#### **Madde 70**

Egemen Karakalpakistan Cumhuriyeti, Özbekistan Cumhuriyetine dahildir.

Karakalpakistan Cumhuriyetinin egemenliği, Özbekistan Cumhuriyeti tarafından korunur.

### **Madde 71**

Karakalpakistan Cumhuriyeti kendi Anayasasına sahiptir.

Karakalpakistan Cumhuriyeti Anayasası, Özbekistan Cumhuriyeti Anayasasına aykırı olamaz.

### **Madde 72**

Özbekistan Cumhuriyeti kanunları, Karakalpakistan Cumhuriyetinde de bağlayıcıdır.

### **Madde 73**

Karakalpakistan Cumhuriyetinin ülkesi ve sınırı, Karakalpakistanın rızası olmadan değiştirilemez. Karakalpakistan Cumhuriyeti, idari-mülki yapısını belirlemede serbesttir.

### **Madde 74**

Karakalpakistan Cumhuriyeti, Karakalpakistanın genel halk oylamasına dayanarak, Özbekistan Cumhuriyetinden ayrılma hakkına sahiptir.

### **Madde 75**

Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası çerçevesinde, Özbekistan Cumhuriyeti ile Karakalpakistan Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler Özbekistan Cumhuriyeti ile Karakalpakistan Cumhuriyeti arasında yapılmış antlaşmalar ve sözleşmelere uygun olarak düzenlenir.

Özbekistan Cumhuriyeti ile Karakalpakistan Cumhuriyeti arasında uyuşmazlıklar uzlaşma yöntemiyle çözümlenir.

**V. KISIM**  
**DEVLET HÂKİMİYETİNİN OLUŞUMU**

**ONSEKİZİNCİ BÖLÜM**  
**ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÂLİ MECLİSİ**

**Madde 76**

Özbekistan Cumhuriyetinin Âli Meclisi, yüksek devlet temsili organı olup yasama yetkisini kullanır.

Özbekistan Cumhuriyetinin Âli Meclisi iki kamaradan – Yasama kamarası (aşağı kamarası) ve Senatodan (yukarı kamarası) oluşur.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin Yasama kamarası ve Senatosunun görev süresi beş yıldır.

**Madde 77**

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası, kanuna uygun olarak seçilen, 150 milletvekilinden oluşur.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu, arazi temsiline dayalıdır ve Senato üyelerinden (senatörlerden) oluşur.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin Senato üyeleri, Karakalpakistan Cumhuriyetinden, illerden ve Taşkent şehrinden, Karakalpakistan Jogorgu Keneşinin, il, ilçe ve şehirlerin hakimiyet temsili organlarının ilgili ortak toplantısında kendi vekilleri arasından gizli oylamayla altı kişi olarak eşit sayıda seçilir. Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin onaltı üyesi, Özbekistan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı tarafından bilim, sanat, edebiyat, sanayi ve diğer devlet ve toplumsal alanda özel başarıları ve geniş tecrübesi bulunan çok saygın vatandaşlar arasından atanır.

Seçim gününe kadar 25 yaşını doldurmuş ve Özbekistan Cumhuriyeti sınırları içinde en az beş yıl ikamet etmiş Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşı, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin Yasama kamarası milletvekili, ayrıca Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senato üyesi olabilir. Milletvekili adaylarında aranan özellikler kanunla belirlenir.

Bir kişi aynı anda Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası ve Senato üyesi olamaz.

## Madde 78

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası ve Senatosunun ortak yetkilerine aşağıdakiler girer:

- 1) Özbekistan Cumhuriyeti Anayasasını kabul etmek, ilave ve değişiklikler yapmak;
- 2) Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarını kabul etmek, ilave ve değişiklikler yapmak;
- 3) Özbekistan Cumhuriyetinde referandum yapılmasına ilişkin karar almak, yapılacağı tarihi belirlemek;
- 4) Özbekistan Cumhuriyeti iç ve dış politikasının temel yönlerini belirlemek ve stratejik devlet programlarını kabul etmek;
- 5) Özbekistan Cumhuriyeti yasama, yürütme ve yargı organlarının yapısı ve yetkilerini belirlemek;
- 6) Özbekistan Cumhuriyetine yeni devlet oluşumlarının katılmasını kabul etmek ve Özbekistan Cumhuriyetinden bu oluşumların ayrılmasına ilişkin kararı onaylamak;
- 7) Gümrük, döviz ve kredi konularını mevzuatla düzenlemek;
- 8) Bakanlar Kurulunun önerisi üzerine, Özbekistan Cumhuriyeti bütçesini kabul etmek ve uygulanmasını denetlemek;
- 9) Vergi ve diğer zorunlu ödemeleri belirlemek;
- 10) İdari-mülki yapısı ve Özbekistan Cumhuriyetinin sınır değişiklikleri konusunda kanuni düzenlemeler yapmak;
- 11) Devlet ödülleri ve rütbelerini belirlemek;
- 12) İl, İlçe ve şehirleri oluşturma, ortadan kaldırma, yeniden adlandırma ve sınırlarını değiştirmek;
- 13) Bakanlıklar, devlet komiteleri ve diğer devlet yönetim organlarının oluşturulması ve ortadan kaldırılmasına ilişkin Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararnamelerini onaylamak;
- 14) Özbekistan Cumhuriyeti Merkezi Seçim Komisyonunu oluşturmak;
- 15) Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın önerisi doğrultusunda Özbekistan Cumhuriyeti Başbakanının adaylığını onaylamak, ayrıca ülkenin sosyal ve ekonomik gelişmesine ilişkin güncel konularla ilgili Başbakanın raporunu dinlemek ve müzakere etmek;
- 16) Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi İnsan Haklarından Sorumlu Yetkiliyi seçmek
- 17) Özbekistan Cumhuriyeti Sayıştay'ının raporlarını görüşmek
- 18) Özbekistan Cumhuriyetine saldırı veya saldırıya karşı ortak savunma antlaşmalarının uygulanması gereksinimi durumunda Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararnamelerini onaylamak;

19) Genel veya kısmi seferberliğin ilan edilmesi ve olağanüstü hal uygulanması, devam ettirilmesi ve son verilmesine ilişkin Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararnamelerini onaylamak;

20) Uluslararası antlaşmaları onaylamak veya iptal etmek;

21) Bu Anayasayla öngörülen diğerk yetkileri kullanmak.

Kamaraların ortak yetki alanına giren konular genelde, önce Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin Yasama kamarasında, daha sonra Senatosunda görüşülür.

### **Madde 79**

Aşağıdakiler Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarasının istisnai yetkileri kapsamındadır:

1) Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarasının Başkanını, yardımcılarını, komite başkanlarını ve yardımcılarını seçmek;

2) Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısının başvurusu üzerine Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası milletvekilinin dokunulmazlığını kaldırmak;

3) Kendi faaliyetinin örgütlenmesiyle ve kamaranın iş düzeniyle ilgili konularda kararlar almak;

4) Siyasi, sosyal ve ekonomik alandaki bu veya diğerk konularda, ayrıca devletin iç ve dış politika konularında kararlar almak.

### **Madde 80**

Aşağıdakiler Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosunun istisnai yetkileri kapsamındadır:

1) Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosunun Başkanını, yardımcılarını, komite başkanlarını ve yardımcılarını seçmek;

2) Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının önerisiyle Özbekistan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesini seçmek;

3) Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının önerisiyle Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesini seçmek;

4) Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının önerisiyle Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek İktisat Mahkemesini seçmek;

5) Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının önerisiyle Özbekistan Cumhuriyeti Devlet Tabiatı Koruma Komitesi Başkanını göreve atamak ve görevden almak;

6) Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısının veya Sayıştay Başkanının göreve atanması ve görevden alınmasına ilişkin Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararnamesini

imzalamak;

7) Özbekistan Cumhuriyeti Milli Güvenlik Birimi Başkanının göreve atanması ve görevden alınmasına ilişkin Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararnamesini imzalamak;

8) Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın önerisiyle Özbekistan Cumhuriyeti'nin yabancı ülkelerdeki diplomatik ve diğer temsilcilerini göreve atamak ve görevden almak;

9) Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın önerisiyle Özbekistan Cumhuriyeti Merkez Bankası Yürütme Kurulu Başkanını göreve atamak ve görevden almak;

10) Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın önerisiyle af kararı çıkarmak;

11) Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısının başvurusu üzerine Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu üyesinin dokunulmazlığını kaldırmak;

12) Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısının, Özbekistan Cumhuriyeti Devlet Tabiatı Koruma Komitesi Başkanının, Özbekistan Cumhuriyeti Merkez Bankası Yürütme Kurulu Başkanının raporlarını dinlemek;

13) Kendi faaliyetinin örgütlenmesiyle ve kamaranın iş düzeniyle ilgili konularda kararlar almak;

14) Siyasi, sosyal ve ekonomik alandaki bu veya diğer konularda, ayrıca devletin iç ve dış politika konularında kararlar almak.

## **Madde 81**

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası ve Senatosunun görev süresi yeni seçilen Yasama kamarası ve Senatosunun faaliyete başlamasına kadar devam eder.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası ve Senatosunun ilk oturumu Yasama kamarasına seçimlerden sonraki iki aydan ve Senatonun oluşturulmasından sonraki bir aydan geç olmayacak şekilde Merkezi Seçim Komisyonu tarafından çağrılır.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası oturumları dönem toplantısı içinde yapılır. Dönem toplantısı, genel olarak, eylül ayının ilk iş gününden başlayarak sonraki yılın haziran ayının son iş gününe kadar devam eder.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosunun oturumu zaruret doğrultusunda, fakat yılda üç defadan fazla olmamak kaydıyla yapılır.

Milletvekillerinin, senatörlerin toplam sayısının en az yarısı katıldığı takdirde Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi kamaralarının oturumları geçerlidir.

Anayasal kanunların kabulü sırasında milletvekillerinin, senatörlerin toplam sayısının en az üçte ikisinin katılması zorunludur.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarasının ve Senatosunun oturumlarında, ayrıca bu kurumların organlarının oturumlarına Özbekistan Cumhuriyeti, Başbakanı,



Bakanlar Kurulu üyeleri, Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme, Yüksek İktisat Mahkemesi başkanları, Cumhuriyet Başsavcısı, Merkezi Banka Yönetim Kurulu Başkanı katılabilirler. Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası ve organlarının oturumlarına Senato Başkanı, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu ve organlarının oturumlarına Yasama kamarası Başkanı katılabilir.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası ve Senatosu oturumları ayrı yapılır.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın yemin töreninde, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın ülkenin sosyal ve ekonomik yaşamı, iç ve dış politikasıyla ilgili önemli konularda konuşma yaparken, yabancı devlet yöneticilerinin konuşma yaptıkları sırada Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası ve Senatosunun ortak oturumları yapılabilir. Kamaralar anlaşarak diğer konularda da ortak oturumlar yapabilirler.

### **Madde 82**

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası ve Senatosu, yetki alanına giren konularda kararlar alır.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası ve Senatosu kararları, bu Anayasada öngörülen durumlar dışında, Yasama kamarası ve Senato üye tam sayısının çoğunluğuyla alınır.

### **Madde 83**

Yasama teşebbüsünde bulunma hakkı; Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na, devlet hakimiyetinin yüksek temsili organının şahsında Karakalpakistan Cumhuriyetine, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarasının milletvekillerine, Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kuruluna, Anayasa Mahkemesine, Yüksek Mahkemeye, Yüksek İktisat Mahkemesine, Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısına aittir ve yasama teşebbüsünde bulunma hakkına sahip tarafların Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin Yasama kamarasına kanun tasarısı sunması şeklinde gerçekleşir.

### **Madde 84**

Kanun, Âli Meclisin Yasama kamarası tarafından kabul edildikten, Senato tarafından onaylandıktan, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından imzalandıktan ve kanunla belirlenmiş şekilde resmi yayın organında yayımlandıktan sonra yasal olarak yürürlüğe girer.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası tarafından kabul edilen kanun, kabul edildikten sonra en geç on gün içinde Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosuna

gönderilir.

Özbekistan Âli Meclisi Senatosu tarafından onaylanan kanun, imzalanmak ve yayınlanmak üzere on gün içinde Özbekistan Cumhurbaşkanı'na gönderilir.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı otuz gün içinde kanunu imzalar ve yayınlar.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu tarafından geri çevrilen kanun Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama Kamarasına geri gönderilir.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu tarafından geri çevrilen kanun Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama Kamarasında üye tam sayısının üçte iki oy çokluğu ile kabul edilirse, bu kanun Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi tarafından kabul edilmiş sayılır ve imzalanması ve yayınlanması için Yasama Kamarası tarafından Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na gönderilir.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu tarafından geri çevrilmiş kanunla ilgili, Yasama Kamarası ve Senato ortaya çıkmış uyuşmazlığı gidermek için Yasama Kamarası milletvekilleri ve Senato üyelerinden eşit oranda bir uzlaşma komisyonu oluşturabilirler. Uzlaşma komisyonuyla ilgili önerinin kamaralar tarafından kabul edilmesi durumunda kanun olağan usulle görüşülür.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kanunu kendi itirazlarıyla birlikte Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisine geri gönderme hakkına sahiptir.

Kanun, ilk gönderildiği haliyle Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin Yasama Kamarası milletvekillerinin ve Senatonun toplam üye tam sayılarının en az üçte ikinin oyuyla kabul edilirse, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından imzalanır ve yayınlanır.

Kanunlar ve diğer normatif hukuk düzenlemelerinin yayınlanması, onların uygulanmasının ön koşuludur.

## **Madde 85**

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama Kamarası kendi üyeleri arasından Yasama Kamarası Başkanı (Spikeri) ve yardımcılarını seçer.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama Kamarası Başkanı, Yasama Kamarasının görev süresince, milletvekilleri üye tam sayısının çoğunluk oylarıyla ve gizli oylamayla seçilir.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama Kamarası Başkanı, Yasama Kamarasının kararıyla zamanından önce görevinden alınabilir. Bu konudaki karar, Yasama Kamarası milletvekilleri üye tam sayısının üçte ikisinden fazla oyla kabul edilir.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama Kamarası Başkanı:

- 1) Yasama Kamarası toplantılarını çağırır, onlara başkanlık eder;
- 2) Yasama Kamarasında görüşülecek konuların hazırlanmasını genel olarak yönetir;

- 3) Yasama kamarası komite ve komisyonların faaliyetini koordine eder;
  - 4) Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarının ve Yasama kamarası kararlarının uygulanmasını kontrol eder;
  - 5) Parlamentolar arası ilişkilerinin ve Yasama kamarası gruplarının uluslararası parlamento kuruluşlarıyla ilgili çalışmalarına ilişkin faaliyetini yönetir.
  - 6) Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosuyla, diğer devlet organlarıyla, yabancı devletlerle, uluslararası ve diğer kuruluşlarla ilişkilerde Yasama kamarasını temsil eder;
  - 7) Yasama kamarası kararlarını imzalar;
  - 8) Bu Anayasa ve mevzuatla öngörölmüş diğer yetkileri kullanır.
- Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası Başkanı emirler çıkarır.

### **Madde 86**

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu kendi üyeleri arasından Senato Başkanını ve yardımcılarını seçer. Senato Başkanı, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının önerisiyle seçilir.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu Başkan yardımcılarında biri, Karakalpakistan Cumhuriyeti temsilcisidir.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu Başkanı ve yardımcıları, Senatonun görev süresince, gizli oylamayla ve senatörlerinin toplam üye sayısının çoğunluğu tarafından seçilir.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu Başkanı senatörlerin üye tam sayısının üçte ikisinden fazlasının oyu ile kabul edilen Senato kararıyla zamanından önce görevinden alınabilir.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu Başkanı:

- 1) Senatoryu toplantıya çağırır ve başkanlık eder.
- 2) Senaton müzakeresine sunulmuş konuların hazırlanmasını genel olarak yönetir.
- 3) Senato komisyon ve komitelerinin faaliyetini koordine eder.
- 4) Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarının ve Senato kararlarının uygulanmasını kontrol eder;
- 5) Parlamentolar arası ilişkilerinin ve Senato gruplarının uluslararası parlamento kuruluşlarıyla ilgili çalışmalarına ilişkin faaliyetini yönetir.
- 6) Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarasıyla, diğer devlet organlarıyla, yabancı devletlerle, uluslararası ve diğer kuruluşlarla ilişkilerde Senatoryu temsil eder;
- 7) Senato kararlarını imzalar;

8) Bu Anayasa ve mevzuatla öngörölmüş diğer yetkileri kullanır.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu Başkanı emirler çıkarır.

### **Madde 87**

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi, Yasama kamarası görev süresinde, Yasama kamarası milletvekilleri içinden Yasama kamarasına kanun tasarı çalışmalarını yürütmek, Yasama kamarasına sunulacak konuların ön incelmesini yapmak, Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarının ve Yasama kamarasının aldığı kararların uygulanmasını kontrol etmek amacıyla komiteleri seçer.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu yetki süresi için senatörler arasından, Senatoya çıkarılacak konuların önceden görüşölmesi ve hazırlanması, Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarının ve Senatonun aldığı kararların uygulanmasını kontrol edilmesi amacıyla komiteleri seçer.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu ve Yasama kamarası gerektiğinde belli konuların yerine getirilmesi amacıyla milletvekilleri ve senatörler arasından komisyonlar oluşturabilir.

### **Madde 88**

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası milletvekilleri ve Senato üyelerinin görevleriyle ilgili giderleri, kanunla belirlenen şekilde karşılanır.

Yasama kamarası milletvekilleri ve Senato devamlı çalışan Senato üyeleri görev süreleri boyunca, bilimsel ve pedagojik faaliyet dışında diğer ücretli bir işte çalışamaz.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası milletvekili ve Senato üyesi dokunulmazlık hakkına sahiptir. Üyesi oldukları Yasama kamarası ve Senatonun rızası olmaksızın haklarında ceza kovuşturulması yapılamaz, tutuklanamaz, gözaltına alınamaz veya mahkeme yoluyla idari cezaya çarptırılmaz.

## **ONDOKUZUNCU BÖLÜM**

### **ÖZBEKİSTAN CUMHURBAŞKANI**

### **Madde 89**

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı devletin başıdır ve devlet hakimiyet kurumları arasında uyumlu çalışmayı ve eşgüdümü sağlar.

## **Madde 90**

Yaşı 35'ten daha az olmayan, devlet dilini iyi bilen, Özbekistan sınırları içinde seçimden önce en az 10 yıl süresince sürekli ikamet etmiş Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşı Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilebilir. Aynı kişi arka arkaya iki defadan fazla Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilemez.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşları tarafından genel, eşit ve doğrudan seçim yoluyla ve gizli oyla yedi yıllık süre için seçilir. Cumhurbaşkanı'nın seçim usulü Özbekistan Cumhuriyeti kanunuyla belirlenir.

## **Madde 91**

Görev süresi boyunca Cumhurbaşkanı, diğer bir maaşlı görevde bulunamaz, temsili organda vekil olamaz, ticari faaliyetle uğraşamaz.

Cumhurbaşkanı'nın şahsiyeti dokunulmazdır ve kanunla korunur.

## **Madde 92**

Cumhurbaşkanı, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi toplantısında aşağıdaki şekilde yemin ettikten sonra göreve başlamış sayılır:

“Özbekistan halkına sadakatle hizmet edeceğime, Anayasa ve Cumhuriyet kanunlarına titizlikle uyacağıma, vatandaşların hak ve özgürlüklerini sağlayacağıma, Özbekistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı'na verilen yükümlülükleri içtenlikle yerine getireceğime yemin ederim.”

## **Madde 93**

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı:

1) Vatandaşların hak ve özgürlüklerine, Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası ve kanunlarına uyulmasını, temin eder;

2) Özbekistan Cumhuriyeti'nin egemenliği, güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunmasına, milli-devlet yapısıyla ilgili kararların uygulanmasına ilişkin gerekli önlemleri alır;

3) Ülke içinde ve uluslararası ilişkilerde Özbekistan Cumhuriyeti'ni temsil eder;

4) Özbekistan Cumhuriyeti antlaşma ve sözleşmelerine ilişkin müzakereleri yürütür, onları imzalar, Cumhuriyetin taraf olduğu antlaşma, sözleşme ve kabul ettiği yükümlülüklere uyulmasını sağlar;

5) Kabul edilen diplomatik ve diğer temsilcilerin güven mektuplarını alır ve onları geri çağırır;

6) Yabancı devletlere Özbekistan Cumhuriyeti diplomatik ve diğer temsilciler olarak atanacak adayları, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosuna sunar;

7) Ülkenin sosyal ve ekonomik yaşamı, iç ve dış politikasına yönelik önemli konularda, Özbekistan Âli Meclisine yıllık rapor sunar;

8) Cumhuriyetin yüksek hakimiyet ve yönetim organlarının karşılıklı eşgüdümünü sağlar; İlgili kararnameyi, takiben, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin onayına sunmak koşuluyla bakanlıkları, devlet komitelerini ve diğer yönetim organlarını, kurar ve kaldırır;

9) Senato Başkanlığı makamına atanacak bir aday, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosuna sunar;

10)Özbekistan Cumhuriyeti Başbakanlığına bir aday, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi kamaralarında görüşülmek ve onaylanmak üzere sunar ve onun görevinden alınmasını ister;

11)Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu üyelerini, Özbekistan Cumhuriyeti Başbakanının aday göstermesi üzerine göreve atar ve yine onun isteği ile görevden alır;

12)Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosunca daha sonra onaylanmak koşuluyla, Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısını ve Sayıştay Başkanını göreve atar ve görevden alır;

13)Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Yüksek Mahkemenin Başkan ve üyelerini, Yüksek İktisat Mahkemesinin Başkan ve üyelerini, Özbekistan Cumhuriyeti Merkez Bankası Yönetim Kurulu Başkanını, Tabiatı Koruma Devlet Komitesi Başkanının adaylıklarını Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosuna sunar.

14)İl, ilçeler arası, ilçe, şehir, askeri ve iktisadi mahkemelerin hâkimlerini göreve atar ve görevden alır;

15)Özbekistan Cumhuriyeti Başbakanının önerisiyle kanuna uygun olarak illerin ve Taşkent şehri başkanlarını göreve atar. İlçe ve şehir başkanları Anayasa ve kanunları ihlal ettiklerinde veya başkan şeref ve onurunu zedeleyen eylemlerde bulduklarında, Cumhurbaşkanı kendi kararıyla onları görevden alabilir;

16)Devlet yönetimi organlarının, ayrıca başkanların düzenlemelerini askıya alır ve iptal eder; Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu oturumlarını yönetebilir;

17)Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarını imzalar ve yayınlar; tekrar görüşülmesi ve oylanması için kanunu kendi itirazlarıyla birlikte Özbekistan Âli Meclise geri gönderebilir;

18)Özbekistan Cumhuriyetine karşı saldırı söz konusu olduğunda veya dış saldırıya karşı birlikte savunma konusunda uluslararası antlaşmalardan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi gereken durumlarda savaş hali ilan eder ve kabul ettiği kararı yetmiş iki saat içinde Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin onayına sunar;

19)İstisnai durumlarda (gerçek dış tehlike, toplumsal kargaşa, büyük felaketler, doğal afetler, salgın hastalıklar) vatandaşların güvenliğinin temin edilmesi doğrultusunda

Özbekistan Cumhuriyetinin genelinde veya ayrı ayrı bölgelerinde olağanüstü hal ilan eder ve yetmiş iki saat içinde Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin onayına sunar. Olağanüstü hal ilan edilmesinin şartı ve şekli kanunla düzenlenir;

20)Silahlı Kuvvetlerin Yüksek Başkomutanı olarak görev yapar; Silahlı Kuvvetlerin yüksek komuta heyetini göreve atar ve görevden alır, yüksek askeri rütbeleri verir;

21)Özbekistan Cumhuriyeti onur, rütbe, madalya ve takdimnameleriyle ödüllendirme yapar, Özbekistan Cumhuriyetinin derece ve onursal unvanlarını verir;

22)Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşlığı ve siyasi sığınma tanınması konularını karara bağlar;

23)Af düzenlemeleri kabul edilmesi hakkındaki öneriyi Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosuna sunar, Özbekistan Cumhuriyeti mahkemeleri tarafından mahkum edilenlerin af edilmesi konusunda karar alır;

24)Özbekistan Cumhuriyeti Milli Güvenlik Birimini kurar, bu konudaki kararnamenin Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu tarafından onaylanmak üzere sunulması koşuluyla, Ulusal Güvenlik Birimi Başkanını belirler ve görevden alır;

25)Özbekistan Cumhuriyetinin mevcut Anayasa ve kanunlarında öngörülen diğer görevleri yerine getirir.

Cumhurbaşkanı, kendi yetkilerini devlet organları ve yetkili kişilere devredemez.

#### **Madde 94**

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası ve kanunlarına dayanarak ve onların uygulanması amacıyla ülke genelinde bağlayıcı kararnameler, kararlar ve emirler çıkarır.

#### **Madde 95**

Normal işleyişi tehdit eden boyutta Yasama kamarası veya Senato içinde aşılmaz anlaşmazlıklar ortaya çıkması veya birçok kez Özbekistan Cumhuriyeti Anayasasına aykırı karar alınması, ayrıca Yasama kamarası ve Senato arasında Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin normal işleyişini tehdit edecek boyutta uyuşmazlıkların meydana gelmesi durumunda, Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesinin onayına dayanarak aldığı kararla, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarasını ve Senatoyu feshedebilir.

Özbekistan Cumhuriyetinin Âli Meclisi Yasama kamarası ve Senatosunun feshi durumunda üç ay içinde yeni seçimler yapılır.

Olağanüstü durumlarda Âli Meclisin Yasama kamarası ve Senato feshedilemez.

### **Madde 96**

Görevde olan Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kendi yetkilerini kullanamaması durumunda, üç ay içinde "Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Seçim Kanununa" uygun olarak seçim yapılması kaydıyla, onun görev ve yetkileri geçici olarak Özbekistan Cumhuriyeti Ali Meclisinin Senato Başkanına geçer.

### **Madde 97**

Görev süresini tamamlayan Cumhurbaşkanı, ömür boyu Senato üyesi olur.

## **YİRMİNCİ BÖLÜM**

### **BAKANLAR KURULU**

### **Madde 98**

Yürütme yetkisi, Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilir. Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Özbekistan Cumhuriyeti Başbakanı, onun yardımcıları, bakanlar, devlet komiteleri başkanlarından oluşur. Karakalpakistan Cumhuriyeti'nin hükümet başkanı, Bakanlar Kurulunun bir üyesidir.

Bakanlar Kurulu, ekonominin, sosyal ve manevi alanın etkin işleyişini yönetir, Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarının, Âli Meclisin kararlarının, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararname, karar ve emirlerinin uygulanmasını sağlar.

Bakanlar Kurulu yürürlükteki mevzuata uygun olarak Özbekistan Cumhuriyeti genelinde tüm organlar, kurumlar, kuruluşlar, örgütler, yetkili kişiler ve vatandaşlar için bağlayıcı kararlar ve emirler çıkarır.

Özbekistan Cumhuriyeti Başbakanı, çalışmalarının verimliliğinden sorumlu olduğu Bakanlar Kurulunun faaliyetlerini organize eder ve yönetir, Bakanlar Kurulu toplantılarını yönetir, kararlarını imzalar, Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın görevlendirmesiyle, uluslararası ilişkilerde Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunu temsil eder, Özbekistan kanunları, Özbekistan Cumhuriyeti kararname, karar ve emirleri ile öngörülen diğer görevleri yerine getirir.

Bakanlar Kurulu kendi faaliyetinden dolayı Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi karşısında sorumludur.

Bakanlar Kurulu yeni seçilen Âli Meclis karşısında yetkilerini bırakır.

Bakanlar Kurulunun çalışmaları ve yetkileri kanunla belirlenir.



Özbekistan Cumhuriyeti Başbakanlığına adaylık, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarasında seçimlerde en fazla milletvekili sandalyesi kazanan siyasi parti veya milletvekili sandalyelerinin çoğunu kazanan siyasi partiler tarafından önerilir.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Başbakanlık görevine önerilen adaylıkları inceledikten sonra on gün içinde onay için Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi kamaralarının müzakeresine ve onayına sunar.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası milletvekilleri ve Senato üyelerinin her birinde üye tamsayılarının yarısından fazlası onay verdiği takdirde Başbakanın adaylığı onaylanmış sayılır.

Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu üyeleri Başbakanın önerisiyle Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından onaylanır.

Özbekistan Cumhuriyeti Başbakanı ve Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin Yasama kamarası arasında kalıcı uyuşmazlıklar ortaya çıkması durumunda Yasama kamarası milletvekilleri üye tamsayısının üçte birden az olmayan çoğunluğu tarafından Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na resmen yapılan öneri doğrultusunda Başbakana güvensizlik oyu verilmesi konusu Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi kamaralarının ortak oturumunda müzakereye sunulur.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin Yasama kamarası milletvekilleri ve Senato üyelerinin her birinde üye tamsayılarının en az üçte biri lehte oy kullanırsa Başbakana güvensizlik oyu kabul edilir. Bu durumda Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Başbakanı görevden alır. Bu durumda Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Başbakanla birlikte tümüyle istifa eder.

Yeni Başbakanın adaylığı, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin Yasama kamarasında temsil olunan tüm siyasi parti grupları ile gereken istişareler yapıldıktan sonra Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi kamaralarının görüşüne sunulur.

Başbakanın adaylığı Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi tarafından iki kez geri çevirirse Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı vekaleten Başbakanı atar ve Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisini fesheder.

## YİRMİBİRİNCİ BÖLÜM

### YEREL DEVLET HAKİMİYETİNİN ESASLARI

#### Madde 99

Başkanlarının yönetimindeki Halk Temsilcileri Meclisleri, il, ilçe ve şehirlerde (ilçelere bağlı şehirler, ayrıca şehirlere bağlı ilçeler hariç) yetkili temsili organlardır, onlar devlet ve vatandaşların menfaatleri doğrultusunda kendi yetki alanlarına giren konuları çözer.

### **Madde 100**

Yerel hakimiyet organlarının yetki alanlarına aşağıdakiler girer:

Kanunlara uygunluğun, kamu düzeninin ve vatandaşların güvenliğinin sağlanması;

Kendi sınırları içinde, ekonomik, kültürel ve sosyal gelişmenin temin edilmesi;

Yerel bütçenin oluşturulması ve uygulanması, yerel vergi ve harçların belirlenmesi, bütçe dışı fonların oluşturulması;

Yerel kamu teşebbüslerinin yönetimi;

Çevrenin korunması;

Vatandaşların medeni haliyle ilgili belgelerin kayda alınması;

Yasal düzenlemelerin kabul edilmesi ve Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası ve mevzuatına aykırı olmayan diğer yetkilerin kullanılması.

### **Madde 101**

Yerel hakimiyet organları, Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarının, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının kararlarının, üst kademe devlet organlarının kararlarını uygular, ülke çapında ve yerel öneme haiz konuların müzakeresine katılır.

Üst kademe organların, sahip oldukları yetkiler çerçevesinde aldıkları kararların, alt kademe organlar tarafından uygulanması zorunludur.

Halk Temsilcileri Meclislerinin ve başkanların görev süresi 5 yıldır.

### **Madde 102**

İl, ilçe ve şehir başkanları, kendi topraklarında temsili ve idari yönetime başkanlık eder.

İl ve Taşkent şehrinin başkanı, Özbekistan Cumhuriyeti tarafından kanuna uygun olarak göreve atanır ve görevden alınır;

İlçe ve şehirlerin başkanları, ilgili ilin başkanı tarafından göreve atanır ve görevden alınır ve ilgili Halk Temsilcileri Meclisi tarafından onaylanır;

Şehirdeki ilçelerin başkanları, ilgili şehrin başkanı tarafından göreve atanır ve görevden alınır ve şehrin Halk Temsilcileri Meclisi tarafından onaylanır;

İlçelere bağlı şehirlerin başkanları, ilgili ilçenin başkanı tarafından göreve atanır ve görevden alınır ve ilçenin Halk Temsilcileri Meclisi tarafından onaylanır;

### **Madde 103**

İl, ilçe ve şehir başkanları kendi yetkilerini tek başına kullanır ve yönettikleri organların karar ve eylemlerinden şahsen sorumludurlar.

Başkanların ve yerel Halk Temsilcileri Meclislerinin işleyişi, yetkileri ve yerel Halk Temsilcileri Meclislerinin seçim şekli kanunla düzenlenir.

### **Madde 104**

Başkan, kendisine verilen yetkiler çerçevesinde, ilgili bölgenin tüm kurum, kuruluş, örgüt, birlik, ayrıca yetkili kişi ve vatandaşlar için bağlayıcı kararlar alır.

### **Madde 105**

Şehirler, beldeler (kışlak) ve köylerde (auller), ayrıca şehirlerin mahallelerinde oturanların oluşturduğu yerel yönetim organları, iki buçuk yıl süreyle kendi Başkan (aksakal) ve Danışmanlarını seçer.

Yerel yönetim organlarının oluşumu, işleyişi ve yetkileri kanunla belirlenir.

## **YİRMİKİNCİ BÖLÜM**

### **ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİNDE YARGI HÂKİMİYETİ**

### **Madde 106**

Özbekistan Cumhuriyetinin yargı hâkimiyeti, yasama ve yürütme organları, siyasi partiler, diğer toplumsal birliklerden bağımsız olarak faaliyet gösterir.

### **Madde 107**

Özbekistan Cumhuriyetinde yargı sistemi, 5 yıl süreyle seçilmiş Özbekistan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek İktisat Mahkemesi, Karakalpakistan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, Karakalpakistan Cumhuriyeti Yüksek İktisat Mahkemesinden, aynı süre için atanan il, Taşkent şehri hukuk ve ceza mahkemelerinden, ilçeler arası, ilçe, şehir, hukuk ve ceza, askeri ve iktisat mahkemelerinden oluşur.

Mahkemelerin oluşturulması ve işleyişi kanunla belirlenir.

Olağanüstü mahkemelerin kurulması yasaktır.

## **Madde 108**

Özbekistan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, yasama ve yürütme düzenlemelerinin anayasaya uygunluğunu inceler.

Anayasa Mahkemesi, siyaset ve hukuk alanındaki uzmanlardan seçilmek suretiyle, Karakalpakistan Cumhuriyetinin temsilcisi dahil, başkan, başkan yardımcısı ve Anayasa Mahkemesi hakimlerinden oluşur.

Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyeliği milletvekilliği ile bağdaşamaz.

Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyeleri her hangi siyasi parti ve örgütlenmenin üyesi olamaz ve her hangi bir diğer maaşlı görevde bulunamaz.

Anayasa Mahkemesi hakimleri dokunulmazlık hakkına sahiptirler.

Anayasa Mahkemesi kendi faaliyetinde bağımsızdır ve sadece Özbekistan Cumhuriyeti Anayasasına tabidir.

## **Madde 109**

Özbekistan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi:

1) Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarının ve Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi kamaralarının kararlarının, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararnamelerinin, hükümetin ve yerel devlet hakimiyeti organlarının kararlarının, Özbekistan Cumhuriyetinin devletlerarası antlaşmalardan doğan ve diğer yükümlülüklerinin Özbekistan Cumhuriyeti Anayasasına uygunluğunu belirler;

2) Karakalpakistan Cumhuriyeti Anayasasının Özbekistan Cumhuriyeti Anayasasına, Karakalpakistan Cumhuriyeti kanunlarının Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarına uygunluğu konusunda görüş bildirir;

3) Özbekistan Cumhuriyeti Anayasa ve kanunlarının hükümlerini yorumlar;

4) Özbekistan Cumhuriyeti Anayasa ve kanunlarıyla yetkisine ait edilen diğer davaları görüşür. Anayasa Mahkemesi kararları yayımlandığı günden itibaren yürürlüğe girer. Bu kararlar kesindir ve itiraz edilemez.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve faaliyet şekli kanunla belirlenir.

## **Madde 110**

Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi; medeni, ceza ve idari yargılama alanında yüksek yargı organıdır.

Yüksek Mahkemenin kararları kesindir ve Özbekistan Cumhuriyetinin genelinde bağlayıcıdır.

Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, Karakalpakistan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, il, şehir, ilçeler arası, ilçe mahkemeleri ve askeri mahkemeler üzerinde üst yargı denetimini gerçekleştirir.

### **Madde 111**

Ekonomi ve onun yönetimi alanında ortaya çıkan, çeşitli mülkiyet türlerine göre kurulan kurumlar, kuruluşlar, örgütler arasında, ayrıca girişimciler arasındaki ekonomik uyuşmazlıkların çözülmesi, Yüksek İktisat Mahkemesi ve yetkileri çerçevesinde iktisat mahkemeleri tarafından gerçekleştirilir.

### **Madde 112**

Hakimler bağımsızdır ve sadece kanuna tabidir. Yargı faaliyetlerine her hangi bir şekilde müdahale yapılması yasaktır ve kanuni sorumluluk gerektirir.

Hakimlerin dokunulmazlığı kanunla güvence altına alınır.

Hakimler devletin temsili organlarının milletvekilleri, senatörleri olamaz.

Hakimler siyasi partiye üye olamazlar, siyasi hareketlere katılamazlar, ayrıca bilimsel ve pedagojik faaliyet dışında her hangi ücretli faaliyette bulunamaz.

Hakimler görev süresi dolmadan önce, sadece kanunla belirtilen durumlarda görevlerinden uzaklaştırılabilirler.

### **Madde 113**

Tüm mahkemelerde duruşmalar açıktır. Kapalı mahkeme oturumlarına, sadece kanunlarla belirlenen durumlarda izin verilir.

### **Madde 114**

Yargı kararları, tüm devlet organları, toplumsal birlikler, kurumlar, kuruluşlar, örgütler, yetkililer ve vatandaşlar için bağlayıcıdır.

### **Madde 115**

Özbekistan Cumhuriyetinde yargılama işlemleri Özbek ve Karakalpak dillerinde veya ilgili bölge nüfusunun çoğunluğunun dilinde yürütülür. Duruşmaya katılıp yargılama işlemlerinin yürütüldüğü dili bilmeyen herhangi bir kişiye, davadaki belgeler hakkında tam olarak bilgilendirilme, yargı faaliyetlerine tercüman aracılığıyla katılma ve mahkemede ana dilinde konuşma hakkı sağlanır.

## **Madde 116**

Her sanık savunma hakkına sahiptir.

Soruşturmanın ve yargılamanın tüm aşamalarında profesyonel hukuk yardımı alma hakkı güvence altına alınır. Vatandaşlara, kurumlara, kuruluşlara ve örgütlere hukuki yardım yapılması için avukatlık kurumu faaliyet gösterir. Avukatlığın kuruluş ve işleyiş şekli kanunla belirlenir.

## **YIRMÜÇÜNCÜ BÖLÜM**

### **SEÇİM SİSTEMİ**

## **Madde 117**

Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşları temsili organlara seçme ve seçilme hakkına sahiptirler. Her seçmenin bir oyu vardır. Oy verme hakkı, eşitlik ve iradenin serbestçe ifadesi, kanunla güvence altına alınır.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçimleri, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisinin Yasama kamarasına ve Karakalpakistan Cumhuriyeti Jogorgu Keneş'ine, il, ilçe ve şehirlerde devleti hakimiyetinin temsili organlarına seçimler, onların yetkilerine ilişkin anayasal sürenin sona erdiği yıl aralık ayının üçüncü on gününde Pazar günü yapılır. Seçimler genel, eşit ve doğrudan seçim hakkına dayanan gizli oylamayla yapılır. Özbekistan Cumhuriyetinin 18 yaşına ulaşmış her bir vatandaşı, seçme hakkına sahiptir.

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senatosu üyeleri il, ilçe ve şehirlerde temsili organların, Karakalpakistan Jokgorgu Keneşi milletvekillerinin ilgili ortak oturumlarında, bu vekillerin seçildikleri tarihten itibaren bir aydan geç olmamak kaydıyla aynı vekiller arasından seçilir.

Fiili ehliyetsizliyi mahkemece tanınan, ayrıca, mahkeme hükmüyle ceza infaz yerlerinde bulunan vatandaşlar seçilemezler ve seçimlere katılamazlar. Diğer tüm hallerde vatandaşın seçim hakkı doğrudan veya dolayısıyla sınırlandırılmaz.

Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşı aynı anda ikiden fazla temsili organın üyesi olamaz.

Seçimlerin yapılma şekli kanunla belirlenir.

## YIRMİDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### SAVCILIK

#### Madde 118

Özbekistan Cumhuriyeti ülkesinde kanunların zamanında ve aynı şekilde uygulanması üzerinde denetim, Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısı ve ona tabi olan savcılar tarafından gerçekleştirilir.

#### Madde 119

Savcılık organlarının tek ve merkezden yönetimini Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısı sağlar.

Karakalpakistan Cumhuriyeti Başsavcısı, Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısının rızasıyla Karakalpakistan Cumhuriyetinin yüksek temsili organı tarafından atanır.

İl, ilçe ve şehir savcıları Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısı tarafından göreve atanır.

Özbekistan Cumhuriyeti Başsavcısının, Karakalpakistan Cumhuriyeti Başsavcısının, il, ilçe ve şehir savcılarının görev süresi beş yıldır.

#### Madde 120

Özbekistan Cumhuriyeti savcılık organları, görevlerini her hangi bir devlet organı, toplumsal birlik ve yetkili kişilerden bağımsız olarak gerçekleştirir ve sadece kanuna tabidirler.

Savcılar, görevleri süresince siyasi parti ve diğer siyasi amaçlı toplumsal birliklerdeki üyeliğini durdurur.

Savcılık organlarının kuruluşu, yetki ve işleyiş şekli kanunla belirlenir.

#### Madde 121

Özbekistan Cumhuriyeti ülkesinde, bağımsız olarak, herhangi bir operasyon, soruşturma, araştırma ya da suçla mücadele ile bağlantılı diğer bir işlev yerine getirecek, özel işletme veya sivil toplum kuruluşu kurmak ve işletmek yasaktır.

Yasaların ve düzeninin, vatandaş hak ve özgürlüklerinin kolluk kuvvetleri tarafından korunmasına, toplumsal birlikler ve vatandaşlar yardım edebilir.

## **YİRMİBEŞİNCİ BÖLÜM**

### **MALİYE VE KREDİ**

#### **Madde 122**

Özbekistan Cumhuriyeti kendi mali ve para-kredi sistemine sahiptir.

Özbekistan Cumhuriyetinin devlet bütçesi; Cumhuriyet bütçesi, Karakalpakistan Cumhuriyeti bütçesi ve yerel bütçeleri içerir.

#### **Madde 123**

Özbekistan Cumhuriyeti ülkesinde tek vergi sistemi yürürlüktedir. Vergilerin belirlenmesi hakkı Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisine aittir.

#### **Madde 124**

Özbekistan Cumhuriyeti bankacılık sistemini, Cumhuriyet Merkez Bankası yönetir.

## **YİRMİALTINCI BÖLÜM**

### **SAVUNMA VE GÜVENLİK**

#### **Madde 125**

Özbekistan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri; Özbekistan Cumhuriyetinin devlet egemenliğini ve toprak bütünlüğünü, halkın barış içinde yaşaması ve güvenliği için kurulur.

Silahlı Kuvvetlerin yapısı ve kuruluşu kanunla belirlenir.

#### **Madde 126**

Özbekistan Cumhuriyeti kendi güvenliği için gerekli miktarda silahlı kuvvet bulundurur.



## **VI. KISIM**

### **ANAYASANIN DEĞİŞTİRİLMESİ ŞEKLİ**

#### **Madde 127**

Özbekistan Cumhuriyeti Anayasasında değişiklikler, Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama kamarası ve Senatonun her birinde toplam üye tam sayılarının en az üçte iki oy çoğunluğuyla kabul edilen kanunla veya Özbekistan Cumhuriyeti referandumuyla yapılır.

#### **Madde 128**

Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi, Anayasa değişiklik ve ilaveleri hakkında kanunu, ilgili teklifin gündeme alınmasından sonra ve geniş şekilde müzakere edilmek koşuluyla altı ay içinde kabul edebilir. Eğer Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Anayasa değişikliği hakkında teklifi geri çevirirse bu konu bir yıldan önce tekrar gündeme getirilemez.

# **TÜRKMENİSTAN ANAYASASI**



# TÜRKMENİSTAN ANAYASASI<sup>7</sup>

Biz, Türkmenistan halkı,

Kendi geleceğimizi belirleme konusundaki vazgeçilmez hakkımıza dayanarak;

Vatanımızın bugün ve gelecekteki kaderi için sorumluluğumuzdan yola çıkarak;

Atalarımızın birlik, barış ve uyum içinde yaşama vasiyetlerine bağlılığımızı beyan ederek;

Milli değerleri ve menfaatleri koruyup saklamayı, Türkmenistan'ın bağımsızlığını, egemenliğini ve daimi tarafsızlık statüsünü güçlendirmeyi amaç edinerek;

Her insan ve vatandaşın hak ve özgürlüklerini güvence altına alarak, toplumsal barışı ve milli birliği sağlamaya çalışarak, halk hâkimiyeti, demokratik, hukuk ve dünyevi devletin esaslarını kararlaştırarak;

Bu Anayasayı, Türkmenistan'ın Temel Kanununu kabul ediyoruz.

## I. KISIM

### TÜRKMENİSTAN'IN ANAYASAL DÜZENİNİN

#### TEMELLERİ

##### Madde 1

Türkmenistan, demokratik, hukuk ve dünyevi bir Devlet olup, Devlet yönetimi başkanlık cumhuriyet hükümeti şeklindedir.

Türkmenistan, kendi toprakları üzerinde egemen ve tam hâkimiyete sahip olup, iç ve dış siyasetinde bağımsızca hareket eder. Türkmenistan'ın devlet egemenliği ve ülkesi, bütün ve bölünmezdir.

Devlet, Türkmenistan'ın bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, Anayasal düzeni korur, kanunlara uygunluğu ve hukuk düzenini sağlar.

Türkmenistan, kanunla belirlenen esaslara göre daimi tarafsızlık statüsüne sahiptir. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulu, 12 Aralık 1995 tarihli “Türkmenistan'ın Daimi Tarafsızlığı” isimli kararında:

1. Türkmenistan'ın ilan ettiği daimi tarafsızlık statüsünü kabul eder ve destekler;
2. “Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın üye devletlerini, Türkmenistan'ın bu statüsüne saygı

---

<sup>7</sup> 18 Mayıs 1992 yılında kabul edilmiş, 27 Aralık 1995 ve 26 Eylül 2008 yılında değişiklik ve ilaveler yapılmıştır.

göstermeye ve desteklemeye, ayrıca bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye çağırır.” Dünya birliği tarafından kabul edilen, Türkmenistan’ın daimi tarafsızlığı, iç ve dış politikasının temelidir.

## **Madde 2**

Türkmenistan’da egemenlik halka aittir. Türkmenistan Halkı, Devlet hâkimiyetinin tek kaynağıdır. Halk, bu hâkimiyeti, doğrudan veya temsili organlar aracılığıyla kullanır.

Halkın hiçbir bölümü, hiçbir kurum veya kişi hâkimiyeti ele geçirme hakkına sahip değildir.

## **Madde 3**

Türkmenistan’da toplumun ve devletin en kıymetli hazinesi insandır.

Devlet, vatandaşa karşı sorumludur ve şahsiyetin serbestçe gelişmesi için gerekli şartları sağlar; vatandaşın canını, namusunu, saygınlığını ve özgürlüğünü, şahsi dokunulmazlığını, doğal ve vazgeçilmez haklarını korur.

Her vatandaş, Anayasanın ve kanunun kendine yüklediği ödevleri yerine yetirmek üzere, devlet önünde sorumludur.

## **Madde 4**

Devlet hakimiyeti, kuvvetler ayrılığı ilkesi temelinde, yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerine bölünür ve birbirinden bağımsız ve birbirini dengeleyici şekilde hareket ederler.

## **Madde 5**

Devlet, onun organları ve yetkilileri, hukuka ve Anayasal düzene bağlıdır.

Türkmenistan Anayasası, Devletin Temel Kanunudur. Anayasada yer alan kurallar ve hükümler doğrudan uygulanır. Anayasaya aykırı kanunlar ve diğer hukuk düzenlemeleri hükümsüzdür.

Devlet sırrı veya kanunla korunan başka sırlar içeren yasal düzenlemeler dışında, hükümetin, idarenin ve yerel yönetimlerin normatif yasal düzenlemelerinden, yayımlanmak suretiyle ya da başka usullerle halk haberdar edilir. İnsan ve vatandaşların haklarını ve özgürlüklerini ilgilendiren yasal düzenlemeler, halkın bilgisine sunulmadıkça, kabul edildiği andan itibaren geçersizdir.

## **Madde 6**

Türkmenistan, dünya toplumunun tam bir öznesi olarak, daimi tarafsızlık dış politikası, diğer ülkelerin iç işlerine karışmama, kuvvet kullanmama ve askeri blok ve ittifaklara katılmama, bölge ülkeleri ve dünya devletleriyle barışsever, dostça ve karşılıklı faydalı ilişkiler kurma, ilkelerine riayet eder.

Türkmenistan, uluslararası hukukun evrensel olarak kabul ettiği normların üstünlüğünü tanır. Türkmenistan'ın taraf olduğu bir uluslararası antlaşma, Türkmenistan kanunlarında öngörülen bir kuraldan başka bir kural getirmesi halinde, uluslararası antlaşma kuralları uygulanır.

## **Madde 7**

Türkmenistan'ın kendi vatandaşlığı vardır. Vatandaşlık kanunla edinilir, korunur ve kaybedilir.

Türkmenistan vatandaşı, bir başka ülkenin vatandaşlığını kabul edemez.

Hiç kimse, vatandaşlığından veya vatandaşlığı değiştirmek hakkından mahrum edilemez. Hiçbir Türkmen vatandaşı başka devlete teslim edilemez, sınır dışı edilemez veya vatanına geri dönme hakkı sınırlandırılmaz.

Türkmenistan vatandaşları gerek Türkmenistan topraklarında gerekse sınırları dışında devletin koruma ve himayesi altındadır.

## **Madde 8**

Yabancı devlet vatandaşları ve vatandaşlığı olmayan kişiler, Türkmenistan'ın uluslararası antlaşmaları ve kanunları uyarınca, Türkmenistan vatandaşlarının sahip olduğu hak ve özgürlüklerden yararlanır ve sorumlulukları üstlenirler.

Türkmenistan, uluslararası hukukun evrensel olarak tanınmış normları ve kanunla öngörülen şekilde, yabancı devlet vatandaşları veya vatandaşlığı olmayan kişilere sığınma hakkı verir.

## **Madde 9**

Mülkiyet dokunulmazdır. Türkmenistan, üretim araçları, toprak, diğer maddi ve fikri değerler üzerinde özel mülkiyet hakkını tanır. Bunlar, vatandaş birliklerine ve devlete ait olabilir. Sadece devlet mülkiyetine konu olan şeyler, kanunla belirlenir. Devlet, mülkiyetin tüm çeşitlerini geliştirmek için eşit koruma ve eşit koşullar oluşturmayı güvence altına alır.

Kanunla yasaklanmış usulle edinen mülkiyet dışında mülkiyetin bedelsiz alınmasına müsaade edilmez.

Sadece kanunla göz önünde bulundurulmuş durumlarda mülkiyetin bedelini ödeyerek zorunlu alınmasına müsaade edilir.

### **Madde 10**

Türkmenistan ekonomisi, pazar ekonomisi ilkelerine dayanır.

Devlet, girişimciliği teşvik eder ve destekler, küçük ve orta ölçekli işlemlerin gelişmesine yardım eder.

### **Madde 11**

Devlet, milli tarihsel ve kültürel mirası, tabii çevreyi korumak, sosyal ve etnik topluluklar arasında eşitliği sağlamaktan sorumludur. Devlet, bilimsel ve sanatsal yaratıcılığı ve bunların faydalarının yayılmasını teşvik eder, bilim, kültür, eğitim ve öğretim, spor ve turizm alanlarında uluslararası ilişkilerin geliştirilmesine yardım eder.

### **Madde 12**

Devlet, din ve ibadet özgürlüğünü, dinlerin kanun önünde eşitliğini teminat altına alır. Dini kurumlar, Devlettten ayrıdır, onlar Devlet işine karışamaz ve Devlet işleri yapamazlar. Devletin eğitim sistemi, dini kurumlardan ayrıdır ve dünyevi karakter taşır.

Herkes dini görüşünü serbestçe belirleyebilir, tek başına veya toplu şekilde istediği dine inanma veya hiçbir dine inanmama, ayrıca dini görüşleriyle ilgili inançlarını açıklama ve yayma, dini örf, ayin ve ibadetlerini yerine getirme hakkına sahiptir.

### **Madde 13**

Türkmenistan, devlet egemenliğini ve güvenliğini korumak amacıyla kendi Silahlı Kuvvetlerine sahiptir.

### **Madde 14**

Türkmen dili, Türkmenistan'ın Devlet dilidir. Her Türkmen vatandaşı, kendi ana dilini kullanma hakkına sahiptir.

### **Madde 15**

Türkmenistan'ın egemenliğinin resmi simgeleri, Devlet bayrağı, Devlet arması ve Devlet marşıdır.

Bayrak, Arma ve Marş kanununun belirlediği esaslara göre kabul edilir ve korunur.

## **Madde 16**

Türkmenistan'ın idari-mülki yapısı; iller (vilayetler), il statüsündeki şehirler, ilçeler (etraplar), ilçe statüsündeki şehirler, ilçelerdeki şehirler, küçük şehirler (şäherçeler) ve obalardan (gengeshliks) oluşur.

Bir veya birkaç köyün toprağı, obayı (gengeshlik) meydana getirir.

## **Madde 17**

Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat şehridir.

## **II. KISIM**

### **TÜRKMENİSTAN'DA İNSAN VE VATANDAŞ TEMEL HAK, ÖZGÜRLÜK VE ÖDEVLERİ**

## **Madde 18**

İnsan hak ve özgürlükleri dokunulmaz ve devredilmezdir.

Anayasa ve kanunlar uyarınca yapılanlar hariç, hiç kimse hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakılamaz, hiç kimsenin hak ve özgürlükleri sınırlandırılmaz.

Anayasa ve kanunlarda yer alan hak ve özgürlükler, başkalarının hak ve özgürlüklerini ortadan kaldırmak veya kısıtlamak için kullanılamaz.

## **Madde 19**

Türkmenistan, insan ve vatandaşların hak ve özgürlüklerinin eşitliğini, ve aynı zamanda milliyetine, ırkına, cinsiyetine, etnik kökenine, mülkiyetine, görevine, yaşadığı yere, diline, dinine ve siyasi görüşüne, herhangi bir parti üyeliğine veya üye olmamasına bakmaksızın, insan ve vatandaşların kanun önünde eşitliğini güvence altına alır.

## **Madde 20**

Türkmenistan'da erkekler ile kadınlar, vatandaşlık hakları bakımından eşittirler. Eşitliğin cinsiyet temelinde bozulması, kanun önünde sorumluluğu gerektirir.



## **Madde 21**

Hak ve özgürlüklerini kullanılması, başkalarının hak ve özgürlükleri yanı sıra, ahlak, hukuk ve kamu düzeninin gereklerini ihlal edemez, milli güvenliğe zarar veremez.

## **Madde 22**

Herkes yaşam hakkına ve özgürce yaşamını sürdürme hakkına sahiptir. Hiç kimse yaşama hakkından yoksun bırakılamaz. Herkesin özgürce yaşama hakkı, kanun temelinde devlet tarafından korunur.

Türkmenistan'da ölüm cezası kaldırılmıştır.

## **Madde 23**

Kanunda açıkça belirtilenlerden başka, hiç kimsenin hakları sınırlandırılmaz ve haklarından mahrum bırakılamaz, suçlanamaz ve cezalandırılmaz.

Hiç kimse, işkenceye, zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya ve rızası olmaksızın tıbbi ya da diğer deneylere (ilaç veya tıbbi) tabi tutulamaz. Bir kimse sadece kanunda açık olarak gösterilen durumlarda mahkeme kararıyla veya savcının emri ile tutuklanabilir. Acil durumlarda kanunda açık olarak yetkilendirilen devlet makamları, vatandaşları geçici bir süre için gözaltına alabilir.

## **Madde 24**

Her vatandaş, rahat bir yaşama alanı elde etmek veya ulaşmak ve bireysel konutunu inşa etmek için devletten yardım alma hakkına sahiptir. Konut dokunulmazdır. Hiç kimse, herhangi bir kanuni temeli olmaksızın, orada yaşayanların rızası dışında, bir konuta giremez ya da bir başka şekilde konut dokunulmazlığını ihlal edemez. Hukuksuz saldırılara karşı konutun korunması, her insan ve vatandaşın hakkıdır.

Kanunda gösterilen durumlar haricinde hiç kimsenin konutu elinden alınamaz.

## **Madde 25**

Herkes, özel hayatına keyfi müdahaleden, ayrıca haberleşme, telefon ve diğer iletişim araçlarının gizliliği kuralının ihlalinden, onur ve şöhretine saldırıdan, korunma hakkına sahiptir.

## **Madde 26**

Her vatandaşın, Türkmenistan sınırları içinde, seyahat etme, yaşayacağı yeri seçme hakkı vardır.

Belirli yerlere girilmesi ve bu alanlarda seyahat edilmesine ilişkin sınırlamalar, ancak kanunla konulabilir.

### **Madde 27**

Evlilik yaşına gelen kadın ve erkekler, karşılıklı rızayla, evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir. Eşler, aile ilişkilerinde eşit haklara sahiptir.

Ana ve babalar veya onların yerini tutan kişiler, çocuklarını terbiye etme; onların sağlığı ve gelişmesini sağlama, onları okutmaya özen gösterme, meslek sahibi olmaya hazırlama, cemiyete kazandırma; onlara kanunlara, tarihi ve milli örf ve adetlere saygı göstermeyi öğretmek hak ve sorumluluğuna sahiptir. Reşit evlatlar, ana-babalarına bakmak ve onlara yardım etmekle yükümlüdür.

### **Madde 28**

Türkmenistan vatandaşları, düşünce ve ifade özgürlüğüne, ayrıca kanunla korunan devlet ya da diğer sınırlar dışında, bilgi alma hakkına sahiptirler.

### **Madde 29**

Vatandaşlar bakımından, kanunda belirlenen esaslara göre, toplantı, yürüyüş ve gösteri hakkı güvence altındadır.

### **Madde 30**

Vatandaşlar, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde faaliyet gösteren siyasi parti ve diğer toplumsal birlikler kurma hakkına sahiptir.

Anayasal düzeni zorla değiştirmeyi amaçlayan, faaliyetlerinde şiddete başvuran, vatandaşların Anayasal hak ve özgürlüklerine karşı olan, savaşı, ırkı, milli ve dini düşmanlığı yaygın, halkın sağlığı ve genel ahlakına zarar veren, siyasi partilerin, diğer toplumsal ve yarı askeri birliklerin ve ayrıca etnik ve dini nitelikli siyasi partilerin kurulması ve faaliyetleri yasaktır.

### **Madde 31**

Her vatandaşın, toplum ve Devlet yönetimine, doğrudan veya serbest seçilen temsilcileri aracılığıyla katılma hakkı vardır.

### **Madde 32**

Her vatandaşın, devlet organlarına seçme ve seçilme hakkı vardır.

Türkmenistan vatandaşlarının, yeteneğine ve mesleki liyakatine uygun olarak, kamu hizmetine girmede eşit hakları vardır.

### **Madde 33**

Vatandaşlar, çalışma, kendi isteğine göre mesleğini, iş türünü ve iş yerini seçme, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları talep etme hakkına sahiptir.

Ücretliler, yaptığı işin niteliği ve kalitesine uygun ücret alma hakkına sahiptir. Bu ücret, Devletin belirlediği asgari geçim düzeyinden daha düşük olamaz.

### **Madde 34**

Çalışanların, dinlenme hakkı vardır ve bu hak, haftalık çalışma sınırlarının belirlenmesi, yıllık ücretli izinlerin ve haftalık tatil günlerinin verilmesinden ibarettir.

Devlet, kişilerin dinlenebilmeleri ve boş vakitlerini değerlendirebilmeleri için gerekli şartları sağlar.

### **Madde 35**

Vatandaşların, kamu sağlığı kurumlarının hizmetlerinden serbestçe yararlanma dahil, sağlık hakkı vardır. Ücretli tıp ve geleneksel olmayan sağlık hizmetlerine, kanunda belirlenen esas ve usule göre izin verilir.

### **Madde 36**

Herkesin, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı vardır.

Devlet, yaşam koşullarını korumak ve geliştirmek ve ayrıca çevreyi korumak ve yenilemek için doğal kaynakların yönetimini gözetir.

### **Madde 37**

Vatandaşların, yaşlılık, hastalık, engellilik, çalışma yeteneğinin kaybı, geçimini sağlayanın kaybı ve işsizlik durumlarında, sosyal güvenlik hakkı vardır.

Çok çocuklu ailelere, yetimler ve gazilere ve devletin veya toplumun menfaatlerini korurken sağlığını kaybedenlere, devlet ve kamu fonlarından ek destek ve ayrıcalıklar sağlanır.

### **Madde 38**

Her vatandaşın eğitim hakkı vardır.

Genel orta eğitim zorunludur; herkesin Devlet okullarında ücretsiz olarak bu eğitimi alma hakkı vardır.

Devlet, yeteneğine göre herkese mesleki eğitimi alma hakkını sağlar.

Türkmenistan kanunlarında belirtilen esas ve usule göre, hükümet, hükümet dışı örgütler ve vatandaşların, ücretli eğitim faaliyetinde bulunma hakları vardır.

Devlet tüm eğitim kurumları için zorunlu, eğitim standartlarını belirler.

### **Madde 39**

Türkmenistan vatandaşları, sanatsal, bilimsel ve teknik yaratıcılık özgürlüğü hakkına sahiptir. Vatandaşların bilimsel, teknik, yaratıcılık, sanatsal, edebi ve kültürel faaliyet alanlarındaki telif hakları ve menfaatleri kanunla korunur.

Devlet, bilimin, kültürün, güzel sanatların, halk yaratıcılığının, sporun ve turizmin gelişmesine yardımcı olur.

### **Madde 40**

Hak ve özgürlüklerinin kullanılması, birey ve vatandaşların, toplum ve Devlet karşı ödevlerini yerine getirmesinden ayrılamaz.

Türkmenistan sınırları içerisinde yaşayan veya geçici olarak bulunan herkes, Türkmenistan Anayasasına, kanunlarına uymaya ve milli örf ve adetlerine saygı göstermeye mecburdur.

### **Madde 41**

Türkmenistan'ı korumak her vatandaşın kutsal görevidir. Türkmenistan vatandaşı olan her erkek için genel askerlik görevi zorunludur.

### **Madde 42**

Herkes, kanunda belirlenen usul ve miktarda, Devlet vergi ve diğer mali ödemeleri yerine getirmekle yükümlüdür.

### **Madde 43**

Vatandaşların, onur ve şerefi, Anayasa ve kanunlarda belirtilen insan ve vatandaşın kişisel ve siyasal hak ve özgürlükleri yargısal güvence altına alınmıştır.

Vatandaşların, Devlet organlarının, kamu kurumlarının ve yetkili kişilerin, karar ve eylemlerine karşı, mahkemeye başvurma hakkı vardır.

#### **Madde 44**

Vatandaşlar, Devlet organları, diğer örgütler ve onların çalışanları ya da özel kişilerin, hukuksuz eylemlerinden doğan maddi ve manevi zararları için, mahkemeden tazminat isteme hakkına sahiptirler.

#### **Madde 45**

Hiç kimse kendisi veya yakınları aleyhine ifade vermeye ve delil sunmaya zorlanamaz.

Kişiye psikolojik ve fiziksel baskı yapmak suretiyle veya diğer kanun dışı yollarla elde edilen delillerin hukuki gücü yoktur.

#### **Madde 46**

Vatandaşın durumunu kötüleştiren bir kanun, geçmişe yürümez. Hiç kimse, işlendiği zaman kanun tarafından suç olarak tanınmayan eylemlerden dolayı, sorumlu tutulamaz.

#### **Madde 47**

Vatandaşların bu Anayasada öngörülen hak ve özgürlüklerinin kullanılması, sadece olağanüstü hal ve sıkı yönetim dönemlerinde, Anayasa ve kanunlarda belirtilen koşul ve sınırlar içinde, geçici olarak askıya alınabilir.

### **III. KISIM**

## **TÜRKMENİSTAN'DA HAKİMİYET VE YÖNETİM ORGANLARI SİSTEMİ**

### **BİRİNCİ BÖLÜM**

### **GENEL HÜKÜMLER**

#### **Madde 48**

Türkmenistan'da yüksek devlet hakimiyeti ve yönetimi, Türkmenistan Devlet Başkanı, Türkmenistan Meclisi, Türkmenistan Bakanlar Kurulu, Türkmenistan Yüksek Mahkemesi tarafından kullanılır.

#### **Madde 49**

Yerel hakimiyet, illerde, il statüsündeki şehirlerde, ilçelerde (etraplar), ilçe statüsündeki şehirlerde, yerel temsilciler ve yerel yönetim organları tarafından kullanılır; ilçelerdeki

şehirlerde, küçük şehirlerde (şehreçeler) ve obalarda (geneşlikler) ise, yerel yönetim organları, yerel meclisler (Geneşler)dir.

## **İKİNCİ BÖLÜM**

### **TÜRKMENİSTAN DEVLET BAŞKANI**

#### **Madde 50**

Türkmenistan Devlet Başkanı, devletin ve yürütme hâkimiyetinin başı ve Türkmenistan'ın en yüksek görevli kişisidir, O Türkmenistan'ın devlet bağımsızlığının ve tarafsızlığının, toprak bütünlüğünün, Anayasaya saygının ve uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesinin güvencesi olarak hareket eder.

#### **Madde 51**

Türkmenistan'da doğan, yaşı kırktan aşağı ve yetmişten yukarı olmayan, devlet dilini bilen, son on beş yılını devamlı Türkmenistan'da yaşayan, devlet organlarında, toplumsal birliklerde, işletmelerde, kurumlarında ve örgütlerde çalışabilen, her Türkmen vatandaşı, Türkmenistan Devlet Başkanlığına seçilebilir.

#### **Madde 52**

Türkmenistan Devlet Başkanı, doğrudan Türkmenistan halkı tarafından beş yıllık süre için seçilir ve yemin ettikten sonra görevine başlar.

Türkmenistan Devlet Başkanının seçimi ve görevine başlama yöntemi kanunla belirlenir.

#### **Madde 53**

Türkmenistan Devlet Başkanı:

- 1) Anayasa ve kanunları hayata geçirir;
- 2) Dış siyasetin uygulanmasında önderlik eder, diğer devletlerle olan ilişkilerde Türkmenistan'ı temsil eder, Türkmenistan'ın yabancı devletlerdeki, devletlerarası ve milletlerarası kuruluşlardaki elçilerini ve diğer diplomatik temsilcilerini tayin eder ve geri çağırır, yabancı devletlerin diplomatik temsilcilerinin güven belgelerini ve geri çağırma mektuplarını kabul eder;
- 3) Türkmenistan Silahlı Kuvvetlerinin yüksek başkomutanıdır. Silahlı Kuvvetlerin tam veya kısmi seferberlik haline geçmesine, Silahlı Kuvvetlerin kullanılmasına ve savaşa hazır hale getirilmesine karar verir, Silahlı Kuvvetlerin yüksek komuta heyetini göreve atar;

4) Hukuki dayanağı kanunla belirlenen, Türkmenistan Devlet Güvenlik Kurulunu kurar ve başkanlık eder;

5) Ülkenin siyasi, iktisadi ve sosyal gelişim planlarını ve temel yönlerini onaylar;

6) Türkmenistan Devlet bütçesi ve uygulanması hakkındaki raporu, Meclisin görüşüne ve onayına sunar;

7) Kanunları imzalar, geciktirici veto hakkını kullanarak, iki haftayı geçmeyecek bir süre içinde, uygun bulmadığı yerleri belirtmek suretiyle kanunu, yeniden görüşülmek ve oylanmak üzere Meclise geri gönderebilir. Eğer Meclis üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile önceki kararını onaylarsa Türkmenistan Devlet Başkanı kanunu imzalar. Türkmenistan Devlet Başkanı, Anayasada değişik ve ilaveler yapan kanunlar hakkında, geciktirici veto hakkına sahip değildir;

8) Türkmenistan Seçim ve Referandumlar Merkezi Komisyonunu kurar, oluşumunda değişiklikler yapar;

9) Referandum tarihini belirler, Meclisi zamanında önce toplantıya çağırma hakkına sahiptir;

10) Türkmenistan vatandaşlığına kabul etme, vatandaşlıktan çıkarma ve sığınma konularına ilişkin sorunları çözer;

11) Türkmenistan'ın onursal madalyaları ve diğer devlet ödülleri ile ödüllendirir, askeri unvanları, diğer özel devlet unvanları ve şahsa özel unvanları verir;

12) Meclis ile anlaşarak, Yüksek Mahkeme Başkanı, Başsavcuyu, İçişleri Bakanını, Adalet Bakanını, göreve atar ve görevden alır;

13) Özel ve genel af kararı verir;

14) Vatandaşların güvenliğini sağlamak için, Türkmenistan'ın tamamında veya belli bir bölgesinde olağanüstü hal ilan eder. Olağanüstü halin kullanımı, Türkmenistan kanunları ile belirlenir.

15) Anayasa ve kanunlarda kendi yetkisine bırakılan diğer konuları çözer.

#### **Madde 54**

Türkmenistan Devlet Başkanı, Türkmenistan'ın tüm ülkesinde bağlayıcı gücü olan, ferman, karar ve emirler çıkartır.

#### **Madde 55**

Türkmenistan Devlet Başkanı, Meclis üyesi olamaz.

## **Madde 56**

Türkmenistan Devlet Başkanı, dokunulmazlık hakkına sahiptir. Onun onur ve şerefi kanunla korunur.

Türkmenistan Devlet Başkanı ve ailesinin geçimi, bakımı ve korunması, devlet tarafından karşılanır.

## **Madde 57**

Türkmenistan Devlet Başkanı, sağlık sebebiyle görevini yerine getiremezse, süresinden önce görevinden alınabilir. Meclis, kendisi tarafından oluşturulan bağımsız sağlık kurulunun ulaştığı sonuca göre, Türkmenistan Devlet Başkanının, süresinden önce görevinden alınmasına karar verir. Fakat bu karar, Meclisin milletvekili üye tam sayısının en az üçte ikisinin oyu ile kabul edilir.

Türkmenistan Devlet Başkanı, Anayasayı ve kanunları ihlal etmesi durumunda, Türkmenistan Meclisi, Türkmenistan Devlet Başkanına, güvensizlik bildirebilir. Türkmenistan Devlet Başkanına güvensizlik bildirmek hakkındaki konu, Meclisin milletvekili üye tam sayısının en az üçte ikisi tarafından talep edilmesi durumunda görüşülür. Türkmenistan Devlet Başkanı hakkında güvensizlik kararı, Türkmenistan Meclisinin milletvekili üye tam sayısının en az dörtte üç çoğunluğunun oyu ile kabul edilir. Türkmenistan Devlet Başkanının görevinden alınmasına ilişkin konu, halkın oyuna sunulur.

## **Madde 58**

Türkmenistan Devlet Başkanı, Anayasanın 53. maddesinin 2, 11, 13. bentlerinde, Meclis Başkanına devredilebileceği ifade edilen yetkiler dışındaki yetkilerini, diğer organlara veya kişilere devredemez.

Türkmenistan Devlet Başkanı, herhangi bir sebeple görevini yerine getirememesi durumunda, yeni Devlet Başkanı seçilinceye kadar, Türkmenistan Devlet Güvenlik Kurulunun görüşü alınarak, Türkmenistan Devlet Başkanlığı görevi, geçici olarak, Türkmenistan Bakanlar Kurulu Başkan vekillerinden birine verilir. Bu durumda Devlet Başkanlığı seçimleri, Türkmenistan Devlet Başkanlığı yetkilerini geçici olarak yerine getirecek kişiye geçtiği andan itibaren, en geç 60 gün içinde yapılır. Türkmenistan Devlet Başkanlığı görevini geçici olarak yerine getiren kişi, Başkanlığa aday olamaz.



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### TÜRKMENİSTAN MECLİSİ

#### Madde 59

Türkmenistan Meclis (parlamento), yasama yetkisini kullanan, en yüksek temsili organdır.

#### Madde 60

Meclis 125 milletvekilinden oluşmakta olup, üyeleri, yaklaşık eşit sayıda seçmenlerden oluşan yerel seçim çevrelerinden, beş yıllık bir süre için seçilir.

#### Madde 61

Meclis aşağıdaki durumlarda süresinden önce feshedilebilir:

- 1) Ulusal referandumda alınan bir kararla;
- 2) Meclis üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğunun kabul ettiği bir kararla (kendini feshetme);
- 3) Altı ay içinde Meclisin yönetim organlarının teşkil edilememesi durumlarda Türkmenistan Devlet Başkanı tarafından.

#### Madde 62

Meclis, milletvekillerinin yetkileri serbestçe belirler, onlar arasından Meclis Başkanını, Başkanvekillerini seçer, komiteleri ve komisyonları oluşturur.

#### Madde 63

Meclis,

- 1) Kanunları kabul eder, Türkmenistan Anayasa ve kanunlarında değişiklik ve ilaveler yapar, onların uygulanmasını gözetir ve resmi yorumlarını yapar.
- 2) Bakanlar Kurulunun faaliyet programının onaylanmasını görüşür;
- 3) Türkmenistan Devlet bütçesini ve onun uygulanması hakkındaki raporun onaylanması ile ilgili sorunları görüşür;
- 4) Ülkenin siyasi, iktisadi ve sosyal gelişim planlarını ve temel yönlerini görüşür;
- 5) Ulusal referandum yapılıp yapılmayacağına karar verir;

6) Türkmenistan Devlet Başkanının, Meclisin milletvekillerinin, il, ilçe, şehir temsili organlarının ve Halk Meclisi üyelerinin seçimlerini belirler.

7) Türkmenistan Devlet Başkanını teklifi ile, Yüksek Mahkeme Başkanını, Başsavcını, İçişleri Bakanını, Adalet Bakanını göreve atamak ve görevden almak hakkındaki konuları görüşür;

8) Devlet ödülleri oluşturur, Türkmenistan Devlet Başkanını devlet madalyası ile ödüllendirir, ona askeri rütbe ve unvanlar verir;

9) Devlet hakimiyet ve yürütme organlarının kabul ettiği hukuki düzenlemelerin, Anayasaya uygun olup olmadığını belirler;

10) Uluslararası antlaşmaları onaylar ve duyurur;

11) Türkmenistan Devlet sınırının, idari ve ülkesel bölümlerinin değişmesi hakkındaki sorunları çözer;

12) Barış ve güvenlikle ilgili sorunları görüşür;

13) Anayasa ve kanunlarla Meclisin yetkisine dahil edilen diğer konuları çözer.

#### **Madde 64**

Meclis, kendisine sunulup sonradan onaylamak koşuluyla, Türkmenistan Devlet Başkanına, belirli konular hakkında kanun çıkarma yetkisi verebilir.

Meclis, aşağıdaki konular hakkında kanun çıkarma yetkisini kimseye devredemez:

1) Anayasayı değiştirmek;

2) Cezai ve idari mevzuat;

3) Yargılama.

#### **Madde 65**

Yasama teşebbüsünde bulunma hakkı Türkmenistan Devlet Başkanına, Meclis üyelerine, Bakanlar Kuruluna ve Yüksek Mahkemeye aittir.

#### **Madde 66**

Meclisin Milletvekillerinin, Bakanlar Kuruluna, bakanlara, devletin diğer organlarının yöneticilerine resmi soru ile soruşturma, sözlü ve yazılı soru sorma yetkisi vardır.

### **Madde 67**

Devlet, Meclisin her bir milletvekilinin yetkilerini düzgün ve etkin olarak yerine getirmesi için gerekli koşulları sağlar, hak ve özgürlüklerinin, yaşamının, onur ve şerefının ve şahsi dokunulmazlığının korunmasını güvence altına alır.

### **Madde 68**

Milletvekili sadece Meclis tarafından milletvekilliği yetkilerinden yoksun bırakılabilir. Bu konudaki karar, Meclis üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğu ile kabul edilir.

Bir milletvekili, Meclisin rızası olmaksızın, cezai soruşturmaya tabi tutulamaz, tutuklanamaz veya başka bir şekilde özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

### **Madde 69**

Meclisin bir milletvekili, görevi sürecince, aynı zamanda, Bakanlar Kurulu üyeliği, Hakimlik (vilayetlerin, şehirlerin ve etrapların yöneticiliği), arçmılık, hâkimlik, savcılık görevlerini yerine getiremez.

### **Madde 70**

Meclis Başkanı gizli oyla seçilir. Meclise karşı sorumludur ve Meclis üye tam sayısının en az üçte ikisinin çoğunluğunun kararı ile görevinden alınabilir.

Meclis Başkan yardımcısı açık oyla seçilir. Başkanın görevlendirmesi ile onun çeşitli işlevlerini yerine getirir. Başkanın yokluğunda veya görevini yerine getirmesinin mümkün olmadığı zamanlarda onun yerini alır.

### **Madde 71**

Meclisin, onun komite ve komisyonlarının, milletvekillerinin çalışma düzeni ile görev ve yetkileri kanun ile belirlenir.

## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

### **TÜRKMENİSTAN BAKANLAR KURULU**

### **Madde 72**

Bakanlar Kurulu (Hükümet), yürütme ve idare organıdır. Türkmenistan Devlet Başkanı, Türkmenistan Bakanlar Kurulunun başkanıdır.

### **Madde 73**

Bakanlar Kurulu, Devlet Başkanı yardımcıları ve bakanlardan oluşur. Türkmenistan Devlet Başkanı, Bakanlar Kurulu toplantılarına, yerel yönetim merkezi organlarının başkanlarını davet edebilir.

Bakanlar Kurulu, Türkmenistan Devlet Başkanı tarafından, onun göreve başladığı günden itibaren bir ay içinde kurulur ve yeni seçilen Devlet Başkanına yetkilerini iade eder.

### **Madde 74**

Bakanlar Kurulu'nun toplantıları, Türkmenistan Devlet Başkanı ya da onun görevlendirmesi ile Bakanlar Kurulunun başkan yardımcılarında birisi tarafından yapılır.

Bakanlar Kurulu, yetkileri dahilinde bağlayıcı kararlar alır ve emirler çıkarır.

### **Madde 75**

Bakanlar Kurulu:

1) Türkmenistan Kanunlarını, Türkmenistan Devlet Başkanı ve Türkmenistan Meclisinin işlemlerinin uygulanmasını sağlar;

2) Vatandaşların hak ve özgürlüklerini temin etme ve koruma, mülkiyeti ve kamu düzenini, milli güvenliği koruma hakkında önlemler alır;

3) Devletin iç ve dış siyasetinin esasları hakkındaki teklifleri, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınma programlarını hazırlar ve onları Meclisin onayına sunar;

4) Ekonomik ve sosyal kalkınmanın Devlet tarafından hayata geçirilmesini sağlar; Devlet işletmelerinin, idarelerinin ve kurumlarının yönetimini düzenler; doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını ve korunmasını sağlar.

5) Para ve kredi sisteminin güçlenmesi için önlemler alır;

6) Gerektiğinde Bakanlar Kuruluna bağlı olarak komiteler, baş idareler ve diğer müdürlükleri kurar.

7) Dış ekonomik ilişkileri yürütür, yabancı devletlerle kültürel ve diğer ilişkilerin geliştirilmesini sağlar;

8) Hükümet idarelerini, Devlet işletmelerini ve kurumların faaliyetlerini yönlendirir; bakanlıkların ve müdürlüklerin ve yerel yönetim organlarının kararlarını iptal edebilir;

9) Türkmenistan Anayasasında, kanunlarda ve diğer normatif düzenlemelerde kendi yetkisine dahil diğer yükümlülükleri yerine getirir.

## **Madde 76**

Bakanlar Kurulunun yetkileri, çalışma şekli, diğer devlet organları ile ilişkileri kanunla belirlenir.

## **BEŞİNCİ BÖLÜM**

### **YEREL HÂKİMİYET İDARELERİ**

## **Madde 77**

Yerel hakimiyet idareleri, kendi yetki alanları içinde hareket eden, temsilciler ve yerel yönetim organlarından oluşur.

## **Madde 78**

Türkmenistan kanunlarında belirtilen şekilde, illerde, il statüsündeki şehirlerde, ilçede (etrap), ilçe statüsündeki şehirlerde, üyeleri, idari-mülki birimlerin halkı tarafından, dört yıllık bir süre için seçilen temsili organlar – Halk Meclisleri (Halk Maslahatları) – kurulur.

## **Madde 79**

Halk Meclisleri, kendi yetki alanına giren, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeyle ilgili sorunların çözümüne katılırlar.

Halk Meclislerinin, onların üyelerinin görev ve yetkileri, faaliyetlerinin yürütülmesi ve diğer yerel ve idari organlar ile ilişkileri kanunla belirlenir.

## **Madde 80**

Yerel hakimiyet: İllerde il Hakimleri, şehirlerde şehir Hakimleri, ilçelerde ilçe (etrap) Hakimleri, tarafından kullanılır.

## **Madde 81**

Hakimler, Türkmenistan Devlet Başkanının yereldeki temsilcisidirler, Türkmenistan Devlet Başkanı tarafından göreve atanır, görevden alınır ve ona karşı sorumludurlar.

## **Madde 82**

Hakimler, yerel idare organlarını yönetir, Türkmenistan Anayasasının, kanunlarının,

Türkmenistan Devlet Başkanının ve Türkmenistan Bakanlar Kurulu düzenlemelerinin ve Türkmenistan Meclisi kararlarının uygulanmasını sağlar. Hakimler, görev alanlarına giren bölgelerde, yetkileri dahilinde, bağlayıcı gücü olan kararlar alabilirler.

### **Madde 83**

Hakimlerin görev ve yetkileri, çalışma düzeni ve diğer devlet hakimiyet ve idari organlar ile ilişkileri kanunla belirlenir.

## **IV. KISIM**

### **YEREL YÖNETİMLER**

### **Madde 84**

Yerel yönetim sistemi, Yerel Meclisler (Geneşler) ve temsili yerel yönetim organlarından oluşur.

Yerel meclisler (Geneşler), ilçedeki şehirlerde, küçük şehirlerde (şehreçeler), obalarda (geneşlikler) halk hakimiyetinin temsili organlarıdır. Yerel meclisler, doğrudan vatandaşlar tarafından üç yıllığına seçilirler.

### **Madde 85**

Yerel meclisler, kendi faaliyetlerinde bağımsızdırlar. Hakimiyet ve yönetim organlarının karşılıklı ilişkileri, Türkmenistan kanunlarına uygun olarak yerine getirilir.

### **Madde 86**

Yerel meclisler:

- 1) Kendi bölgelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasının temel ilkelerini belirler;
- 2) Yerel bütçe ve uygulaması hakkındaki raporu oluşturur ve onaylar;
- 3) Yerel vergiler ve bunların toplanma şeklini belirler;
- 4) Doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılması ve çevrenin korunması için önlemler alır;
- 5) Kanun tarafından kendi yetilerine dahil edilen diğer konuları çözer.

Yerel meclisler, yetkileri dahilinde, kendi bölgelerinde bağlayıcı gücü olan kararlar alırlar.

### **Madde 87**

Yerel meclislerin, kendi üyeleri arasından, Yerel meclise (Geneş) başkanlık eden ve Yerel meclise karşı sorumlu olan arçın seçilir.

Arçınlar, Yerel meclislerin kararlarını, devlet hakimiyet ve yönetim organları düzenlemelerinin uygulanmasını sağlarlar, yerel öneme haiz diğer konuları karara bağlarlar.

### **Madde 88**

Yerel meclislerin, diğer yerel yönetim organlarının faaliyet şekli kanunla belirlenir.

## **V. KISIM**

### **SEÇİM SİSTEMİ, REFERANDUM**

### **Madde 89**

Türkmenistan Devlet Başkanı, Meclis milletvekilleri, Halk Meclisi (Halk Maslahatı) ve Yerel Meclis (Geneş) üyelerinin seçimi, genel ve eşit seçimdir. 18 yaşına ulaşmış her Türkmen vatandaşı seçme hakkına sahiptir; her seçmenin bir oyu vardır.

Mahkeme tarafından ehliyetsizliğine karar verilen vatandaşlar, ceza evlerinde cezasını çeken kişiler, seçimlere katılamazlar. Bunların dışındaki hallerde vatandaşların seçim haklarının sınırlandırılması kabul edilemez ve kanunla cezalandırılır.

### **Madde 90**

Seçim gününe kadar 26 yaşına ulaşan ve son on yılını devamlı Türkmenistan'da yaşayan Türkmen vatandaşları Meclis milletvekilliğine seçilebilir. Türkmenistan Meclis Milletvekilliğine, Halk Meclisleri ve Yerel Meclis üyeliğine adaylık koşulları, Türkmenistan kanunları ile belirlenir.

### **Madde 91**

Seçimler doğrudan seçimlerdir ve seçilenler, vatandaşlar tarafından doğrudan doğruya seçilirler.

## **Madde 92**

Seçimlerde oy vermek gizlidir ve oy verme sırasında, oy verenlerin tercihlerinin kontrol edilmesine izin verilmez.

## **Madde 93**

Türkmenistan kanunlarında belirtilen koşullarda, aday gösterme hakkı, siyasi partilere, toplumsal birliklere ve vatandaş gruplarına aittir.

## **Madde 94**

Devlet ve toplum hayatı ile ilgili önemli konuları çözmek için, genel ve yerel referandumlar yapılabilir.

Referandumla kabul edilen kararların iptal edilebilmesi ve değiştirilmesi yine referandumla mümkündür.

## **Madde 95**

Türkmenistan Meclisinin milletvekillerinin en az üçte ikisi veya seçme hakkı olan vatandaşların en az 250 bininin teklifiyle, genel referandum yapılmasına karar verme hakkı, Türkmenistan Meclisine aittir.

## **Madde 96**

Kendi teşebbüsleriyle veya ilgili bölgede yaşayan seçmenlerin en az dörtte birinin teklifiyle, yerel referandum yapılmasına karar verme hakkı, Yerel Meclise (Geneşe) aittir.

## **Madde 97**

Referandumlar genel, eşit, doğrudan ve gizli oy verme esaslarına göre yapılır.

Referandumlara seçim hakkına sahip olan Türkmenistan vatandaşları katılır.

## **Madde 98**

Seçimlerin, genel ve yerel referandumların yapılmasının usulü kanunla belirlenir. Seçimler ve referandumlar, olağanüstü hal zamanında yapılamaz.



## **VI. KISIM**

### **YARGI HAKİMİYETİ**

#### **Madde 99**

Türkmenistan’da yargı hakimiyeti sadece mahkemelere aittir.

Yargı hakimiyeti, vatandaşların hak ve özgürlüklerini, kanun yoluyla gözetilen Devlet ve toplum çıkarlarını korumayı amaçlar.

#### **Madde 100**

Yargı hâkimiyeti, Türkmenistan Yüksek Mahkemesi ve kanunlarda gösterilen diğer mahkemeler tarafından yerine getirilir.

Olağanüstü mahkemelerin ve mahkeme yetkisine sahip diğer kuruluşların oluşturulmasına izin verilmez.

#### **Madde 101**

Hâkimler bağımsızdır, sadece kanuna tabidir ve vicdani kanaatine göre hareket ederler. Hiç kimse hâkimlere karışamaz, hâkimlere müdahale edilmesi kanunla belirlenen yaptırımlara tabidir. Hâkimlerin dokunulmazlığı kanunla güvence altına alınır.

#### **Madde 102**

Hâkimler Türkmenistan Devlet Başkanı tarafından atanır. Hâkimlerin atanması ve görevden alınmasının usulü, görev süreleri kanunla belirlenir.

Görev süresi tamamlamadan önce hâkim, sadece kanunda gösterilen esaslara göre görevinden alınabilir.

#### **Madde 103**

Hâkimler öğretmenlik ve bilimsel araştırmalar dışında, ödeme yapılan herhangi bir görev alamazlar.

#### **Madde 104**

Mahkemelerde davalara hâkimler heyeti bakar, kanunda belirtilen durumlarda ise tek hâkim bakar.

### **Madde 105**

Mahkemelerde duruşmalar açık olarak yapılır. Davanın kapalı duruşma şeklinde yapılmasına sadece kanunla öngörölmüş hallerde, yargılamanın bütün kurallarına uyulması şartıyla izin verilir.

### **Madde 106**

Yargılama usulü, devlet dilinde yürütölür. Davaya katılan ve yargılama dilini bilmeyen kişilerin, tercüman yardımı ile dava ile ilgili bilgi edinme, mahkeme faaliyetlerine katılma ve Mahkemede ana dillerinde konuşma hakkı vardır.

### **Madde 107**

Adil yargılama, tarafların eşitliği ve çekişmesi esaslarına göre yapılır.

Tarafların, Türkmenistan mahkemeleri tarafından verilen kararlara, hükümlere ve diğer kararlara karşı şikayet etme hakkı vardır.

### **Madde 108**

Profesyonel hukuki yardım alma hakkı, yargılamanın her aşamasında kabul edilir.

Vatandaşlara ve kurumlara hukuki yardım, avukatlar, diğer kişiler ve kurumlar verir.

### **Madde 109**

Mahkemelerin yetkileri, kuruluşu ve çalışma şekli kanunla belirlenir.

## **VII. KISIM**

### **SAVCILIK**

### **Madde 110**

Türkmenistan kanunlarının, Türkmenistan Devlet Başkanının, Türkmenistan Bakanlar Kurulunun düzenlemelerinin, Türkmenistan Meclisinin kararlarının zamanında ve uyum içinde yerine getirilmesini denetleme görevi, Türkmenistan Başsavcısına ve ona tabi savcılara aittir.

Savcı, mahkemelerde davaların görülmesine, kanunda belirtilen esas ve usulde katılır.

### **Madde 111**

Savcılık, araştırma-soruşturma faaliyetinin yasallığını, ceza davalarının soruşturulmasını gerçekleştirir.

### **Madde 112**

Savcılık makamının tek ve merkezileşmiş sistemine, Türkmenistan Baş Savcısı başkanlık eder.

Savcıların göreve atanma ve görevden alınma usulü ve görev süreleri kanunla belirlenir.

### **Madde 113**

Türkmenistan Başsavcısı ve ona bağlı savcılar, yetkilerini kullanırken sadece kanuna dayanırlar.

### **Madde 114**

Savcılık makamının yetkileri, oluşumu ve faaliyetleri, kanunla belirlenir.

## **VIII. KISIM NİHAİ HÜKÜMLER**

### **Madde 115**

Türkmenistan kanunları ve devlet organlarının diğer düzenlemeleri Anayasal temelde ve ona uygun olarak çıkarılır.

Anayasa ve kanun hükümlerinin birbirleriyle çelişmesi durumunda, Anayasa hükümleri geçerlidir.

### **Madde 116**

Anayasanın, devlet şeklinin başkanlık cumhuriyeti olduğu yönündeki hükümleri değiştirilemez.

### **Madde 117**

Anayasa değişikliği hakkındaki kanun, Türkmenistan Meclisi milletvekillerinin üye tam sayısının en az üçte ikisinin ya da genel referanduma katılan vatandaşların yarısından fazlasının olumlu oy vermesi durumunda, kabul edilmiş sayılır.





# TÜRKPA

TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER  
PARLAMENTER ASAMBLESİ

## Uluslararası Sekretarya

Parliament avenue 1, AZ1152. Baku / Azerbaijan  
**Tel:** +99412 4976208/03 • **Faks:** +99412 4976423  
[www.turk-pa.org](http://www.turk-pa.org) • **E-posta:** [info@turk-pa.org](mailto:info@turk-pa.org)